

AMIT ISTEN EGYBEKÖTÖTT

PÁPAI MEGNYILATKOZÁSOK
A KATOLIKUS HÁZASSÁGRÓL

AMIT ISTEN EGYBEKÖTÖTT

AMIT ISTEN EGYBEKÖTÖTT
XIII. LEÓ: ARCANUM DIVINAE
XI. PIUS: CASTI CONNUBII
VI. PÁL: HUMANAЕ VITAE
 enciklikája,
II. JÁNOS PÁL: FAMILIARIS CONSORTIO
 apostoli buzdítása
 és
A MAGYAR PÜSPÖKI KAR
1956. SZEPT. 12-I KÖRLEVELE
AZ ABORTUSZ ELLEN

AMIT ISTEN EGYBEKÖTÖTT

PÁPAI MEGNYILATKOZÁSOK
A KATOLIKUS HÁZASSÁGRÓL

1880–1981

*és a Magyar Püspöki Kar 1956. szept. 12-i körlevele
az abortusz ellen*

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
AZ APOSTOLI SZENTSZÉK KÖNYVKIADÓJA
BUDAPEST, 1986

A LATIN SZÖVEGEK FORRÁSAI

1. Az Esztergomi Főegyházmegye Körlevelei 1880. 38–51. o.: XIII. Leó: *Arca-num Divinae Sapientiae*.
2. Acta Apostolicae Sedis. 1930. 539–592. o.: XI. Pius: *Casti connubii*.
3. Enchiridion Vaticanum. Bologna, 1968: VI. Pál: 1621–1661. o.: *Humanae vitae*.
4. L'Osservatore Romano. 1981. XII. 16.: II. János Pál: *Familiaris consortio*.

A *Casti connubii* 1931-ben készült fordítását az eredetivel összevetette, a többi pápai dokumentumot fordította és kötetet szerkesztette dr. Diós István.

Címlapon: Szt. Joachim és Anna a kis Máriával (Isztambul, Chora templom, mozaik, 11–12. sz.)

*Minden jog fenntartva,
beleértve a bárminemű eljárással való
sokszorosítás jogát is*

ISBN 963 360 433 8

A KIADÁSÉRT FELEL: DR ÁKOS GÉZA IGAZGATÓ
MŰSZAKI SZERKESZTŐ: FONYÓDI OTTÓ

SZENT ISTVÁN TÁRSULAT
1053 BUDAPEST, KOSSUTH LAJOS U. 1.
A SZEDÉST A SZENT ISTVÁN TÁRSULAT VÉGEZTE

NYOMÁS ÉS KÖTÉS A FRANKLIN NYOMDA MUNKAJA
86/2641 FRANKLIN NYOMDA, BUDAPEST
FELELŐS VEZETŐ: MÁTYÁS MIKLÓS IGAZGATÓ

AJÁNLÁS

„Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza” (Mt 19, 6); és ez a törvény megfordítható: amit Isten szétválasztott, ember össze ne kösse. Ám előttünk, emberek előtt nem mindig világos a dolgok összetartozása és összeférhetetlensége; még akkor sem, ha egyébként jószándékúan tartani akarnánk az életnek ezt az alaptörvényét. Ezért van szükségünk tanítóra, aki megtanítja a dolgok igaz összetartozását, mégpedig szeretettel tanítja, azaz nem részizagságokat mond, hogy ezáltal uralkodni tudjon, hanem a teljes igazságot adja át, hogy a tanítványnak élete legyen. A katolikus, apostoli Anyaszentegyház az a Tanító, amely az Úr Jézus Krisztus szándéka és parancsa szerint anyai szeretettel adja tovább minden nemzedéknek a teljes evangéliumi igazságot mindenről, a házasságról és a családról is.

A jelen kötet az elmúlt évszázad négy pápai és egy püspökkari megnyilatkozását foglalja magába. Kézbevételekor az olvasónak minden alkalommal figyelmeztetnie kellene önmagát: most nem a kritika és az önvédelem a dolgom, hanem a gyermeki nyitottság, hogy a szeretetből közölt tanítást szeretettel fogadhassam és feldolgozhassam magamban.

A könyv elméleti tanításához kapcsolódik A természetes családtervezés művészete című kötet, mely az élet továbbadásának kényes és fontos kérdésében gyakorlati segítséget ad.

a Szerkesztő

TARTALOMJEGYZÉK

XIII. LEÓ: ARCANUM DIVINAE SAPIENTIAE.....	13
BEVEZETÉS: A megújítás műve.....	15
I. A HÁZASSÁG MEGÚJÍTÁSA.....	16
1. A házasság ösformája	16
2. A házasság romlása a pogányoknál és a zsidóknál.....	16
3. A házasság felbonthatatlanságának helyreállítása	17
4. A házasság szentségi rangra emelése	18
5. Az Egyház a megújított házasság őre	19
II. AZ EGYHÁZ HÁZASSÁGI JOGHATÓSÁGA	20
1. Az Egyházat megilleti a joghatóság, mert a házasság szent.....	20
2. Az Egyházat megilleti a joghatóság, mert a házasság szentség.....	21
3. A történelem tanúsága.....	21
a) Az Egyház nem elbitorolta a polgári jogot	21
b) Nem uralkodóktól kapta joghatóságát	20
c) Az uralkodók elismerték joghatóságát	22
4. A házassági szerződés és a szentség elválaszthatatlan	23
III. A VÁLÁSRÓL	24
1. A természet őrzésének alaptörvénye	24
2. A vallás nélküli házasság következménye a válás	25
3. A válás ártalmai	25
4. A történelem tanúsága a válásról	26
5. Az Egyház szolgálata a fölbonthatatlanságért	27
6. Az Egyház és állam együttműködése	27
IV. BUZDÍTÁS A PÜSPÖKHÖZ.....	29
Tanítani kell a keresztény házasságot.....	29
BEFEJEZÉS.....	31
XI. PIUS: CASTI CONNUBII	33
BEVEZETÉS	35
I. ÖRÖK TANTÉTELEK A HÁZASSÁGRÓL	36
II. A HÁZASSÁG JAVAI	38
1. A gyermek	38
A gyermeknevelés	39
2. A hűség.....	40
a) A házasság egysége	40

b) A szent és tiszta szeretet	41
c) Kölcsönös támogatás	41
d) A szeretet rendje	41
3. A nagy szentség	42
a) A fölbonthatatlanság belső okai	43
b) A fölbonthatatlanság javai	44
c) A szentségi kegyelem	44
III. TÉVEDÉSEK, BŰNÖK, TÁMADÁSOK	48
1. Istenkáromló tagadás	48
2. Támadások a gyermek ellen	48
a) Túlzott aggodalmak	49
b) A szegénység	50
c) Orvosi javallatok	50
d) Fajnevelés	51
e) Illetéktelen tilalmak	52
3. A hitvesi hűsége ellen	53
a) Romlott szabadosság	53
b) Női emancipáció	53
c) Az igazi jogegyenlőség	54
4. A szentség ellen	55
a) A polgári házasság	55
b) A vegyes házasság	56
c) A válás	56
d) Isten törvénye	57
e) A különélés	58
f) Rossz aratás	58
g) Társadalmi veszély	59
IV. A KERESZTÉNY HÁZASSÁG MEGÚJÍTÁSA	60
1. A család megmentése	60
a) Mély vallásosság	61
b) Engedelmesség az Egyház iránt	61
2. Oktatás és nevelés	62
Élettani nevelés – keresztény nevelés	63
3. A szentség átélése	64
4. Előkészület a házasságra	65
Egyéni választás	65
5. Társadalmi gondoskodás	66
a) Igazságos bér	66
b) A gazdagok kötelessége	66
6. Állami segítség	67
a) Erkölcsei erőforrás	67
b) Karöltve az Egyházzal	68
c) A polgári törvénye	68

BEFEJEZÉS	70
MAGYAR PÜSPÖKI KAR: KÖRLEVÉL AZ ABORTUSZ ELLEN	73
VI. PÁL: HUMANEAE VITAE	79
BEVEZETÉS	80
I. A PROBLÉMA ÚJ SZEMPONTJAI ÉS A TANÍTÓHIVATAL ILLETÉKESSÉGE	81
1. Új szempontok	81
2. A tanítóhivatal illetékessége.....	82
3. A kérdések különleges tanulmányozása	82
II. A TANÍTÁS ALAPELVEI	83
1. Az ember egységben való szemlélése	83
2. A házastársi szeretet	83
3. A házastársi szeretet jellemző vonásai	83
4. A szülői felelősség	84
5. Tisztelet a házasság élet célja és természete iránt.....	85
6. Két elválaszthatatlan szempont: az egyesülés és a termékenység. .	85
7. Hűség Isten tervéhez	85
8. A születésszabályozás meg nem engedett útjai	86
9. Gyógymódok megengedettsége.....	87
10. A terméketlen periódusok	87
11. A mesterséges születésszabályozás súlyos következménye	88
12. Az egyház a hiteles emberi értékek őre	88
III. LELKIPÁSZTORI IRÁNYELVEK	90
1. Az Egyház „Anyja és Tanító”	90
2. Az isteni törvény megtartásának lehetősége	90
3. Az önuralom	90
4. A tisztaságnak kedvező környezet megteremtése	91
5. Üzenet az államok vezetőinek	91
6. A tudósokhoz	92
7. A keresztény hitvesekhez.....	92
8. A családok egymásközi apostolkodása	93
9. Az orvosokhoz és az egészségügyi dolgozókhöz.....	93
10. A papokhoz	93
11. A püspökökhöz.....	94
BEFEJEZÉS	95

II. JÁNOS PÁL: FAMILIARIS CONSORTIO	97
BEVEZETÉS	99
1. Az Egyház a család szolgálatában.....	99
2. Az 1980-as Szinodus, mint az előző Szinodusok munkájának folytatója	99
3. A házasság és a család drága kincse	100
ELSŐ RÉSZ: A CSALÁD FÉNY- ÉS ÁRNYOLDALAI KORUNKBAN.....	101
1. A helyzetismeret szükségessége	101
2. Az evangéliumi értékelés	101
3. A család helyzete a mai világban	102
4. A jelenlegi helyzet hatása a hívők lelkiismeretére.....	103
5. Korunknak bölcsességre van szüksége.	104
6. Fokozatosság és megtérés	104
7. Beépülés a kultúrába	105
MÁSODIK RÉSZ: ISTEN TERVE A CSALÁDRÓL ÉS A HÁZASSÁGRÓL	106
1. Az ember Istennek, a Szeretetnek képmása	106
2. A Házasság: az Isten és az ember közötti szövetség képe	107
3. Jézus Krisztus és a házasság szentsége	107
4. A gyermekek a házasság legdrágább ajándékai	109
5. A család mint személyes közösség.....	109
6. A házasság és a szüzesség	110
HARMADIK RÉSZ: A KERESZTÉNY CSALÁD FELADATAI.....	112
Család, légy, ami vagy!	112
I. A SZEMÉLYEK KÖZÖSSÉGÉNEK MEGVALÓSÍTÁSA.....	113
1. A közösség kezdete és ereje	113
2. A házastársi közösség oszthatatlan egysége	113
3. Felbonthatatlan közösség	114
4. A család tágabbkörű közössége	115
5. A nő jogai és kötelességei	116
6. A nő és a társadalom.....	117
7. A nő méltóságának sérelmei.....	118
8. A férfi mint férj és apa	119
9. A gyermek jogai	119
10. Az öregek a családban	120

II. AZ ÉLET SZOLGÁLATA.....	121
a) <i>Az élet továbbadása</i>	121
1. A teremtető Isten szeretetének munkatársai.....	121
2. Az Egyház mindig régi és mindig új tanítása és törvénye	121
3. Az Egyház az élet oldalán áll.....	122
4. Isten tervének egyre inkább meg kell valósulnia	123
5. Az ember és hivatásának egységes szemlélete.....	124
6. Az Egyház a nehéz helyzetben levő házastársak Tanítója és Édesanyja (Magistra et Mater)	125
7. A házastársak erkölcsi útja	127
8. A házastársak meggyőződésre és konkrét segítségre van szükség	128
B) <i>A nevelés</i>	129
1. A szülők nevelői joga és kötelessége.....	129
2. Az emberi élet lényeges értékeire irányuló nevelés.....	129
3. A szülők nevelői küldetése és a házasság szentsége	131
4. Az Egyház első megtapasztalása.....	131
5. Kapcsolat más nevelő tényezőkkel.....	132
6. Sokszoros szolgálat az élet javára	133
III. RÉSZESEDÉS A TÁRSADALOM FEJLŐDÉSÉBEN	134
1. A család a társadalom első és elven sejtje.....	134
2. A családi élet mint a közösség és a részesedés megtapasztalása....	134
3. A család társadalmi feladata.....	135
4. A társadalom a család szolgálatába.....	136
5. A család jogai	136
6. A keresztény család felelőssége és kegyelme.....	137
7. Egy új nemzetközi rend érdekében.....	138
IV. RÉSZESEDÉS AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN ÉS KÜLDETÉSÉBEN	138
1. A család az egyház misztériumában	138
2. Egy sajátosan és eredeti módon egyházi feladat	139
A) A keresztény család: hívő és evangélizáló közösség.....	140
1. A hit: Isten családra vonatkozó tervének felfedezése és csodálata ..	140
2. A keresztény család evangélizációs szolgálata	141
3. Egyházi szolgálat	141
4. Az Evangéliumot hirdetni kell minden teremtménynek.....	142
B) A keresztény család: Istennek dialógusban levő közösség.....	143
1. Az Egyház családi szentélye.....	143
2. A házasság: a kölcsönös megszentelés szentsége és kultikus cselekmény	143
3. A házasság és az Eucharisztia	144
4. A megtérés és kiengesztelődés szentsége: A gyónás	145
5. A családi imádság.....	145
6. Az imádság nevelői	146
7. Liturgikus és magánimádság	147

8. Imádság és élet.....	148
C) A keresztény család: az ember szolgálatában álló közösség	148
1. A szeretet új parancsa.....	148
2. Minden testvérben fel kell fedezni Isten képmását	149
NEGYEDIK RÉSZ: A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ IDŐSZAKAI FORMÁI,	
MUNKÁSAI ÉS NEHÉZ ESETEI	150
I. A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ IDŐSZAKAI.....	150
1. Az Egyház végig kíséri útján a keresztény családot	150
2. A házassági előkészület	150
3. Az esküvő.....	152
4. Megkeresztelt, de nem hívő jegyesek evangelizációja és házasságkötése	153
5. A házasság megkötése utáni pasztoráció.....	154
II. A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ FORMÁI.....	155
1. Az egyházi közösség és konkrétan a plébánia	155
2. A család	156
3. Egyesületek a családok érdekében.....	157
III. A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ MUNKÁSAI.....	157
1. A püspökök és a papok	157
2. A szerzetesek és szerzetesnők.....	159
3. A laikus szakértők	259
4. A tömegtájékoztatás	160
IV. A CSALÁD PASZTORÁCIÓJA NEHÉZ ESETEKBEN	161
1. Rendkívüli körülmények	161
2. A vegyesházasság	163
3. Lelkipásztori eljárás néhány rendellenes esetben.....	164
a) A próbaházasság	164
b) A szabad szerelem.....	165
c) Katolikus hívők csak polgári házasságban	166
d) Elvált, de újra nem házasodott házastársak.....	166
e) Elvált és újra megházasodott emberek	167
4. Akik család nélkül élnek	168
BEFEJEZÉS.....	170

XIII. LEÓ PÁPA

ARCANUM DIVINAE
SAPIENTIAE

kezdetű enciklikája

A HÁZASSÁG FÖLBONTHATATLANSÁGÁRÓL

RÓMA, 1880

BEVEZETÉS

A MEGÚJÍTÁS MŰVE

Az isteni Bölcsesség titokzatos terve, amelynek megvalósítására jött az emberiség Üdvözítője, Jézus Krisztus, arra irányul, hogy az elöregedett és elavult világot Benne és Általa isteni módon megújítsa. E tervet Szent Pál az Efezusiakhoz írt levelében ezzel a nagyszerű mondattal fejezi ki: Isten kinyilvánította „akaratának titkát . . . , hogy Krisztusban újít meg mindent, ami az égben és a földön van”.¹ És valóban, az Úr Krisztus miközben végrehajtotta a parancsot, amit az Atya adott neki, elűzvén a régiséget, mindennek új formát és új arcot adott. A sebeket, melyeket az összülők bűne ütött az emberi természetben, meggyógyította: az embert, aki korábban a harag fia volt, visszaállította Isten kegyelmébe; a tévelygés hosszú időszaka után visszavezette az igazsághoz; a sokféle tisztátalanság szennyétől megmosva ismét erényekkel ruházta föl; visszaadván az örök boldogság örökségét, bizonyossá tette a reményt, hogy az esendő és halandó emberi test egykor a halhatatlanság és a mennyei dicsőség részese lesz. S hogy jótéteményei mindaddig megmaradjanak, amíg csak ember él a földön, helyetteséül alapította az Egyházat, és a jövőbe látva megparancsolta, hogy bármi rendetlenség lép föl az emberi társadalomban, azt hozza rendbe, s ha valami megsérül, állítsa helyre az Egyház.

Igaz, hogy a megújításnak ez az isteni műve elsősorban és közvetlenül a kegyelem rendjében érinti az embert, mindazonáltal drága és üdvös hatásai és gyümölcsei bőségesen kiáradnak a természet rendjére is; ezért minden területen nem kis tökéletesség részese lesz mind az egyes ember, mind az egész emberiség egyetemes közössége. Amióta ugyanis a kereszténység létezik, az egyes embereknek lehetősége nyílik arra, hogy megtanulják és megszokják az Isten atyai gondviselésében való megnyugvást, és éljen bennük a mennyei segítség elnyerésének csillogó reménye. Ezekből pedig bátorság, mértéktartás, állhatatosság, kiegyensúlyozott és békés lelkiület és sok más nagyon értékes erény fakad, a polgári társadalom és a család számára pedig csodálatos méltóság, szilárdság és megbecsülés következik. Méltányosabb és szentebb lesz a kormányzók tekintélye, készségesebb és könnyebb a népek engedelmessége, szorosabb a polgárok összetartozása és biztonságosabb állapotba kerül a tulajdonjog. A keresztény vallás törődik és foglalkozik mindazzal, ami a polgári élet számára bármilyen formában hasznos lehet. Olyannyira, hogy Szent Ágoston szerint az Egyház akkor sem tehetne többet az emberiség földi boldogulásáért, ha csak ennek szolgálatára lenne tevénytve.

E sok jó közül most nem áll szándékunkban mindet egyenként részletezni; kizárólag a családi életről kívánunk szólni, melynek kezdete és alapja a házasság.

I. A HÁZASSÁG MEGÚJÍTÁSA

1. A HÁZASSÁG ŐSFORMÁJA

Mindannyian tudjuk, Tisztelendő Testvérek, honnan ered igazában a házasság. Igaz, a keresztény vallás ellenségei nem akarják elismerni az Egyház állandó tanítását a házasságról, és megpróbálják kitörölni ennek emlékezetét a népekből, az igazság világosságát azonban sem kioltani, sem elhomályosítani nem tudják. Emlékeztetünk a mindenki által ismert és kétségbe nem vont igazságra: Miután a teremtés hatodik napján Isten a föld porából megformálta az embert és arcába lehelte az élet leheletét, társnőt akart neki adni, akit az alvó férfi oldalából csodálatosan alkotott meg. Ezzel a gondviselő Isten azt akarta, hogy ez az emberpár legyen minden ember természetes eredete, s tőlük terjedjen el az emberi nem, melynek további nemzedékei szüntelen leszármazás által őrizték és adják tovább az életet. S hogy a férfi és a nő kapcsolata még jobban megfeleljen Isten végtelen és bölcs tervének, már e kezdeti időben felruházta két kiemelkedően nemes vonással: az egységgel és az állandósággal.

Az evangéliumban látjuk, hogy Jézus Krisztus isteni tekintélyével ugyanezt nyíltan hirdette és megerősítette. A zsidók és a tanítványok előtt tanúskodott arról, hogy a házasság alapításától kezdve egy férfi és egy nő kapcsolata, s a kettőből szinte egy test lesz; a házassági kötelék pedig Isten akaratából oly bensőséges és oly erős, hogy emberek közül azt senki föl nem oldhatja vagy el nem szakíthatja. „Az ember feleségéhez ragaszkodik és ketten egy test lesznek. Így tehát már nem ketten vannak, hanem egy test. Amit tehát Isten egybekötött, ember szét ne válassza.”²

2. A HÁZASSÁG ROMLÁSA A POGÁNYOKNÁL ÉS A ZSIDÓKNÁL

A házasságnak ez a nagyszerű és kiváló formája idővel romlani és bomlani kezdett a pogány népek között; s még a zsidók körében is mintha elhomályosult volna. A zsidók között ugyanis elterjedt a szokás, hogy egy férjnek több felesége is legyen; mikor pedig Mózes „szívük keménysége miatt”³ megengedte nekik a válólévéllel való elbocsátást, szokásba jött a válás.

Szinte hihetetlen, hogy a pogány népeknél mennyire megromlott és eltorzult a házasság, mert a legkülönbébb tévedések és a legocsmányább szenvedélyek áldozata lett. Úgy tűnik, hogy az összes nemzetek többé-kevésbé elfelejtették a házasság eredetét és eredeti eszményét, s ezért idővel olyan törvényeket hoztak a házasságról, amelyeket az állam látott jónak, s nem olyanokat, melyek megfeleltek volna a házasság természetének. A törvényhozók által előírt ünnepélyes szertartások megtartóit tisztességes feleségnek, meg nem tartóit ágyasoknak nevezték. Az is kialakult, hogy az állam vezetői szabták meg, ki házasodhat, s ki nem, és a sok méltánytalan törvény miatt

sokakat ért jogsérelem. Ezenkívül a többnejűség, a többférjűség és a válás következtében nagy mértékben fellazult a házassági kötelék.

De magán a házasságon belül is nagy felfordulás keletkezett a jogok és kötelességek tekintetében. A férfi ugyanis tulajdonjogot nyert a feleség felett, és úgy bánt vele, mint egyszerű használati tárggyal; önmagát pedig féktelen és nyers szenvedélyei élvezetében teljesen szabadnak vélte, s megengedettnek tartotta, hogy utcanőkkel és szolgálóival éljen, mintha a bűn nem az akarat kérdése volna, és a méltóság fölmentene alóla. A férj ezen szabadosága által megalázott nő számára az volt a legszomorúbb, hogy vagy az érzelmi vágyak kielégítésének, vagy a gyermekek nemzésének eszköze lett. Nem szégyellték azt sem, hogy a feleséget úgy adják és vegyék, mint az élettelen tárgyakat. Az ilyen házasságból születő család szükségszerűen az állam vagy a családfő jogkörébe tartozott és olyan törvények alatt állt, melyek nemcsak azt tették lehetővé, hogy a családfő köthette és bonthatta gyermekei házasságát, hanem azt is, hogy életük felett is kénye-kedve szerint rendelkez-
hessék.

3. A HÁZASSÁG FELBONTHATATLANSÁGÁNAK HELYREÁLLÍTÁSA

Mindezen gaszágok és gyalázatok közepette, melyek beszennyezték és megterhelték a házasságot, Isten gondoskodott felemeléséről és meggyógyításáról. Jézus Krisztus ugyanis, az emberi méltóság helyreállítója és a mózesi Törvény tökéletesítője, nem egyszer és nem kis gonddal foglalkozott a házassággal. Kánában megtisztelte jelenlétével a házasságkötést, és emlékezetessé tette első csodájával.⁴ Attól a naptól kezdve új lehetőségek fakadtak a házasságban a megszentelődésre. Ezután visszaállította eredeti méltóságába a házasságot, részben azzal, hogy rossznak nyilvánította a zsidók szokását, mely szerint több feleséget tartottak és visszaéltek a válólevél lehetőségével; részben és leginkább azzal, hogy megparancsolta: senki ne merészelje felbontani azt, *amit Isten egy örök kapcsolat kötelékével egybekötött*. Miután eloszlatta a mózesi Törvényre hivatkozók nehézségeit, mint legfőbb Törvényhozó, így rendelkezett a hitvesekről: „Mondom pedig nektek, hogy aki elbocsátja feleségét, kivéve a parázнасág esetét, és mást vesz el, házasságot tör; és aki elbocsátott nőt vesz feleségül, házasságot tör”.⁵

Ami isteni tekintéllyel mint határozat és törvény elhangzott a házasságról, azt az isteni törvény hírnökei, az apostolok, hogy emlékezetét fenntartsák, részletesebben és teljesebben írásba foglalták. Így az apostolokra kell visszavezetnünk azt, amit az egyetemes Egyház, a szentatyák és a zsinatok mindig tanítottak, nevezetesen, hogy az Úr Krisztus a házasságot szentség rangjára emelte; úgy intézkedett, hogy a házastársak az Általa kiérdemelt kegyelem erejével és oltalmával magában a házasságban szentelődjenek meg. A házasságban, amely csodálatos módon hasonlít az Úr és az Egyház misztikus kapcsolatához, a természetes szeretetet is tökéletesítette, s a férfi és a nő természetes kapcsolatát is erősebbé tette az isteni szeretet kötelékével. Szent Pál így ír: „Férfiak! Szeressétek feleségeket, mint Krisztus is szeretete az

Anyaszentegyházat, és önmagát adta érte, hogy megszentelje Úgy kell a férfiaknak is szeretniük feleségüket, mint saját testüket . . . Mert soha senki a maga testét nem gyűlöli, hanem táplálja és ápolja, mint Krisztus is az Anyaszentegyházat; mert az Ő testének tagjai vagyunk, az Ő húsából és csontjából. Ezért az ember elhagyja atyját és anyját és feleségéhez ragaszkodik, és ketten egy testté lesznek. Nagy titok ez, én pedig Krisztusra és az Anyaszentegyházra nézve mondom.”⁶

Hasonlóképpen az Apostoloktól tudjuk, hogy Krisztus parancsa szerint a házasság egysége és örök szilárdsága, amely a házasság őseredete óta kötelező volt, szent és mindig sérthetetlen. Ismét csak Szent Pál mondja: „Azoknak pedig, akik házasságban vannak, nem én parancsolom, hanem az Úr, hogy a feleség ne váljék el férjétől; ha pedig elválik, házasság nélkül maradjon, vagy békéljen meg a férjével.”⁷ És ismét: „Az asszony kötve van a törvényhez, ameddig férje él; hogy ha a férje meghalt, fölszabadul.”⁸ Ebből következően a házasságot úgy kell tisztelni, mint „nagy szentséget”,⁹ mint „mindenben tiszteletreméltó”,¹⁰ jó, tiszta dolgot, mennyei valóságok képét és jelét.

4. A HÁZASSÁG SZENTSÉGI RANGRA EMELESE

Az elmondottakkal még nem merítettük ki a keresztyén házasság tökéletességét. Először azért nem, mert a keresztyén házasság nemesebb célokat kapott a korábbiaknál. Rendeltetése ugyanis nemcsak az, hogy az emberi nem létszámát növelje, hanem hogy az Egyház számára gyermekeket szüljön, akik „a szentek polgártársai és Isten háza népe,”¹¹ hogy „megszülessék az igaz Istent és Megváltónkat, Jézus Krisztust ismerő és dicsőítő nép, s hogy erre fel is neveljék őket”.¹² Másodszor, mert pontos meghatározást nyert mindkét házasság minden joga és kötelessége. Mindkettőjüknek mindig olyan érzülettel kell élnie, hogy a legnagyobb szeretetet, az állandó hűséget és a mindenre kiterjedő támogatást nyújtsák egymásnak szüntelen.

A férj a család irányítója és az asszony feje. Az asszony, mivel hús a férj húsából és csont az ő csontjából, úgy engedelmeskedjék a férjének, mint társa, nem pedig mint rabszolganője, azaz engedelmisségét méltóságnak és tisztességnak kell kisélnie. Az elöljáró férjben és az alárendelt asszonyban – mert az előbbi Krisztus, az utóbbi az Egyház képmása – az isteni szeretetnek kell vezérelnie a kötelességek teljesítését. „Mert a férfi feje az asszonymak, mint Krisztus feje az Anyaszentegyháznak . . . De amint az Anyaszentegyház engedelmeskedik Krisztusnak, úgy az asszonyok is férjüknek mindenben.”¹³ A gyermekeknek engedelmeskedniük kell szüleiknek, és lelkiismeretük miatt kell tisztelniük őket; a szülőknek pedig szüntelenül gondoskodniuk kell gyermekeik védelméről és főleg az erényekre való nevelésükről: „Atyák, . . . neveljétek gyermekeiteket az Úr tanításában és fenyítékében.”¹⁴ Ezekből érthető, hogy a házastársaknak számos és nem könnyű feladata van, de e kötelességek a jó házastársaknak a szentség erejéből következően nemcsak elviselhetők, hanem édesek is.

5. AZ EGYHÁZ A MEGÚJÍTOTT HÁZASSÁG ÓRE

Krisztus tehát – mivel ily nagy méltóságra emelte a megújított házasságot – ennek teljes tanítását az Egyházra bízta. Az Egyház pedig a keresztények házassága fölött kapott hatalmát mindig és mindenütt úgy gyakorolta, mint aki hatalmát nem az emberek közmegegyezésétől, hanem isteni Alapítójától kapta.

Nem szorul bizonyításra, hiszen közismert, hogy hányszor és mennyire virasztott az Egyház afölött, hogy a házasság szent volta megmaradjon, s csorbát ne szenvedjen. Tudjuk, hogy már a jeruzsálemi zsinat elítélte a paráznakat, azaz az elváltak és nem házások kapcsolatát.¹⁵ Szent Pál kárhoztatta a korintusiak közt előfordult vérfertőzést.¹⁶ Ugyanilyen határozottsággal utasította vissza az Egyház mindig azokat, akik a keresztény házasságot támadták: az ősegyházban a gnosztikusokat, manicheusokat és montanistákat; korunkban a mormonokat, a sansimonistákat, és a falanszteristákat.

Hasonlóképpen az Egyház létrehozta a mindenkit egyformán érintő házasságjogot azzal, hogy megszüntette a rabszolgák és szabadok közötti korábbi megkülönböztetést; hogy egyenlő jogokkal ruházta föl a férjet és a feleséget, mert mint Szent Jeromos mondja: „Nálunk ha valamit nem szabad az asszonynak, azt nem szabad a férjnek sem, mert ugyanannak a szolgálatnak részei”. Mindkét házastársat ugyanazok a jogok és kötelességek illetik meg, hiszen az Egyház helyreállította és védelmezte a nő méltóságát; megtiltotta a férjnek, hogy megölje házasságtörő feleségét, s hogy megsértse a hűséget, amelyre esküt tett. Az is jelentős, hogy az Egyház amennyire tudta, korlátozta a családfő hatalmát a gyermekek házassága fölött, nehogy ezek a házasságkötés kérdésében elveszítsék jogos szabadságukat; hogy a rokonok közötti házasságokat bizonyos fokig bezárólag érvénytelennek nyilvánította azért, hogy a házastársak természetfölötti szeretete szélesebb körben áradhasson ki; hogy törődött az erőszak, a megtévesztés és a tévedés távoltartásával a házasságkötésnél; s hogy a hitvesi ágy tisztaságát, a személyek biztonságát, a hitvesek megbecsülését és a vallás épségét biztosítani akarta. Végezetül az isteni törvények erejével és gondosságával óvta az Egyház a házasság intézményét, annyira, hogy aki a tényeket méltányolja, láthatja, hogy a házasság ügyében kezdettől fogva az Egyház az emberi nem legjobb óre és oltalmazója. Bölcsessége az idők múlását, az emberek gonoszságát és az államok változásait mind győzelmesen túlélte.

II. AZ EGYHÁZ HÁZASSÁGI JOGHATÓSÁGA

Az emberi nem ellenségének, a sátánnak mesterkedései folytán vannak, akik hálátlanul elutasítják a megváltás javait, és megvetik vagy nem veszik tudomásul a házasság megújítását és tökéletesítését. Sajnálatos módon régen is voltak olyanok, akik valamilyen oldalról ellenségei voltak a házasságnak; a mi korunkban azonban sokkal veszedelmesebben vétenek azok, akik alapjaiban akarják fölforgatni a házasságot. Ennek oka pedig elsődlegesen az, hogy sokak lelkét áthatotta a hazug filozófia és a megromlott erkölcs, ezért semmi nem esik annyira nehezükre, mint az alárendeltség és az engedelmesség. Elkeseredett harcot folytatnak azért, hogy ne csak az egyes emberek, hanem a családok, sőt az egész emberiség is gőgösen elutasítsa magától Isten uralmát.

1. AZ EGYHÁZAT MEGILLETI A JOGHATÓSÁG, MERT A HÁZASSÁG SZENT

Mivel pedig mind a család, mind a társadalom forrása és kezdete a házasság, elsősorban ezt akarják kivonni az Egyház joghatósági köréből. Teljesen meg akarják fosztani szent jellegétől és azoknak a jelentéktelen ügyeknek a halmazába akarják sorolni, melyeket emberek hoztak létre, és a polgári jog rendelkezési körébe tartoznak. Ebből szükségszerűen adódik, hogy az Egyház kizárásával az államok vezetőire akarják bízni az egész házasságjogot. És ha valaki az Egyház jogának védelmében a történelmi múltra hivatkoznék, azt azzal akarják elhallgattatni, hogy az Egyháznak csak a fejedelmek nagylelkűsége vagy egyszerűen jogtalanság következtében volt a házasságokra kiható jogköre. Eljött azonban az idő – mondják –, hogy az állam határozottan követelje a maga jogait és teljesen hatáskörébe vonja a házasságot.

Innen született az úgynevezett „polgári házasság”; innen a házassági akadályokat szabályozó polgári törvények; innen a házassági ügyekben hozott ítéletek, akár jogosan kötötték meg a házasságot, akár jogtalanul. Végülis az Egyháztól elragadtak már minden jogalkotási és ítélkezési hatalmat, annyira, hogy nincsenek tekintettel sem isteni hatalmára, sem hasznos törvényeire, melyekkel oly sok évszázadon át éltek a népek, kikhez a civilizáció is a keresztény bölcsességgel együtt jutott el.

Mindazonáltal a „naturalisták” és mindazok, akik imádással hódolnak az államhatalom előtt, és gonosz tanításaikkal egész országokat be akarnak hálózni, nem térhetnek ki a hamisság vádja elől. Mivel ugyanis a házasság szerzője Isten, és a házasság kezdettől fogva Isten Igéje megtestesülésének bizonyos előképe volt, egy olyan szent és vallásos mozzanat van benne, amit nem emberek találtak ki, hanem veleszületett; nem járulékosan, hanem sajátság-

ként van a házasság természetébe oltva. Ezért III. Ince és III. Honorius pápa méltán mondhatta: „A hívőknel és a hitetleneknél egyaránt létezik a házasság szentsége.” Tanúnak hívjuk a régi kor emlékeit, azoknak a népeknek szokásait és intézményeit, melyek műveltségükben, civilizációjukban és jogalkotásukban fejlettebbek: a házasság ezeknél a népeknél mindig vallásos és szent jellegű. Ezért szerepel náluk a házasságkötésnél pap, illetve főpap szolgálata bizonyos szertartás keretében. Ilyen nagy ereje van az emberiség lelkiismeretének, az őseredetre való emlékezésnek azoknál a népeknél is, melyek nem kapták meg a kinyilatkoztatást!

Így tehát a házasság természete szerint szent. Ebből pedig az következik, hogy nem fejedelmi önkénynek, hanem a szent dolgokat kizárólagosan tanító és őrző Egyház isteni tekintélyének kell szabályoznia.

2. AZ EGYHÁZAT MEGILLETI A JOGHATÓSÁG, MERT A HÁZASSÁG SZENTSÉG

Figyelembe kell vennünk továbbá a szentségi méltóságot, melynél fogva a keresztények házassága minden más házasság fölött áll. A szentségek kérdésében pedig, Krisztus akaratából egyedül az Egyház intézkedhet, ezért lehetetlen akárcsak részben is polgári hatóságokra ruházni a szentségekre vonatkozó rendelkezési jogot.

3. A TÖRTÉNELEM TANÚSÁGA

a) Az egyház nem elbitorolta a polgári jogot.

Végül nagy súllyal esik latba, nagy a történelem tanúsága arról, hogy az Egyház szabadon és következetesen gyakorolta a szóbanforgó házassági törvényhozást és bíraskodást oly időszakokban is, amikor az államok vezetői beleegyeztek a fentebb említett bűnökbe, vagy hallgatólagosan tudomásul vették azokat. Képtelenség és hihetetlen volna föltételezni, hogy az Úr Krisztus a provincia római helytartójától vagy a zsidók véneitől kapta volna a felhatalmazást, hogy kárhóztassa a zsidók többnejűségét és a válólevéllel történő elbocsátást. Hasonlóképpen esztelenség volna állítani, hogy Szent Pál Tibérius, Caligula vagy Néro császár engedélyével, illetve hallgatólagos beleegyezésével tiltotta volna a válást és a vérfertőző kapcsolatot. Egyetlen józan gondolkodású ember sem győzhető meg arról, hogy a házasság szentségéről és fölbontathatatlanságáról,¹⁷ a rabszolgák és szabadok házasságáról hozott törvényeket az Egyház a római császároktól ráruházott hatalommal alkotta volna, hiszen ezek a császárok a kereszténység halálos ellenségei voltak, s nem volt más céljuk, mint hogy Krisztus ifjú Egyházát véres üldözésekkel kiirtsák. Márcsak azért sem eredhetnek az Egyház házassági törvényei a császárokról, mert annyira eltérnek a korabeli polgári jogtól, hogy Antiochiai Szent Ignác,¹⁸ Jusztinosz,¹⁹ Athenagorasz²⁰ és Tertullianus²¹ nyilvánosan jogtalannak és házasságtörőnek nevezte az olyan együttélési formákat, amelyeket a császári törvények elismertek.

b) Az Egyház nem uralkodóktól kapta joghatóságát.

Ha pedig úgy tünnék, hogy az Egyház a keresztény császároktól nyerte házassági joghatóságát, meggondolandó, hogy a pápák és a zsinatokra összegyűlt püspökök mindig szabadon és joghatóságuk tudatában hoztak tiltó vagy pozitív törvényeket a házasságról koruk szükségletei szerint, bármennyire eltérőnek látszott is határozatuk a polgári törvényektől. Mindenki tudja, hogy a házassági akadályok – a fogadalom, a valláskülönbség, a vérrokonság, a bűntény, a köztisztesség – kérdésében a hispániai, arles-i és kalcedoni zsinat hány olyan határozatot hozott, amelyek messze eltértek a császári történeyektől.

c) Az uralkodók elismerték joghatóságát.

Történeti tény, hogy a fejedelmek nem hogy maguknak követelték volna a keresztény házasság törvényalkotását, hanem elismerték, hogy ez a joghatóság az Egyházat illeti. Honorius, Theodóziosz és Justinianus császár megvallotta, hogy a házasságot érintő kérdésekben nem tehet mást, mint hogy támogatja és őrzi az egyházi törvényeket. S ha a királyok házassági akadályok ügyében rendelkeztek, megvallották, hogy nem az Egyház tudta nélkül, hanem annak engedélyével és tekintélyével jártak el; a törvényes születés, a válás és a házassági kötelék minden kérdésében kikérték és el is szokták fogadni az Egyház véleményét. Joggal határozta meg tehát a Trienti Zsinat, hogy az Egyház hatalmában áll „a bontó akadályok meghatározása, és a házassági ügyek egyházi bíróságra tartoznak.”²²

4. A HÁZASSÁGI SZERZŐDÉS ÉS A SZENTSÉG ELVÁLASZTHATATLAN

Senkit ne téveessen meg a jogászok által annyit hangoztatott különbségtétellel, tudniillik, hogy szét kell választani a házassági szerződést a szentségtől, nyilvánvalóan azért, hogy az Egyházhoz tartozzanak a szentségi kérdések, magát a házassági szerződést pedig az állam hatáskörébe utalják.

Egy ilyen különbségtétel, pontosabban szétszakítás nem igazolható, mert nyilvánvaló, hogy a keresztény házasságban a szentség és a házassági szerződés szétválaszthatatlan; olyannyira, hogy egy igazi és törvényes házassági szerződés nem képzelhető el anélkül, hogy szentség is ne legyen. Az Úr Krisztus ugyanis szentségi rangra emelte a házasságot, a házasság pedig maga a szerződés, ha azt jogszerűen kötik meg. Ehhez járul, hogy a házasság azért szentség, mert szent jel: kegyelmet közvetít, és Krisztusnak az Egyházzal élt misztikus házasságának képe. Mindezek megjelenési formája annak a szoros egyesülésnek a köteléke, amely a férfit és a nőt összekapcsolja, ami nem más, mint maga a házasság. Így tehát nyilvánvaló, hogy a keresztények között minden igazi házasság önmagában és önmagától szentség; semmi sem

áll távolabb az igazságtól, mint hogy a szentség a házasságra kívülről ráaggatott dísz, vagy egy olyan kívülről kapott sajátság, amely az emberek tetszése szerint elválasztható a szerződéstől.

Sem értelemmel, sem történeti adatokkal nem bizonyítható tehát, hogy a keresztény házasságok joghatóságát jogosan ruházzák át az állami törvényhozáásra. Ha e kérdésben jogsértés történt, azt nem az Egyház követte el.

III. A VÁLÁSRÓL

Bárcsak ne volnának a naturalisták szószólói annyira termékenyek károk és bajok okozásában, amennyire telve vannak hamissággal és igazságtalansággal! De könnyű belátni, mennyi veszedelemmel járnak a közönségessé tett, szent jellegüktől megfosztott házasságok, s mennyi bajt fognak hozni az egész emberiségre.

1. A TERMÉSZET ÓRZÉSÉNEK ALAPTÖRVÉNYE

Isten adta azt a törvényt, hogy amit Ő teremtett és amit a természet létrehoz, az annál hasznosabb és kedvezőbb az ember számára, minél inkább megmarad eredeti, természetes állapotában. A mindeneket teremtő Isten ugyanis jobban tudja, mi válik teremtményei javára, és Ő mindent úgy rendezett el, hogy célba érjen. Ha pedig a nagy bölcsességgel megalkotott rendet a vakmerő és bűnös ember meg akarja változtatni vagy fel akarja forgatni, akkor még a legbölcsebben teremtett dolgok is ártalmassá válnak, és haszontalanokká lesznek, mert a változás során elveszítik az embert segítő erejüket, vagy mert Isten büntető eszközül használja őket a halandók gögje ellen. Márpedig akik tagadják a házasság szent voltát és mindenáron a közönséges dolgok közé akarják sorolni, azok a természet alapjait forgatják föl, szembeszállnak az isteni gondviselés tervével, és lerombolják a házasság intézményét. Ezek után nem csoda, ha ezekből az esztelen és gonosz törekvésekből olyan bajok sokasága származik, amiknél nincs veszedelmesebb sem a lelkek üdvösségére, sem az államok létre nézve.

Ha meggondoljuk, mire jó a házasság isteni intézménye, nyilvánvalóvá válik, hogy Isten a közjó javára bőséges forrássá akarta tenni. És valóban, mert a házasság azon túl, hogy gyarapítja az emberiséget, jobbá és boldogabbá teszi a házastársak életét azáltal, hogy nehézségeikben támogatják, állandóan és hűségesen szeretik egymást, javaikat közösen birtokolják és a szentségből kegyelmi segítséget nyernek. Mindez a családnak is nagyon sokat segít, mert amíg a házasság megfelel a természetnek és igazodik Isten terveihez, addig meg tudja erősíteni a szülők közti egyetértést, biztosítani tudja a gyermekek jó nevelését, az isteni példával szelidíti a családfő tekintélyét; megtanítja a gyermekeket a szülőkkel, a család alkalmazottait a munkaadóival szembeni engedelmességre. Az ilyen házasságokból joggal vár az állam becsületes, istenfélelemre és szeretetre szoktatott új nemzedéket, melynek tagjai kötelességtudóak, a jogos és törvényes előjáróknak engedelmeskednek, mindenkit szeretnek és nem bántanak senkit.

Ezeket az üdvös gyümölcsöket a házasság mindaddig teremni tudja, amíg megőrzi szent jellegét, egységét és felbonthatatlanságát, mert ezekből szár-

mazik üdvös és termékeny ereje. És kétségtelen, hogy a házasság mindig megtermi ezeket a gyümölcsöket, ha hű marad az Egyházhoz, mely egységének, szentségének és fölbonthatatlanságának hűséges őre és támasza.

2. A VALLÁS NÉLKÜLI HÁZASSÁG KÖVETKEZMÉNYE A VÁLÁS

Mivel azonban mostanában sokfelé az emberi jogot állítják a természetes és az isteni jog helyébe, nemcsak a házasság fogalma és képe kezd elhomályosodni – melyet a természet írt az emberi lelkekbe –, hanem emberi rosszaságból még a keresztény házastársak között is meggyengült a házasság nagy jókat termő ereje. Mi jó származhat olyan házasságokból, melyekből kitessékelik a vallást, mely minden jó szülője, az erények táplálója és a lelket magasztos értékekre serkentő ösztöke? Ha elúzik a vallást, a házasság szükségszerűen a bűnös emberi természet és az érzéki vágyak gonosz uralmának rabszolgája lesz, és a természetes tisztesség aligha fogja megvédeni. Ebből pedig sokszoros veszedelem származik nemcsak a családokra, hanem a társadalomra nézve is.

Ha ugyanis elúzik az üdvös istenfélelmet és nincs mód a gondok könnyítésére – amire leginkább a keresztény vallás nyújt lehetőséget –, gyakran elviselhetetlennek látszanak a házasság feladatai és kötelei. És ha alkati különbségek, nézeteltérések, hűtlenség vagy más okok jelentkeznak, esetleg közös megegyezés alapján sokan akarnak megszabadulni a házassági kötelektől, melyről úgy gondolják, hogy emberi jog és saját kedvük szerint vették magukra. Ha pedig tiltó törvényekkel találják magukat szemben, rossznak, embertelennek, a polgári szabadságjogokkal ellenkezőnek minősítik a törvényt, és azt mondják: ezeket az elavult és embertelen törvényeket el kell törölni, és emberségesebbeket kell alkotni, melyek megengedik a válást.

Korunk törvényhozói, mivel ugyanolyan jogi elveket vallanak, még ha akarnak sem tudnák tartani magukat az emberek mondott hamisságával szemben. Azt mondják tehát: engedni kell a kor igényeinek, és meg kell adni a lehetőséget a válásra. Erről a történelem is tanúskodik. Más példákat mellőzve csak a múlt század végi francia forradalomra hivatkozunk: amikor elűzték Istent és az egész társadalom közönségessé vált, törvénybe iktatták a válást. Most sokan ezt a törvényt akarják felújítani, mert Istent és az Egyházat ki akarják úzni a társadalomból és az emberi kapcsolatokból. Oktalanul úgy vélik ugyanis, hogy ilyen törvényekkel orvosolni lehet a korunkban tomboló erkölcstelenséget.

3. A VÁLÁS ÁRTALMAI

Nem is kell mondanunk, hogy mennyi rossz van a válásban. A változtatható házassági szerződés következtében meggyengül a kölcsönös jóakarát, veszedelmes tápot kap a hűtlenség, kárt szenved a gyermekek védelme és nevelése, lehetőség nyílik a családi közösségek felbomlására, széthúzás tá-

mad a családok között; csökken az asszony méltósága és abba a veszélybe kerül, hogy miután a férj kiélte magát, elhagyja őt.

Mivel a családok szétrombolására és az országok elpusztítására nincs alkalmasabb eszköz az erkölcsök megromlásánál, könnyen belátható, hogy a család és a társadalom legnagyobb ellensége a válás, mely a népek megromlott erkölcséből születik, s – a tények tanúsága szerint – mind a magán-, mind a közéletben a legnagyobb bűnöknek nyit kaput. S még súlyosabb a baj, ha meggondoljuk, hogy semmiféle fékezőerő sem tudja többé az egyszer megengedett válás lehetőségét biztos és meghatározott korlátok közé szorítani. Igen nagyereje van a példának és még nagyobb az érzéki szenvedélyeknek, melyek ösztönzésére a válási kedv – mint egy ragályos népbetegség – napról napra több lelket fertőz meg, s úgy árad, mint a partjai közül kilépett folyó.

4. A TÖRTÉNELEM TANÚSÁGA A VÁLÁSRÓL

Mindez önmagától világos. A történelmi tapasztalatok felidézésével azonban még világosabb lesz. Amint a törvény kezdett utat nyitni a válásnak, megszorodtak a széthúzások, nézetkülönbségek, veszekedések. Olyan rossz életformák alakultak ki, hogy a válás védelmezői maguk megbánták, amit tettek, s ha ellenkező értelmű törvénnyel nem keresték volna a baj orvoslását, attól kellett volna félni, hogy az állam az önmaga által felidézett baj áldozata lesz.

Úgy mondják, hogy a régi rómaiak, amikor először találkoztak a válással, megrendültek. Nem sok idő múltán azonban az emberek becsületérzése elromlott, az érzéki vágyakat fékező szemérmesség kiveszett, s a házastársi hűség helyére olyan szabadosság lépett, hogy valószínűnek látszik, amit egyes íróknál olvasunk: az asszonyok nem a konzulok változása, hanem férjeik cselekedete szerint számlálták az éveket.

Ugyanígy a protestánsok körében kezdetben csak ritkán és bizonyos körülmények között engedélyezte a törvény a válást. Az imént felsorolt okok miatt azonban úgy elszaporodtak a válások Németországban és Amerikában, hogy akik józanul gondolkodnak, siratják az erkölcsi romlást és a vakmerően könnyelmű törvényeket.

Nem volt ez másként a katolikusnak nevezett országokban sem. Ahol csak helyet adtak a válásnak, a bekövetkezett bajok sokasága rácsúszott a törvényhozók érvelésére. A válni akarók közül ugyanis sokan hazug módon bizonyították a törvényes válást lehetővé tevő okokat a bíróság előtt, s ezzel a közbiztonság olyan kárt szenvedett, hogy mindenki úgy vélte: a lehető legsürgősebben ellentétes értelmű törvényekkel kell javítani a helyzetet.

És ki kételkednék abban, hogy nem ugyanilyen gyászos eredményre jutnak mindazok, akik bárhol a válás mellett kardoskodnak? Az emberi vélekedésekben és nyilatkozatokban ugyanis nincs olyan erő, mely meg tudná változtatni a dolgok természetét. Ezért okatlanul értelmezik a közjót azok, akik úgy vélik, hogy büntetlenül forgathatják fel a házasság természetes

rendjét. S ha minden vallásos és szent jelleg kiirtásával akarják megcsonkítani a házasságot, gonoszabbat tesznek, mint amit a pogányok műveltek a maguk házasságával. Ha tehát meg nem változik felfogásuk, a családnak és a társadalomnak állandóan félnie kell attól, hogy belesznek abba a csapdába, amiben már tömegek vannak. Mindebből kiviláglik, milyen esztelenség és képtelenség a közjó előmozdítását várni a válástól, amely inkább vermet és a társadalomnak.

5. AZ EGYHÁZ SZOLGÁLATA A FELBONTHATATLANSÁGÉRT

Meg kell tehát vallani, hogy az összes népek közjáváért legtöbbet a katolikus egyház tett, amikor mindig ügyelt a házasság szent jellegére és felbonthatatlanságára. És nem kis hála illeti azért, hogy immár száz esztendeje nyíltan szembeszállt a házasság ellen oly sokat vétő polgári törvényekkel;²³ hogy anatómával sújtotta a protestánsok válásról és válólevélről szóló eretnokségét;²⁴ hogy a görögök körében szokásos válást sokszor elítélte; hogy érvénytelennek nyilvánította az olyan házasságokat, melyeket úgy kötöttek meg, hogy felbontják, ha akarják; végül, hogy kezdettől fogva visszautasította azokat az állami törvényeket, melyek támogatták a válást.

Azok a pápák, akik sokszor ellenálltak fejedelmeknek, amikor azok fenyegetve követelték válásuk elismerését, nemcsak a vallás sértetlenségeért, hanem az egész emberiség javáért is harcoltak. Az utókor csodálattal tekint azokra a bátor lelkű pápákra, akik szembe mertek szállni a hatalmas uralkodókkal: I. Miklós pápa Lothárral, II. Orbán és II. Paskál pápa I. Fülöp francia királlyal, III. Celesztin és III. Ince pápa II. Fülöp francia királlyal, VII. Kelemen és III. Pál VIII. Henrik angol királlyal, végül VII. Pius pápa I. Napóleonnal.

6. AZ EGYHÁZ ÉS AZ ÁLLAM EGYÜTTMŰKÖDÉSE

A dolgok ilyen állása mellett a kormányfők és az államok vezetői, ha értelmesen akarnak élni, ha bölcsen akarnak kormányozni, ha népük javát akarják, inkább tartásuk tiszteletben a házasság szent törvényeit és vegyék igénybe az Egyház segítségét a családok boldogulása és az erkölcsi törvények védelme érdekében, mint hogy olyan gyanúba hozzák az Egyházat, hogy az ember ellensége; és ne vádolják azzal, hogy jogtalanul követeli magának a polgári jog egy részét.

Annál is inkább, mert a katolikus Egyház amennyire nem térhet el jogai védelmétől és vallási kötelezettségeitől, annyira hajlandó az engedékenységre azokban a dolgokban, amelyek nem sértik jogait és szent kötelezéseit. Ezért soha nem rendelkezett a házasságról anélkül, hogy tekintetbe ne vette volna a társadalom és a népek állapotát; s amennyire tehetette, nem is egyszer, amikor erre jogos és súlyos okok késztették, enyhített a törvény szigorán.

Az Egyház tudja és nem is tagadja, hogy a szentségi házasságnak, mivel célja a társadalom megtartása és gyarapítása, kapcsolata van olyan dolgokkal, amelyek a házasságból következnek ugyan, de a polgári törvények körébe tartoznak. Ezekről a kérdésekről joggal határoznak a polgári törvényhozók.

Senki nem vonja kétségbe, hogy az Egyház alapítója, Jézus Krisztus külön akarta választani a szent és polgári hatalmat és mindkettőt szabadnak akarta a maga ügyei intézésében. Hozzáteve azonban, hogy mindkét hatalomnak javára válik és minden ember érdeke, hogy közöttük kapcsolat és összhang legyen, s azokban a dolgokban, melyekről különböző szempontok szerint együtt kell dönteniük, a földi hatalom birtokosa alkalmas és megfelelő módon attól függjön, aki a mennyei hatalom birtokosa.

Ebben az összhangban és együttesben nemcsak mindkét hatalom legjobb gyakorlási módja van adva, hanem így találják meg a legalkalmasabb és leghatásosabb módot is arra, hogy az egész emberi nemet segítsék földi boldogulásában és az örök élet elérésében. Mert miként, ha az emberi értelem találkozik a keresztény hittel, sokkal nemesebbé válik és erősebb lesz a tévedések elkerülésére és elűzésére, és viszont, a hit nem kis támaszt talál az értelemben; ugyanígy ha a szent Egyház hatalmával barátságosan együttműködik a polgári hatalom, mindkettőjüknek csak előnye származik belőle. Az állam méltósága növekszik, és ha a vallás jár előtte, uralma nem lesz igazságtalan; az Egyházat pedig a hívők közjavára támogatja és oltalmazza.

Mi tehát az elmondottaktól indítva mint máskor is, most is ismét sürgetjük az államférfiakat az egyetértés és a barátság megtalálására. Atyai jóakarral elsőként nyújtjuk feléjük jobbunkat és felajánljuk legfőbb hatalmunk támaszát, melyre manapság annál inkább szükség van, minél inkább gyengül az emberek sérült közvéleményében a kormányzási jog értékelése. A lelkekben már fellobban a vakmerő szabadság vágya, és minden, még a legtörvényesebb kormány uralmát is le akarják rázni magukról. Ezért a közjó azt követeli, hogy egyesítsük a két hatalom erőit azoknak a károknak megelőzésére, melyek nemcsak az Egyházat, hanem a polgári társadalmat is veszélyeztetik.

IV. BUZDÍTÁS A PÜSPÖKÖKHOZ

TANÍTANI KELL A KERESZTÉNY HÁZASSÁGOT

Miközben azonban nagyon ajánljuk a baráti akaratok találkozását és könnyörögve kérjük Istent, a Béke Fejedelmét, hogy ébressze föl minden ember lelkében az egyetértés szeretetét, nem mulaszthatjuk el, hogy ne ébresztgessük, Tisztelendő Testvérek, gondoskodástokat, éberségeket és jóra való törekvéstekeket, melyekről tudjuk, hogy igen nagyok bennetek. Amennyire erőtök engedi, s amennyire csak tekintélyetekből telik, legyetek rajta, hogy a gondotokra bízott emberek körében sértetlenül és romlatlanul maradjon meg az a tanítás, amit az Úr Krisztus és az égi akarat hirdetői, az Apostolok ránk hagytak, s melyet a katolikus Egyház hűségesen megőrzött és minden korok keresztényeinek megtartani parancsolt.

Főleg arra legyen gondotok, hogy a nép ismerje a keresztény bölcsesség parancsait; mindig tartsa emlékezetében, hogy a házasságot nem emberek akarata, hanem Isten tekintélye és szándéka alapította és ezen törvény alapján egy férfi és egy nő életszövetsége. Krisztus pedig, az új szövetség szerzője, ezt a szövetséget a természet rendjéből szentségi rangra emelte és a kötelekre vonatkozóan az Egyháznak adta át a törvényhozói és bírói hatalmat. E témakörben nagyon óvakodnunk kell, hogy az ellenség téves következtetései, melyekkel elvitatják az Egyháztól ezt a jogot, meg ne tévesszék a hívő lelkeket.

Hasonlóképpen mindenkinek világosan kell látnia, hogy ha katolikus férfi és nő nem szentségi házasságot köt, valójában nem jön létre házasság. Hiába kötik meg a polgári törvények előírásai szerint, nem házasságkötés az, hanem csak egy polgári törvény által bevezetett szertartás. A polgári törvény a házasságnak csak olyan következményeiben illetékes, amelyek az ő hatáskörébe tartoznak. Ilyen ügyek pedig eleve feltételeznek egy érvényes házasságot.

Minderről elsősorban a jegyeseknek kell tudomást szereznüik, akiknek azt is tudniuk kell, hogy a megfelelő kérdésekben szabad a polgári törvények előírásai szerint eljárniuk. Az Egyház ugyanis nem akarja, hogy a házasság bármelyik polgári következményében ők maguk vagy gyermekeik kárt szenvedjenek.

A vélemények mai zűrzavarában azt is tudniuk kell, hogy nincs olyan hatalom, mely a keresztények között érvényesen megkötött és elhált házasságot feloldhatná; ezért nyilvános bűnösnek számítanak azok, akik bármilyen okra hivatkozva előző házastársuk halála előtt újabb házasság megkötését kísérlik meg.

Ha pedig egy házasság odáig fajulna, hogy az együttélés elviselhetetlenné válik, az Egyház megengedi a különválást, és a házasság állapotának megfelelő módon próbálja enyhíteni a különválás káros következményeit; de nem engedi, hogy a felek közti kibékülés érdekében ne történjék semmi, vagy erről reménytelenül lemondjanak.

Igaz, ezek szélsőségek, de könnyen el lehetett volna kerülni, ha a jegyesek, megfontolván a házastársak kötelességeit és a házasság okait, olyan lelkiülettel léptek volna házasságra, amelyet a szentség megkövetel; és nem veszekedésekkel folytattak volna egy elhamarkodott házasságkötést, amellyel még Isten haragját is magukra vonják.

Összefoglalva: a házasság akkor lesz derűsen és békésen szilárd, ha a hitvestársak a vallásosságból merítik az életet, mert ez az erény teszi erőssé és legyőzhetetlenné a lelket; ennek következtében képes a lélek arra, hogy az esetleges rossz szokásokat, az erkölcsi és alkati különbségeket, az anyaság gondjait, a gyermeknevelés terheit, az élet nehézségeit és az akadályokat ne csak higgadtan, hanem szívesen viselje.

Attól is óvakodni kell, hogy ne kössenek katolikusok könnyedén vegyes házasságot nem-katolikus féllal. A vallás kérdésében különböző lelkek között ugyanis más kérdésekben sem lehet teljes összhangot várni. Az ilyen házasságoktól főleg azért kell óvakodni, mert alkalmat jelentenek tiltott társaságokba való keveredésre, más vallásokkal való közösködésre; veszélyt jelenthetnek a katolikus fél hitére, akadályozzák a gyermekek nevelését és arra indítanak, hogy félretéve az igazság és a hamisság különbségét, teljesen egyformának tekintsenek minden vallást.

Utolsó helyen, mert jól tudjuk, hogy szeretetünkben senkit sem szabad ki-rekeszteni, figyelmetekbe ajánljuk, Tisztelendő Testvérek, azokat a nyomorúságban élő lelkeket, akiket elragadott a szenvedély vihara és üdvösségükről megfélekezve a házasság törvényes kötelékén kívül bűnös életet élnek. Tegyetek meg mindent annak érdekében, hogy visszahozzátok őket! Akár ti magatok, akár mások közvetítésével ébresszétek fel őket, hogy érezzék meg: rosszat tesznek. Tartsanak bűnbánatot és kössenek érvényes, katolikus házasságot.

BEFEJEZÉS

Mindaz, amit fontosnak tartottunk a keresztény házassággal kapcsolatban elmondani nektek, Tisztelendő Testvérek, könnyen láthatjátok, nemcsak a polgári társadalom fennmaradásához, hanem az emberek örök üdvösségéhez is alapvetően hozzátartozik.

Adja Isten, hogy minél nagyobb súlya és jelentősége van ezeknek a dolgoknak, annál tanulékonyabb és készségesebb akarattal hallgassák mindenütt. Ezért valamenyien alázattal kérjük a szeplőtelen Boldogságos Szűz Máriát, hogy a lelkek hitre-ébresztésével mutassa meg, hogy Anyja és oltalmazója az embereknek. Ugyanilyen buzgósággal kérjük az Apostolfejedelmeket, Szent Pétert és Szent Pált, akik megfékeztek a babonákat és elvetették az igazság magvait, hogy hathatós oltalmukkal óvják az emberi nemet az újjászülető tévedések áradatától.

A mennyei ajándékok zálogaként és különleges jóakaratumk jeleként adjuk mindannyiatokra, Tisztelendő Testvérek, és a rátok bízott népre is szívből Apostoli Áldásunkat.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1880. február 10-én, pápaságunk második évében.

XIII. Leó pápa

JEGYZETEK

- ¹ Ef 1, 9–10.
- ² Mt 19, 5–6.
- ³ Mt 19, 8.
- ⁴ Jn 2. f.
- ⁵ Mt 19, 9.
- ⁶ Ef 5, 25–33.
- ⁷ 1 Kor 7, 10–11.
- ⁸ 1 Kor 7, 39.
- ⁹ Ef 5, 32.
- ¹⁰ Zsid 13, 4.
- ¹¹ Ef 2, 19.
- ¹² Cathecismus Romanus. Cap. VII.
- ¹³ Ef 5, 23–24.
- ¹⁴ Vö. Ef 6, 4.
- ¹⁵ ApCsel 15, 29.
- ¹⁶ 1 Kor 5, 5.
- ¹⁷ Apostoli kánonok. 16–18. p.
- ¹⁸ Levél Polükárp püspökhöz. 5, 4.
- ¹⁹ Nagy Apologia. 15.
- ²⁰ Legatio pro christianis. 32, 33.
- ²¹ De corona militum. 13. f.
- ²² Sess. 24.
- ²³ VI. Pius 1793. V. 28-án kelt levele a luçoni püspökhöz.
- ²⁴ Trienti Zsinat. Sess. 24. 5, 7. c.

XI. PIUS PÁPA

CASTI CONNUBII
kezdetű enciklikája

A KERESZTÉNY HÁZASSÁGRÓL

FIGYELEMMEL A CSALÁD ÉS A TÁRSADALOM
MAI HELYZETÉRE, SZÜKSÉGLETEIRE, TÉVEDÉSEIRE
ÉS BÚNEIRE

RÓMA, 1930

Tisztelendő Testvérek!

Üdvöt és apostoli áldást!

A tiszta házasságnak nagy méltósága leginkább abból ismerhető fel, hogy az Úr Krisztus, az örök Atya Fia, miután az emberi természetet magára öltötte, isteni szeretetének tervébe – mely szerint a mi emberi fajunk megváltását végrehajtotta – a házasságot mint a család és következőleg az emberi társadalom létokát és létalapját különös hangsúllyal befoglalta, sőt azt az isteni alapítás őseredeti tisztaságába visszaállítván az Újszövetségben valódi és „nagy”¹ szentség rangjára emelte; s éppen ezért annak szabályozását és gondozását teljesen az ő Jegyesére, az Egyházra bízta.

Hogy azonban a Krisztus által megújított házasságnak üdvös gyümölcsei minden időben és a földkerekség minden népénél tényleg jelentkezzenek is, az embereknek először is világosan meg kell érteniük Krisztus eredeti tanítását a házasságról, azután a keresztyén házasfeleknek az isteni kegyelem által megerősített akaratukkal minden gondolatukat és cselekvésüket Krisztus hamisítatlan törvényéhez kell alkalmazniuk, amelyből önmaguknak és családjuknak boldogságát és békéjét meríthetik.

Márpedig Mi, az Apostoli Szék magaslatáról széttekintve látjuk, s ti, Tisztelendő Testvérek, bizonyára szintén látjátok és keserűen fölpanaszoljátok, hogy az emberiség tekintélyes része a házasság megújításának isteni művéről megfélemlenve a keresztyén házasság nagy szentségét egyáltalán nem ismeri vagy konokul tagadja, sőt új és gyökerükben hamis erkölcsstani elvekre támaszkodva lábbal is tiporja. Mivel a legveszedelmesebb tévedések és a romlott erkölcsök már híveink közé is beszivárognak, s napról napra észrevétlenül is tovább terjednek, mint Krisztus földi helytartója, mint legfőbb Pásztor és tanítómester, kötelességünknek tartottuk fölemelni apostoli szavunkat, hogy a gondjainkra bízott híveket a fertőzött legelőkről eltereljük, s amennyire rajtunk áll, épségben megőrizzük. Szólunk tehát hozzátok, Tisztelendő Testvérek – s rajtatok keresztül Krisztus egész Egyházához, sőt az egész emberiséghez –, a keresztyén házasság lényegéről, méltóságáról, a családra és az emberi társadalomra kiáradó előnyeiről és jótéteményeiről, az evangéliumi tanítás ezen nagyfontosságú tételével ellenkező tévedésekről, a házaselettel ellenséges bűnökről, végül a gyógyítás legfőbb módjairól. Elődünknek, XIII. Leó pápának nyomdokain haladunk, akinek 50 évvel ezelőtt a keresztyén házasságról kiadott *Arcanum*² kezdetű körlevelét ezennel magunkévá tesszük és megerősítjük, s bár a mai körviszonyokat és szükségleteket tekintve bizonyos dolgokat bővebben is kifejtünk, az a körlevél nem évül el, hanem teljesen érvényben marad.

I. ÖRÖK TANTÉTELEK A HÁZASSÁGRÓL

Kiindulunk a Leó-féle körlevélből, melynek majdnem egész tartalma a házasság isteni alapításának, szentségi méltóságának és fölbonthatatlanságának védelme. Mindenekelőtt leszögezzük a változtathatatlan és megtámadhatatlan alaptételt: *a házasság alapítása és megújítása nem emberi, hanem isteni mű.* Nem emberek, hanem Isten, a természet alkotója és Krisztus Urunk, a természet megváltója bátyázta körül törvényekkel, erősítette meg és magasztalta föl. Azért ezek a törvények semmiféle emberi önkénynek, még a házasfelek ezzel ellenkező megegyezésének sem rendelhetők alá. Ez a Szentírás tanítása,³ ez az Egyház állandó és általános hagyománya, ez a Trienti szent Zsinat ünnepélyes végzése, amely a Szentírás szavaival hirdeti és megállapítja, hogy a házasság örök és fölbonthatatlan köteléke, annak egysége és szilárdsága magától az Istentől mint alapítótól származik.⁴

Noha a házasság természeténél fogva isteni alapítás, benne az emberi akaratnak mégis megvan a maga igen előkelő szerepe. A házasság ugyanis, mint egy férfi és egy nő között kötött életszövetség, nem létesülhet másként, csak mindkét jegyes szabad beleegyezéséből. E szabadakarat elhatárolás, amelylyel mindkét fél átadja és elfogadja a házassággal együttjáró jogot,⁵ a valódi házasság létrejöttéhez annyira szükséges, hogy azt semmiféle emberi hatalom nem pótolhatja.⁶ A szabadság azonban csak annak kinyilvánítására szorítkozik, hogy a felek egy meghatározott személlyel valóban házasságot akarnak-e kötni vagy sem. A házasság lényege már nem az emberi szabadságtól függ, úgyhogy aki egyszer házasságot kötött, az már a házasság isteni törvényeinek és lényeges tulajdonságainak alá van rendelve. Aquinói Szent Tamás a hűségről és a gyermekekről így ír: „Ezek a házasságban magának a házassági szerződésnek okozatai, olyannyira hogy ha a házassági beleegyezésben, amely a házasságot létrehozza, velük ellenkező akarat nyilvánul meg, nem létesülne valódi házasság.”⁷

A házasságban valójában a lelkek kapcsolódnak össze és fonódnak eggyé, mégpedig előbb és szorosabban, mint a testek, nem az érzékek és érzelmek múltó hajlandósága, hanem az akaratok megfontolt és erős eltökélése alapján. S a lelkek egybekeléséből származik Isten rendelése folytán a szent és elválaszthatatlan kötelék.

A házassági szerződésnek ez az egészen sajátos és egyedülálló természete élesen megkülönbözteti az emberi házasságot az állatok csupán ösztönöktől vezérelt egyesülésétől, amely egyesülésben értelem és akarat nem játszik szerepet; valamint az emberek futólagos kapcsolatától, amelyből hiányzik az akaratok igazi és becsületes kapcsolódása, s a családi együttélés minden joga.

Már e tényből következik a törvényes hatalmaknak az a joga és kötelessége, hogy megfékezzék, megakadályozzák és büntessék a bűnös házasságokat, melyek ész- és természetellenesek; sőt az emberi természettel össze-

függő dologról lévén szó, egészen nyilvánvaló igazság az is, amit boldogemlékü XIII. Leó pápa így fejez ki: „Az életmód megválasztásában minden egyes embernek hatalma és szabadakarata van: vagy az Úr Jézus tanácsát követni a szüzességben, vagy házasságra lépni. Semmiféle emberi törvény nem veheti el az ember természetes és veleszületett jogát a házassághoz, és nem korlátozhatja az isteni tekintéllyel kezdetben megszabott házassági okot: »Növekedjetek és sokasodjatok.«”⁸

A valódi házasság szent szövetségét tehát az isteni és emberi akarat alkotja. Istentől valók a házasság alapítása, céljai, törvényei, javai; Isten együttműködő segítségével az emberek akaratából létesülnek az egyes házasságok az Istentől rendelt kötelességekkel és javakkal együtt, azáltal, hogy a házaspárok saját személyüket az egész élet tartamára önkéntesen átadják egymásnak.

II. A HÁZASSÁG JAVAI: A GYERMEK, A HŰSÉG ÉS A SZENTSÉG

Midőn annak kifejtésére térünk át, Tisztelendő Testvérek, hogy melyek és mily nagy fontosságúak az igazi házasság Istentől rendelt javai, eszünkbe jutnak Szent Ágoston szavai, akit halálának 1500 éves évfordulója alkalmából nem régen ünnepeltünk *Ad salutem*⁹ kezdetű körlevelünkben. „Mindazok a javak, amelyek miatt maga a házasság jó: a gyermek, a hűség és a szentség”.¹⁰ S hogy e három pontban a keresztény házasságról való egész tanítás világosan bennfoglaltatik, azt is fényesen megmagyarázza ugyanaz a szent doktor, amikor ezt írja: „A *hűség* kizárja a házasságon kívül más férfival vagy nővel a nemi érintkezést; a *gyermek* megköveteli, hogy szeretettel fogadják, gyöngéden táplálják és vallásosan neveljék; a *szentség* megakadályozza a házasság fölbonthatását és nem engedi, hogy az elvált férfi vagy nő akár a gyermek kedvéért is mással házasságot kössön. Íme, a házasság egész törvénye, amely a természetes termékenységet megneemesíti, a gonosz szabadosságot pedig megfékezi”.¹¹

I. A GYERMEK

A házasság javai között első helyen áll a gyermek. Így tanította már maga az emberi nem Teremtője, aki végtelen kegyessége szerint az emberi élet folytatásában az emberek segítségét igénybe akarta venni, midőn a paradicsomban a házasságot alapítván összüleinknek, s rajtuk keresztül az összes eljövendő házastársaknak mondta: „Növekedjete és sokasodjatok, és töltsétek be a földet.”¹² Szent Ágoston ugyanezt az igazságot Szent Pál apostolnak a Timóteushoz írt első leveléből is levonja, mondván: „Maga az Apostol a tanúja, hogy a házasság célja a gyermeknemzés, midőn mondja: Akarom, hogy a fiatalok férjhez menjenek. S mintha valaki tőle az okot kérdezné, azt feleli: »Fiakat szüljenek, anyák legyenek.«”¹³

Hogy a gyermek Isten mekkora jótéteménye és a házasságnak milyen nagy áldása, az kitűnik az ember méltóságából és magasztos céljából. Az ember már eszes természetének kiválóságával is minden más látható teremtményt felülmúl. Még emeli a méltóságot, hogy Isten nem csupán azért akarja az emberek megszületését, hogy éljenek és betöltsék a földet, hanem hogy Őt tiszteljék, megismerjék, szeressék és Benne örök boldogságukat találják meg az égben. E végcél az embernek Isten kegyelméből a természetfölötti rendbe emeltetése folytán mindent felülmúl, amit szem látott, fül hallott vagy az ember szívébe fölhatolt.¹⁴ A mindenható Isten erejéből a szülők közreműködésével született gyermek tehát az isteni Jóság kiváló ajándéka és a házasság nemes gyümölcse.

A keresztény szülők értsék meg, hogy ők nemcsak az emberi nemnek a földön való elterjesztésére és fenntartására vannak, s nem is csak azért, hogy az

igaz Istennek akármilyen tisztelőket neveljenek, hanem hogy Krisztus egyházának gyermekeket, a szenteknek polgártársakat, az Istennek háznépet szüljenek,¹⁵ hogy az Isten és az Üdvözítő igaz tiszteletének élő nép szaporodjék. Magát a megszentelő kegyelmet a keresztény szülők – még ha a kegyelem állapotában vannak is – ugyan nem önthetik át a gyermekbe, sőt a természetes nemzés a halál útja, melyen az áteredő bűn megy a gyermekbe; mégis valamiképpen részesei az első paradicsomi házasságnak, mivel gyermeküket följánlják az Egyháznak, hogy az mint az Isten gyermekeinek termékeny anyja, a keresztségben újjászülje természetfölötti életre; s így a gyermek Krisztus eleven tagja, az örök élet és az örök boldogság részese és örököse legyen, melyre valamennyien teljes szívből vágyódunk.

Ha a keresztény anya mindezt megfontolja, akkor tökéletes és felsőbbrendű vigasztalódással veszi tudomásul az Úr Jézus róla mondott szavait: „Az asszony miután megszülte a gyermeket, már nem emlékezik szorongatásáról örömeiben, hogy ember született a világra”,¹⁶ s anyai tisztének minden fájdalmát, gondját és terhét erős lélekkel viselvén, sokkal több és sokkal szentebb jogon dicsekszik majd az Úrban gyermekeinek virágzó koszorújával, mint a római matróna, a Gracchusok anyja. Sőt mindkét házastárs készséges és hálás lélekkel fogadja majd Isten kezéből a gyermekeket, s bennük az Istentől rájuk bízott talentumot lát, amelyet nemcsak a saját és a földi haza javára kell kamatoztatni, hanem az ítélet napján Istennek kell kamatostul visszaadni.

A gyermeknevelés

A gyermeknemzés egyedül nem meríti ki a házasság első javának fogalmát, hanem hozzá tartozik még a gyermeknevelés is. Elégtelen volna a végtelenül bölcs Isten gondoskodása a világrajött gyermekről és következőleg az emberi fajról, ha azoknak, akiknek hatalmat és jogot adott a gyermeknemzésre, nem adott volna jogot és kötelességet a gyermeknevelésre. Köztudott, hogy a gyermek még a természetes élet terén is, annál inkább a természetfölötti élet terén, önmagával tehetetlen és magáról gondoskodni nem tud, hanem mások segítségére, oktatására és nevelésére szorul sok éven át. Egészen természetes, mert így követeli Isten és a természet, hogy a gyermeknevelés joga és kötelessége azokat illeti, akik az életrehozás művét megkezdték, s kiknek tilos a megkezdett művet abbahagyva biztos pusztulásnak kiténni az életet. Márpedig a gyermekek szükséges nevelése legjobban a házasságban oldható meg, mert a szülők fölbonthatatlan kötelékkel vannak egymáshoz kötve, s így mindkettő munkája és kölcsönös támogatása rendelkezésre áll.

Mivel az ifjúság keresztény nevelésével másutt bőségesen foglalkoztunk,¹⁷ a rávonatkozó tant Szent Ágoston szavainak ismétlésével foglaljuk össze: „A gyermek elvárja, hogy szeretettel fogadják ... vallásosan neveljék”.¹⁸ Ugyanezt a tételt az egyházi törvénykönyv velősen így fejezi ki: „A házasság legelső célja a gyermeknemzés és a gyermeknevelés”.¹⁹

Végül nem hallgathatjuk el, hogy az új életet fakasztó, Istentől nyert emberi képesség tisztességes használata kizárólag a házások joga és kiváltsága, s föltétlenül a házasság szent korlátai között kell maradnia, éppen a gyermek javára, a szülőkre rótt kettős feladat nagy méltósága és kiváló jelentősége miatt.

2. A HITVESI HŰSÉG

A házasság második java, amelyet – mint említettük – Szent Ágoston felsorol, a hűség, vagyis a hitveseknek a házassági szerződés betartásában való kölcsönös hűsége. Azaz: ami az isteni törvénnyel szabályozott házasságkötésből kifolyólag egyedül a hitvestárs joga, azt a másik hitves tőle meg ne tagadja, másnak meg ne engedje, sőt magának a hitvestársnak se engedjen meg olyasmit, ami az isteni joggal és törvényekkel ellenkező és a hitvesi hűséggel összeférhetetlen.

a) *A házasság egysége*

A hűség elsősorban a házasság tökéletes egységét követeli meg, amelyet a Teremtő az ősszülők házasságában alapított meg, mert azt egy férfi és egy nő között kötötte. S bár az Isten mint legfőbb törvényhozó, az őseredeti törvényt az idők folyamán bizonyos időre valamelyest enyhítette, kétségtelen, hogy az evangéliumi törvény egészen visszaállította az eredeti és tökéletes egységet, s megszüntetett minden kivételt, amint Krisztus szavai, az Egyház állandó tanítása és gyakorlata világosan bizonyítják. Joggal vallotta tehát ünnepélyesen a Trienti szent Zsinat: „Ez a kötelék csak két embert köt és kapcsol össze. Jézus Krisztus világosan így tanította, amikor mondta: »Ennél fogva már nem ketten vannak, hanem egy test.«”²⁰

Az Úr Jézus nemcsak a soknejűséget (poligámia) és a sokférjűséget (polyandria) – akár egyidejűleg, akár egymásutáni formájában –, s a házassági hűség minden külső megsértését ítélte el, hanem hogy a házasság szentélyének tisztasága tökéletesen megőriztessék, még az egységgel ellenkező szándékos gondolatokat és kívánságokat is megtiltotta: „Én pedig mondom nektek, hogy mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele szívében”.²¹ Krisztusnak ezt a tilalmát még a házastárs beleegyezése sem hatálytalaníthatja, mert isteni és természeti törvény nyilatkozik meg benne, amelyet emberi akarat le nem ronthat és nem módosíthat.²² Sőt, hogy a házassági hűség fényesebben tündökölhessen, a házastársak kölcsönös érintkezésének a családban a tisztaság jegyét kell magán hordania, oly módon, hogy a hitvesek mindenben az Isten és a természet törvényéhez alkalmazkodnak, s az Isten műve iránti mindig nagy tisztelettel igyekeznek követni a végtelenül bölcs és szent Teremtő akaratát.

b) *Szent és tiszta szeretet*

Ez a Szent Ágoston által szűziesnek nevezett hűség könnyűvé, kellemessé és fölemelővé válik egy másik kiváló tényezőnek, a hitvesi szeretetnek erejéből, amely a házaselet összes kötelességeit átjárja és a keresztény házasságban a legelőkelőbb szerepet játssza: „Ezenkívül a házassági hűség megköveteli, hogy a férjet és a feleséget egészen különleges, szent és tiszta szeretet kösse össze; ne úgy szeressék egymást, mint a házasságtörők, hanem amint Krisztus szerette az Egyházat. Ezt a szabályt ugyanis az Apostol írta elő: »Ti férjek, szeressétek feleségeket, miként Krisztus is szerette az Egyházat.«²³ Krisztus pedig határtalan szeretettel ölelte magához az Egyházat, és nem a saját, hanem kizárólag Menyasszonyának érdekét tartotta szem előtt.”²⁴ Nem olyan szeretetről van szó tehát, amely csak az érzékiség gyorsan múló kívánságain alapszik, vagy csak becézó szavakban nyilvánul meg, hanem amely a lélek legbensőbb érzésein nyugszik, és – mivel a szeretet próbaköve a tett²⁵ – külső cselekedetekben is bizonyosságot tesz magáról.

c) *Kölcsönös támogatás*

A szeretet megnyilatkozása a családban nem szorítkozhat csak a külső segítségnyújtásra, hanem arra is kiterjed, sőt elsősorban arra kell irányulnia, hogy a házások a belső, lelki fejlődésben és tökéletesedésben támogassák egymást, hogy az életközösségből eredően napról napra előrehaladjanak az erényekben, főleg az isteni és a felebaráti szeretetben növekedjenek, mert végülis ezen „függ a törvény és a próféták”.²⁶ A tökéletes életszentségnek ugyanis az Isten által az emberek elé állított mintaképét, az Úr Jézus Krisztust valamennyien követhetik, és követniük is kell, bármilyen állásúak vagy foglalkozásúak, s Isten segítségével a lelki tökéletesség legnagyobb fokára is eljuthatnak, amint ezt a szentek nagy száma bizonyítja.

A hitveseknek kölcsönös lelki formálása, a kölcsönös tökéletesítésre való állandó törekvés, mint a Római Katekizmus tanítja,²⁷ joggal mondható a házasság elsődleges okának és értelmének, ha a házasságot nem szorosan a gyermeknemzés és gyermeknevelés intézményének, hanem tágabb értelemben az egész élet közösségének és szövetségének fogjuk fel.

d) *A szeretet rendje*

A szeretettel összhangba kell hozni a házasság összes egyéb jogait és kötelességeit. Nemcsak az igazságosság törvényeként tehát, hanem a szeretet szabályaként is kell vennünk az Apostol mondását: „A férj adja meg feleségének, amivel tartozik, hasonlóképpen pedig a feleség is férjének”.²⁸

A szeretet kötelékével megszilárdított családi életben uralkodnia kell annak, amit Szent Ágoston a *szeretet rendjének* nevez. Ez a rend magával hozza a férj elsőbbségét az asszony és a gyermekek előtt, és az asszony készséges és önkéntes meghajlását és engedelmességét, amelyet az Apostol ajánl: „Az asszonyok engedelmeskedjenek férjüknek, akárcsak az Úrnak, mert a férfi éppúgy feje az asszonynak, mint Krisztus feje az Egyháznak.”²⁹

Ez az engedelmesség nem tagadja és nem veszi el a nőtől azt a szabadságot, mely őt emberi személyiségének kiváló méltóságánál, feleségi, anyai és élettársi hivatásánál fogva teljes joggal megilleti. Nem is követeli tőle, hogy férje akármilyen – talán esztelen, vagy a női méltósággal össze nem egyeztethető – kívánságának eleget tegyen. Nem is kívánja, hogy a nő a kiskorúak sorsára jusson, akik kellően érett ítélőképesség vagy élettapasztalat híján saját jogait nem gyakorolhatják. Tiltja azonban a mértéktelen, s a család javával nem törődő szabadosságot. Tiltja a család testében a szív elszakítását a fejtől, ami az egész szervezet kárával vagy pusztulásának veszélyével járna. Ha ugyanis a férj a fej, akkor a feleség a szív. S miként a férj első a kormányzásban, úgy első az asszony a szeretésben. Ezt az elsőbbséget igényelheti és kötelessége is igényelni.

Az asszonynak a férjével szembeni alárendeltsége fokát és módját tekintve személyek és korok szerint különböző lehet; sőt, ha a férj elmulasztaná kötelességét, az asszonynak kell átvennie a család kormányzását. De a család szervezetét és Istentől alkotott és megerősített alaptörvényét felforgatni vagy megsérteni sehol és soha nem szabad.

Nagyon bölcsen ír XIII. Leó pápa a férj és a feleség közötti rendről a már említett Arcanum kezdetű enciklikájában: „A férfi a család fejedelme és az asszony feje; az asszony pedig, mivel hús a férje húsából és csont az ő csontjából, rendelje alá magát és engedelmeskedjék a férjének, de nem mint szolgáló, hanem mint feleség. Azaz engedelmességében legyen meg a tisztesség és a méltóság. Abban, aki kormányoz és abban, aki engedelmeskedik – mivel egyikük Krisztus, másikuk az Egyház képét tükrözi –, az isteni szeretet legyen a kötelességek állandó irányítója”.

A hűség velejárói tehát: az egység, a tisztaság, a szeretet, a tisztességes és nemes engedelmesség. Ahány erény, annyi áldás a hitvesek és a házasság számára, melyek a békét, a méltóságot és a boldogságot biztosítják és előmozdítják. Ezért nem csoda, hogy a hűséget mindig a házasság legkiválóbb javai közé sorolták.

3. A NAGY SZENTSÉG

Az összes említett áldásokat betetőzi és tökéletesíti a keresztény házasságnak az az előnye, amelyet Szent Ágoston szavával szentségnek nevezünk – ami egyrészt a kötelék fölbonthatatlanságát, másrészt a házassági szerződésnek Krisztus által hatékony kegyelemközvetítő jellé történt fölemelését és fölszentelését jelenti.

A házassági szövetség fölbonthatatlan szilárdságát maga Krisztus hangsúlyozza, mondván: „Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza”;³⁰ és: „Mindaz, aki elbocsátja feleségét és mást vesz el, házasságot tör; és aki férjétől elbocsátott nőt vesz feleségül, házasságot tör”.³¹

Szent Ágoston világosan e fölbonthatatlanságban határozza meg azt, amit a szentség javának mond: „A szentségben pedig (az a fontos) hogy a házassá-

got föl ne bontsák, s az elvált férfi vagy nő még a gyermekek kedvéért se köthessen házasságot”.³²

A fölbonthatatlanság minden valódi házasságnak tulajdonsága, bár nem mindegyikben egyformán tökéletes módon van meg. Mert az Úr szava: „Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza” az ősszülők házasságáról, minden jövődő házasság előképéről szól, s így minden valódi házasságra vonatkoznia kell. Bár Krisztus előtt az őseredeti törvény fensége és szigorúsága annyira enyhült, hogy Mózes Isten választott népe polgárainak is megengedte szívük keménysége miatt, hogy bizonyos okokból válólevelet adjanak. Krisztus az Ő legfőbb törvényhozói hatalmánál fogva ezt a nagyobb szabadságot visszavonta és helyreállította az eredeti törvényt soha el nem felejtethető szavaival: „Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza”. Azért boldogemlékü Elődünk, VI. Pius pápa bölcs választ adott az egri püspöknek: „Nyilvánvaló, hogy a házasság már természetes állapotában, tehát sokkal előbb, mint hogy szorosan vett szentség méltóságára emeltetett volna, Istentől úgy alapított, hogy magával hozza az örök és felbonthatatlan köteleket, melyet ezért semmiféle polgári törvény föl nem oldhat. Így tehát, jöllehet a szentségi jelleg a házasságtól elválasztható, mint pl. a pogányok házasságánál, mégis az ilyen házasságban is – ha egyébként valóban házasság – meg kell lennie, s bizonyosan meg is van az örök kötelék, mely a házassággal kezdettől fogva isteni jogon úgy összetartozik, hogy semmiféle polgári hatalom nem áll fölötte. Minden házasságkötés vagy úgy történik, hogy létrejön a házasság, s akkor velejár a házassághoz isteni jogon hozzátartozó örök kötelék; vagy csak föltételezik e kötelék nélkül, akkor azonban nincs házasság, hanem az Isten törvényével merőben ellenkező tilos kapcsolat. Ilyet pedig sem kötni, sem fenntartani nem szabad.”³³

Ha van is igen ritka kivétel a fölbonthatatlanság alól – mint a tisztán pogányok között kötött csupán természetes házasságoknál, valamint a keresztények között érvényesen kötött, de el nem hált házasságoknál –, az a kivétel nem emberi akarattól vagy bármiféle pusztán emberi hatalomtól, hanem az isteni jogtól függ, amelynek őrzője és magyarázója Krisztus Egyháza. Soha és semmiféle okból nem lehet azonban ilyen joga senkinek az érvényes és elhált keresztény házasság fölött. Ebben ugyanis a házastársi szövetség teljesen létrejött, s így Isten akaratából benne a tökéletes, emberi hatalom által föl nem oldható szilárdság és fölbonthatatlanság nyilvánul meg.

a) A fölbonthatatlanság belső oka

Ha Isten eme akaratának belső okát kellő tisztelettel kutatjuk, Tisztelendő Testvérek, könnyen megtaláljuk a keresztény házasságnak abban a misztikus jelentésében, mely a hívők bevezetett házasságában teljesen és tökéletesen fölismerhető. Mint az Apostol az Efezusiakhoz írt levelében tanúsítja,³⁴ a keresztények házassága azt a legtökéletesebb egyesülést jelképezi, amely Krisztus és az Egyház között van: „Nagy titok ez, mondom én, Krisztusra és az Egyházra értem”. E közösség pedig, amíg Krisztus és általa az Egyház él, soha semmiféle szétválasztással föl nem bontható. Amit különben Szent Ágos-

ton is nyíltan tanít a következő szavakkal: „Krisztus és az Egyház kapcsolata olyan, hogy az élőt az élőtől semmiféle válás nem szakíthatja el. E titkot oly féltékenyen őrzik a mi Istenünk országában, ... azaz Krisztus egyházában..., hogy amikor csak a gyermekáldás kedvéért mennek férjhez nők vagy nősülnek férfiak, akkor sem szabad elhagyni a terméketlen asszonyt és elvenni helyette termékeny nőt. Aki ezt mégis megteszi, házasságot tör, miként az asszony is, ha máshoz megy férjhez; de nem e világ törvénye szerint házasságtörő (hiszen a világban a válólevéllel büntetlenül köthetnek újabb házasságokat, amit az Úr szava szerint még a szent Mózes is megengedett az izraelitáknak szívük keménysége miatt), hanem az evangéliumi törvény szerint.”³⁵

b) A fölbonthatatlanság javai

Hogy mily nagy és mily sok jó ered a házasság fölbonthatatlanságából, az még annak figyelmét sem kerülheti el, aki csak felületesen gondolkodik a házastársak és a gyermekek, illetve az emberi társadalom javáról. Először a hitvesek megtalálják benne a tartósság biztos zálogát, amit saját személyük nagylelkű átadása és lelkük bensőséges szövetsége természeténél fogva annyira megkíván, hiszen az igaz szeretet végtelen.³⁶ Másodszor a tiszta hűség megleli a maga erős bástyáját a hűtlenségre csábító belső és külső ellenségekkel szemben. A gyötrő aggodalom helyébe, hogy a csapások és az öregkor idején a házastársak nem hagyják el majd egymást, a béke biztosítékát nyújtja. Megőrzi a hitvesek méltóságát és jótáll a kölcsönös támogatásért, mert az elválaszthatatlan kötelék állandóan emlékezteti őket, hogy nem múló javakért és nem az érzékiség szolgáltatásért léptek házastársi szövetségre, hanem hogy kölcsönösen magasabbrendű és örökkévaló javakat szerezzenek egymásnak. A gyermekek védelméről és sok évig tartó nevelésükről is a legjobban gondoskodik, mert e nehéz és sokáig tartó kötelesség terheit a szülők közös erővel könnyebben viselik.

Nem kisebb javakkal jár a felbonthatatlanság az egész emberi társadalom számára. Tapasztalatból tudjuk, hogy a felbonthatatlan házasságok a tisztességes élet és a jó erkölcsök forrásai. Ahol e rendet őrzik, ott biztonságban van az állam boldogulása és közjava. Az állam ugyanis olyan, amilyenek a családok és a családban élő emberek, mert ezek alkotják az államot, mint tagok a testet. Tehát mind a hitvesek és a gyermekek magánjava, mind az emberiség közjava körül kiváló érdemeket szereznek azok, akik a házasság fölbonthatatlanságát védelmezik.

c) A szentségi kegyelem

A fölbonthatatlanságon túl a házasság mint szentség még sokkal magasabb előnyöket is tartalmaz, melyeket már maga a szentség név is jelez. A szentség szó ugyanis a keresztyényeknek nem üres szó, mert az Úr Krisztus „a szentségek alapítója és tökéletesítője”³⁷ azáltal, hogy hívei házasságát az Új-szövetség igaz és sajátos szentségévé emelte, annak a különös kegyelemnek

jelévé és forrásává tette, amellyel „a természetes szeretetet nagyobb tökéletességre emeli, az elválaszthatatlan egységet megerősíti és megszenteli a házastársakat”.³⁸

És mivel Krisztus a hívők között magát az érvényes házassági beleegyezést tette meg a kegyelem jelévé, a szentségi jelleg a keresztény házassággal annyira összefügg, hogy a megkereszteltek között igazi házasság nem jöhet létre anélkül, hogy „együttal szentség is ne legyen”.³⁹

Mikor tehát a hívek őszinte lélekkel megadják a házassági beleegyezést, megnyitják önmaguknak a szentségi kegyelem kincstárát, melyből természetfölötti erőket merítenek kötelességeik és feladataik hűséges, szent és mindhalálig állhatatos teljesítésére.

Ez a szentség ugyanis mindazokban, akik nem gördítenek akadályokat működése elé, nem csupán a természetfölötti élet forrása lesz, azaz növeli a megszentelő kegyelmet, hanem különleges ajándékokat, jó indulatokat, kegyelmi csírákat ad; fokozza és tökéletesíti a természetes erőket, hogy a hitvesek ne csupán értelemmel értsék, hanem bensőségesen ízleljék, szilárdan őrizzék, hatékonyan akarják és meg is tudják tenni mindazt, ami a házassághoz, annak céljaihoz és kötelességeihez tartozik. Végül jogot biztosít nekik ahhoz, hogy mindannyiszor elnyerjék a segítő kegyelmet, valahányszor állapotbeli kötelességeik teljesítéséhez arra szükségük van.

Mindazonáltal, mivel a természetfölötti világrendben az isteni gondviselés törvénye az, hogy akik egy szentséget értelmük teljes használatának birtokában vesznek föl, annak teljes gyümölcseit csak akkor nyerik el, ha a kegyelemmel maguk is együtt működnek, a házassági kegyelem nagyrészt földbe ásott, gyümölcstelen talentum marad, ha a hitvesek a természetfölötti éretnyeket nem gyakorolják, a kegyelem kapott magvait nem gondozzák és nem fejlesztik. Ha azonban megteszik, ami rajtuk áll, tanulékonyak a kegyelem iránt, akkor elbírák állapotuk terheit és kötelességeit, s e nagy szentség hatására erősek, szentek, mintegy fölszenteltek lesznek. Szent Ágoston ugyanis azt tanítja, hogy miként a kereszttség és a papság által az ember kiválasztatik és segítséget nyer az élet keresztény formájához, illetve a papság viselésére, s e két szentség segítsége soha nem hagyja el, majdnem ugyanúgy (nem eltörlőhetetlen szentségi jegy által) a hívőket, akik egyszer házasságot kötöttek, a szentség kegyelme és köteléke soha többé nem hagyja el. Sőt mint Ásmét Szent Ágoston hozzáfűzi, ezt a szent köteléket akkor is magukkal viszik, ha házasságtörők lesznek, de akkor már nem a kegyelem dicsóságára, hanem a bűn büntetésére, „minként a hitehagyott lélek, aki Krisztus házasságát elhagyva a hitet ugyan elveszíti, a hit szentségét azonban nem, amelyet az újjá születés fürdőjében vett föl.”⁴⁰

A keresztény hitvesek, akiknek a szentség aranylánca nem bilincs hanem ékesség, nem béklyó, hanem erősség, minden erejükkel azon legyenek, hogy házasságuk nem csupán a szentség ereje és jelentősége miatt, hanem saját lelkiéletük és erkölcsaik szerint is állandóan eleven képe maradjon annak a nagyon termékeny viszonyoknak, amely Krisztus és az Egyház között van, és a legtökéletesebb szeretetnek méltán tiszteletreméltó misztériuma.

Ha az eddigieket jól megfontoljuk és a házasság kiváló javai – a gyermek, a hűség és a szentség – kellő megvilágításban állnak előttünk, Tisztelendő Testvérek, akkor csodálattal kell magasztalnunk az isteni bölcsességet, szentséget és jószágot, amely a hitvesek méltóságáról és boldogságáról, az emberi nem fenntartásáról és szaporodásáról egyedül a házasság tiszta és szent szövetségében ilyen bőkezűen gondoskodott.

III. TÉVEDÉSEK, BŰNÖK, TÁMADÁSOK

Minél jobban átgondoljuk, Tisztelendő Testvérek, a tiszta házasság nagy értékét, annál inkább kell fájlalnunk, hogy ezt az isteni intézményt, különösen a mi korunkban, gyakran megvetik és már-már elvetik.

Már nem is titokban és sötétben, hanem nyíltan, minden szégyenérzetet levetve, szóban és írásban, mindenfajta színi előadásban, regényes mesékben, szerelmes és sikamlós elbeszélésekben, filmekben, rádió-előadásokban, a modern tudomány minden találmányának igénybevételével megtiporják és gúnyolják a házasság szent intézményét. A válásokat, a házasságtörést és a legocsmányabb bűnöket vagy magasztalják, vagy olyan színben tüntetik fel, mintha azokban semmi bűn és becstelenség sem volna. Vannak olyan könyvek, melyeket nem áttallanak tudományos műveknek nevezni, pedig valójában csak azért viselnek tudományos mázat, hogy könnyebben utat találjanak az olvasóhoz. A bennük előadott elméleteket úgy árusítják, mint a szellem legújabb csodáit; azét a szellemét, amely állítólag elfogulatlanul csak az igazságot kutatja, elvetette a régi előítéleteket, de a házasságra vonatkozó hagyományos keresztény tanítást az elavult nézetek közé sorolja.

Ezeket a nézeteket beadják mindenfajta embernek: gazdagnak és szegénynek, munkásnak és munkaadónak, tanultnak és tanulatlannak, nőtlennek és házasnak, vallásos és vallástalannak, felnőttnek és ifjúnak. Főleg az ifjaknak, mint könnyebb zsákmánynak, még veszedelmesebb csapdákat is állítanak.

Az effajta új elméletek hívei nem mind jutnak el a fékevesztett bujaság végső következtetéséig. Vannak, akik félúton akarnak megállni, és nézetük szerint csak egyes pontokban kellene az isteni és a természetes törvénynek engedményeket tenni korunknak. De az ilyenek is többé-kevésbé tudatosan annak az ellenségünknek küldöttei, aki mindig arra törekszik, hogy konkolyt hintsen a búza közé.⁴¹ Azért Mi, akit a mennyei Családatya szántóföldjének őrévé rendelt, s így legszentebb kötelességünk örködni, hogy a jó magot ártaalmas gazok el ne nyomják, úgy gondoljuk, a Szentlélek egyenesen hozzánk intézi azokat a súlyos szavakat, amelyekkel Szent Pál apostol kedvelt fiát, Timóteust buzdította: „Te pedig virrassz, ... töltsd be szolgálatodat ... Hirdesd az igét, állj elő vele, akár alkalmas, akár alkalmatlan, ints, kérj, buzdíts minden türelemmel és tudománnyal”.⁴²

Mivel pedig az ellenség csapdáit le kell leplezni, hogy kikerülhetők legyenek, s nagyon hasznos a gyanútlanokat a csalárdságokra figyelmeztetni, a lelkek java és üdvössége érdekében nem hallgathatjuk el azokat a dolgokat, miknek legszívesebben még a nevét sem ejtenénk ki, „miként a szentekhez illik”.⁴³

1. ISTENKÁROMLÓ TAGADÁS

Ha e bajok forrásánál akarjuk kezdeni, meg kell állapítanunk, hogy gyökereik annak tagadása, hogy a házasságot a természet Ura alapította, és az Úr Krisztus valódi szentség rangjára emelte; s az az állítás, hogy a házasság emberi találmány.

Egyesek azt mondják, hogy a természetben és a természet törvényeiben a házasságnak semmi nyomát nem találták; csak az életet nemző képességet, és az azt mindenképpen kielégíteni akaró heves ösztönt észlelték. Mások elismerik ugyan az emberi természetben a házasság nyomait vagy csiráit – amennyiben nem lehetne biztosítani a szülők méltóságát, a gyermekáldást, a gyermekek nevelését, ha az emberek valami állandó kötelekben nem társulnának –, de ezek is azt tanítják, hogy a házasság, jóllehet több, mint kezdetleges csíra, sokféle együtttható közrejátszásával tisztán az emberi ész szüleménye és az emberi akarat műve.

Hogy mennyire tévednek mindezek és mily szégyenletesen letérnek a tisztesség útjáról, már abból is világos, amit a házasság eredetéről és természetéről, lényeges céljáról és javairól jelen körlevélünkben kifejtettünk. Elméleteik kárhozátossága kitűnik a következményekből is, melyeket mestereik levonnak: a házasságot szabályozó törvények, intézmények és szokások csak is emberi akarat eredményei, ezért egyedül annak vannak alávetve; tehát az emberi tetszés és a mindenkori viszonyok szerint változtathatók, kezdeményezhetők és megszüntethetők. Szerintük a nemző erő, mely magában a természetben gyökerezik, fontosabb és tágabbkörű, mint a házasság, tehát mind a házasságon kívül, mind azon belül, mellőzve a házasság céljait, kifejtethető; mintha egy parázna asszony kicsapongása ugyanazokat a jogokat élvezné, mint egy hites feleség tiszta anyasága.

Ilyen elvek alapján egyesek odáig jutottak, hogy az egybekelésnek új módjait találták ki, melyek szerintük az emberiség és korunk mai helyzetének megfelelnek, s ezeket mint a házasság új formáit ajánlják: egyesek az *ideiglenes*-, mások a *próba*-, ismét mások a *baráti házasságot*. E formák a házasság minden szabadságát és jogát igénylik, kivéve a fölbonthatatlanságot és a gyermeket, hacsak a felek később az életközösséget teljes jogú házassággá nem változtatják.

Olyanok is vannak, akik az effajta szörnyűségeknek törvényes elismerését, vagy legalábbis a népek közfelfogása és általános szokása révén a tisztesség polgárjogát követelik és sürgetik. S úgy látszik, nem is sejtik, hogy mindezeknek semmi köze a modern kultúrához, amellyel annyit dicsekszenek, hanem szörnyű züllöttségek, amelyek a művelt népeket is a vad népek barbár szokásaihoz súllyesztenék.

2. TÁMADÁSOK A GYERMEK ELLEN

Sorra véve az egyes támadásokat, Tisztelendő Testvérek, melyeket a házasság java ellen intéznek, először a gyermekről szólunk. A gyermeket sokan vakmerően a házasság kellemetlen terhének nevezik, melytől a házastársak-

nak óvakodniuk kellene, de nem a tisztességes önmegtartóztatással, amely mindkét házastárs beleegyezésével a házasságban is megengedett, hanem a természettel való visszaélés által. Vannak, akik ezt a bűnös kedvezményt azért igénylik, mert irtóznak a gyermektől, és érzéki vágyaikat teher nélkül akarják kielégíteni. Vannak, akik azt hajtogatják, hogy nem tudnak önmegtartóztatásban élni, a gyermeket viszont önmaguk vagy a feleségük állapota, vagy a család gazdasági viszonyai miatt nem vállalhatják.

Pedig semmiféle ok, még a legsúlyosabb sem teheti természetessé és tisztességgé azt, ami önmagában természetellenes. A házastársi jog gyakorlása ugyanis természeténél fogva a gyermeknemzésre irányul, tehát a természet ellen vétének és ocsmány, s benső lényegében tisztességtelen dolgot tesznek, akik annak természetes célját és hatását megghiúsítják.

Ezért nem csoda, hogy az Úristen a Szentírás tanúsága szerint különös szigorral üldözi ezt a gyalázatos bűnt, s néha halállal is büntette, amint Szent Ágoston mondja: „Tiltott módon és erkölcstelenül él a feleségével, aki a gyermek fogamzását megakadályozza. Ezt tette Onán, Júda fia, és Isten megölte miatta.”⁴⁴

Mivel egyesek a kezdettől fogva hirdetett és soha el nem ejtett keresztény tanítástól eltérve újabban nyíltan mást hirdetnek e tárgyban, a Katolikus Egyház, amelyre maga Isten bízta az erkölcs épségének és tisztaságának védelmét, az erkölcsi züllöttségnek ebben a korában, a házasság tisztaságának e rút szennnytől való megőrzése céljából, isteni küldetésére hivatkozva általunk fölemeli hangos szavát és ismét kinyilvánítja: A házassági jognak olyan használata, amely azt a gyermeknemzés természetes hatásától szándékosan megfosztja, Isten és a természet törvényének megsértése, s mindazok, akik ilyesmit tesznek, súlyos bűnt követnek el.

Legfőbb apostoli tekintélyünknel fogva, s a gondjainkra bízott lelkek üdvéért való aggodalomból figyelmeztetjük a gyóntató és lelkipásztorkodó papokat, hogy híveiket Istennek e súlyos törvénye felől ne hagyják megtévedni, s méginkább hogy ők maguk óvakodjanak az effajta hamis véleményektől, s azokkal semmiképpen egyet ne értsenek. Ha pedig – amitől Isten óvjon – egy gyóntató vagy lelkipásztor maga viszi ezekbe a tévedésekbe a rábízott híveket, illetve helyesléssel vagy hallgatással megerősíti őket tévedésükben, az tudja meg, hogy a legfőbb Bírónak tartozik szigorú számadással hivatásának elárulása miatt, s vonatkoztatva magára Krisztus szavait: „Vakok ők és vakok vezetői. Ha pedig vak vezet világtalant, mindketten verembe esnek.”⁴⁵

a) Túlzott aggodalmak

Az okok, amelyekkel a házassággal való visszaélést mentegetik – figyelmen kívül hagyva az ocsmány indokokat –, gyakran képzeltek vagy túlzottak. Mindazonáltal az Egyház mint jóságos anya nagyon is érti és átérzi mindazt, amit az anya egészsége és életveszedelme ügyében felhoznak. Ki tudná ezt a legmélyebb részvét nélkül szemlélni? Kit ne töltene el a legnagyobb csodálat annak az anyának láttán, aki a majdnem biztos halál veszedelmében hősie-

sen föláldozza magát, hogy magzata életét megmentse? Amit ő elszenved, hogy természetes kötelességét teljesítse, azt csak a végtelenül gazdag és irgalmas Isten jutalmazhatja és meg is fogja jutalmazni, nem csupán jó, hanem túláradó mértékkel.⁴⁶

Az Anyaszentegyház azt is jól tudja, hogy gyakran az egyik házas fél inkább csak tűri, de nem cselekszi a bűnt, mert a természetes rend fölforgatását súlyos okok miatt csak megengedi, de maga nem akarja, s ezért nem bűnös. Csak meg ne feledkezzék a szeretet törvényéről és ne mulassza el házastársát a bűntől eltéríteni és elvonni. Azok a házastársak sem vétének a természet rendje ellen, akik jogos és természetes módon élnek, de természetes okok, életkoruk vagy egyéb fogyatkozásuk miatt új élet nem születhet. A házasságnak ugyanis és a házassági jog használatának vannak másodrendű céljai is, mint a kölcsönös segítség, egymás közt a szeretet ápolása és az érzéki vágyak csillapítása, melyekre a házastársaknak szabad törekedniük, ha egyébként a házaselet belső természetességén és elsődleges céljára való beállítottságán nem esik csorba.

b) *A szegénység*

Bennünket is mélységesen meghatnak azoknak a hitveseknek a panaszai, akik súlyos nyomorban a legnagyobb nehézségek közepette tudják csak gyermekeiket táplálni.

Mindazonáltal óvakodni kell, hogy a szomorú gazdasági viszonyok ne adjanak alkalmat sokkal szomorúbb tévedésre. Nem lehetnek ugyanis olyan nehézségek, amelyek hatálytalaníthatnák Isten belső természetük szerint rossz tetteket tiltó törvényeit. Isten erősítő kegyelméből a hitvesek minden körülmények között megfelelhetnek kötelességüknek és a házasságban tisztán megőrizhetik magukat ettől a szennytől. Mert áll a keresztény hit igazsága, melyet a Trienti Zsinat így fejezett ki: „Senki sem mondhatja azt a vakmerő és a szentatyák által átokkal tiltott szót, hogy a megigazult embernek az Isten parancsainak megtartása lehetetlen. Isten ugyanis lehetetlent nem parancsol, hanem parancsával arra int, hogy tedd meg, amit bírsz, kérd, amit nem bírsz, s Ő megsegít, hogy bírjad.”⁴⁷ Ugyanezt a tant az Egyház ismét ünnepélyesen kihirdette és megerősítette, amikor elítélte a janzenista eretnokséget, amely így merte káromolni Isten jóságát: „Isten egyes parancsai a megigazult emberek számára, mégha akarják és törekszenek is rá, a rendelkezésre álló jelenlegi erővel megtarthatatlanok, s hiányzik a kegyelem is, mely azokat megtarthatókká tenné.”⁴⁸

c) *Orvosi javallatok*

Egy másik súlyos bűnt is meg kell említenünk, Tisztelendő Testvérek, mellyel az anyja méhében lévő magzat ellen követnek el merényletet. Egyesek szerint ez megengedett, s az anya és az apa akaratától függ. Mások csak akkor tartják megengedethetőnek, ha igen súlyos okok vannak, melyeket orvosi, társadalmi és fajnemesítési *javallatok*nak mondanak. Az állami tör-

vényhozástól, amelynek büntető törvényei a megfogamzott de még világra nem jött gyermek megölését tiltják, azt követelik, hogy ezeket a különféle javallatokat törvényesnek ismerjék el és mentesítsék minden büntetéstől. Sőt olyanok is akadnak, akik a hatóságoktól azt kívánják, hogy az ilyen halálos beavatkozáshoz nyújtsanak segédkezet, ami sajnos néhol gyakran meg is történik.

Ami pedig az orvosi és gyógyászati javallatot illeti, már mondtuk, Tiszteendő Testvérek, mennyire sajnáljuk az édesanyát, kinek természetes kötelessége teljesítése közben egészsége, sőt az élete forog veszedelemben, de vajon mi lehetne kielégítő ok az ártatlan élet elpusztításához? Itt pedig erről van szó. Akár az édesanya, akár a gyermek életére törnek, mindenképpen Isten és a természet törvénye ellen vétének, mely azt mondja: „Ne ölj!”⁴⁹ Egyformán szent, azaz sérthetetlen mindkettőjük élete, s elpusztításukhoz még a közhatalomnak sem lehet joga. Hiába hivatkoznak az ártatlanokkal szemben az állam pallosjogára, mert az csak a bűnösökkel szemben érvényes. Nem forog fenn az igazságtalan támadóval szemben alkalmazható véres önvédelem esete sem, mert ugyan ki minősíthetné az ártatlan magzatot jogtalan támadónak? A „végső szükség joga” sem áll fenn, melyre úgy hivatkoznak, hogy az kiterjed az ártatlan megölésére is. A derék és tapasztalt orvosok, akik mind az anya, mind a gyermek megmentésére törekszenek, dicséretet érdemelnek, de méltatlannak bizonyulnának az orvos névre azok, akik gyógyítás látszatával vagy hamis szánalomtól indítva valakinek a halálán meszterkednének.

Mindez összhangban van Szent Ágoston nagyon szigorú szavaival, melyekkel a gonosz házastársakat korholja, akik óvakodni akarnak a gyermektől, s ha ez sikertelen volt, nem szégyenlik megölni a gyermeket: „Néha a buja vadság vagy a kegyetlen bujaság odáig fajul, hogy terméketlenséget okozó mérgekhez folyamodik, s ha azok nem használnak, a megfogamzott magzatot az anya méhében valahogy megöli és eltávolítja, azt akarván, hogy gyermeke elpusztuljon mielőtt élt volna, vagy ha az anyaméhben már élt, megölje, mielőtt megszülethetett volna. Egyébként ha mindkét fél ilyen, akkor nem hitvesek, s ha kezdettől fogva ilyenek voltak, akkor nem házasságra, hanem ágyasságra keltek egybe. Ha nem mind a kettő ilyen, merem mondani: vagy az asszony urának ágyasa, vagy a férj házasságtörő a felesége mellett.”⁵⁰

d) *Fajnevelés*

Amit társadalmi vagy fajnevelési javallatként szoktak felhozni, azt megengedett és tisztességes módon, kellő határok között tekintetbe lehet és kell is venni. Ám azoknak a kívánalmaknak, amelyekre e javallatok támaszkodnak, ártatlanok megölésével megfelelni tökéletesen ellenkezik a józan ésszel és az isteni paranccsal, amelyet az Apostol is hirdet: Nem szabad rosszat tenni, hogy jó származzék belőle.⁵¹

Az államfőknek és a törvényhozóknak nem szabad megfélemlíteniük arról, hogy a közhatalomnak az a dolga, hogy megfelelő törvényekkel és bünteté-

sekkel védelmezze az ártatlanok életét, annál inkább, minél kevésbé tudják önmagukat védeni azok, akiknek életét veszélyeztetik és megtámadják, elsősorban az anyaméhben a magzatok. Ha pedig a közhatalom a kisdedeket nemcsak nem védelmezi, hanem törvényeivel és rendeleteivel kiszolgáltatja az orvosok vagy mások kezébe megölésre, ne feledjük, hogy a földről az égbekiáltó ártatlan vérnek Isten a bosszúálló bírāja.⁵²

e) Illetéktelen tilalmak

Vissza kell utasítanunk azt a veszedelmes gyakorlatot, mely közvetlenül az ember házasságkötési jogát érinti ugyan, de közvetve a gyermekáldás ellen is irányul. Vannak ugyanis, akik faji célokért túlzottan lelkesedve, nemcsak üdvös tanácsokat adnak a következő nemzedék egészsége és életerejére biztosítására – ami egyébként nem ellentétes a józan ésszel –, hanem a fajnevelési szempontot minden más magasabbrendű cél fölé helyezik, s az államhatalommal a házasságkötés jogától is meg akarják fosztatni azokat, akiktől az ő tudományuk szabálya és előrejelzései szerint az átöröklés miatt csak satnya és beteges ivadék születhet, jöllehet egyébként alkalmasak lennének a házasságra. Sőt törvényes intézkedést követelnek, hogy az ilyeneket még akaratuk ellenére is fosszák meg a nemzőképességüktől. Pedig ilyen jogot az államhatalom nem igényelhet magának, még elkövetett bűntények véres megtorlása, vagy előre látható gatzettek megelőzése céljából sem, mert minden jog és tisztesség ellen van ennek követelése, ami az államnak soha nem volt jog és törvényesen nem is illetheti meg ez a jog.

Mindazok, akik így cselekszenek, elfelejtik, hogy a család szentebb az államnál, s hogy az emberek elsősorban nem a földnek és a világnak, hanem az égnek és az örökkévalóságnak születnek. Azért teljesen igazságtalan súlyos bűnnel vádolni olyan embereket, akik – bár a házasságkötésre alkalmasak – minden igyekezetük és törődésük ellenére is csak valamely szempontból fogyatékos gyermeket hozhatnak világra; mindazonáltal gyakran tanácsos lehet lebeszélni őket a házasságról.

Az államhatalomnak azonban az alattvalók teste fölött semmiféle közvetlen hatalma nincs. Így tehát a testi épséget, ha bűntényt és véres büntetést megkívánó ok nem forog fenn, soha nem támadhatja vagy sértheti tisztán fajnevelési vagy más hasonló okokból. Ezt tanítja Szent Tamás is, amikor azt vizsgálja, vajon a bírák a bűnök megelőzése céljából büntethetik-e az embert. Bizonyos büntetések alkalmazását ebben az esetben jogosnak ismeri el, de a testi fenytés jogosságát tagadja: „Büntelen embert emberi ítélet alapján soha nem szabad megvesszőzni, megölni, megcsonkítani vagy megbotozni.”⁵³

Egyébként a kereszténység tanítja és a természetes ész is belátja, hogy az ember önmaga sem rendelkezhet másként teste tagjaival, csak azok természetes rendeltetése szerint: nem pusztíthatja el, nem csonkíthatja meg, nem teheti alkalmatlanná természetes működésükre, kivéve ha másként nem lehet gondoskodni az egész test egészségéről.

3. A HITVESI HŰSÉG ELLEN

Áttérünk a tévedések másik csoportjára, amelyek a házastársi hűségre vonatkoznak. Minden gyermekelleni bűn valamiképpen bűn a házastársi hűség ellen is, mivel a házasságnak e két java szorosan összefügg egymással. De ezen kívül annyi fajtáját kell felsorolnunk a házassági hűséget sértő tévedéseknek és eltévelyedéseknek, ahány családi erényt csak magában foglal a hűség: mindkét házastárs tiszta hűsége, a feleség férje iránti tisztaság engedelmessége, s a kettőjük közti erős és igaz szeretet.

a) *Romlott szabadosság*

Elsősorban azok rontják a hűséget, akik azt hiszik és állítják, hogy engedményeket kell tenni a jelenkor véleménye és szokásai szerint a kívülállókkal való hamis és egyáltalán nem ártatlan barátkozásnak. S ezekben a baráti érintkezésekben nagyobb szabadságot kell biztosítani a házastársaknak, mert – mint mondják – sok embernek olyan a feleséget érkező természete, hogy azt az egyenlő és egyfajta házasság szűk korlátai között nem tudják kielégíteni. Ezért a tisztességes házasságok azt a tartózkodó magaviseletét, mely a kívülállókkal szemben minden érkező érzést és megnyilvánulást elítél és elutasít, elévült lelki korlátozottságnak vagy elvetendő szűkkeblűségnek és hitvány féltékenységnak tartják. Így a házassági hűséget óvó állami büntető törvényeket túlhaladottnak és hatályon kívül helyezendőnek ítélik.

A tiszta hitvesek nemes lelkülete ezeket a véleményeket már a természetes ész világánál is mint hitvány és ocsmány dolgokat elveti és elítéli. A természet szavát pedig helyben hagyja és megerősíti mind Isten parancsa: „Ne paráználkodjál!”,⁵⁴ mind Krisztus szava: „Mindaz, aki asszonyra néz, hogy őt megkívánja, már házasságtörést követett el vele a szívében.”⁵⁵ Semmiféle emberi szokás, rossz példa vagy emberi haladás le nem ronthatja az isteni törvény erejét. Mert miképpen Krisztus tegnap és ma és mindörökké ugyanaz”,⁵⁶ úgy ugyanaz marad Krisztus tanítása, melyből egy *i* betű vagy egy vesszőcske sem vész el, míg minden be nem teljesedik.⁵⁷

b) *Női emancipáció*

Ugyanazok a tévtanítók, akik a házastársi hűség és tisztaság fényét írásaikkal és beszédeikkel elhomályosítják, a feleségnek férje iránti bizalomteljes és tisztességes engedelmisségét is könnyen megingatják. Vakmerő állításuk szerint ez az alárendeltség az egyik házastárs méltatlan rabszolgasága a másik féllel szemben, holott szerintük a házastársak mindenben egyenjogúak. Mivel pedig az egyik fél szolgasága sérti az egyenjogúságot, a nő felszabadítására szükség van, sőt – mint büszkén dicsekszenek – ez az *emancipáció* már meg is valósult, vagy megvalósítása folyamatban van. Hármasszabadságot emlegetnek: szabadság a család kormányzásában, a családi vagyon kezelésében, s a gyermekáldás ellen való védekezésben, vagy annak erőszakos megakadályozásában, és ezeket *társadalmi, gazdasági és élettani szabadságnak*

hívják. E felfogás szerint az *életteni szabadság* azt jelenti, hogy a nő a feleségi, hitvesi és anyai terhektől tetszése szerint szabadnak érezheti vagy szabaddá teheti magát (ez azonban nem emancipáció, hanem gonosz gaztett, mint ezt már eléggé kimutattuk); *gazdasági szabadság* az, hogy a nő férje tudta nélkül s annak akarata ellenére is szabadon birtokolhatja, intézheti és kezelheti a maga vagyonát, elhanyagolva gyermekei, férje és a család érdekeit; a *társadalmi szabadság* a nőt elvonja a háztartástól, a gyermekek és a család ápolásától, hogy azokkal mitsem törődve saját hajlamának szabadon élhessen, és közügyekkel foglalkozzék vagy közhivatalt vállaljon.

Ámde ez a nőnek nem igazi felszabadítása és nem is az az ésszerű és méltóságteljes szabadsága, mely a keresztény nő és feleség magasztos állásának kijár. Inkább a nőiesség és az anyai méltóság megrontása, s az egész család felforgatása, mellyel a férj a feleségét, a gyermek anyját, a ház és a család állandó éber őrét veszíti el. Sőt éppen a nőnek magának veszedelmes ez a hamis szabadság és a férjjel való nem természetes egyenlőség, mert ha a nő leszáll arról a királyi székről, ahová őt az evangélium a családi otthon falai között emelte, rövidesen visszasüllyed (nem annyira külső látszatra, mint valójában) a régi rabszolgaságba, s mint a pogány népeknél, a férj merő eszéke lesz.

c) Az igazi jogegyenlőség

Az annyira túlzott és követelt jogegyenlőséget el kell ismernünk mindabban, ami az emberi személyt és méltóságot megilleti, s amely a házassági szerződésből következik és hozzátartozik a házassághoz. Ezekben mindkét hitvest egyenlő jogok és egyenlő köteleességek illetik meg. Egyéb területeken bizonyos egyenlőtlenségnek s alá- és fölérendeltségnek kell lennie, amit a család java és a családi élet rendjének egysége és szilárdsága megkövetel.

Ahol pedig a férjezett nőnek társadalmi és gazdasági helyzete a megváltozott viszonyok miatt bizonyos változásokat követel, az államhatalom feladata a kor szükségleteihez és követelményeihez megfelelően alakítani a nő polgári jogait, mindig ügyelve arra, amit a nő sajátos természete, a tisztességes erkölcs, a család közjava követel; ügyelve a család lényegi rendjére, amelyet az emberinél magasabb isteni tekintély és bölcsesség szervezett meg, ennél fogva sem állami törvény, sem magánakarat meg nem másíthatja.

Vannak még másfajta, újabb ellenségei is a házasságnak, akik az igazi és komoly szeretet, a házastársi boldogság és bensőséges édesség alapjául a hajlamok vak összhangját és az együttérzést akarják megtenni, amit szimpátiának neveznek. Ha pedig ez a szimpátia megszűnt, szerintük felbomlik a kötelék, mely a lelkeket egyedül tartotta össze. Vajon mi más ez, mint homokra építeni a házat, amely Krisztus szava szerint az elemek első rohamára meginog és összeomlik? „Feltámadtak a szelek, rárontottak arra, a házra, és összedőlt és nagy lett a romlása.”⁵⁸ Ellenben a sziklára épített ház, a hitvesi szeretetre, a lelkek érett és tartós egységére alapított házasság semmiféle viharra meg nem inog és össze nem dől.

4. A SZENTSÉG ELLEN

a) A polgári házasság

Eddig a keresztény házasság első két javát vettük védelmünkbe, Tisztelen-dő Testvérek, melyeket a mai társadalom felforgatói annyit támadnak. Mivel pedig a házasság harmadik java, a szentség messze felülmúlja a másik ket-tőt (ti. a gyermeket és a hűséget), nem csoda, hogy kimagasló jelentősége miatt sokkal hevesebben támadják. Elsősorban azt hangoztatják, hogy a há-zasság tisztán világi és csak polgári ügy, amihez vallási közösségnek, Krisztus egyházának semmi köze, hanem egyedül a polgári társadalomra tartozik. Hozzáteszik, hogy a házassági szerződést meg kell szabadítani a fölbontha-tatlanság minden kötelékétől, s a házasfelek válását nem csupán eltűnni, ha-nem törvényesíteni is kell. Ebből következően a házasság minden szent jelle-gétől megfosztva a tisztán világi és polgári ügyletek közé kerül.

Először azt mondják, hogy magát a polgári szerződést valóságos házasság-nak kell tekinteni (ezt hívják *polgári házasságnak*); a vallásos kötés csak ada-lék legyen, vagy legföljebb a babonás népnek engedjek meg. Ezután követeli a katolikusok és nem-katolikusok között a vegyes házasság akadálytalan szabadságát, tekintet nélkül a vallásra és az egyházi hatóság engedélyére. Sürgetik a megtörtént válások elismerését is, s dicsérik és magasztalják azo-kat a polgári törvényeket, amelyek kedveznek a házasság felbontásának.

A házasság, kiváltképpen a keresztény házasság vallásos alaptermészeté-ről, s az utóbbi szentségi jellegéről minden tudnivalót alaposan tárgyal és sú-lyos okokkal bizonyít XIII. Leó pápa gyakran idézett körlevele, melyet kife-jezetten magunkévá tettünk. Azért mi itt csak utalunk rá és néhány pont megismétlésére szorítkozunk.

Ha a régi történelmi emlékeket kutatjuk, ha megkérdezzük a népek állan-dó lelkiismeretét, és tanulmányozzuk az összes nemzetek intézményeit és szokásait, maga a természetes ész is nyilvánvaló igazságnak találja, hogy már a természetes házasságban is van valami szent és vallásos elem, „nem hozzá-adott, hanem veleszületett; nem az emberek által ráaggatott, hanem a termé-szetben gyökerező” elem, mert „az Isten az alkotója, s mert kezdettől fogva Isten Fia Megtestesülésének volt az előképe”.⁵⁹ A házasság szent jellegének – mely szoros kapcsolatban áll a vallással és a többi szent dolgokkal – oka a már említett isteni eredet, továbbá a cél, hogy Istennek szüljön és neveljen nemzedékeket, keresztény szeretettel és kölcsönös támogatással Hozzá ve-zesse a házastársakat; végül az a természetes, a Teremtő Isten végtelen böl-csességéből nyert hivatása, hogy az élet továbbszármaztatásának eszköze le-gyen, mely által a szülők az isteni mindenhatóság munkatársai lesznek. Ezekhez járul még a szent méltóságnak a szentségből fakadó oka, mely miatt a keresztények házassága még sokkal nemesebbé vált, és akkora méltóságra emelkedett, hogy az Apostol „nagy misztériumnak”, „mindenben tiszteletre-méltónak” látta.⁶⁰

A házasság vallásos jellege, s annak mint a kegyelem és a Krisztus és az Egyház között fennálló kapcsolat jelének magasztos jelentése a jegyesek-

től szent tiszteletet kíván a keresztény házasság iránt, és azt a szent szándékot és törekvést várja el, hogy megkötendő házasságuk minél jobban megközelítse ősmintáját.

b) *A vegyes házasság*

E téren nagyot vétenek, olykor örök üdvösségüket veszélyeztetik, akik vakmerően vegyes házasságot kötnek, amitől az Egyház anyai szeretete és gondoskodása súlyos okokból óvja övéit. Ez sok egyházi megnyilatkozásban megtalálható, de valamennyit összefoglalja az egyházi törvénykönyv kánonja: „Az Egyház mindenütt teljes szigorúsággal tiltja a házasságkötést két olyan megkeresztelt személy között, kiknek egyike katolikus, másika eretnek vagy szakadár. Ha fennforog a katolikus házastárs és a gyermek lelki romlásának veszélye, a házasságot maga az isteni törvény is tiltja.”⁶¹ Ha pedig az Egyház néha, a korviszonyok, tárgyi és személyi okok miatt a szigorú tilalom alóli fölmentést nem tagadja meg (mindig az isteni jog sérelme nélkül és a lelki romlás elleni biztosítékok működésével), igen nehéz elérni azt, hogy a katolikus házastárs az ilyen házasságban lelki kárt ne szenvedjen.

A vegyes házasságokból származik gyakran az utódoknak a vallástól való elpártolása, vagy legalábbis a vallás gyakorlásának elhanyagolása, vagy a hitetlenséghez és vallástalansághoz nagyon közel álló közömbösség. Az ilyen házasságokban sokkal nehezebben jön létre a lelkek élő közössége, melynek a fent említett misztériumot, Krisztus és az Egyház titokzatos kapcsolatát kellene láthatóvá tennie.

Könnyen vész el ugyanis a lelkek szorosabb közössége, mely miként Krisztus egyházának jele és ismertetőjegye, úgy a keresztény házasságnak is kell hogy jele, ékessége és dísze legyen. Mert ahol a végső és legmagasabb dolgokban, melyek szentek az ember szemében, azaz a vallásos igazságokban és érzésekben különböző a lelkület és az akarat, ott a lelkek köteleke is lazulni vagy oldódni szokott. Félő tehát, hogy a házastársak között ellankad a szeretet, meginog a családi béke és boldogság, mely leginkább a szívek egységének gyümölcse. Mert amint már annyi századdal ezelőtt a régi római jog is meghatározta: „A házasság a férfi és a nő egybekötése, teljes életközösség, az isteni és az emberi jog összefonódása.”⁶²

c) *A válás*

Ám, mint mondtunk, Tisztelendő Testvérek, a házasságnak a megváltó Krisztus által hozott megújulását leginkább a napról napra könnyebb válás akadályozza. Az újpogányság hívei, mitsem okulva a szomorú tapasztalatokon, egyre hevesebben támadják a házasság szent felbonthatatlanságát és az azt védő törvényeket, követelik a válás megengedését, és új, szerintük emberségesebb törvények alkotását a régi elavultak helyére.

A válások igazolására sok és különféle okot hoznak föl, melyeket részben az emberi gyengeségekből és bűnökből, részben tárgyi körülményekből

merítenek (az előzőket szubjektív, az utóbbiakat objektív névvel illetik); de elfogadnak okul bármit, ami az együttélést nyűgössé és kellemetlenné teszi. Ezeket az okokat és azoknak törvényes elismerését sokféleképpen igyekeznek elfogadtatni. Először a házastársak érdekére hivatkoznak: az ártatlan félnek joga van különválni a bűnös féltől; a bűnös fél, aki terhessé és kellemetlenné tette a házasságot, eltávolítandó. Hivatkoznak a gyermek érdekére, akit vagy alig nevelnek, vagy nevelése teljesen eredménytelen, mert a gyermek könnyen megbotráncozik szülei veszekedésein, s egyéb gonoszságain, s így letér az erény útjáról. Végül a társadalom közjával érvelnek, amely megköveteli először azt, hogy megszűnjenek a természetes céljukat elérni már képtelen házasságok, másodszor, hogy a házastársaknak törvényes lehetősége legyen a válásra; részben azért, hogy elejét vehessék olyan bűntényeknek, melyek a békétlen házások együttéléséből és kötöttségéből könnyen származhatnak, részben, hogy a bíróságok és a törvények ne váljanak nevetségessé azáltal, hogy a házastársak az óhajtott válás kierőszakolására szándékosan követnek el olyan bűnöket, melyek miatt a bíró feloldhatja a köteleket; illetve a bíró előtt, aki látja ugyan a tényállást, szemtelenül hazudnak s hamisan esküsznek, hogy ilyen bűnöket elkövettek. Ezért azt hajtogatják, hogy a törvényeket a tényleges szükségletekhez, a megváltozott körviszonyokhoz, az emberek közfelfogásához, a polgárok szokásaihoz és erkölcsihez kell alkalmazni, melyek még egyenként is, de főként együttesen hangosan tanúskodnak amellet, hogy a válás szabadságát bizonyos okokból engedélyezni kell.

Mások csodálatos merészséggel még tovább mennek, és úgy vélekednek, hogy a házasság merőben magánszerződés, s mint egyéb magánszerződések, a szerződő felek megegyezése és akarata szerint bármi oknál fogva felbontható.

d) *Isten törvénye*

Mindez esztelenséggel szemben szilárd bizonyossággal áll Isten egyetlen törvénye, amelyet Krisztus teljességgel megerősített és semmiféle emberi határozat, népi felfogás vagy törvényhozói akarat meg nem gyengíthet: „Amit Isten egybekötött, ember szét ne válassza”.⁶³ Ha pedig az ember jogtalanul el is választ, a válás érvénytelen, ezért joggal mondja Krisztus, mint már láttuk: „Mindaz, aki elbocsátja feleségét és mást vesz el, házasságot tör; s aki elbocsátott nőt vesz feleségül, házasságot tör.”⁶⁴ Krisztus e szavai minden házasságra vonatkoznak, a tisztán természetes és törvényes házasságra is; minden igazi házasságot megillet az a fölbonthatatlanság, melynek folytán a kötelék föloldása teljesen kivétet a felek tetszése és a világi hatóságok joghatósága alól.

Ugyancsak emlékeztetünkbe kell idézni azt az ünnepélyes határozatot, amellyel a Trienti Zsinat egyházi átok súlyával utasította vissza e tételeket: „Ha valaki azt állítaná, hogy eretnokség, terhes együttélés, vagy hűtlen elhagyás címén a házassági kötelék felbontható: átok alatt legyen”,⁶⁵ és: „Ha valaki azt mondaná, az Egyház tévedett, amikor tanította és tanítja, hogy az

evangéliumi és apostoli tanítás értelmében a házassági kötelék egyik házasság felbontása miatt föl nem bontható, s egyik fél sem köthet – tehát az ártatlan sem, aki házasság felbontására okot nem adott – házastársa életében más házasságot; s hogy házasságot tör, aki elbocsátván házasság felbontó feleségét, más asszonyt vesz el, vagy aki elbocsátván férjét, máshoz megy feleségül: átok alatt legyen”.⁶⁶

Ha pedig az Egyház nem tévedett és nem is téved, amikor ezt tanította és tanítja, és ezért egészen biztos, hogy a házassági kötelék még házasság felbontása miatt sem bontható fel, akkor világos, hogy sokkal enyhébb okok, melyeket a házasság felbontásának igazolására fölhozunk, még kevesebbet érnek, sőt semmibe veendőek.

e) *A különélés*

Azok a nehézségek, melyeket a kötelék szilárdsága ellen három szempontból hoznak fel, könnyen megoldhatók. Mindazok a bajok elháríthatók és a veszélyek megelőzhetők, ha végső szükségben – a kötelék érintése és felbontása nélkül – megengedjük a feleknek a tökéletlen válást, a különélést, melyet az egyházi törvény meg is enged annak a kánonnak világos szavaival, amely az ágytól, asztaltól és együttlakástól való válás ügyében határoz.⁶⁷ Az ilyen különélés okait, föltételeit és biztosítékait – amelyek a gyermekek nevelését és a család épségét eléggé biztosítják, s a hitveseket, a gyermekeket és a közjót fenyegető veszedelmeket kielégítően elhárítják – az egyházi törvénynek feladata megállapítani. Amennyiben azonban polgári jogokról és jogkövetkezményekről van szó, a világi törvények körébe is tartozik.

Mindazok a bizonyítékok, melyeket fel szoktak hozni a házasság felbontathatatlansága mellett, s amelyeket főntebb mi is említettünk, ugyanazzal a bizonyító erővel szólnak a házasságok felbontásának szüksége ellen, s a válások lehetősége és polgári engedélyezése ellen. S amennyi kiváló előny szól a felbontathatatlanság mellett, ugyanannyi kár, mégpedig mind az egyénre, mind a társadalomra végzetes kár jár a válások nyomán.

f) *Rossz aratás*

Hogy ismét Elődünk írását idézzük, nem is érdemes szót szaporítani annak igazolására, hogy amennyi jót foglal magában a felbontathatlan házasság szilárdsága, ugyanannyi rossz aratását jelentik a válások. A felbontathatlan kötelékben nyugodt és biztonságos a házasság. A válás és a felbontás veszélye közepette a családi szövetség ingatag vagy legalábbis folytonos aggodalommal és gyanakvással jár. A felbontathatatlanságban a kölcsönös jóindulat és a javak közössége csodálatosan megerősödik; a másik oldalon a válások lehetősége miatt siralmasan meggyöngül. Amott a házastársak tiszta hűségét erős bástyák védik; itt a hűtlenség gonosz csábításainak tág tér nyílik. Amott hatékonyan biztosítva van a gyermekek fogadása, oltalmazása és nevelése; itt a legsúlyosabb veszedelmeknek vannak kitéve. Amott az ajtó zárva van a családi és rokoni viszálykodások előtt, itt tág kapu nyílik a békétlen-

ség számára. Amott könnyen eloszlatják a félreértéseket, itt bőségesen hintik szerte azok magvait. Amott tökéletesen helyreállítják és biztosítják mind a családban, mind a polgári társadalomban a női méltóságot és hivatást; itt a nők állandóan abban a veszélyben forognak, hogy „miután kiszolgálták férjük érzékiségét, magukra maradnak.”⁶⁸

g) Társadalmi veszély

Mivel pedig a családok szétzüllesztésére – hogy XIII. Leó pápa súlyos szavaival zárjuk e részt –, és „az országok elpusztítására nincs alkalmasabb eszköz az erkölcsök megrontásánál, könnyen belátható, hogy a család és a társadalom legnagyobb ellensége a válás, mely a népek megromlott erkölcséből születik, s – a tények tanúsága szerint – mind a magán-, mind a közéletben a legnagyobb bűnöknek nyit kaput. S még súlyosabb a baj, ha meggondoljuk, hogy semmiféle fékezőerő nem tudja többé az egyszer megengedett válás lehetőségét biztos és meghatározott korlátok közé szorítani. Igen nagy a vonzóereje a példának és még nagyobb az érzéki szenvedélyeknek, melyek ösztönzésére a válási kedv – mint egy ragályos népbetegség – napról napra egyre több lelket fertőz meg, s úgy árad, mint a partjai közül kilépett folyó.”⁶⁹

Ezért – mint ugyanebben az enciklikában olvassuk – „ha a közvélemény meg nem változik, a családoknak és az emberiségnek állandóan abban a félelemben kell élniük, hogy általános felfordulásba rohannak”.⁷⁰ Mindezt ötven évvel ezelőtt mily igazán megjövendölte a pápa! Bőségesen igazolja őt a folyton növekvő erkölcsi romlás, a családok hallatlan pusztulása azokban az országokban, ahol a válást törvénybe iktatták.

IV. A KERESZTÉNY HÁZASSÁG MEGÚJÍTÁSA

1. A CSALÁD MEGMENTÉSE

Amit az emberi nem végtelenül bölcs Teremtője és Megváltója az emberi házasságról elrendelt, Tisztelendő Testvérek, azt az eddigiekben tisztelettel csodáltuk, ugyanakkor fájlaltuk, hogy az isteni Jóság atyai tervét emberi szenvedélyek, tévedések és bűnök lépten-nyomon megghiúsítják és lábbal tiporják. Rendjénvaló tehát, hogy atyai gondoskodással keressük az alkalmas gyógyszereket, melyekkel a fősorolt visszaélések kiküszöbölhetők és mindenütt helyreállítható a házasságot megillető tisztelet.

Ezért először idézzük emlékezetünkbe azt a biztos elvet, amely a józan filozófiában és a teológiában általánosan elfogadott: mindaz, ami eltért a helyes rendtől, csak úgy vihető vissza a természetének megfelelő eredeti állapotába, ha hozzá mérjük az isteni elgondoláshoz (miként Szent Tamás tanítja⁷¹), amely minden igazság példaképe. Ezt sürgette boldogemlékü Elődünk, XIII. Leó pápa a naturalistákkal szemben e súlyos szavakkal: „Isteni törvény, hogy amit Isten és a természet alkotott, annál hasznosabban és üdvösebben működik, minél inkább megmarad épen és változatlanul eredeti állapotában, mert Isten, mindenek alkotója jól tudta, mi válik az egyes alkotások javára és fennmaradására, s akaratával és értelmével mindent úgy rendezett el, hogy célját elérhesse. Ha pedig az emberi vakmerőség vagy gonoszság megváltoztatja és fölforgatja a teremtmények bölcsen megállapított rendjét, akkor a legbölcsebben és leghasznosabbra alkotott dolgok is ártani kezdenek vagy haszontalanná válnak; vagy azért, mert elvesztették segítő erejüket, vagy mert Isten maga akarja büntetni a halandók gögjét és vakmerőségét.”⁷²

A házasság kérdésében tehát helyre kell állítani a helyes rendet, hogy mindenki meglássa Isten elgondolását a házasságról, és törekedjék a szükséges alkalmazkodásra.

Mivel azonban e törekvésnek leginkább a zabolátlan érzéki vágy ereje áll ellen – ami a házasság szent törvényei megsértésének legfőbb oka –, s mivel az ember nem győzheti le érzéki vágyait, ha előbb meg nem hódol Isten előtt, mindenekelőtt erre van szükség az Istentől megállapított rend szerint. Szilárd törvény ugyanis, hogy aki aláveti magát Istennek, az az isteni kegyelem segítségével uralkodni tud érzéki vágya és ösztönei fölött; aki pedig föllázad Isten ellen, fájdalmasan tapasztalja magában erőszakos, érzéki vágyainak háborgását. Szent Ágoston kifejti, mennyire bölcs határozat ez: „Így van jól: az alábbvaló legyen alávetve a följobbvalónak. Azért az ember, aki önmagának alávetni akarja azt, ami benne alacsonyabbrendű, vesse alá magát annak, aki nála följobb való. Ismerd el a rendet, keresd a békét! *Te Istennek; neked a test.* Van-e igazságosabb és szebb ennél? Te a nagyobbknak, a kisebb neked: te szolgálj annak, aki téged alkotott, hogy neked is szolgáljon az, ami miattad alkottatott. Mert ezt a rendet nem úgy ismertük meg és nem is úgy ajánljuk: *neked a test és te Istennek!*, hanem: *te Istennek és neked a test!* Ha

pedig megvted azt, hogy *te Istennek*, soha nem éred el azt, hogy *neked a test*. Ha nem engedelmeskedsz az Úrnak, gyötörni fog a szolgálja.”⁷³

Az isteni bölcsesség e rendje mellett Szent Pál apostol is tanúságot tesz a Szentlélek sugallatára. Mikor ugyanis megemlékezik a régi bölcssekről, akik az általuk megismert és kutatott Teremtőt nem akarták imádni és tisztelni, azt mondja: „Azért Isten átadta őket szívük vágya szerint a tisztátalanságnak, hogy maguk becsstelenítsék meg testüket”; és ismét: „ezért az Isten átadta őket meggyalázó szenvedélyeiknek”.⁷⁴ „Isten (ugyanis) a kevélyeknek ellenáll, az alázatosaknak pedig kegyelmet ad”,⁷⁵ amely nélkül – erre ugyancsak Szent Pál figyelmeztet – az ember nem tudja megfékezni lázadóó kívánságait.⁷⁶

a) Mély vallásosság

Mivel tehát a zabolátlan vágyak soha meg nem fékezhetők a kellő mértékben, ha előbb a lélek meg nem adja Teremtőjének a jámborság és tisztelet adóját, mindenekelőtt szükséges, hogy azokat, akik a házasság szent kötelékére készülnek, egészen áthassa az Isten iránti jámborság, mely egész életüket szabályozza, értelmüket és akaratukat tisztelettel tölti el Isten fölsége iránt.

Helyesen és teljesen a keresztény érület szabálya szerint járnak el tehát azok a lelkipásztorok, akik a házastársakat, hogy a házasságban Isten törvényétől el ne pártoljanak, elsősorban jámborságra és a vallásosság gyakorlására buzdítják, tehát arra, hogy egészen adják át magukat Istennek, állandóan kérjék az Ő segítségét, gyakran járuljanak a szentségekhez, mindig és mindenben megőrizték Isten iránt jámbor és áhítatos akaratukat.

Nagyon tévednek, akik lekicsinylik vagy elhanyagolják ezeket a természetfölötti erőket, és pusztán a természettudományok eszközeitől (ti. a biológiától, az átörökléstől és más hasonlótól) várják a hatást, hogy az emberek meg tudják fékezni testi vágyaikat. Nem azt akarjuk mondani, hogy az egyébként tisztességes természetes erőket semmibe kell venni; hiszen ugyanaz az Isten a természet és a kegyelem alkotója, s mindkét rend javait az ember javára és használatára szánta. Segíteni lehet tehát és kell is az embereken a természettudomány eszközeivel, de tévednek, akik azt hiszik, hogy ezek elegendők a házasság tisztaságának biztosítására, vagy hogy ezekben nagyobb erő van, mint a természetfölötti kegyelem segítségével.

b) Engedelmesség az Egyház iránt

A házasság és az erkölcs összeegyeztetése a házasságra vonatkozó isteni törvényekkel, ami nélkül a házasság hatásos megújítása lehetetlen, megkívánja, hogy az emberek ezeket az isteni törvényeket akadálytalanul, biztosan és minden tévedéstől mentesen megismerhessék. Azt pedig mindenki tudja, mennyi csalódásra nyílik alkalom, s mennyi tévedés keveredik az igazsághoz, ha azt mindenkinek pusztán értelme világosságával kell felkutatnia, vagy egyéni értelmezéssel kell megkeresnie a kinyilatkoztatott igazságban.

Ha pedig ez így van, az erkölcsi rend sok egyéb igazságánál, akkor sokkal inkább így van ez a házasság dolgaiban, ahol az érzéki ösztönök a törekény embert könnyen elboríthatják, megcsalhatják és megronthatják; ahol az isteni törvény megtartása a házastársaktól olykor kemény és sokáig tartó áldozatokat követel, melyeket a tapasztalat szerint a gyarló ember mint megannyi érvet szokott felhasználni, hogy az isteni törvény megtartása alól fölmentse magát.

Éppen ezért, hogy ne az isteni törvényről alkotott vélelem vagy annak megrontott fogalma, hanem igaz és hiteles ismeret világosítsa meg az emberi elmét és irányítsa az erkölcsi életet, az Isten iránti jámborság és vallássosság mellett az Egyház iránti őszinte és alázatos engedelmességre is szükség van. Az Egyházat ugyanis maga az Úr Krisztus tette az igazság tanítómessterévé; az erkölcsi kérdések rendezése terén is, noha ezen a téren az emberi ész maga is sok mindent jól megismerhet. Isten ugyanis, aki a természetes vallási és erkölcsi igazságok megismerésére az értelem világosságához a ki nyilatkoztatást is hozzáadta, hogy mindazt, ami helyes és igaz „még az emberi nem jelenlegi helyzetében is mindenki könnyen, biztosan és tévedésmentesen megismerhesse,”⁷⁷ az Egyházat ugyanezen célból az egész vallás és erkölcs igazságának őréül és tanítójául rendelte. Ezért a hívőknek – hogy értelmük a tévedéstől és erkölcsi életük a romlástól mentes legyen – engedelmeskedniük kell az Egyháznak, azaz értelmüket és akaratukat engedelmesen alá kell rendelniük neki. S hogy Isten e bőkezű jósággal nyújtott segítségétől önmagukat meg ne fosszák, nemcsak az Egyház ünnepélyesebb döntéseinek kell engedelmeskedniük, hanem megfelelő módon azoknak a rendelkezéseknek és határozatoknak is, melyekkel az Egyház bizonyos nézeteket mint veszélyes vagy rossz nézeteket elvet és elítél.⁷⁸

2. OKTATÁS ÉS NEVELÉS

A hívők legyenek óvatosak azokban a kérdésekben, melyek oly közkeletűek manapság a házasság körül, ne bízzanak túlságosan a saját ítéletükben és ne csábítsa őket az emberi ész hamis szabadsága, vagy úgynevezett „autonómiaja”. Minden igaz kereszténytől távol áll ugyanis a saját tehetségében való büszke elbizakodottság, hogy csak azt fogadja el igaznak, amit átlátott; s az a gondolkodás, hogy a minden népek tanítására és kormányzására Istentől küldött Egyház nem eléggé tájékozott a mai kérdések és viszonyok felől, ezért csak azokban a kérdésekben kell neki hinni és engedelmeskedni, amelyeket ünnepélyes formában meghatározott, ellenben szabadon lehet tartani azt, hogy egyes kisebb jelentőségű határozatai tévesek vagy nem eléggé alapozzák meg az igazságot és az erkölcsöt. Ellenkezőleg, az igazi keresztény embernek – akár tanult, akár tanulatlan – az a sajátossága, hogy mindenben, ami a hitre és az erkölcsre vonatkozik, Isten szent Egyházától, annak legfőbb Pásztorától, a római pápától várja a vezetést, akit viszont maga a mi Urunk Jézus Krisztus irányít.

Mivel mindent az Isten törvényéhez és elgondolásához kell visszavezetni, hogy a házasság teljesen és minden időkre megújuljon, nagyon fontos, hogy a híveket jól oktassák a házasságról: szóban és írásban egyaránt, nem egyszer, nem is felületesen, hanem gyakran és alaposan, világos és súlyos érvekkel kell őket oktatni, hogy ezek az igazságok az értelmet meggyőzzék, az akaratot pedig megindítsák. Értsék meg és szüntelenül gondoljanak arra, hogy mennyire bölcsnek, szentnek és jónak mutatkozott Isten az emberiség iránt, amikor a házasságot alapította, szent törvényekkel megerősítette, s különösen akkor, amikor szentségi méltóságra emelte, minek folytán a keresztény hitvesek számára az isteni kegyelemnek oly bőséges forrása nyílt, hogy a házasság nemes céljainak tisztán és hűségesen szolgálhatnak a saját, gyermekeik, az egész polgári társadalom és az emberiség javára és üdvösségére.

Ha a házasság modern felforgatói minden erejüket latba vetik, hogy szóban és írásban, könyvekkel és cikkekkel és minden más lehetséges eszközzel megrontsák a lelkeket, kiforgassák az elméket, gúnyolják a házasság tisztaságát és földicsérjék a legocsmányabb bűnöket, akkor nektek, Tisztelendő Testvérek, akiket „a Szentlélek rendelt püspökké, hogy kormányozzátok Isten Egyházát, amelyet tulajdon vérével szerzett,”⁷⁹ sokkal inkább teljes erővel azon kell lennetek, hogy személyesen, papjaitok és gondosan megválogatott világiak segítségével – akik az általunk annyira sürgetett és ajánlott Actio Catholica tagjaiból hívhatók az apostoli munkára – arra kell törekednetek, hogy szembehelyezzétek a tévedéssel az igazságot, az utálatos bűnnel a tisztaság fényét, az érzéki vágyak rabszolgaságával Isten fiainak szabadságát,⁸⁰ a válások bűnös könnyelműségével az örökkétartó igazi hitvesi szeretetet és a halálig tartó hűség szentségét.

Így elérhetjük majd, hogy a keresztény hívek szívük mélyéből hálát adnak Istennek, hogy az Ő parancsa megköti őket és édes kényszer erejéből messze elkerülik a test bálványimádását és az érzékiség szégyenletes rabszolgaságát; undorodnak és idegenkednek azoktól a gonosz elméletektől, melyek az emberi méltóság csúfságára szóban és írásban a „tökéletes házasság” jelszava alatt terjednek, pedig a valóban tökéletes házasságot „romlott házassággá” teszik, amint ezt már eléggé kimutattuk.

Élettani nevelés–keresztény nevelés

A keresztény házasságra vonatkozó üdvös tanítás és vallásos fegyelmezett-ség távol áll attól a túlzó élettani neveléstől, mellyel korunkban a házassági élet megjavítóinak szerepében tetszelgők szolgálni akarnak a hitveseknek. Sokat beszélnek az élettani kérdésekről, amiből azonban inkább a bűn rabszolgaságát lehet megtanulni, mint a tiszta élet erényét.

Így tehát mi, Tisztelendő Testvérek, egész szívvel magunkévá tesszük XIII. Leó pápának a keresztény házasságról szóló körlevelében a földkerekség püspökeihez intézett szavát: „Amennyire erőtök engedi és tekintélyetek kiterjed, tegyetek meg mindent, hogy a gondjaitokra bízott népeknél épségben, sértetlenül megmaradjon a tan, amelyet az Úr Krisztus és az égi akaratot

tolmácsoló apostolok tanítottak, a katolikus Egyház gondosan megőrizött, s a krisztushívóknak megtartás végett minden időben megparancsolt.”⁸¹

Az Egyháznak azonban a legtökéletesebb oktatása sem elegendő ahhoz, hogy a házasság ismét az isteni törvényhez hasonlóvá váljék. Mert jóllehet a házastársak tudják a keresztyén házasságra vonatkozó tanítást, részükről szükséges a szilárd akarat, hogy Isten és a természet házasságra vonatkozó törvényeit megtartsák. Azért bármit állítsanak és hirdessenek mások szóban vagy írásban, a házastársak legyenek rendíthetetlenek abban, hogy kétkedések nélkül szentnek és sérthetetlennek tartják a házasság isteni törvényeit. Vagyis kölcsönös szeretettel támogatják egymást, tartják a tisztaság hűségét, a felbonthatatlan köteleket soha nem sértik, a házassággal nyert jogaikkal mindig csak keresztyén mérséklettel élnek, különösen a házasság első idejében, hogy ha aztán a későbbi körülmények megtartóztatást követelnek, mindketten már mint begyakorlott dolgot könnyedén megtehessek.

3. A SZENTSÉG ÁTÉLÉSE

A házastársakat e szilárd akarat kialakításában, megtartásában és valóra váltásában nagyon segíti, ha gyakran ráeszmélnek házas állapotukra és emlékeznek a fölvetett szentségre. Szüntelenül emlékezzenek rá, hogy állapotuk kötelességeire és méltóságára egy külön szentség erősítette meg és szentelte fel őket, melynek hatása – jóllehet e szentség eltörölhetetlen jelet nem nyom a lélekbe – állandó. Gondolja meg ezért Bellarmin Szent Róbert vigasztalással teli szavait, aki más neves hittudósokkal együtt így érzett és írt: „A házasság szentségét kétféleképpen szemlélhetjük: úgy, amint létrejön és úgy, amint létrejötté után fennmarad. Hasonló az Oltáriszentséghez ugyanis, mely nem csak létrejöttében, hanem fennmaradásában is szentség. Amíg a házastársak élnek, szövetségük mindig Krisztus és az Egyház szövetségének szentsége.”⁸²

A házastársak közreműködésére is szükség van ahhoz, hogy e szentség kegyelmi erejét teljesen kifejthesse. Közreműködésük abban áll, hogy tehetségük mértéke szerint kötelességeik teljesítésén fáradoznak. Amint ugyanis a természet rendjében az Istentől adott erő teljesen csak akkor érvényesülhet, ha az ember a saját munkájával és szorgalmával felhasználja, és ha elhanyagolja, semmi haszna a természetből; úgy a kegyelem erői is, melyek a szentségből a lélekbe áradtak és ott maradnak, megkívánják az ember munkáját és fáradozását. Ne hanyagolják el tehát a házastársak azt a kegyelmet, amely bennük van,⁸³ hanem serényen fogjanak fáradságos kötelességeik teljesítéséhez, és napról napra jobban fogják tapasztalni a kegyelem hatását. S ha néha a csapások és az élet terhei súlyosan nehezedenek rájuk, ne csüggedjenek, hanem vonatkoztassák magukra Szent Pál szavait, melyeket a munkában és üldöztetésben fáradó kedves tanítványának, Timóteusnak írt a papság szentségéről: „Figyelmeztetlek, hogy szítsd föl magadban az Isten kegyelmét, mely kézföltételem által benned van. Isten ugyanis nem a félelem, hanem az erő, a szeretet és a józanság lelkét adta nekünk.”⁸⁴

4. ELŐKÉSZÜLET A HÁZASSÁGRA

Az eddig mondottak, Tisztelendő Testvérek, nagyrészt a házasulandók távolabbi és közelebbi előkészületétől függ. Tagadhatatlan, hogy mind a boldog házasságok szilárd alapját, mind a boldogtalan házasságok romjait már a gyermekség és az ifjúság éveiben lerakják a fiúk és a leányok lelkében. Mert akik a házasságkötés előtt mindenben önmagukat és a magukét keresték, akik engedtek érzéki vágyaiknak, azoknál féltő, hogy a házasságban is olyanok lesznek, amilyenek a házasság előtt voltak. Learatják, amit vetettek: a családi otthon falai közti szomorúságot, panaszkodást, kölcsönös megvetést, veszekedéseket, lelki meghasonlást, az együttélés undorát – sőt, ami a legrosszabb, önmagukat féktelen ösztöneikkel együtt.

Azért a jegyesek lelkesen és jól felkészülve lépjenek házasságra, hogy egymást kölcsönösen támogathassák az élet nehézségeinek elviselésében, s méginkább az örök üdvösség elnyerésében, és a belső embernek Krisztus nagykorúságára való felnövekedésében. Így azt is eléri, hogy kedves gyermekeik előtt valóban olyannak mutakozzanak, amilyennek Isten akarja a szülőket a gyermekek szemeiben: tudniillik, hogy az apa igazán apa, az anya igazán édesanya legyen, akiknek szeretete és fáradhatatlan gondoskodása által a szülői ház még a legnagyobb szegénységben, s itt a siralomvölgyben is annak a boldog paradicsomnak mása legyen a gyermekek számára, ahová a Teremtő az első embereket elhelyezte. Így aztán könnyebben nevelhetik gyermekeiket igazán emberré és jó kereszténnyé. Beléjük olthatják az igazi katolikus egyházi érzést és azt az igazi hazaszeretetet, amelyre a jámborság és a hála kötelez.

Így tehát mind azok, akik házasságkötésre készülnek, mind akik a keresztény ifjúság nevelésével foglalkoznak, igen nagy gondot fordítsanak arra, hogy a jó házasságokat előkészítsék, s a rosszakat megakadályozzák. Idézzék emlékezetükbe azt, amire a nevelésről szóló körlevelünkben intettünk: „A korai gyermekkortól kezdve kell a rossz hajlamokat fékezni, a jókat kifejleszteni. Ezért főleg a gyermekek értelmébe kell beoltani az isteni tanítást, akaratukat erősíteni kell az isteni kegyelem segítségével; mert ezek nélkül sem ők nem tudják megfékezni rendetlen érzéki vágyaikat, sem az Egyház nem érheti el a nevelés tökéletes és teljes célját, pedig Egyházát Krisztus azért látta el mennyei tanítással és isteni szentségekkel, hogy minden ember hatóságos nevelője legyen.”⁸⁵

Egyéni választás

A jó házasság közvetlen előkészítéséhez leginkább a házastárs gondos kiválasztása tartozik, mert nagyrészt ettől függ a jövőendő házasság boldogsága vagy boldogtalansága. A házastárs ugyanis vagy nagy segítsége lesz a másik félnek a házaselet keresztény leélésében, vagy veszedelme és akadálya lesz. Tehát –nehogy egy egész életen át vezekelni kelljen egy meggondolatlan választás miatt – a jegyesek alaposan fontolják meg, kit választanak, akivel aztán mindhalálig élniük kell. E megfontolásban először Istenre és Krisztus

igaz vallására legyenek figyelemmel; azután gondoljanak önmaguk, házastársuk, jövődő gyermekeik, az állam és az egész emberiség javára, amely a házasságból mint forrásból ered. Buzgón kérjék Isten segítségét, hogy a keresztény okosság szerint válasszanak, s ne a vak és zabolátlan testi vágy, ne is a haszonlesés vagy más alantas indíték vezesse őket, hanem az igaz szeretet és az őszinte érzelem a jövődő hitvestárs iránt. Ezenkívül azokat a célokat keressék, melyek miatt Isten a házasságot alkotta. Végül ne mulasszák el a házastárs megválasztásánál kikérni szüleik okos tanácsát, s azt nagyra tartásák, hogy érettebb ítélőkéességük és tapasztalatuk segítségével elkerülhessék a végzetes tévedést és a házasságra lépéskor bőségesebben elnyerhessék a negyedik parancsolat isteni áldását: „Tiszteld atyádat és anyádat, hogy boldog és hosszúéletű lehess a földön.”⁸⁶

5. TÁRSADALMI GONDOSKODÁS

Mivel Isten parancsainak és a házasság tisztességének tökéletes megtartása sokszor azért ütközik súlyos nehézségekbe, mert a házastársak szűkös viszonyok vagy éppen nyomorúságos körülmények között sínylődnek, amennyire csak lehet, segíteni kell szükségégeiken.

a) Igazságos bér

Elsősorban minden erővel arra kell törekedni – amint már Elődünk, XIII. Leó pápa bölcsen megállapította⁸⁷ –, hogy az államok gazdasági és társadalmi viszonyai úgy alakuljanak, hogy minden családfő megkereshesse az önmaga, felesége és gyermekei tisztességes eltartásához szükséges bért, mert „méltó a munkás a maga bérére”.⁸⁸ Ezt megtagadni, vagy a méltányosnál kevesebbet adni súlyos igazságtalanság és a Szentírás szerint a legnagyobb bűnök egyike.⁸⁹ Tilos olyan alacsony béreket megállapítani, amelyek a mindenkori viszonyok között elégtelenek a család eltartására.

Biztosítani kell, hogy maguk a házastársak – s már jóval a házasságkötés előtt – a jövődő élet nehézségeit elháríthassák, vagy legalábbis enyhíthessék. Szakértők oktassák őket arra, miképpen kell ezt sikeresen és tisztességes módon tenniük. Arról is gondoskodni kell, hogy ha egyenként nem tudják megkeresni a szükségleteik fedezéséhez kellő javakat, gazdasági társulással, magán vagy állami szervezetekben megtehessék.⁹⁰

b) A gazdagok kötelessége

Amikor a mondott eszközök nem elegendők a költségek fedezésére, főként ha a család nagy, vagy csapás érte, a keresztény felebaráti szeretet megköveteli, hogy a gazdagok támogassák a rászorulókat, s fölösleges javaikat ne fényűzésre fordítsák vagy eltékozzolják, hanem azok életét és egészségét mentse, akiknek legszükségesebb javaik is hiányoznak. Akik alamizsnát adnak Krisztusnak a szegényekben, bőséges jutalmat nyernek az Úrtól, ami-

kor eljön a világot megítélni; akik pedig az ellenkezőjét teszik, megkapják majd büntetésüket.⁹¹ Nem hiába figyelmeztet az Apostol: „aki bírja e világ javait és látja, hogy testvére szükséget szenved, de elzárja előle a szívét, hogyan marad meg abban Isten szeretete?”⁹²

6. ÁLLAMI SEGÍTSÉG

Ha a magánjótékonyság nem elegendő, az államhatalom feladata pótolni az elégtelen egyéni erőfeszítéseket, főként a közjó szempontjából oly fontos esetben, mint a családok és a házastársak emberhez méltó helyzete. Ha ugyanis a családoknak, főként a sokgyermekes családoknak nincs rendes lakása; ha a családfő nem talál munkaalkalmat és keresetet; ha a mindennapi szükséglet cikkei drágaságuk miatt megvehetetlenek; ha még a családanya is, a család nem kis kárára pénzkereső munkára kényszerül, s az anyasággal kapcsolatos rendes és rendkívüli terhek idején megfelelő élelem, gyógyszer, orvosi és más segítség nélkül marad, érthető, hogy a házastársak elcsüggednek, túlságosan nehéznek találják a családi élet és Isten törvényeinek megtartását. Veszedelembe kerül a közbiztonság, az állami élet, mert ilyenkor az emberek úgy kétségbe tudnak esni – mivel semmi veszténivalójuk nincs –, hogy az állam és a fönnálló rend fölforgatásától várják helyzetük javulását.

Ezért az állami élet és a közjó felelős örei a házastársak és a családok megsegítését nem hanyagolhatják el anélkül, hogy súlyosan ne ártsanak az államnak és a közjónak is. A törvényhozásban tehát és az állami költségvetés megállapításakor úgy gondoskodjanak a szegény családok támogatásáról, mint akik az ilyen gondoskodást legelső kötelességeik közé sorolják.

E téren fájdalommal látjuk, hogy a természetes rend fölforgatásával a törvénytelen anyának és gyermekének (akit egyébként a nagyobb rossz elhárítása miatt szintén segíteni kell), szívesen és bőségesen nyújtanak olyan támogatást, amit a törvényes anyától és gyermektől megtagadnak, vagy szűkösen mérnek, vagy szinte ki kell tőlük csikarni.

a) *Erkölcsei erőforrás*

Ámde, Tisztelendő Testvérek, az államnak nemcsak az az érdeke, hogy a házasságok és a családok anyagi javakban legyenek jól megalapozva, hanem az is, hogy lelki javaikról gondoskodjanak. Igazságos törvényeket kell tehát hozni és hűségesen be kell azokat tartani, hogy a tiszta hűséget és a házastársak kölcsönös támogatását biztosítsák, mert a történelem tanúsága szerint az állam jóléte és a polgárok földi boldogsága nem lehet biztonságban és nem lehet szilárd ott, ahol az alap, amelyen nyugszik, ti. a jó erkölcs rendje meginog és a polgárok bűnei következtében elapad a forrás, amelyből az állam születik: a házasság és a család.

b) *Karöltve az Egyházzal*

Az erkölcsi rend védelmére azonban sem az állam külső hatalma és büntetései, sem az erények szépségének és szükségességének bizonyítása nem elegendő. Szükséges a vallási tekintély, mely az értelmet megvilágosítja az igazsággal, az akaratot irányítja, az emberi gyarlóságot pedig erősíti az isteni kegyelemmel. Ez a tekintély pedig egyedül az Úr Krisztus által alapított Egyházé. Azért szeretettel intjük az Úrban az államok vezetőit a Krisztus egyházával való együttműködés és barátság kialakítására és megszilárdítására, hogy mindkét hatalom egyesített erejével és törekvésével távol tartsuk azokat a mérhetetlen károkat, amelyek a házasságra és a családra zúduló szemérmetlen szabadosság nyomán nemcsak az Egyházat, hanem az államot is fenyegetik.

c) *A polgári törvények*

A polgári törvények nagyban támogathatják az Egyházat súlyos feladataiban, ha rendelkezéseikben figyelemmel vannak az isteni és az egyházi törvényekre, s maguk is büntetik az ellenük vétőket. Mert vannak, akik erkölcsileg is megengedettnak tartják, amit a polgári törvények megengednek vagy nem büntetnek. Olyanok is vannak viszont, akik lelkiismeretük tiltakozása ellenére is cselekszenek, ha a polgári törvénytől nem kell tartaniuk, mert Istent nem félik, és így önmaguknak is, másoknak is romlását okozzák.

Az Egyházzal való együttműködés semmit nem von le az államhatalom tekintélyéből és önállóságából, s azt nem is veszélyezteti. Minden ilyen aggodalom alaptalan és felesleges, mert – ezt már XIII. Leó világosan kimutatta: „Kétségtelen, hogy Jézus Krisztus, az Egyház alapítója különbséget akart tenni az egyházi és az állami hatalom között, s mindkettőt szabadnak és függetlennek akarta a maga joghatósági területén. De mégis úgy, hogy a kettő között kölcsönös és egyetértő kapcsolat legyen, ami mindkettőnek és az egész emberiségnek is javára van... Ha az államhatalom barátságosan együttműködik az Anyaszentegyházzal, ennek mindkét hatalom okvetlenül igen nagy hasznát látja. Az állam tekintélye megnövekszik és a vallás kalauzálása mellett mindig igazságos lesz az uralma; az Egyház viszont segítséget és védelmet nyer, ami előmozdítja a hívők közjává.”⁹³

Új és fényes példát mutathatunk a szentszék és az olasz királyság között szerencsésen létrejött egyezményben, amely a természetes rend és Krisztus törvénye szerint a házassági kérdést is békésen és barátságosan rendezi, amint az az olasz nemzet dicsőséges múltjához és régi, szent hagyományaihoz illik. A lateráni szerződésben olvassuk ezt a határozatot: „Az olasz állam a házasságnak mint a család alapjának vissza akarván adni azt a méltóságot, mely megfelel a népi hagyományoknak, a kánoni jog által szabályozott házasság szentségének polgári jogkövetkezményeket biztosít”.⁹⁴ Ezt az alapvető szakaszt további rendelkezések követik.

Ez az egyezmény például és bizonyságul szolgál, hogy a mi korunkban is (amelyben sajnos az államhatalomnak az Egyháztól való teljes különválasz-

tását, sőt minden vallástól való elválasztását oly gyakran hirdetik) meg-
egyezhethet és szövetkezhethet az egyik legfőbb hatalom a másikkal, jogaik és fen-
ségük minden sérelme nélkül, kölcsönös megállapodással és baráti szerző-
déssel az Egyháznak és az államnak javára. Sőt a házasság ügyében is közö-
sen gondoskodhatnak, hogy a keresztény házasságokat fenyegető veszedel-
mek elháríthatók, s e házasságok összeomlása megakadályozható legyen.

BEFEJEZÉS

Tisztelendő Testvérek! Mindazokat, amiket veletek együtt aggódó lelkipásztori gonddal figyelmesen taglaltunk, a keresztény okosság szabálya szerint hirdessétek és magyarázzátok meg Krisztus nagy családjának. Rátok bízott szeretett gyermekeitek körében széles körben terjesszétek és világítsátok meg e tanítást, hogy a házasságról szóló józan tant valamennyien jól megismerjék és a hamis tanítók részéről leselkedő veszedelmeket elkerüljék; hogy „megtagadván az istentelenséget és evilági vágyakat, józanul, igazán és jámborul éljenek e világban, várva a boldog reményt, s a nagy Isten és Üdvözítőnk, Jézus Krisztus dicsóságának eljöveteletét.”⁹⁵

Adja meg a mindenható Atyaisten, „akitől minden atyaság nevét nyeri a mennyben és a földön,”⁹⁶ aki megerősíti a gyengéket és bátorítja a kishitűeket; adja meg a Megváltó Úr Krisztus, „a tiszteletreméltó szentségek alapítója és tökéletesítője”,⁹⁷ aki a házasságot Egyházzal való kapcsolatának misztikus jelévé akarta tenni; adja meg a Szentlélek, a Szeretet Istene, a szívek világossága és az elme erőssége, hogy amiket mi itt a házasság szentségéről, Istennek a házasságra vonatkozó csodálatos törvényéről és akaratáról, a tévedésekről és veszedelmekről, valamint a gyógyítás módjairól körlevélünkben előadtunk, mindenki megértse, készséges akaratallal fogadja, és Isten kegyelmének segítségével megvalósítsa, hogy így a keresztény házasságokban újra fölvirágozzék és viruljon az Istennek szentelt termékenység, a sértetlen hűség, a rendíthetetlen szilárdság, az életszentség és a szentségi kegyelem teljessége.

Alázattal leborulva buzgón imádkozunk a kegyelem trónusa előtt, hogy Isten, minden kegyelem szerzője, „akitől minden akarás és véghezvitel származik”⁹⁸ végtelen jóságának mértéke szerint adja meg és teljesítse mindezt. És ugyanannak a mindenható Istennek dicsőséges kegyelme zálogául nektek, Tisztelendő Testvérek, valamint papjaitoknak és állandó éber gondjaitokra bízott híveiteknek szeretettel adjuk Apostoli Áldásunkat.

Kelt Rómában Szent Péternél, 1930. december 31-én, pápaságunk kilencedik évében:

XI. Pius pápa

JEGYZETEK

- ¹ Ef 5, 32.
² XIII. Leó: Arcanum divinae sapientiae enciklika. 1880. II. 10. L. e kötet 15–31. oldalán.
³ Ter 1, 27–28; 2, 22–23. Mt 19, 3. Ef 5, 23.
⁴ Trienti Zsinat. 24. sess. DS 1797–1812.
⁵ CIC 1081. c. 2.§.
⁶ Uo. 1. §.
⁷ STh. III. Supl. 49. q. 3. a.
⁸ XIII. Leó: Rerum novarum enciklika. 1891.
⁹ Ad Salutem enciklika. 1930. ápr. 20.
¹⁰ Szent Ágoston: De bono conjugii. Cap. 24. n. 32.
¹¹ Szent Ágoston: De Genesi ad litteram .Lib. 9. Cap. 7. n. 12.
¹² 1 Tim 5, 14.
¹³ Szent Ágoston: De bono conjugii. i. h.
¹⁴ 1 Kor 2, 9.
¹⁵ Ef 2, 19.
¹⁶ Jn 16, 21.
¹⁷ Divini illius Magistri enciklika. 1929. dec. 31.
¹⁸ Szent Ágoston: De Genesi ad litteram. i. h.
¹⁹ CIC 1013. c. 1. §.
²⁰ Trienti Zsinat 24. sess. DS 1797–1812.
²¹ Mt 5, 28.
²² A Szent Officium 1679. III. 2-án kelt dekrétuma. 50. pont.
²³ Ef 5, 25. Kol 3, 19.
²⁴ Római Katekizmus II. 8.
²⁵ Nagy Szent Gergely: Homilia 30. in Evang. n. 1.
²⁶ Mt 22, 40.
²⁷ Római Katekizmus. 2. §. VIII. 13.
²⁸ 1 Kor 7, 3.
²⁹ Ef 5, 22–23.
³⁰ Mt 19, 6.
³¹ Lk 16, 18.
³² Szent Ágoston: De Genesi ad litteram. i. h.
³³ VI. Pius: Rescriptum ad Episcopum Agriensem. 1789. VII. 11.
³⁴ Ef 5, 32.
³⁵ Szent Ágoston: De nuptiis et concupiscentia. Lib. 1. Cap. 10.
³⁶ 1 Kor 13, 8.
³⁷ Trienti Zsinat 24. sess.
³⁸ Uo.
³⁹ CIC 1012. c.
⁴⁰ Szent Ágoston: De nuptiis et concupiscentia. i. h.
⁴¹ Mt 13, 25.
⁴² 2 Tim 4, 2–5.
⁴³ Ef 5, 3.
⁴⁴ Szent Ágoston: De conjugiiis adulterinis. Lib. 2. n. 12.
⁴⁵ Mt 15, 14.
⁴⁶ Lk 6, 38.
⁴⁷ Trienti Zsinat: 6. sess. 11. cap.
⁴⁸ Cum occasione. Apostoli konstitució, 1653. V. 31. 1. pont.
⁴⁹ Kiv 20, 13.
⁵⁰ Szent Ágoston: De nuptiis et concupiscentia. Cap. 15.
⁵¹ Vö. Róm 3, 8.
⁵² Ter 4, 10.
⁵³ STh II–II. 108. q. 4. a. ad 2.

- ⁵⁴ Kiv 20, 14.
- ⁵⁵ Mt 5, 28.
- ⁵⁶ Zsid 13, 8.
- ⁵⁷ Mt 5, 18.
- ⁵⁸ Mt 7, 27.
- ⁵⁹ XIII. Leó: Arcanum enciklika.
- ⁶⁰ Ef 5, 32. Zsid 13, 4.
- ⁶¹ CIC 1060. c.
- ⁶² Modestinus: In Dig. Lib. 23. II. De ritu nuptiarum.
- ⁶³ Mt 19, 6.
- ⁶⁴ Lk 16, 18.
- ⁶⁵ Trienti Zsinat: 24. sess. c. 5.
- ⁶⁶ Ua. 24. sess. c. 7.
- ⁶⁷ CIC 1128. skk. c.
- ⁶⁸ Arcanum enciklika.
- ⁶⁹ Uo.
- ⁷⁰ Uo.
- ⁷¹ STh I-II. 91. q. 1-2. a.
- ⁷² Arcanum enciklika.
- ⁷³ Szent Ágoston: Enarratio in 143. Ps.
- ⁷⁴ Róm 1, 24-26.
- ⁷⁵ Jak 4, 6.
- ⁷⁶ Vö. Róm 7, 8.
- ⁷⁷ I. Vatikáni Zsinat. 3. sess. cap. 2.
- ⁷⁸ Ua. 3. sess. cap. 4. – CIC 1324. c.
- ⁷⁹ ApCsel 20, 28.
- ⁸⁰ Jn 8, 32. Gal 5, 13.
- ⁸¹ XIII. Leó: Arcanum enciklika.
- ⁸² Bellarmin Szent Róbert: De controversiis. III. köt. (De matrimonio. Contr. II. cap. 6.)
- ⁸³ 1 Tim 4, 14.
- ⁸⁴ 2 Tim 1, 6-7.
- ⁸⁵ Divini illius Magistri enciklika.
- ⁸⁶ Ef 6, 2-3. Kiv 20, 12.
- ⁸⁷ XIII. Leó: Rerum novarum enciklika.
- ⁸⁸ Lk 10, 7.
- ⁸⁹ MTörv 24, 14-15.
- ⁹⁰ Rerum Novarum enciklika.
- ⁹¹ Mt 25, 34.
- ⁹² 1 Jn 3, 17.
- ⁹³ Arcanum enciklika.
- ⁹⁴ AAS XXI. (1929), 290. o. (Concordatum, 34. art.)
- ⁹⁵ Tit 2, 12-13.
- ⁹⁶ Ef 3, 15.
- ⁹⁷ Trienti Zsinat. sess. 24.
- ⁹⁸ Fil 2, 13.

**A MAGYAR PÜSPÖKI KAR
KÖRLEVELE
AZ ABORTUSZ ELLEN**

1956. szept. 12.

KEDVES HÍVEK!

Október hónapja a Rózsafüzér hónapja. Templomaitokban megtartjátok az esti ájtatosságot és megisméltitek a titkokat, amelyek Jézus és Mária életére: örömeire, szenvedéseire és dicsőségére emlékeztetnek. Ezek között a titkok között az első azt mondja: „Áldott a te méhednek gyümölcse Jézus, kit te szent Szűz a Szentlélektől fogantál”; a második pedig így szól: „Áldott a te méhednek gyümölcse Jézus, akit te szent Szűz Erzsébetet látogatván méhedben hordoztál!” Emlékeztet minket ez a két titok arra, hogy Jézus földi élete nem Betlehemben kezdődött, ahol született, hanem Názáretben, ahol fogantatott. És a magzat, akit Mária Erzsébetet látogatván szíve alatt hordott, ugyanaz a Jézus volt, akit később a betlehemi istállóban pólyába takart és jászolba fektetett; ugyanaz a Jézus, akit a templomban bemutatott és megtalált; ugyanaz, aki később tanított, csodákat tett, szenvedett, meghalt és feltámadott.

A mi életünk is, Kedves Hívek, fogantatásunkkal kezdődött. Akkor lehelte Isten belénk a halhatatlan lelket, amelyet az ő képmására teremtett. Áldottak legyenek szüleink, akik jelentkezésünket e világra áldozatos lélekkel fogadták. Áldott legyen édesanyánk, aki gondosan óvakodott minden olyan lépéstől, amely nekünk ott a szíve alatt ártalmunkra lehetett volna; és édesapánk is, aki vigyázott anyánkra miattunk. Örömmel várták, előre találgatták nemünket, tanácskozták meg nevünket, készítették számunkra a bölcsőt, a ruháscskákat! A mennybéli Atya fizessen nekik ezért a jóságukért, és a Szűzanya szeresse őket; mi meg köszönjük nekik, hogy életben tartottak és meg nem öltek minket!

Hogy meg nem öltek minket? Hát ez is lehetséges lett volna?

Bizony igen, Kedves Hívek, mert nagyon sok gyermek nem látja meg élve a napvilágot, mert szülei megölik, mielőtt a világra jöhetett volna. Százerek és százazrek pusztulnak el így, többen mint a világháborúban, és újabban csak szaporodik az ártatlan áldozatok száma. Úgy hívják ezt, hogy „a terhesség megszakítása”. Az anya elmegy az orvoshoz, és az orvos kioperálja belőle eleven magzatát, mintha csak egy ártalmas daganat volna! Vajon mit vétett az ártatlan teremtes, hogy a szülők oly gyűlölettel vannak ellene és életére törnek? Miért kell neki keresztleletlenül meghalnia és Isten látásától – önhibáján kívül – örökre megfosztatnia? Nagy bűn ez, Kedves Hívek, igen nagy bűn! És ne mondja senki, hogy a törvény megengedi, mert Isten törvénye nem engedi! És egykoron Isten nem emberi törvény szerint fog megítélni titeket, hanem a saját örök törvénye szerint, amely így szól: „ne ölj!” Természetellenes bűn is a magzat megölése, mert Isten az ember természetébe oltotta a szülői szeretetet, és most maga a szülő fordul magzata élete ellen. És ne mondja senki, hogy a gyermek anyja méhében nem eleven: mert bizony élő lény az, akinek lelke van és aki növekszik, fejlődik, sőt sokszor megmozdul az anyai szív alatt, mint ahogyan Keresztelő Szent János repesett

anyja, Szent Erzsébet méhében, amikor a Boldogságos Szűz köszöntését meghallotta.

És azt se mondja senki, hogy nem fáj neki, nincs öntudata, mert hisz az újszülött gyermeknek sincs öntudata, és nemde megrettenünk a gondolattól, hogy gyilkos kezét emeljünk ellene!

Igenis tehát bűn a magzatelhajtás, a terhesség megszakítása! Bűn Isten ötödik parancsolata ellen, de a negyedik ellen is, és pedig olyan nagy bűn, hogy az Anyaszentegyház kiközösíti azokat, akik ezt elkövették: a szülőket is, a tettek végrehajtóit is, és ezen kiközösítés alól csak a püspök oldozhat fel, ha a vétkesek bűnüket őszintén megbánják és erősen megfogadják, hogy azt többé el nem követik.

Elismerjük, hogy a terhesség megszakításának sok jó szándékú híve van, nemcsak nálunk, hanem külföldön is mindenütt; és némely országban, pl. Svédországban a törvény is megengedi azt. Akik pedig a terhesség megszakítását megengedhetőnek tartják, a többi közt szociális okokra, pl. a szülők nehéz megélhetési körülményeire, lakáshiányra stb. hivatkoznak. De vigyázzunk, Kedves Hívek: nem szabad bünt cselekedni azért, hogy könnyítsünk magunkon, sem rosszat tenni, hogy jó következzen belőle. Vajon megtehetik-e a szülők, hogy elvágják a már megszületett gyermekük nyakát azért, mert nehezen tudnak megélni, és mert szűk a lakás? Nemde, ilyen merénylet ellen felháborodva tiltakoznánk. Hát az anyaméhben lévő gyermeket szabad összevagdalni, megsemmisíteni megélhetési nehézségek okából? Még akkor sem szabad ilyet tenni, ha az anya egészségéről, sőt életéről van szó, még kevésbé akkor, amikor csak az anyagi viszonyok könnyítését kívánjuk. Ha ezt megengedjük, akkor vége az emberi életcsíráknak. Mert akkor pusztulnia kell a gyermeknek, mielőtt megszületik, nehogy sírásával szülei álmát, kényelmét zavarja; pusztulnia kell, nehogy apjának a motorbicikliről, vagy anyjának a cigarettáról le kelljen mondania; pusztulnia, hogy szüleinek szebb bútorra, szőnyegre, nyaralásra jusson, hogy kereshessenek mindketten szabadon, nyűg és akadály nélkül! Elismerjük, hogy vannak helyzetek, amikor a szülőknek tényleg nagy gondot okoz a következő gyermek jövetele, ellátása, és amikor a lakásviszonyok különösen nehézé teszik a kis jövevény befogadását; ámde: van isteni gondviselés, és a Teremtő nem hagyja el azokat, akik benne bíznak! Nem hallottuk-e az evangéliumi ígéket: „Ne aggódjatok megélhetésetek miatt, hogy mit esztek, vagy mit isztok, sem testetek miatt, hogy mibe öltözzetek! . . . Hisz tudja mennyei Atyátok, hogy minderre szükségtek van. Ti keressétek elsősorban az Isten országát és annak igazságát, és a többi is mind hozzá kapjátok.” (Mt 6, 25 stb.) Múló előnyért tehát ne hagyjátok el Isten törvényét és igazságát, mert akkor téves úton keressétek a boldogulást. Ne riadjatok vissza áldozattól és erőfeszítéstől sem a gyermek élete érdekében. Kormányzatunk is sokat fáradozik a szociális viszonyok javításán, az életnívó fokozásán és lakások építésén. Bizalommal nézhetünk tehát a jövőbe és nem kell vallásunktól tiltott eszközökhöz fordulni létfennartásunk érdekében. A terhesség megszakítása ugyanis nem létfenntartó tényező, hanem léte pusztító eszköz. Török, tatár nem tudta elpusztítani nemzetünket, de a szülők elpusztíthatják, ha a magzatirtás végzetes útjára lépnek.

A terhesség megszakításának súlyos következményei vannak nemcsak lelki szempontból, azaz nemcsak azért, mert ezen cselekedet Isten ellen való bűn, hanem az anyák egészsége szempontjából is, továbbá erkölcsi és szociális szempontból egyaránt.

Hogy a terhesség megszakítása árt az anya egészségének, az orvosilag elismert, kétségszű tény. Amikor a terhesség bekövetkezik, akkor az egész anyai test átáll a magzat növelésére, kialakítására, az anyatejképződés előkészítésére. Fokozott mirigykiválasztódás történik, a vérkeringés is új utakat vesz, arrafelé, ahol a születendő gyermek van, és ha most eltávolítják ezt a gyermeket, hirtelen brutálisan megzavarják a szervezet megindult működését, ami oly megrázkódtatást idéz elő az anya szervezetében, amelyet nehezen hever ki, és amelynek káros nyomai maradnak. És ha ismétlenül történik olyan operáció, amely a terhességet megszakítja, akkor biztosan tönkremegy az anya egészsége, leromlik idegileg és mindenfajta betegséget, belső gyulladásokat, vérzéseket szerez. És ezekhez a testi következményekhez járulnak a lélektani következmények: mert a lelkiismeret megmozdul a szülőkben, különösen az anyákban, egyik-másik hallani véli elemészett gyermekének sírását; a szülők egymásnak szemrehányást tesznek, ellenséges indulattal, sőt gyűlölettel fordulnak egymás ellen, felborul a családi béke, és amiként gyakran előfordul az, hogy a világra jött gyermek megjavítja a rossz házasságot, hasonlóképpen bizony sokszor megtörténik, hogy a világra nem engedett gyermek elrontja a jó házasságot. Az is előfordul, hogy a szülők később már szeretnének gyermeket, kivált ha egy már nagyobbacska gyermek meghalt, ámde nem kaphatnak, mert a terhesség megszakítása beteggé és meddővé tette az anyaméhet! Hiába, a természet ellen nem lehet bűnhődés nélkül véteni!

Erkölcsi szempontból is súlyos következményei vannak a terhesség megszakításának. A terhesség megszakítása kiöli a nőből a szeméremérzetet, továbbá az áldozatos, odaadó anyai érzést; jó anyák nélkül pedig egy nép fenn nem maradhat. Az ifjúságot viszont könnyelmű, erkölcstelen életre bátorítja a magzattól való szabadulás könnyű lehetősége. A leány, ha teherbe esett, elmegy az orvoshoz, elvéteti magzatát és folytatja ott, ahol abbahagyta. Fiúk felelősség nélkül ériketnek a leányokkal, gyermektartás nem fenyegeti őket és el sem kell venni a büntársat, csak az útból el kell tenni a bűnös viszony kellemetlen gyümölcsét. A válások is szaporodni fognak, a vallásos érzés pedig meggyengül, sőt megsemmisül, ami természetes, ha ilyen fontos erkölcsi kérdésben vallásunktól eltávolodunk.

Végül szociális szempontból is káros a terhesség megszakítása! Nagy emberek egész sora sokgyermekes családból származott. Vianney Szent János negyedik gyermeke volt szüleinek. Ozanam, Párizs szegényeinek világi apostola szintén a negyedik, Hans Memling festőművész a hatodik, Shakespeare, a nagy angol drámaíró harmadik, Mozart a hetedik, Bach a nyolcadik, Frauenhofer, a nagy fizikus tizedik, Franklin Benjamin a tizenhatodik. Loyolai Szent Ignác a tizenharmadik, Veuster Damján a belpoklosok apostola és atyja a hetedik gyermeke volt szüleinek. És így folytathatnók. Ha szüleik

nem engedték volna a világra jönni ezeket a nagy embereket, az emberiségnek ez igen nagy vesztesége lett volna.

Hiányozni fognak a munkáskezek is, ha nem lesz gyermek a családban; kevés lesz a fiatal és sok lesz az öreg, és az öregek eltartása súlyosan fog nehezedni a fiatal nemzedékre. A többgyermekes családban kifejlődik az apai tekintély és öntudat, vezetőképeség alakul ki a családapákban, amelyet az üzemekben és hivatalokban is hasznosan tudnak értékesíteni, az anyák pedig áldozatos lelkű asszonyok lesznek, amilyenekre a társadalomnak nagyon is szüksége van. Ahol több a gyermek, ott ezek különböző jelleműek és így kicsiben a társadalom képét nyújtják. Megtanulják egymást segíteni, támogatni, egymás hibáit elviselni és ezt a készséget a családon kívül is hasznosítják. Míg ott, ahol csak egy gyermek van, az ilyen – szegényke – társaság nélkül senyved, szociális képességei elsorvadnak, elkényeztetett gyenge palánta lesz az élet kertjében.

Kedves Hívek! Hogy mi ebben a kérdésben felszólaltunk, arra hivatali kötelességünk kényszerített. A terhességmegszakítás a tapasztalás szerint valószínű mozgalmá, sőt divattá lehet az orvosok, hatóságok és lelkipásztorok nagy megdöbbenésére, és ha ez bekövetkeznék, külön kórházakat kellene majd létesíteni és külön orvosi hadat az anyák részére, akik szabadulni akarnak a gyermektől. Azon a költségen pedig, amelybe az ilyen kórházak, kórházi ágyak, orvosok és ápolónők kerülnének, az anyák szociális helyzetét lényegesen emelni lehetne úgy, hogy születendő gyermeküket szívesen fogadják. De nem ez a szempont indít bennünket elsősorban szavunk felemelésére, hanem a valláserkölcsi szempont; az Isten parancsának tiszteletben tartása, az anyai méltóság megóvása, a házások közt fennálló kölcsönös tisztelet, szeretet és megbecsülés ápolása, az ifjúság erkölcsének őrzése és minden, ami ezzel összefügg: népünk földi és híveink örök boldogsága. „Clama! Ne cessas clamare!” – mondja az Úr a prófétának! „Kiáltst, ne szűnj meg kiáltani!” (Iz 58, 1) Mi tehát kiáltunk és kérünk, halljátok meg szavunkat. És egyúttal imádkozunk. Az októberi ájtatosságokat is arra a szándéokra ajánljuk, hogy kövessétek tanításunkat, amely nem a miénk, hanem Istenünké, Urunké, az Úr Jézusé. Amen.

Budapest, 1956. szeptember 12.

A MAGYAR PÜSPÖKI KAR

VI. PÁL PÁPA

HUMANAE VITAE

kezdetű enciklikája

A HELYES SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁSRÓL

RÓMA, 1968

BEVEZETÉS

Az emberi élet továbbadásának súlyos feladata, amely a házastársakat Isten szabad és felelős munkatársaivá teszi, mindig nagy örömök forrása, de ezeket az örömöket olykor nem kis nehézségek és aggodalmak kísérik.

E feladat vállalása mindig komoly kérdéseket jelentett a házastársak lelki ismeretének, de az emberiség újabb időszakában olyan változások történtek, amelyek új kérdéseket vetettek fel. E kérdéseket az egyház nem mellőzheti, hiszen olyan dolgokról van szó, amelyek az emberek életéhez és boldogságához szorosan hozzátartoznak.

I. A PROBLÉMA ÚJ SZEMPONTJAI ÉS A TANÍTÓHIVATAL ILLETÉKESSÉGE

1. ÚJ SZEMPONTOK

A történet változások valóban nagy jelentőségűek és különfélék. Elsősorban a születések számának gyors növekedéséről van szó, amely miatt sokan attól félnek, hogy a világ népessége gyorsabban szaporodik, mint azt a rendelkezésre álló javak megengednék, s ezért sok család és fejlődőben lévő nép a korábnál nagyobb gondok közé kerül. Ez könnyen arra indíthatja az államokat, hogy a legradikálisabb eszközöktől se riadjanak vissza a veszély elhárítása érdekében. Ehhez járul még, hogy nemcsak a munka- és lakásvi-szonyok, hanem a gyakori gazdasági és oktatásügyi nehézségek is olyan körülményeket teremtenek, melyekben nehéz lenne nagyobb számú gyermek megfelelő ellátása.

Azt is megjegyezzük, hogy valamiképpen megváltozott a nő személyének és a társadalomban betöltött szerepének értékelése, valamint a házastársak közötti szeretet és a hozzá kapcsolódó házaselet értelmezése.

Végül különösen arra kell tekintettel lennünk, hogy az ember csodálatra-méltó módon előre haladt mind a természet erőinek megfékezésében, mind ezek tudatos alkalmazásában. És ezt az uralmat a maga egész életére – azaz testére, lelki erőire, a társadalmi életre, sőt az élet továbbadását irányító tör-vényekre is – ki akarja terjeszteni.

Ilyen körülmények között új kérdések merülnek föl:

Vajon nem volna-e megfelelő – szem előtt tartva a mai életkörülményeket, illetve a házaselet aktusának azt a jelentőségét, amellyel a házastársak köl-csönös megértése és hűsége szempontjából bír – felülvizsgálni a ma érvény-ben lévő erköcsi normákat, főleg ha meggondoljuk, hogy csak nagy nehézsé-gek, olykor csak hősies erőfeszítések árán lehet azokat megtartani?

Vajon nem lehet-e az úgynevezett „totalitás elvét” ezen a téren is alkal-mazva megengedni, hogy egy számszerűleg kisebb, de ésszerűbb termé-kenység szándéka egy olyan beavatkozást, amely terméketlenséget okoz, a születésszabályozás szabad és bölcs eszközévé tegyen?

Vajon nem volna-e megengedhető, hogy a születendő gyermeket mint célt nem az egyes aktusokhoz tartozónak, hanem inkább a házaselet egészéhez tartozónak véljük?

Azt a kérdést is fölteszik, hogy a modern ember megnövekedett felelősség-tudata miatt nem érkezett-e el az idő, amikor az élet továbbadásának fela-datát inkább az értelemre és az akaratra, mint a szervezet biológiai ritmusá-ra kell bízni?

2. A TANÍTÓHIVATAL ILLETÉKESSÉGE

Ezek a kérdések az egyházi Tanítóhivaltól az isteni kinyilatkoztatással megvilágított és gazdagított természet törvényen nyugvó, a házasságra vonatkozó erkölcsi tanítás elveinek új és mélyebb meggondolását követelték.

Egyetlen keresztény sem vonja kétségbe, hogy az erkölcsi természet törvény magyarázata az egyházi Tanítóhivatal feladatkörébe tartozik. Kétségtelen ugyanis – amint ezt Elődeink gyakran kijelentették¹ –, hogy amikor Jézus Krisztus Pétert és a többi apostolt isteni hatalmának részesévé tette és minden emberekhez küldte tanítani,² az egész erkölcsi törvényt – azaz nemcsak az evangéliumot, hanem a természet törvényt is – őrzésükre és értelmezésükre bízta. Hiszen a természet törvény is Isten akarátát fejezi ki, és az Ő akarata iránti hívó engedelmesség szükséges az emberek számára az örök üdvösség elnyeréséhez.³

Az Egyház ezt a parancsot követve mindig, de különösen az újabb korban, mind a házasság természetéről, mind a házastársi jogok és köteleességek helyes értelmezéséről megfelelő dokumentumokat adott ki.⁴

3. A KÉRDÉSEK KÜLÖNLEGES TANULMÁNYOZÁSA

A feladat tudatától vezetve hagytuk jóvá és bővítettük ki azt a bizottságot, amelyet tiszteletreméltó Elődünk, XXIII. János pápa 1963 márciusában hozott létre, s amely a kérdéssel foglalkozó tudományok szakemberein kívül házastársakból állt. A bizottság célja nemcsak az volt, hogy a házaseleltre, illetve a születésszabályozásra vonatkozó nézeteket és véleményeket vizsgálja, hanem hogy olyan eredményre jusson, melynek alapján az egyházi Tanítóhivatal megfelelhessen a kérdésben a keresztények és az egész világ feléje tekintő várakozásának. – E szakértők kutatásainak eredményei, s azok a vélemények és javaslatok, melyeket sok Püspök testvérünk részben önként, részben kérésünkre küldött hozzánk, lehetővé tették számunkra, hogy ennek az összetett kérdésnek minden részletét gondosan mérlegelhessük. Ezért mindannyiunknak hálás köszönetünket fejezzük ki.

A következtetéseket azonban, amelyekre a bizottság jutott, nem tekinthettük sem biztosaknak, sem véglegeseknek annyira, hogy felmenthettek volna minket e nehéz kérdés személyes tanulmányozásától. Márcsak azért sem, mert a bizottságon belül nem volt teljes egyetértés az előadandó erkölcsi normák tekintetében, sőt olyan megoldási változatok is merültek föl, amelyek a Tanítóhivatal házasságról szóló állandó tanításától eltértek.

Ezért, miután a hozzánk küldött aktákat gondosan áttanulmányoztuk, a dolgok komoly megfontolása és Istenhez intézett szüntelen imádság után a Krisztustól kapott parancs erejéből most válaszolunk ezekre a nehéz kérdésekre.

II. A TANÍTÁS ALAPELVEI

1. AZ EMBER EGYSÉGBEN VALÓ SZEMLÉLÉSE

A születés problémáját éppenúgy mint az ember életét érintő többi problémát a részleges szempontokon túl (ilyenek a biológiai, pszichológiai, demográfiai és szociológiai szempontok) úgy kell szemlélni, hogy az egész embert és teljes hivatását, azaz nemcsak természetes és földi, hanem természetfölötti és örökkévaló hivatását is tekintetbe kell venni. Mivel sokan, akik a születésszabályozás mesterséges módjait védik, a házastársi szeretetre vagy a szülői felelősségre hivatkoznak, kell hogy a házaselet e két fontos elemét pontosan megvilágítsuk és meghatározzuk. Ezt úgy tesszük, hogy emlékezetben tartjuk azt, amit e tárgyról a legutóbbi Zsinat legfőbb tekintéllyel a *Gaudium et spes* kezdetű lelkipásztori konstitúcióban mondott.

2. A HÁZASTÁRSI SZERETET

A házastársi szeretet akkor mutatja meg igazi természetét és nagyszerűségét, ha végső forrásként Istentől származtatjuk, „aki a szeretet”,⁶ és aki Atya, „akitől minden atyaság nevét kapja az égben és a földön”.⁷

A házasság tehát nem véletlenül vagy a természet vak erőinek játékaként születik, hanem a teremtető Isten bölcsen és előrelátóan azért alapította, hogy az emberek között megvalósítsa szeretetének tervét. A kölcsönös és személyes önátadás által, amely sajátosan és kizárólag az övék, a házastársak olyan személyes közösséget érnek el, amellyel egymást tökéletesítik, hogy az új életük létrehozásában és nevelésében Istennel együtt munkálkodjanak.

A keresztények számára a házasság – mint kegyelemközlő szentség – olyan nagy méltóságra jutott, hogy Krisztus és az Egyház kapcsolatát jelzi.

3. A HÁZASTÁRSI SZERETET JELLEMZŐ VONÁSAI

Ebben a megvilágításban láthatóvá válnak a házastársi szeretet sajátos vonásai és követelményei, melyeknek megfelelő értékelése nagyon fontos.

Ez a szeretet mindenekelőtt egészen *emberi*, azaz érzékelhető és lelki. Nem merő ösztörről vagy érzelmi indulatról van szó tehát, hanem elsősorban szabadakaratú tetről, amely nemcsak arra törekszik, hogy megmaradjon, hanem hogy növekedjék is a mindennapok örömei és fájdalmai között, úgy, hogy a házások egy szív és egy lélek legyenek, s emberi tökéletességüket együtt érik el.

Ez a szeretet *teljes*, azaz a személyes barátság olyan különleges formája, amelyben a házastársak mindent negylelkűen megosztanak egymás között, nem engednek meg igazságtalan kivételeket és nem törekszenek csak a saját

előnyeikre. Aki házastársát szereti, nemcsak azért szereti, amit tőle kap, hanem önmagáért; és örül, ha saját magával gazdagíthatja őt.

A házastársi szeretet *hűséges* és *kizárólagos* egész az élet végéig. Ilyennek látják szeretetüket a jegyesek azon a napon, amelyen szabadon és tudatosan megkötik házasságukat. Jóllehet a házastársak hűsége néha nehézségekkel jár, senki nem állíthatja, hogy ez a hűség megtarthatatlan, hisz épp ellenkezőleg minden időben nemes és érdemszerző. Századokon keresztül oly sok házaspár példája nemcsak azt bizonyítja, hogy a hűség megfelel a házasság természetének, hanem azt is, hogy bensőséges és hosszantartó boldogság forrása.

Végül ez a szeretet *termékeny*, azaz nem merül ki a házastársak közösségében, hanem arra van rendelve, hogy folytatódjék és új életet fakasszon. „A házasságnak és a házastársi szeretetnek a természet szerint az a rendeltetése, hogy utódoknak adjon életet és fölnevelje őket. A gyermek a házasság legszebb ajándéka, s éppen a szülők számára lesz a legnagyobb kincs.”⁸

4. A SZÜLŐI FELELŐSSÉG

Ezen okok miatt a házastársi szeretet azt igényli a házastársaktól, hogy feladatukat valóban ismerjék, s legyenek tudatában szülői felelősségüknek, melyet ma – joggal – annyira sürgetnek. Éppen ezért helyesen kell érteni. A szülői felelősséget több egymással összefüggő törvényes szempont szerint kell szemlélni.

Ha a biológiai folyamatokra gondolunk, a szülői felelősség a hozzájuk tartozó funkciók ismeretét és tiszteletben tartását jelenti, mivel az emberi értelem az élet továbbadásának képességében az emberi személyhez tartozó biológiai törvényeket fedez fel.⁹

Ha a velünk született ösztönökre és szenvedélyekre nézünk, akkor ezek azt az uralmat igénylik, amelyet az értelemnek és az akaratnak kell felettük gyakorolnia.

Ha a fizikai, gazdasági, pszichológiai és szociális feltételekre tekintünk, akkor azokat kell felelős szülőknek mondanunk, akik okos megfontolás és nagylelkű elhatározás után több gyermeket fogadnak el; vagy akik komoly oknál fogva és megtartva az erkölcsi törvényeket, meghatározott vagy bizonytalan időre úgy döntenek, hogy több gyermeket nem hoznak világra.

A szülői felelősség továbbá magával hordozza az objektív erkölcsi renddel való mélyebb kapcsolatot. Ezt a rendet Isten határozta meg, s hűséges értelmezője a helyes lelkiismeret. A szülői feladat felelős megoldása tehát megköveteli, hogy a házastársak teljesen ismerjék kötelességeiket Isten, önmaguk, családjuk és a társadalom iránt, mindig megőrizve az értékek helyes rendjét.

Ebből adódik, hogy az élet továbbadásának feladatában a házastársak nem követhetik a saját véleményüket úgy, mintha egyénileg és teljesen szabadon határozhatnák meg a tisztességes utakat, amelyeken járnak. Ellenkező-

leg: tetteiket a teremő Isten terveihez kell alkalmazniuk, amelyet részben a házasság és a házasság élet természete mond el nekik, részben pedig az Egyház állandó tanítása hirdet.¹⁰

5. TISZTELET A HÁZASÉLET CÉLJA ÉS TERMÉSZETE IRÁNT

Azok a tettek, melyekkel a házastársak bensőségesen és tisztán egyesülnek, s amelyek az emberi életet adják tovább, mint a legutóbbi Zsinat figyelemztetett: „tisztességesek és méltóságteljesek”;¹¹ s nem válnak törvénytelenné akkor sem, ha a házastársak akaratától független okok miatt előre láthatóan terméketlenek lesznek, mert nem szűnik meg az a rendeltetésük, hogy a házastársak közösségét kifejezzék és erősítsék. A gyakorlatból tudjuk, hogy nem minden aktust követ új élet. Isten ugyanis a termékenység törvényeit és idejét oly bölcsen rendezte el, hogy már ez maga bizonyos időközöket biztosít a születések között. Mindamellet az Egyház – miközben az embereket arra inti, hogy tartsák meg a természetörvényt – azt tanítja, hogy a házasság minden aktusának alkalmasnak kell lennie az emberi élet továbbadására.¹²

6. KÉT ELVÁLASZTHATATLAN SZEMPONT: AZ EGYESÜLÉS ÉS A TERMÉKENYSÉG

Ez a Tanítóhivatal által többször kifejtett tanítás azon az Istentől alapított, feloldhatatlan kapcsolaton nyugszik, amely a nemi aktus egyesülés és termékenységet adó jelentése között fennáll, s amit az ember saját kezdeményezésével nem törhet meg.

A házasság aktusa ugyanis – miközben a maga belső természete szerint a legszorosabb kötélekkel egyesíti a férjet és a feleséget – alkalmassá teszi a házasságat arra, hogy a természetükbe írt törvény szerint új életet fakasszanak. Ha mindkét lényeges szempontot (ti. az egyesülés és a termékenység szempontját) megörzik, a házasság megtartja a kölcsönös, igaz szeretet értelmét és az ember legmagasabb hivatására szóló rendeltetését, amely a szülőség. Úgy gondoljuk, hogy a mai kor emberei nagyon alkalmasak arra, hogy megértsék, ez a tanítás mennyire megegyezik az emberi értelem józan felismerésével.

7. HÚSÉG ISTEN TERVÉHEZ

Az emberek joggal jegyzi meg, hogy az egyik házasságra, állapotára vagy jogos kívánságaira való tekintet nélkül rákényszerített házasság nem az igazi szeretet tette, ezért ellenkezik mindazzal, amit az erkölcsi rend a házastársak kapcsolatában megkövetel. De ha megfontolják a dolgot, ugyanígy be kell látniuk, hogy a kölcsönös szeretetnek olyan megnyilvánulása, amely kárára van az életet továbbadó képességnek – amely képességet a mindene-

ket Teremtő Isten különleges törvényekkel írt beléjük –, szembeszáll mind az isteni tervvel, mely szerint a házasság alapított, mind az emberi élet Teremtőjének akaratával. Éppen ezért, ha valaki Isten ajándékát úgy használja, hogy akár csak részben is megfosztja az ajándékot jelentésétől és céljától, ellene mond a férfi és a nő természetének és a közöttük fennálló bensőséges kapcsolatnak, és ellene szegül Isten tervének és az Ő szent akaratának is. Aki pedig az élet továbbadásának törvényeit megtartva él a házastársi szeretet ajándékával, az nem az élet forrása urának, hanem a Teremtőtől kiinduló terv szolgájának vallja magát. Amint ugyanis a test fölött általában nem rendelkezik korlátlan hatalommal az ember, ugyanígy nincs korlátlan hatalma nemző erői fölött sem, mert ezek természetüknél fogva az emberi élet létrehozására szolgálnak, s ennek az életnek a kezdete az Isten. „Az emberi életet szentnek kell tekinteni – figyelmeztetett XXIII. János pápa – mert kezdetétől fogva föltételezi Isten teremő tettét.”¹³

8. A SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS MEG NEM ENGEDETT ÚTJAI

A házasságról szóló emberi és keresztény tanítás ezen alapeszméire támaszkodva újból ki kell jelentenünk, hogy mindenképp vissza kell utasítanunk a már megkezdett nemi aktus direkt megszakítását, s méginkább a közvetlen abortuszt (még akkor is, ha gyógyítás céljából történt), mint a gyermekek számának törvényes szabályozási módját.¹⁴

Hasonlóképp elítélendő mind a férfiak, mind a nők akár időleges, akár végleges szándékos sterilizálása.¹⁵

Ugyanígy elítélendő minden olyan cselekedet, mely akár a nemi aktus előtt, akár közben, akár természetes következményeinek kifejlődése során, akár mint célt, akár mint eszközt azt szándékolja, hogy a fogamzást lehetlenné tegye.¹⁶

A következő érveket sem lehet felhozni a házaselet szándékos terméketlenné tételének érvényesítése mellett: „két rossz közül a kisebbet kell választani”, vagy: „ezek az aktusok egységet alkotnak a korábbi és a későbbi termékeny aktusokkal, s ezért részesei azok erkölcsi jóságának”. Mert igaz ugyan, hogy néha szabad eltérni a kisebb erkölcsi rosszat egy nagyobb elkerüléséért, vagy hogy egy nagyobb jót meg ne akadályozzunk,¹⁷ de sohasem szabad, még a legsúlyosabb okok mellett sem rosszat tenni, hogy abból jó következzen.¹⁸ Tudniillik olyat akarni, ami természeténél fogva megszegi az erkölcsi rendet, s ezért az emberhez méltatlannak kell ítélnünk, jöllehet azért történik, hogy egyes emberek, családok vagy az emberi társadalom javát megmentjük vagy előmozdítsuk. Ezért mindenképpen téved az, aki a házasság élet egészében előforduló termékeny aktusokkal igazolhatónak véli a szándékosan terméketlenné tett aktusokat, amelyek természetüknél fogva erkölcsstelenek.

9. GYÓGYMÓDOK MEGENGEDETTSÉGE

Az Egyház azonban nem tekinti tilosaknak azokat a gyógymódokat, amelyek bizonyos betegségek gyógyításához szükségesek, jóllehet belőlük akadály származik a fogamzás útjában. Még akkor sem, ha ez előre látható, csak ezt a fogamzást akadályozó hatást semmiképpen ne szándékolják közvetlenül.¹⁹

10. A TERMÉKETLEN PERIÓDUSOK

Az Egyháznak a házassági erkölcsre vonatkozó ezen tanítása ellen ma felhozák – mint már fentebb említettük –, hogy az emberi értelem feladata és joga uralni a természet erőit, s ezeket az erőket a maga javára megfelelő célra használhatja. Sokan fölteszik a kérdést: „Nem az volna-e ésszerű sokszor az adott körülmények között, hogy a születést mesterségesen szabályozzák, ha ez az eljárás a család nyugalamához és békéjéhez hozzájárul, s biztosítja a már meglévő gyermekek jobb nevelési körülményeit?”

Erre a kérdésre nyíltan kell felelnünk: az Egyház mindenkinél előbb dicséri és ajánlja az emberi értelem használatát egy ilyen cselekvésben, amely az értelemmel felruházott embert oly szorosan összekapcsolja a Teremtővel, de ezzel együtt állítja, hogy ezt az Istentől megállapított rend tiszteletben tartásával kell tenni.

Ha tehát komoly indokok szólnak amellett, hogy szünet legyen a gyermekek születése között (ez az indok lehet a szülők testi vagy lelki állapota, vagy külső körülmények), az Egyház azt tanítja, hogy szabad a házasoknak követni a szervezetben adott periódusokat, csak azokban az időszakokban élván a házaseletet, amikor a fogamzás lehetősége szünetel, s így oly módon szabályozhatják a születést, hogy az előbb kifejtett erkölcsi tanítást nem sértik meg.²⁰

Az Egyház hű marad önmagához és tanításához, amikor úgy ítéli, hogy szabad a házasoknak a terméketlen periódusokhoz folyamodniuk, miközben elítéli minden olyan dolog használatát, ami a fogamzást közvetlenül megakadályozza; jóllehet ez utóbbi eljárás mellett tisztességesnek és súlyosnak látszó érveket hoznak fel. A két eljárás ténylegesen nagyon eltér egymástól: az első esetben a házasok a természet által nyújtott törvényes lehetőséggel élnek, a másik esetben megakadályozzák, hogy a fogamzás a természet rendje szerint megtörténhessék. Tagadhatatlan, hogy mindkét esetben kölcsönös megegyezéssel és megfelelő okok alapján akarják elkerülni a fogamzást, és biztonságos megoldást keresnek egy újabb gyermek születésének elkerülésére. Ugyanakkor meg kell vallani, hogy csak az első esetben találják meg a megoldást, azaz akkor, amikor igaz ok miatt nem kívánván új gyermek születését, a termékeny időszakokban tartózkodnak a házaselettel, mikor pedig visszatér a terméketlen időszak, élik a házaseletet a kölcsönös szeretet kifejezésére és az ígért hűség megtartásáért. Így cselekedvén igaz módon és egészen helyesen tesznek bizonyosságot szeretetükről.

11. A MESTERSÉGES SZÜLETÉSSZABÁLYOZÁS SÜLYOS KÖVETKEZMÉNYEI

A becsületes emberek még jobban meggyőződhetnek az Egyház e tárgyról adott tanításának igazságáról, ha számításba veszik a mesterséges születésszabályozás módszereinek következményeit. Először is azt gondolják meg, hogy ilyen eljárással milyen könnyű út nyílik akár a házastársak hűtlenségéhez, akár az erköcsi fegyelem széleskörű meggyengüléséhez. Nincs szükség hosszú tapasztalatra ahhoz, hogy valaki megismerje az emberi gyengeséget és megértse, hogy az embereknek – különösen az érzéki vágyaknak annyira kitett fiataloknak – ösztönzésre van szükségük ahhoz, hogy megtartsák az erköcsi törvényt, és nem szabad könnyű utat engedni a törvény megszegésére. Attól is tartani kell, hogy azok a férfiak, akik hozzászórtak a fogamzásgátló eszközök használatához, megfélemeznek a nők tiszteletéről, s nem törődve a nők testi-lelki egyensúlyával saját vágyaikat kiszolgáló eszközzé teszik őket. Az ilyeneknek a nő többé nem sorstárs, aki felé tisztelettel és szeretettel kell közelíteni.

Komolyan megfontolandó, hogy a mesterséges fogamzásgátlással milyen veszedelmes hatalom kerül azoknak a kormányoknak a kezébe, amelyek semmit sem törődnek az erköcsi törvénnyel. Ki tehetne szemrehányást egy kormánynak amiatt, hogy olyan eszközöket használ egy egész nemzet problémáinak megoldására, amelyek családon belül bizonyos kérdések megoldására vannak megengedve? Ki tilthatná meg a kormányoknak, hogy olyan fogamzásgátló eszközöket részesítsenek előnyben, amelyeket hatásosabbnak látnak, sőt, hogy ezek használatára mindenkit ne kötelezzenek, valahányszor ezt szükségesnek látják? Ezáltal az emberek azért, hogy az isteni törvény megtartásából adódó egyéni, családi, illetve közösségi nehézségeiket elkerüljék, olyan lehetőséget adnának a közhatalom kezébe, melyekkel az a házastársak legbensőbb és legsajátabb feladatába avatkozhatna be.

Ezért ha csak nem akarjuk azt, hogy az élet fakasztásának feladata az emberek kényére-kedvére legyen hagyva, el kell ismernünk az embernek saját teste és testének funkciói feletti hatalmának bizonyos határait, melyeket senkinek sem szabad áthágnia. E határokat csak annak a tiszteletnek kedvéért vonjuk meg, amely az egész emberi testet és természetes feladatait megilleti, illetve a helyesen értelmezett „totalitás elve” kedvéért, amit Elődünk, XII. Pius pápa világított meg.²¹

12. AZ EGYHÁZ A HITELES EMBERI ÉRTÉKEK ŐRE

Előre látható, hogy nem mindenki fogja könnyen elfogadni ezt az állítást, mivel nagyon sok, a modern hírközlő eszközöktől fölerősített hangot lehet hallani, melyek eltérnek az Egyház szavától. Az Egyház azonban nem csodálkozik azon, hogy isteni Alapítójához hasonlóan jel lett, amelynek ellene mondanak,²² s azért nem mulasztja el feladatát, hogy az egész erköcsi törvényt – mind a természetes, mind az evangéliumi törvényt – alázatos állhatatossággal hirdesse.

Mivel az Egyház nem alkotója egyik törvénynek sem, ezért nem is bírjuk, hanem csak őrzjük és értelmezjük lehet, és sohasem teheti meg azt, hogy megengedtettnak hirdessen valamit, ami valójában tilos, mert természete szerint mindig ellentmond az ember igazi javának.

Az Egyház biztosan tudja, hogy a házasság erkölcsi törvényének megőrzésével segíti és ösztönzi az embereket arra, hogy igazán kulturált kapcsolatokat alakítsanak ki, és technikai eszközök alkalmazásával ne bújjanak ki a felelősség alól: és ezzel biztosítja a házasemberek méltóságát. Így az Egyház az isteni Megváltó példájához és tanításához híven megmutatja, hogy őszinte és nagylelkű szeretettel törődik az emberekkel, kiket segíteni akar abban, hogy már földi életük zarándokútján „részt vegyenek mint fiak az élő Isten, minden ember Atyjának életében.”²³

III. LELKIPÁSZTORI IRÁNYELVEK

1. AZ EGYHÁZ „ANYA ÉS TANÍTÓ”

Szavaink azonban aligha fejeznék ki a minden népek Anyja és Tanítója, az Egyház gondolatait és aggodását, ha azokat az embereket, akiket az imént arra buzdítottunk, hogy tartsák meg és tiszteljék a házasságra vonatkozó isteni törvényeket, nem támogatnánk a gyermekek számának tisztességes szabályozásában azon sanyarú életkörülmények között, amelyekben ma nemzetek és családok élnek. Az Egyház ugyanis nem érezhet másként az emberek iránt, mint az Isteni Megváltó: ti. ismeri gyengeségeiket, szánja a sereget, befogadja a bűnösöket; azt azonban nem teheti meg, hogy ne tanítsa a törvényt, amely az eredeti igazságába visszaállított és a Szentlélektől vezérelt emberi élet sajátos törvénye.²⁴

2. AZ ISTENI TÖRVÉNY MEGTARTÁSÁNAK LEHETŐSÉGE

Az Egyház tanítása a születésszabályozásról, mely magát az isteni törvényt hirdeti, kétségtelenül sokak számára olyannak fog látszani, hogy csak nehezen vagy egyáltalán nem tartható meg. És bizonyos, hogy a többi nagy és nem-es értékhez hasonlóan ez a törvény is komoly elhatározásokat és sok munkát kíván az egyes emberektől, családoktól és társadalmaktól. Sőt, ezt a törvényt másként nem lehet megtartani, csak az ember jóakarátát támogató és erősítő isteni kegyelem segítségével. Azok azonban, akik komolyan mérlelik a dolgot, bizonyára látni fogják, hogy ezek a fáradságok növelik az emberi személy méltóságát és sok jót hoznak a társadalomnak.

3. AZ ÖNURALOM

A születésszabályozás helyes és tisztességes gyakorlása elsősorban azt követeli a hitvesektől, hogy tökéletesen ismerjék a család és az élet javait, értékeljék ezeket és szokják meg, hogy önmagukon és indulataikon tökéletesen tudjanak uralkodni. Az értelem és a szabadakarat ösztönök feletti uralmához kétségtelenül aszkézisre van szükség, hogy a házaselet sajátos szeretetének megnyilvánulásai a helyes rendnek megfelelően: erre az aszkézisre különösen az időszakos önmegtartóztatásban van szükség. A házastársak tisztaságának ez a sajátos fegyelme nemcsak nem árt szeretetüknek, hanem egy nagyobb emberi értékkel is megajándékozza őket. Jóllehet ez a fegyelem állandó erőfeszítést kíván, üdvös erejével a hitvesek tökéletesen kiművelik és lelki javakkal gazdagítják egymást. E fegyelem meghozza a család számára a nyugalom és derű gyümölcsét, s megkönnyíti más nehézségek viselését is; táplálja a házastársak egymás iránti figyelmességét és egymással való törődését, segíti őket önzésük legyőzésében, mely akadályozza az őszinte szerete-

tet, és jobban elmélyíti felelősségérzetüket; végül bensőséges és hatékony tekintélyt biztosít a szülőknek a gyermeknevelésben, miközben a gyermekek az idő múlásával megfelelően gondolkodnak az igazi emberi értékekről és testi-lelki képességeikkel derűsen és harmonikusan élnek.

4. A TISZTASÁGNAK KEDVEZŐ KÖRNYEZET MEGTEREMTÉSE

Élve az alkalommal, felhívjuk a nevelők és mindazok figyelmét, akik a társas együttélés felelős intézői, annak szükségességére, hogy a tisztaságra való nevelésnek kedvező légkört kell teremteni, azért, hogy az igazi szabadság győzhessen a szabadosság fölött, megtartván az erkölcsi rend törvényeit.

Mindazt tehát, ami a tömegkommunikációs eszközökben az érzékliséget szítja és az erkölcsi bomlást növeli, ezenkívül minden pornográf írást és szemérmetlen látványosságot nyíltan, egyöntetűen és minden erővel el kell utasítaniuk azoknak, akik a világ kultúrájának fejlesztésével, főleg a lelkek javának támogatásával kötelesek törődni. Hiába próbálják ugyanis ezeket a gonoszságokat a művészetekből vagy különféle tanításokból,²⁵ vagy a szabadság ürügyén – amely szabadságot ezen a téren a közhatalom esetleg engedélyez – igazolni.

5. ÜZENET AZ ÁLLAMOK VEZETŐINEK

A népek kormányzóinak, akik elsősorban felelősek a közjóért és olyan sokat tudnak tenni a jó erkölcsök támogatására, mondjuk: ne engedjük, hogy népük jó erkölcsét valaha is megrontsák, akadályozzák meg, hogy az állam alapvető sejtjébe, a családba törvényes úton olyan gyakorlatot lopjanak be, amely ellenkezik a természetes és az isteni törvényekkel. A népesség növekedésének kérdését az államnak más úton kell megoldania: egy bölcs családpolitika és a nép nevelése útján, amely nevelés figyelembe veszi az erkölcsi törvényt és a polgárok szabadságát.

Jól tudjuk, hogy ez a kérdés milyen nagy nehézségeket jelent a vezetőknek, főleg a fejlődő országokban. Gondjaik láttán adtuk ki a *Populorum progressio* kezdetű enciklikát. Most pedig Elődünkkel, XXIII. János pápával együtt megismételjük e szavakat: „Ezeket a kérdéseket úgy kell megoldani, hogy olyan utakat és módokat találjon az ember, melyek nem ellenkeznek saját méltóságával. Ezzel ellentétes megoldásokat kínálnak azok, akik magát az embert és egész életét materialista módon értelmezik. Ezt a kérdést csak úgy tudjuk megoldani, ha a gazdasági és társadalmi fejlődés mind az egyes ember, mind az egész társadalom igazi javát szolgálja.”²⁶ Súlyos igazságtalanság lenne, ha a Gondviselést tennénk felelőssé azért, ami a nem elég bölcs vezetésből, a társadalmi igazságosság iránti érzéketlenségből, a saját célra összeharcsolt vagyonokból, vagy azon terhek és munkák vállalásának megtagadásából következnek, amelyekkel egy népet és minden gyermekét jobb életmódhoz lehetne segíteni.²⁷ Bárcsak megújítanák erőiket a felelős

hatalmak, mint ezt néhányan dicséretes módon már teszik! És ne hagyják abba a kölcsönös segítségre való törekvést az emberiség nagy családjának részei között: hisszük, hogy majdnem végtelen tér nyílik itt a nemzetközi szervezetek működése előtt.

6. A TUDÓSOKHOZ

Most hozzátok intézzük bátorító szavunkat, Tudósok, akik „igen nagy szolgálatot tudtok tenni a családoknak és a házasságoknak, illetve a lelkiismeret nyugalmának, ha arra törekedtek, hogy kutatásaitokkal felderítsétek azokat a tényezőket, melyek elősegítik a születésszabályozás erkölcsös rendezését”.²⁸ Elsősorban azt kívánjuk – ez korábban XII. Pius pápa kívánsága volt –, hogy az orvostudomány eléggé biztos alapot adjon a természetes ciklusokon alapuló születésszabályozáshoz.²⁹ Így a tudósok, főleg a katolikusok kutatási eredményeikkel bizonyítják azt, amit az Egyház tanít: „nem lehet igazi ellentmondás az élet továbbadására vonatkozó isteni törvények és az igazi házastársi szeretet ápolása között”.³⁰

7. A KERESZTÉNY HITVESEKHEZ

És most közvetlenül gyermekeinkhez fordulunk, elsősorban azokhoz, akiket Isten arra hívott, hogy a házasságban szolgálják Őt. Az Egyház ugyanis, miközben hirdeti a sérthetetlen isteni törvények követelményeit, az üdvösséget hirdeti és a szentségekben megnyitja a kegyelem útjait, melynek folytán az ember új teremtménnyé válik. És ez az új teremtmény szeretetben és igaz szabadságban meg tud felelni Teremtője és Megváltója tervének, s megérzi Krisztus igájának édességét is.³¹

A keresztény házasság tehát tanulékonyan hallgatva az Egyház szavára, emlékezzenek rá, hogy a keresztény életre szóló hivatásuk a keresztségből fakad, s a házasság szentségével megerősödik és egészen kibontakozik. E szentség „megerősíti s mintegy fölszenteli” őket, hogy feladataikat hűségesen tudják teljesíteni, tökéletesen megvalósíthassák hivatásukat, s a világ előtt keresztény tanúságot tehessenek.³² Az Úr ugyanis azt a feladatot bízta rájuk, hogy mutassák meg az embereknek annak a törvénynek szentségét és édességét, amely kölcsönös szeretetüket szorosan összefűzi az emberi élet Szerzőjének, Istennek szeretetével.

Semmiképpen nem akarjuk elhallgatni a keresztény házastársak életében előadódó, olykor súlyos nehézségeket. Hiszen, mint mindannyiunknak, a házastársaknak is „szűk a kapu és keskeny az út, amely az életre visz”.³³ De ennek az életnek reménye mint fényes világosság ragyogja be útjukat, miközben erős lélekkel arra törekszenek, hogy „józanul, igazul és jámboran éljenek ebben a világban,”³⁴ tudván, hogy „e világ elmúlik”.³⁵

Ezért a hitvesek szívesen fogadják a rájuk bízott feladatot, s a hitből és a reményből merítsék az erőt, amely „nem csal meg, hiszen Isten szeretete ki-

áradt a szívünkbe a nekünk adott Szentlélek által";³⁶ szüntelen imádsággal kérjük Isten segítségét, s főleg az Oltáriszentség örök forrásából merítsenek kegyelmet és szeretetet. Ha pedig még bűnök tartanak fogva őket, ne veszítsék kedvüket, hanem alázattal és állhatatosan meneküljenek Isten irgalmához, amelyet bőségesen áraszt a bűnbánat szentsége. Ily módon eljutnak majd a házasság élet tökéletességére, melyet az Apostol e szavakkal fejez ki: „Férjek, szeressétek feleségeket, ahogyan Krisztus szeretete az Egyházat... ugyanígy a férfinak is úgy kell szeretnie feleségét, mint tulajdon testét. Aki feleségét szereti, önmagát szereti. Senki sem gyűlöli soha a testét, hanem táplálja, óvja, ahogyan Krisztus is az Egyházat... Nagy titok ez, én azonban Krisztusra és az Egyházra vonatkoztatva mondom. De ti is mind úgy szeressétek feleségeket mint önmagatokat, a feleség pedig tisztelje férjét.”³⁷

8. A CSALÁDOK EGYMÁSKÖZTI APOSTOLKODÁSA

A gyümölcsök közül, amelyek akkor érlelődnek, ha kemény elhatározással őrzik Isten törvényét, az egyik legértékesebb az lesz, hogy a házasság másokat is részesíteni akarnak saját tapasztalataikban. Ebből adódik, hogy a világi hívő széleskörű hivatásába belép az apostolkodásnak egy új és szembeötlő formája, amellyel a többi házasság tesznek szolgálatot: a hitvesek lesznek a többi házaspár apostolai, amikor vezetőiké válnak. A keresztény apostolkodás sok formája között kétségtelenül ez látszik ma a legalkalmasabbnak.³⁸

9. AZ ORVOSOKHOZ ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI DOLGOZÓKHOZ

Különös tisztelettel vagyunk az orvosok és az egészségügyi dolgozók iránt, akik munkájuk végzésében minden emberi érdek fölött arra törekszenek, hogy megfeleljenek keresztény hivatásuk feladatának. Szilárdan tartanak ki abban az elhatározásukban, hogy mindig a hitre és a józan észre támaszkodó véleménynek kedveznek, s törekedjenek arra, hogy ezt a meggyőződést terjesszék környezetükben. Tekintsék hivatásuk feladatának, hogy ezen a nehéz területen megszerezzék maguknak a szükséges tudást, s miként joggal várják tőlük, helyes választ tudjanak adni és igaz utat tudjanak mutatni a tanácsért hozzájuk forduló házaspároknak.

10. A PAPOKHOZ

Most pedig nagy bizalommal fordulunk hozzátok, szeretett pap Fiaink, akik egyes emberek és családok lelki vezetői és tanácsadói vagytok, s főleg Hozzátok, akik az erkölcs tanítjátok. A ti elsődleges feladatotok, hogy a maga teljességében és nyíltan hirdessétek az Egyház házasságra vonatkozó tanítását. Szolgálatotok teljesítése közben ti legyetek az elsők, akik példát

adatok az őszinte engedelmességre, melyet az Egyház Tanítóhivatala belül és kifelé, a szívben és cselekedetekben megkíván. Erre az engedelmességre ugyanis – hisz tudjátok jól – nem annyira a felhozott érvek, mint inkább a Szentlélek világossága kötelez titeket; amely világosságot különösen élvezik az Egyház pásztorai az igazság terjesztése közben. ³⁹Ne kerülje el figyelmeteket az se, hogy a lelkek nyugalma és a keresztény nép egysége megőrzése szempontjából igen nagy jelentőségű, hogy erkölcsi és dogmatikai kérdésekben mindenki engedelmeskedik a Tanítóhivatalnak, és vele egy hangon beszél. Éppen ezért a nagy Apostol, Szent Pál aggódó szavait idézve ismét egész szívvel felszólítunk titeket: „kérve kérlek . . . benneteket, Testvérek, a mi Urunk Jézus Krisztus nevében: ugyanazt mondjátok mindnyájan és ne legyenek köztetek szakadások; legyetek tökéletesek ugyanabban az érzésben, ugyanabban a véleményben.”⁴⁰

A lelkek iránti szeretet kiemelkedő formája: semmit el nem hagyni Krisztus üdvözítő tanításából, de ennek türelemmel és szeretettel kell együttjárnia, amire maga az Úr adott példát, amikor az emberekkel beszélt és ahogyan velük bánt. Ő, aki nem azért jött, hogy elítélje, hanem hogy megmentse a világot,⁴¹ kemény és szigorú volt a bűnökkel szemben, de türelmes és irgalmas volt a bűnösökkel.

A házások tehát nehézségeik közepette a pap szavában és szívében találják meg Üdvözítőnk szeretetének és szavának mását.

Szeretett Fiaink, bizalommal eltelve beszéljetelek, biztosra véve, hogy a Tanítóhivatal mellett álló Szentlélek a hívők szívét is megvilágosítja és arra hívja őket, hogy egyetértsenek az Egyház tanításával. Tanítsátok meg a hitvestársakat az imádság útjára, s alkalmas módon oktassátok őket arra, hogy gyakrabban és nagy hittel járuljanak a gyónás és az Eucharisztia szentségéhez, s gyengeségük miatt soha ne veszítsék el kedvüket.

11. A PÜSPÖKÖKHÖZ

Most pedig, befejezván az enciklikát, tisztelettel és szeretettel hozzátok fordulunk, szeretett és tiszteletreméltó Püspök testvéreink, akikkel osztunk Isten népének lelki gondozásában. Mindannyiatokat sürgetve arra kérünk, hogy papjaitokkal, munkatársaitokkal és híveitekkel együtt fáradságot nem kímélve és halasztást nem tűrve küzdjetelek a házasság szent voltának megmentéséért, hogy a házasság élet minél inkább elnyerje emberi és keresztény tökéletességét. E feladatot a jelen pillanatban a legfontosabbnak tartjátok. Mint tudjátok, ez gazdasági, kulturális és szociális területre koncentrált lelkipásztori szolgálatot hoz magával, melyek ha együttjárnak, akkor a családon belül nemcsak tűrhető, hanem egyre könnyebb, s egyre örömtelibb lesz a szülők és a gyermekek élete, s a testvéri szeretettel és igaz békével biztosabb lesz az együttélés az emberi társadalomban, mert megtartják azt a tervet, amelyet Isten alkotott a világról.

BEFEJEZÉS

Tisztelendő Testvéreink, szeretett Fiaiink, s mindnyájan jóakaratú emberek, az Egyház szilárd tanítására támaszkodva – amelyet Péter utóda a püspöktestvérekkel együtt hűségesen őriz és magyaráz – a nevelés, a haladás és a szeretet nagy művéhez hívunk most titeket. Mélységes meggyőződésünk, hogy ez a valóban nagy mű mind a világnak, mind az Egyháznak javára válik, hiszen az ember az igazi boldogságot, amelyre teljes erejével törekszik, nem érheti el, ha nem tiszteli azokat a törvényeket, amelyeket – mivel Isten írt természetébe – okosan és szeretettel meg kell tartania.

Erre a műre, mindnyájatokra, s különösen a hitvesekre a szent és irgalmas Isten bőséges kegyelmét kérjük, melynek zálogául örömmel adjuk Apostoli Áldásunkat.

Kelt Rómában Szent Péternél, 1968. júl. 25-én, Szent Jakab apostol ünnepén, pápaságunk hatodik évében

VI. Pál pápa

JEGYZETEK

¹ Vö. X. Pius: *Singulari quadam enciklika* AAS (1912) 658. o. – XI. Pius: *Casti connubii enciklika*. AAS (1930) 579–581. o. – XII. Pius: *Magnificate Dominum*. Beszéd a földkerekség püspökeihez AAS (1954) 671–672. o. – XXIII. János: *Mater et Magistra*. AAS (1961) 457. o.

² Mt 28, 18–19.

³ Vö. Mt 7, 21.

⁴ Trienti Zsinat: *Catechismus Romanus*. Pars II. Cap. VIII–XIII. Leó: *Arcanum enciklika*. – XI. Pius: *Divini illius Magistri*. AAS (1939) 58–61. o. – Uő: *Casti connubii*. AAS (1930) 545–546. o. – *Gaudium et spes*. 47–52. p.

⁶ Vö. 1 Jn 4, 8.

⁷ Ef 3, 15.

⁸ *Gaudium et spes*. 50. p.

⁹ Vö. STh. I–II. 94. q. 2. a.

¹⁰ *Gaudium et spes*. 50–51. p.

¹¹ Vö. Ua. 49. p.

¹² *Casti connubii enciklika*. AAS (1930) 560. o.

¹³ *Mater et Magistra enciklika*. AAS (1961) 447. o.

¹⁴ *Catechismus Romanus*. I. h. – *Casti connubii enciklika* AAS 1930. 562–64. – *Gaudium et spes* 51. p.

¹⁵ *Casti connubii enciklika*. AAS 1930. 565. o.

¹⁶ Vö. *Catechismus Romanus*. I. h. – *Casti connubii enc.* AAS 1930. 559–61. – *Mater et Magistra enciklika*. AAS 1961. 447. o.

¹⁷ XII. Pius pápa beszéde. AAS 1953. 798. o.

¹⁸ Vö. Róm 3, 8.

¹⁹ XII. Pius pápa beszédei. AAS 1953. 674. o.; 1958. 734. o.

²⁰ XII. Pius pápa beszéde. AAS 1951. 846. o.

²¹ XII. Pius pápa beszéde. AAS 1953. 674. – Ua. 1956. 461. o.

²² Vö. Lk 2, 34.

²³ Vö. VI. Pál: *Populorum progressio enciklika*. AAS (1967) 268. o.

²⁴ Vö. Róm 8. f.

²⁵ *Inter mirifica decretum* 6–7. p.

²⁶ *Mater et Magistra enciklika*. AAS (1961) 447. o.

²⁷ *Populorum progressio* 48–55 p.

²⁸ *Gaudium et spes*. 52. p.

²⁹ XII. Pius beszéde a *Család Frontja* és a *Termékeny Család* társulatokhoz. AAS (1951) 859. o.

³⁰ *Gaudium et spes*. 51. p.

³¹ Vö. Mt 11, 30.

³² *Gaudium et spes*. 48. p. – *Lumen gentium*. 35. p.

³³ Mt 7, 14., Vö. Zsid 12, 11.

³⁴ Vö. Tit 2, 12.

³⁵ Vö. 1 Kor 7, 31.

³⁶ Róm 5, 5.

³⁷ Ef 5, 2–33.

³⁸ *Lumen gentium*. 35, 41. p. – *Gaudium et spes*. 48–49. p. – *Apostolicam actuositatem*. 11. p.

³⁹ Vö. *Lumen gentium*. 25. p.

⁴⁰ 1 Kor 1, 10.

⁴¹ Vö. Jn 3, 17.

II. JÁNOS PÁL PÁPA

FAMILIARIS
CONSORTIO

kezdetű

APOSTOLI
BUZDÍTÁSA

AZ EGÉSZ KATOLIKUS EGYHÁZ
PÜSPÖKEIHEZ
PAPJAIHOZ ÉS HÍVEIHEZ

A KERESZTÉNY CSALÁD
FELADATAIRÓL
A MAI VILÁGBAN

RÓMA 1981

BEVEZETÉS

1. AZ EGYHÁZ A CSALÁD SZOLGÁLATÁBAN

A családi közösséget korunkban minden más intézménynél jobban körülveszik a társadalom és az emberi kultúra sokféle, mélyreható és gyors változásai. Mindezen körülmények ellenére sok család hűséges marad azokhoz az értékekhez, amelyek a család intézményének alapját alkotják. Mások ellenben elbizonytalanodtak; tanácstalanok kötelező feladataikkal szemben, s kételkednek vagy teljesen tudatlanok a házastársi és családi élet igazságának és végső tartalmának ügyében. Ismét mások az igazságtalan körülmények hatása alatt nem tudják megvédeni alapvető jogaikat.

Az Egyház tudatában van annak, hogy a házasság és a család az emberi nem legdrágább értékeinek egyike, ezért üzenetét és segítséget mindenkihez el akarja juttatni. Azokhoz is, akik már felismerték a házasság és a család erejét és értékét, ezért hűségesen akarnak élni; de azokhoz is, akik félve s bizonytalankodva keresik az igazságot; s végül azokhoz is, akik akadályoztatva vannak abban, hogy életükben valóra váltsák a családra vonatkozó elhatározásukat. Az első csoportba tartozókat megerősítve, a második tagjait felvilágosítva, a többieket pedig támogatva késznek mutatkozik az Egyház arra, hogy szolgálatára legyen mindazoknak, akik a házasság és a család sorsa miatt aggódnak.¹

Leginkább pedig az ifjak felé fordul az Egyház, akik házasságkötés és családalapítás előtt állnak. Azzal a szándékkal beszél hozzájuk, hogy új távlatokat nyisson előttük és segítséget nyújtson abban, hogy a szerelemre és az élet szolgálatára szóló hivatás nagyságát és szépségét felfedezhessék.

2. AZ 1980-AS SZINODUS, MINT AZ ELŐZŐ SZINODUSOK MUNKÁJÁNAK FOLYTATÓJA

A legújabb Püspöki Szinodus – amely 1980. szeptember 26-tól október 25-ig ülésezett Rómában – bizonyossága volt annak, hogy az Egyház milyen nagy gonddal törődik a családdal. E Szinodus egyenes folytatása volt két ilyen jellegű korábbi kongresszusnak:² a keresztyén család ugyanis az az elsődleges közösség, amelynek feladata, hogy a felnövekvő embereknek hirdesse az Evangéliumot, és a bontakozó személyt a neveléssel és a katekézissel elvezesse a teljes emberi és keresztyén érettségre.

A legutóbbi Szinodus – szellemében és gondolataiban – kapcsolatban áll azokkal a Szinodusokkal is, amelyek a szolgálati papsággal és az igazságosság kérdésével foglalkoztak. A családnak ugyanis, mint nevelő közösségnek, segítenie kell az embert abban, hogy felismerje a saját hivatását és elfogadja azt a feladatát, amely a nagyobb igazságosság szolgálatára szólítja; s

kezdetől fogva olyan személyes kapcsolatok által kell nevelnie, melyeket az igazságosság és szeretet hat át.

A Szinodus atyái az ülés befejezése után átnyújtottak nekünk egy bőséges jegyzéket javaslataikról, melyben összefoglalták tárgyalásaik gyümölcsét. Több napon át intenzíven foglalkoztak a témával és egyöntetűen kértek minket arra, hogy az egész emberiség színe előtt adjunk hangot az Egyház – családra vonatkozó – égető gondjának, s hogy adjunk megfelelő szabályokat ahhoz, hogy az emberi és egyházi élet ezen elsődleges területén a lelkipásztori szolgálat megújulhasson.

Jelen Apostoli Buzdításunkkal e kérésnek teszünk eleget, s ezzel valóra váltjuk a ránk bízott apostoli szolgálatot. Ezúton is kifejezzük köszönetünket a Szinodus tagjai felé azért, hogy tudásukat és tapasztalataikat javaslatok formájában átadták nekünk. A kapott anyagot egy bizottságnak adtuk tovább, azzal az utasítással, hogy gondosan tanulmányozzák, és a benne levő gazdag tartalmat minden szempontból értékeljék.

3. A HÁZASSÁG ÉS A CSALÁD DRÁGA KINCSE

Az Egyház a hit világosságában – mellyel a család és a házasság drága kincseit, s ezek gazdag tartalmát megismeri – ismét arra érez indítást, hogy az Evangéliumot, azaz a „jó hírt” minden különbségtétel nélkül mindenkihez elvigye; elsősorban azonban azokhoz, akik a házasságra hivatottak és házasságra készülnek, továbbá a földkerekségen élő összes házaspárokhoz és szülőkhöz.

Az Egyház mélységesen meg van győződve arról, hogy csak az Evangélium elfogadása által válhat valóra mindaz, amit az ember a házasságtól és a családtól méltán remél.

A házasság és a család, amelyet Isten magában a teremtésben alapított,³ természete szerint arra irányul, hogy Krisztusban teljesedjék be:⁴ rászorul Krisztus kegyelmére, hogy kigyógyuljon a bűn sebeiből,⁵ és visszataláljon a „kezdetéhez”,⁶ azaz az isteni terv teljes megismeréséhez és maradéktalan megvalósításához.

A történelem jelen szakaszában – amikor a családra sok olyan erő támad, melyek megsemmisíteni vagy legalább eltorzítani akarják – az Egyház, tudván, hogy a társadalom, valamint önmaga épsége és egészsége szorosan összefügg a család állapotával,⁷ sürgetőbb és égetőbb feladatának tekinti, hogy mindenkinek hirdesse Isten tervét a házasságról és a családról; védelmezze e terv eredeti gazdagságát és emberi, illetve keresztény fejlődését, s így hozzájáruljon a társadalom és Isten Népe megújulásához.

ELSŐ RÉSZ

A CSALÁD FÉNY- ÉS ÁRNYOLDALAI KORUNKBAN

1. A HELYZETISMERET SZÜKSÉGESSÉGE

Mivel Istennek a házasságra és családra vonatkozó terve a férfit és a nőt az élet mindennapos dolgai, meghatározott társadalmi és kulturális körülményei közé állította, az Egyháznak, hogy szolgálatát beteljesíthesse, törekednie kell a mai körülmények megismerésére, melyek között a házasság és a család korunkban él.⁸

Ezt az ismeretet az Evangélium követése szükségszerűen megköveteli. Az Egyháznak ugyanis a mai családokhoz kell eljuttatnia Jézus Krisztus evangéliumát, amely változatlan és mindig új; családokhoz, melyek a mai világ körülményei között kapják a meghívást, hogy elfogadva Isten rájuk vonatkozó tervét, hozzá igazítsák életüket. A történelmi eseményekben a Szentlélek követelményeit s indításait fedezhetjük fel: ezért az Egyház mélyebben tudja látni a család és a házasság kimeríthetetlen misztériumát azokból a körülményekből, kérdésekből és félelmekből, valamint várakozásokból, melyeket korunk ifjúságában, házaspáraiban és szülőiben tapasztal.⁹

Ehhez még valamit hozzá kell tennünk, ami korunkban különleges jelentőséggel bír. Gyakran ugyanis a ma élő férfinak és nőnek, aki a házastársi-családi élet súlyos kérdéseinek megoldását őszinte szívvel keresi, olyan csábító képeket és megoldásokat kínálnak föl, amelyek az igazságot is, és az emberi személy méltóságát is különféle módokon sértik. Ezeket gyakran a határoss, széles körben elterjedt tömegkommunikációs eszközök segítségével terjesztik, amelyek az ember szabadságát és tárgyilagos ítéletalkotását komoly veszélybe sodorják.

E veszedelemtől már sokan tudnak és síkra is szállnak az igazság érdekében. Az Egyház, amely birtokában van az evangéliumi ítéletalkotás képességének, csatlakozik hozzájuk, mert szolgálatának tekinti, hogy minden egyes férfi és nő méltóságát, szabadságát és igazságát oltalmazza.

2. AZ EVANGÉLIUMI ÉRTÉKELÉS

Az Egyház az Evangélium alapján alkotott ítéletét úgy kínálja fel, mint irányítást a család és a házasság védelme, igazsága és méltósága érdekében.

Ez az irányítás hit-érzék¹⁰ dolga is, mellyel a Szentlélek az összes hívőket megajándékozza,¹¹ éppen ezért az egész Egyház műve. Az Egyház tagjai ugyanis – a kinek-kinek feladataival és felelősségével arányos ajándékok és karizmák birtokában – együttműködnek Isten Igéje mélyebb megértése és megvalósítása érdekében. Az Egyház tehát a maga evangéliumi ítéletét nem csupán a Pásztorok révén hozza meg, akik Krisztus nevében és hatalmával tanítanak, hanem a laikusok által is: „(Akikről Krisztus) elrendelte, hogy ők

is tanúi legyenek, és őket is felruházta a hit érzékével és a beszéd adományával (vö. ApCsel 2, 17–18; Jel 19, 10.), hogy így nyilvánuljon meg az Evangélium ereje a mindennapi életben, a családban és a társadalomban”.¹⁴ Így tehát különleges hivatásuknak megfelelően a laikusoknak is kötelességük, hogy Krisztus világosságával értelmezzék e világ történetét, amennyiben arra hivatottak, hogy megvilágítsák és elrendezzék a földi dolgokat a Teremtő és Megváltó Isten terve szerint.

Mindazonáltal a „hit természetfölötti érzéke”¹³ nem csupán és nem szükségszerűen a hívők közvéleményében áll. Az Egyház ugyanis Krisztust követően az igazságot keresi, amely nem esik mindig egybe az emberek nagyobb részének közvéleményével. Az Egyház a lelkiismerethez és nem a hatalmasokhoz hajtja a fülét és ebben a dologban a szegényeket és a megvetetteket védi. Nagyra értékeli a szociológiai kutatásokat és statisztikai eredményeket, ha felhasználhatók arra, hogy általuk jobban átláthassa a kor történelmi feltevéleit, melyek közepette lelkipásztori tevékenységét folytatnia kell, s hogy az igazságot jobban megismerje: azonban az ilyen kutatások önmagukban nem tekinthetők mindjárt a hit-érzék hírnökeinek.

Mivel az apostoli szolgálat feladatához tartozik a törődés, hogy az Egyház kitartson és egyre inkább elmélyedjen Krisztus igazságában, ezért a Pásztoroknak mindenkinben elő kell segíteniük a hit érzékének fejlődését, hiteles megnyilvánulási módjait tekintéllyel kell mérlegelniük és megítélniük, hogy így a hívőket az evangéliumi igazság érettebb megértésére vezessék.¹⁴

A keresztény házastársak és szülők pótolhatatlan módon hozzájárulhatnak és hozzá is kell járulniuk ahhoz, hogy az ilyen – valóban evangéliumi – ítélet a különböző életfeltételek és kultúrák között, melyekben a férfi és a nő házastársi életét éli, megszülethessen. E feladat végrehajtására a birtokukban levő sajátos ajándék, azaz karizma teszi őket alkalmassá, ami nem más, mint a házasság szentségének ajándéka.¹⁵

3. A CSALÁD HELYZETE A MAI VILÁGBAN

A család jelenlegi állapotának pozitív és negatív oldala van: a pozitív oldal a világban működő Krisztus üdvösségének, a negatív oldal pedig az Isten szeretetével szembeszegülő ember tagadásának jele.

Egyik részről ugyanis megmutatkozik a személy szabadságának érzékelyebb tudata, valamint az a lelkiület, mely jobban figyel a házasságban élő személyek közötti kapcsolatok minőségére, a nő méltóságára, a *felelős* termékenységre és gyermeknevelésre; továbbá jelen van az a tudat, hogy ápolni kell a családok közötti kapcsolatokat a kölcsönös anyagi és lelki segítségnyújtás által, miközben újra felfedezik a család sajátos egyházi küldetését és feladatát, hogy igazságosabb társadalmat építsen. Másrészt azonban vannak olyan jelek is, melyek az alapvető értékek torzulásáról tanúskodnak és aggodalmat keltenek: a téves elméleti és gyakorlati felfogás, mely szerint mindkét házaspár teljhatalommal rendelkezik önmaga felől; a súlyos félreértés a szülő–gyermek kapcsolatban megmutatkozó tekintélyről; a nehézségek, me-

lyeket a család a lelki értékek áthagyományozásával kapcsolatban nem egyszer tapasztal; a válások növekvő száma; az abortusz bűne; az úgynevezett sterilizáció napról napra terjedő gyakorlata; valamint a fogamzásellenes lelkület megjelenése.

E bajok forrása gyakran a szabadság megromlott fogalma és megtapasztalása, mely szerint a szabadság nem azt a képességet jelenti, melynek birtokában az ember megvalósíthatja Isten tervét a házasságra és a családra vonatkozóan, hanem egy olyan erőt jelent, amely nincs alávetve senkinek és – nem egyszer önszeretetből – mindenkivel szemben a maga kényelmét keresi.

Szem előtt kell tartanunk az ún. harmadik világot is, ahol a családok gyakran az élet fenntartásához szükséges javakat is nélkülözik, mint pl. az élelmet, munkát, lakást, gyógyszereket vagy a szabadság legelemibb formáit. A gazdagabb országokban pedig a túlzott jólét, valamint a fogyasztói szemlélet – melyhez paradox módon a jövő iránti bizonytalanság és félelem társul – megfosztja a házastársakat attól a bizalomtól és nagylelkűségtől, hogy új emberi életeket hozzanak világra: ennek következtében gyakran nem áldásnak, hanem elhárítandó veszélynek tekintik az új életet.

A történeti helyzet, amelyben a család él, olyan tehát, hogy fény és sötétség keveredik benne.

Maga ez a tény mutatja, hogy a történelem nem szükségszerűen a jobb felé tartó folyamat, hanem a szabadság eredménye, sőt küzdelem szabadságok között, melyek szemben állnak egymással; azaz Szent Ágoston ismert tétele szerint a történelem két szeretet közötti harc: egyik oldalon az Isten iránti szeretet áll, amely önmaga megvetéséhez jut el, másik oldalon pedig az önszeretet, amely Isten megvetése felé tart.¹⁶

Ebből következik, hogy egyedül a hitben megalapozott, szeretetre irányuló nevelés tudja kialakítani a képességet e két szeretet történeti megnyilvánulásainak, azaz az „idők jeleinek” értelmezéséhez.

4. A JELENLEGI HELYZET HATÁSA A HIVÖK LELKIISMERETÉRE

Az ilyen világban élő keresztények, akik – főleg a tömegkommunikációs eszközök által – kísértéseknek vannak kitéve, nem maradtak és nem maradnak érintetlenek az alapvető értékek elhomályosításától: nem tudták és nem tudják kritikus lelkiismerettel mérlegelni a család lelki kultúráját, s nem tudják megvalósítani mindazt, ami a család eredeti fogalmához tartozik.

A Szinodus atyái rávilágítottak e tény legaggasztóbb jeleire, elsősorban arra, hogy a válások száma egyre növekszik és a hívők új életközösségre lépnek; a csupán polgári házasságra, amely szemben áll a megkeresztelt emberek hivatásával, mely hivatás arra szólítja fel őket, hogy „az Úrban kössenek házasságot”; a nem hitből, hanem más indítékok miatt kötött szentségi házasságra; továbbá azoknak az erkölcsi normáknak elvetésére, melyek a nemiség emberi és keresztény gyakorlatát szabályozzák a házasságban.

5. KORUNKNAK BÖLCSESSÉGRE VAN SZÜKSÉGE

Így tehát az egész Egyházra nehezedik a feladat, hogy a lehető leggondosabban mérlegelje a dolgokat és vállalja a velük kapcsolatos kötelességeket, annak érdekében, hogy a lelkek most alakuló új kultúrája teljesen átvegye az Evangéliumot, hogy az ember igazi értékeit elismerjék, hogy a férfi és a nő jogai biztonságban legyenek, s hogy az igazságosság magukban a társadalmi struktúrákban érvényesüljön. Ily módon az „új humanizmus” nem fogja eltávolítani az embereket Istentől, hanem jobban Hozzá vezeti őket.

Az ilyen humanizmus megalkotásában a tudomány és annak technikai alkalmazásai számtalan új lehetőséget nyújtanak. Mindazonáltal gyakran visszaélnek a tudománnyal, amelynek eredeti rendeltetése arra szolgált, hogy az emberi személyt szolgálja; gyakran politikának válik részévé, amely aztán a kutatást is, az alkalmazást is önkényesen irányítja.

Szükséges tehát, hogy mindenkiben ismét tudatossá váljék az erkölcsi értékek elsőbbsége, nevezetesen azoké, amelyek az emberi személy kiemelkedő értékei. A nagy feladat, melynek megoldására az emberi társadalom megújításához korunkban szükség van, abban áll, hogy újra felfogjuk az élet alapvető értékeinek végső értelmét. Azokat a mérhetetlen lehetőségeket, amelyeket a tudomány bocsát az ember rendelkezésére, csak akkor lehet az emberi személy javára fordítani – a maga teljes igazságában, szabadságában és méltóságában célként tekintve az embert – ha a tudatban elevenen él a mondott értékek elsőbbsége. Arra azonban szükség van, hogy a tudomány a bölcsességhez társuljon.

A II. Vatikáni Zsinat következő szavait a családra is alkalmazhatjuk: „A mi korunk még az elmúlt századoknál is jobban rászorul erre a bölcsességre, hogy egyre inkább emberhez szabott legyen minden találmány. A világ jövője forog ugyanis veszélyben, ha nem támadnak bölcsőbb emberek”.¹⁷

Az erkölcsi lelkiismeret formálása tehát – amely minden embert alkalmassá tesz arra, hogy megfelelő módon felismerje és a maga eredeti igazságának megfelelően azzá váljon, akivé lennie kell – olyan elsődleges követelmény, melyet nem szabad elmulasztani.

Korunk kultúrájában helyre kell állítani a kapcsolatot az isteni Bölcsességgel. E Bölcsességben Isten teremő tette részesített minden embert, és a mai családok csak a Bölcsesség iránti hűségben működhetnek együtt gyümölcsözően egy igazságosabb és testvériesebb világ építéséért.

6. FOKOZATOSSÁG ÉS MEGTÉRÉS

A bűnből származó igazságtalansággal – amely a mai világot is átjárja és a családot gyakran akadályozza abban, hogy belső életét kibontakoztathassa és alapvető jogait érvényesítse – valamennyiünknek elménk és lelkünk megtérésével kell szembeszállnunk, úgy, hogy megtagadjuk önszeretetünket és követjük a megfeszített Krisztust. Az ilyenfajta megtérés pedig elkerülhetetlenül éreztetni fogja jótékony és megújító erejét a társadalomban és annak struktúráiban is.

Folyamatos és szüntelen megtérésre van szükség, amely megköveteli ugyan, hogy az ember bensőleg minden rosszal szakítson és adja oda magát a jónak annak teljessége szerint, a valóságban azonban e megtérés fokozatosan valósul meg és fokozatai mindig magasabbra visznek. Így bontakozik ki egy dinamikus folyamat, amely fokozatosan előre haladva egyre jobban beépíti Isten ajándékait és végtelen szeretetének követelményeit az ember személyes és társadalmi életébe. Emiatt egy olyan nevelési folyamatra van szükség a növekedésben, amelyben az egyes hívők, családok és népek – sőt maga az emberi kultúra – türelmesen adják át másoknak mindazt, amit Krisztus misztériumából már elnyertek, s ezáltal segítik őket abban, hogy a saját életkörülményeik között teljesebben megismerjék és megvalósítsák e misztériumot.

7. BEÉPÜLÉS A KULTÚRÁBA

Az Egyház állandó hagyományával ugyanis összhangban áll, hogy mindazt befogadja a népek kultúrájából, ami alkalmas arra, hogy Krisztus kifürkészhetetlen gazdagságát kifejezze.¹⁸ E gazdagság teljessége csak akkor képes felragyogni, s maga az Egyház csak akkor tud napról napra előbbre haladni az igazság mélyebb és tökéletesebb megismerésében – amely igazságot az ő Ura teljesen rábízott –, ha az emberi kultúra összes megnyilvánulási formái együttműködnek.

Tehát az egyetemes Egyházzal való közösség és a lelki kultúra különböző formáinak az Evangéliummal való megfelelése kettős elvére támaszkodva kell kutatnia elsősorban a Püspöki Karoknak és a Római Kúria illetékes hivatalainak, valamint e szellemben kell hatnia a lelkipásztori törekvéseknek is, hogy a keresztény hit egyre jobban áthathassa az emberi kultúrát a házasság és a család részterületein is.

A keresztény hitnek az emberi kultúrába történő beépítése által lesz teljessé az a folyamat, amely az isteni Bölcsességgel való szövetség helyreállításához vezet: és e Bölcsesség maga Krisztus. Az egész Egyház gazdagodni fog ugyanis a lélek kultúrájának azokkal a formáival is, amelyek technológiában ugyan nem, emberi bölcsességben azonban bővelkednek és kiváló erkölcsi értékek éltetik őket.

Annak érdekében azonban, hogy az út célja nyilvánvalóvá legyen, s magát a célba vezető utat biztonsággal megmutathassa, a Szinodus méltán értékelte alapvetően fontosnak azt az isteni tervet, amely eredetileg meghatározta a házasságot és a családot: „vissza kell térni a kezdethez” Krisztus parancsa szerint.¹⁹

MÁSODIK RÉSZ

ISTEN TERVE A CSALÁDRÓL ÉS A HÁZASSÁGRÓL

I. AZ EMBER ISTENNEK, A SZERETETNEK KÉPMÁSA

Az embert Isten a saját képére és hasonlatosságára teremtette:²⁰ *szeretetből* szőlította életbe, s egyúttal *szeretetre* rendelte.

Az Isten-szeretet:²¹ benső életét a személyes szeretet-közösség misztériumában éli. Azáltal, hogy a férfi és a nő emberi természetét a saját képmására teremti, a lelkiismerettel együtt beléjük oltotta a szeretetre és a közösségre szóló meghívást, azaz képességet és felelősséget. Ezért van az emberben képesség a szeretetre és a közösségre, s ugyanezért felelős is értük.²² Így a szeretet minden egyes ember alapvető és természetszerű hivatása.

Az ember mint megtestesült szellem, azaz testben megnyilvánuló lélek és halhatatlan szellemmel áthatott test, a maga összetett voltában kapja a meghívást a szeretetre. A szeretet az emberi testet is magába foglalja, s az részévé válik a szellemi szeretetnek.

A keresztyén kinyilatkoztatás két sajátos módot ismer a szeretet azon hivatásának teljesítésére, amely az emberi személyt teljes egészében érinti: a házasságot és a szüzességet. A maga sajátos módján mindkettő hiteles megnyilvánulása az ember végső igazságának, annak az igazságnak, mely szerint az ember „Isten képmására teremtetett”.

Ezért a nemiség, mely által a férfi és a nő kölcsönösen odaadják magukat egymásnak a házastársakra sajátosan jellemző cselekedetekkel, egyáltalán nem biológiai tény csupán, hanem az emberi személy legbensőbb magvát érintő valóság. A nemiség csak akkor nyilvánul meg igazán emberi módon, ha kiegészítő része annak a szeretetnek, amellyel a férfi és a nő teljes önmagát kölcsönösen és mindhaláláig elkötelezi. A test fizikai átadása hazugság volna, ha nem annak a teljes, személyes átadásnak volna jele és gyümölcse, amelyben az egész személyiség a maga mulandó (anyagi) valóságában is jelen van: ha ugyanis az ember megtartana magából valamit – még ha csak a lehetőséget is, hogy később másként határoz – már nem adná teljes önmagát.

Az a teljesség, amit a házastársi szerelem megkíván, összhangban áll a tudatos termékenység követelményeivel is. Amikor ugyanis ez a szerelem ember nemzésére irányul, természete szerint múlja felül a pusztán biológiai rendet, és magába zárja mindazokat a személyes értékeket, melyekre szüntelenül és mindkét házasság fél részéről szükség van ahhoz, hogy házastársi szerelmük megfelelően növekedjék.

Az egyetlen „hely” azonban, ahol ez az önátadás a maga teljes igazságában megtörténhet, a házasság, vagyis a házastársi szeretet szövetsége: az a tudatos és szabad választás, amellyel a férfi és a nő fogadják egymást az életnek és a szeretetnek abban bensőséges közösségében, amelyet Isten maga határozott meg számukra,²³ s amely csak ily módon mutatja meg a maga eredeti

tartalmát. A házasság intézménye nem a társadalom vagy egy tekintély törvénytelen beavatkozása, nem is egy külsőség rákényszerítése, hanem a házastársi szerelem szövetségének belső igénye, amely nyilvánosan egyetlennek és kizárólagosnak vallhatja magát, hogy így legyen hűséges a Teremtő Isten tervéhez. E hűségtől egészen távol áll, hogy megkösse a személy szabadságát, sőt megvédi azt minden szubjektív és relatív értelmezéstől, és a teremtő Bölcsesség részesévé teszi.

2. A HÁZASSÁG: AZ ISTEN ÉS AZ EMBER KÖZÖTTI SZÖVETSÉG KÉPE

Az Isten és az emberek közötti szeretetszövetség, melyet főleg a kinyilatkoztatásban és Izrael hűsége tapasztalatában találunk meg, szemléletesebb kifejezési formát kap a férfi és a nő közötti házastársi szövetségben.

Ezért a Kinyilatkoztatás központi igéjét – „Isten szereti az ő népét” – hirdetik azok az eleven és konkrét igék is, amelyekkel a férfi és a nő a házastársi szerelmet közli egymással. Szeretetük köteléke annak a szövetségnek lesz képe és jele, amely Istent és az ő népét kapcsolja egybe.²⁴

Ezzel szemben az a bűn, amely megsértheti a házastársi szövetséget, a nép Istene elleni hűtlenségének lesz képe: miként a bálványimádás paráznaság,²⁵ úgy a hűtlenség házasságtörés, a törvény iránti engedetlenség pedig az Úr jegyesi szeretetének megvetése. Izrael hűtlensége azonban nem szünteti meg az Úr örök hűségét, s így Isten örökké hűséges szeretete úgy jelenik meg, mint annak a hűséges szeretetkapcsolatnak példája, amelynek a házastársak között kell lennie.²⁶

3. JÉZUS KRISZTUS ÉS A HÁZASSÁG SZENTSEGE

Isten és az emberek közössége végső tökéletességét Jézus Krisztusban, a Jegyesben éri el, aki szereti az emberi nemet és Üdvözítőjeként önmagát adja érte, amikor testéhez kapcsolja.

Ő maga nyilatkoztatja ki a házasság ősi igazságát, a „kezdet” igazságát;²⁷ és azáltal, hogy megszabadítja az embert szíve keménységétől, alkalmassá teszi arra, hogy ezt az igazságot teljes egészében megvalósítsa.

Ez a kinyilatkoztatás végső beteljesedését a szeretet ajándékában éri el: a megtestesülésben, amelyben Isten Igéje magára veszi az emberi természetet, és a keresztdozmatban, amelyben Jézus Krisztus az Egyházért mint menyasszonyáért ajánlja fel önmagát. Ebben az áldozatban tárul fel egészen a terv, melyet Isten a férfi és a nő természetébe már a teremtkor beleírt;²⁸ így tehát a megkereszteltek házassága a Krisztus vérével megpecsételt új és örök Szövetség jelévé válik. A Szentlélek pedig, akit az Úr kiáraszt, új szívet ajándékozik és alkalmassá teszi a férfit és a nőt arra, hogy úgy szeressék egymást, ahogyan Krisztus szeretett minket. A házastársi szerelem eljut arra a teljességre, melyre természete szerint rendeltetett, tudniillik a házastársi

szeretetre, amely különleges és sajátos módja annak a krisztusi szeretetnek, amellyel ő adja magát a kereszten, s amelyben a házastársak arra hivatnak, hogy ebből a szeretetből éljenek.

Méltán tanúskodik Tertullianus emelkedett szavakkal a Krisztusban megélt házasság nagyszerűségéről és szépségéről: „hogyan volnánk elegendők arra, hogy elbeszéljük egy olyan házasság boldogságát, amelyet az Egyház köt össze, az áldozat pecsétel meg, megjelöl az áldás, angyalok hirdetik és az Atya érvényesíti? ... Minő iga az, amely két egyreményű, egyfegyelmű és ugyanazon szolgálatot tevő két hívőnek ígája! Mindketten testvérek, mindketten szolgatársak, nincs köztük sem testi, sem lelki széthúzás, sőt, ők ketten valóban egyek testben, s ahol egy a test, ott egy a lélek is.”²⁹

Az Egyház, amely magához öleli Isten Igéjét és hűségesen elmélkedik róla, ünnepélyes módon tanította és tanítja, hogy a megkereszteltek házassága egy az Újszövetség hét szentsége közül.³⁰

A férfi és a nő ugyanis a keresztség által egyszer s mindenkorra részesévé válik az Új és Örök Szövetségnek, Krisztus és az Egyház közötti jegyesi Szövetségnek; és ezen eltörölhetetlen beiktatás által magasabbrendűvé válik a házastársaknak az a szeretet- és életközössége, melyet a Teremtő alkotott:³¹ felvételik Krisztus jegyesi szeretetébe, melyet az ő megváltó ereje gazdagít és erősít meg.

Házasságuk szentségi jellege miatt tartoznak egymáshoz a házastársak a felbonthatatlanság kötelékével. S mivel kölcsönösen egymáshoz tartoznak, a szentségi jel révén valóban megjelenítik Krisztusnak az Egyházzal való kapcsolatát.

A házastársak tehát állandóan emlékeztetik az Egyházat arra, ami a Kereszten végbement; egymás és gyermekeik számára az üdvösség tanúi lesznek, melynek részesévé a szentség teszi őket. A házasság, miként a többi szentség is, ennek az üdvöthozó eseménynek emlékezete, megvalósulása és próféciaja: „mint megemlékezés a szentség kegyelmet ad nekik s kötelességükké teszi, hogy emlékezzenek meg Isten nagy tetteiről, s hogy e tettek tanúi legyenek gyermekeik előtt; mint az üdvösség megvalósulása kegyelmet ad nekik és kötelességükké teszi, hogy már most teljesítsék a megbocsátó és megváltó szeretet követelményeit egymás között és gyermekeik iránt; mint prófécia kegyelmet ad és kötelességükké teszi, hogy a Krisztussal való eljövendő találkozás reményéből éljenek és tanúsítsák e reményt”.³²

Miként mind a hét szentség, a házasság is az üdvösség igazi jele, de a maga sajátos módján. „A házastársak az üdvöthozó eseménynek úgy válnak részesévé, mint házastársak, amennyiben ketten vannak, amennyiben egy párt alkotnak, annyira, hogy a házasság első és közvetlen hatása (*res et sacramentum*) nem maga a természetfölötti kegyelem, hanem a keresztes házastársi kötelék, két ember sajátosan keresztes közössége, amely Krisztus Megtestesülésének s az ő Szövetségének misztériumát idézi. A Krisztus életében való részesedésnek különleges elemei valósulnak meg: a házastársi szeretet olyan egyetemességet hoz magával, amelyben a személy minden alkotó eleme helyet kap – a test és az ösztön igényei, az érzékek és az érzelmek erői, a lélek és az akarat vágyai –, s e szeretet arra a legszemélyesebb egyesülésre

irányul, amely a testi egyesülésen túl nem más, mint egy szívet és egy lelket hoz létre; azonban igényli e végső, kölcsönös odaadás felbonthatatlanságát és hűségét, valamint a termékenységre való nyitottságot (vö. Humanae vitae 9). Egyszerűen minden természetes házastársi szeretet közös tulajdonságairól beszélünk, de olyan új tartalommal, amely e szerelmet nemcsak megtisztítja és megerősíti, hanem olyan magasba emeli, hogy sajátosan keresztény értékek megnyilvánulása lesz.³³

4. A GYERMEKEK A HÁZASSÁG LEGDRÁGÁBB AJÁNDÉKAI

Isten tervének megfelelően a házasság a nagyobb családi közösség alapja, mert maga a házasság intézménye és a házastársi szerelem a gyermekek világrahozására és nevelésére rendeltetett, és ebben teljesedik be.³⁴

A szeretet belső lényege szerint ajándék, s a házastársi szeretet – miközben a házastársakat elvezeti arra a „megismerésre”, melynek következtében „egy testté” válnak³⁵ – sem merül ki csupán a házastársak egymásközi kapcsolatában, hiszen alkalmassá teszi őket arra a lehető legnagyobb ajándékozásra, amellyel Isten munkatársai lesznek egy új emberi élet adományozásában. Így tehát a házastársak, amikor egymásnak adják önmagukat, önmagukon túl magát a gyermeket ajándékozzák egymásnak, mint szerelmük eleven képét, a házastársi egyesülés örök jelét, továbbá saját állapotuknak azt az élő és feloldhatatlan bizonyosságát, melynek közvetkeztében édesapa és édesanya lettek.

Amikor a házastársak szülővé lesznek, Istentől egy új feladatot és a vele kapcsolatos felelősség ajándékát kapják. Gyermekek számára ugyanis szülői szeretetüknek az isteni szeretet látható jelévé kell válnia, Isten szeretetének jelévé, „akitől minden atyaság nevét kapja az égből és a földön”.³⁶

Mindazonáltal nem szabad elfelejteni, hogy ha egy házasságban nem születhet gyermek, emiatt a házastársak élete nem veszíti el értékét. A testi terméketlenség ugyanis alkalmat szolgáltat a házastársaknak arra, hogy az emberi személy más természetű olyan fontos szolgálatait végezzék, mint pl. az örökbefogadás, a nevelés különféle formái, vagy a más családoknak, valamint szegény, illetve nyomorék gyermekeknek nyújtott segítség.

5. A CSALÁD MINT SZEMÉLYES KÖZÖSSÉG

A házasságban és a családban a kapcsolatok egész szövevénye valósul meg a személyek között (a házastársi közösség, az apaság és anyaság, a gyermeki és testvéri kapcsolat), s ezek révén minden ember bekapcsolódik az „embe-riség családjába” és „Isten családjába”, amely az Egyház.

A házasság és a keresztény család az Egyházat építi: a családban ugyanis az emberi személy nemcsak világra jön és a nevelés révén lépésről lépésre bekapcsolódik az emberek közösségébe, hanem a keresztelési újjászületés és a hitbéli nevelés által Isten családjának, az Egyháznak is tagja lesz.

Az emberiség családját, melynek egységét a bűn megbontotta, Krisztus halálának és föltámadásának megváltó ereje megújította.³⁷ A keresztyén család, mely részese ennek az üdvöthozó eseménynek, mintegy természetes „helyé” válik, ahol az emberi személy bekapcsolódik az Egyház nagy családjába.

A parancs, amely a férfinak és a nőnek kezdetben adatott –, hogy növekedjenek és sokasodjanak –, ily módon nyeri el teljes igazságát és megvalósulását.

Így az Egyház a szentségből eredő családban találja meg a maga bölcsőjét, valamint azt a helyet, ahol az emberi nemzedékekkel való találkozást megélheti, s viszont: az emberi nemzedékek itt találkozhatnak az Egyházzal.

6. A HÁZASSÁG ÉS A SZÜZESSÉG

Az Isten országa miatt megélt szüzesség és cölibátus nemcsak nem ellenkezik a házasság méltóságával, hanem inkább feltételezi és megerősíti azt. A házasság és a szüzesség Isten és az ő népe szövetsége misztériumának és a belőle fakadó életnek két megnyilvánulási módja. Valahányszor nem becsülik nagyra a házasságot, az Istennek szentelt szüzesség sem létezhet; valahányszor nem úgy kezelik az emberi nemiséget, mint a Teremtő által adott értéket, a mennyek országáért történő lemondás elveszíti minden erejét.

Méltán mondta a következőket Aranyszájú Szent János: „Aki kárhóztatja a házasságot, az a szüzesség dicsőségét is letépi; aki dicséri, az a szüzességet teszi csodálatosabbá és megbecsültebbé. Mert ami egy silányabbhoz mértén látszik jónak, az aligha lehet nagyon jó; ami azonban egy mindenki által jónak ítélt dolognál jobb, az igen kiváló érték.”³⁸

A szüzességben az ember testileg is várja Krisztusnak az Egyházzal leendő eszkatologikus menyegzőjét, miközben teljes önmagát átadja az Egyháznak a reményben, hogy Krisztus is az Egyháznak fogja adni magát az örök élet teljes igazságában. A szűz személy így az eljövendő feltámadás új világát elővételezi testében.³⁹

A szüzesség – a házasság méltóságát tanúsító ereje által – elevenen őrzi az Egyházban a házasság misztériumának tudatát, s megoltalmazza azt minden elsilányítással és lebecsüléssel szemben.

Miután az ember szíve egyedülálló módon felszabadult⁴⁰ arra, hogy „nagyobb szeretetre gyulladjon Isten és az összes emberek iránt”,⁴¹ a szüzesség bizonyítja, hogy Isten Országa és annak igazsága az a nagyon értékes drágagyöngy, melyet minden más értéknél – bármilyen értékesek is legyenek – többre kell becsülni és úgy kell keresi, mint az egyetlen és biztos örök értéket. Ezért az Egyház teljes története folyamán mindig megvédte a szüzesség karizmájának kiválóbb voltát a házasság karizmája előtt, amiatt a teljesen egyedülálló kötelék miatt, amely a szüzeket Isten Országához köti.⁴²

A szűz, ámbár lemondott a testi termékenységről, lelkileg termékeny személlyé válik, sokaknak atyja és anyja lesz és így hozzájárul az Isten terve szerinti család megvalósításához.

A keresztény házastársaknak így joguk van ahhoz, hogy a szüzi életet élők-től jó példát kapjanak, s hogy azok hivatásukhoz mindhalálig híven tanús-kodjanak előttük a hűségről. Amint ugyanis a házastársaknak olykor nehe-zükre esik a hűség, és az önátadásra való törekvés önmegtagadást s vezek-lést igényel, ugyanez megtörténhet a szüzi életet élőkkel is. De épp a kísérté-sek közepette is megmaradó hűségüknek kell támogatnia a házastársak hű-ségét.⁴³

E szüzességre vonatkozó megfontolások világosságot és segítséget tudnak nyújtani azok számára is, akik szándékuktól független okok miatt nem tud-tak megházasodni és a szolgálat szellemében fogadták el életüket.

HARMADIK RÉSZ

A KERESZTÉNY CSALÁD FELADATAI

CSALÁD, LÉGY, AMI VAGY!

A Teremtő és Megváltó Isten tervében a család nem csupán a maga „identitását” fogja fel – tudniillik azt, hogy „micsoda” – hanem a maga „küldetését” is, azaz hogy mit képes és mit kell „cselekednie”. A feladatok, melyeket a családnak Isten akarataból kell végrehajtani az emberi történelem folyamán, a család belső természetéből fakadnak, s megmutatják dinamikus és egzisztenciális fejlődését. Minden egyes család megtalálja és felfedezi önmagában a hivatást, amelyet soha nem lehet elvenni tőle, s amely egyúttal méltóságát és kötelességét is meghatározza: család, „légy” azzá, ami „vagy”!

A családnak azonban vissza kell térnie Isten teremtettségének „eredetéhez”, ha fel akarja ismerni és meg akarja valósítani nem csupán létének, hanem történeti cselekvésének belső valóságát is. Mivel Isten terve szerint a család az „élet és a szeretet bensőséges közössége”⁴⁴ ezért feladata, hogy egyre inkább azzá váljon, ami, tudniillik az élet és a szeretet közösségévé, egy olyan törekvésben, amely, mint minden teremtettség és megváltott valóság, Isten Országában fog beteljesedni. Ezen felül egy olyan látásmód szerint, amely a dolgok gyökerét tekinti, azt kell mondani, hogy a család lényegét s feladatát végső soron a szeretet határozza meg. Emiatt a családnak az a küldetése, hogy *őrizze, kinyilvánítsa és közölje a szeretetet*, amely eleven visszhangja és tükröződése annak a szeretetnek, mellyel Isten az emberi nemet, valamint az Úr Krisztus az ő menyasszonyát, az Egyházat szereti.

A család minden különleges feladata ennek az elsődleges küldetésnek kifejezése és konkrét megvalósítása. Mélyebben át kell tehát tekintenünk a család küldetésének nagyszerű gazdagságát, s meg kell vizsgálnunk e küldetés sokféle és feltűnő megnyilvánulásait.

A szeretetből kiindulva és azt szüntelenül szem előtt tartva a legutóbbi Szinodus ebben az értelemben világította meg a család négy általános feladatát:

1. A személyek közösségének megvalósítása.
2. Az élet szolgálata.
3. Részesedés a társadalom fejlődésében.
4. Részesedés az Egyház életében és küldetésében.

I. SZEMÉLYEK KÖZÖSSÉGÉNEK MEGVALÓSÍTÁSA

1. A KÖZÖSSÉG KEZDETE ÉS EREJE A SZERETET

A szeretetből alapított és élő család személyek közössége: a házasságra lépett férfi és nő, a szülők és gyermekek, valamint a rokonok közössége. Elsődleges feladata, hogy igazi közösségben éljen, és szüntelenül törekedjék arra, hogy e személyek őszinte közössége gyarapodjék.

E feladat belső elve, maradandó ereje és végső célja a szeretet: miként szeretet nélkül a család nem személyes közösség, úgy *szeretet nélkül a család nem élhet, nem gyarapodhat és nem tökéletesedhet mint személyes közösség.* Amit megírtunk a Redemptor Hominis enciklikánkban, természetes és különleges módon alkalmazható a családra: „Az ember képtelen szeretet nélkül élni. Magára marad, érthetetlené válik önmaga számára, értelmét veszíti az élete, ha nem talál, nem kap szeretetet, nem részesülhet benne és nem teheti a szeretetet magáévá.”⁴⁵

A házasságban élő férfi és nő közötti szeretet, s ebből fakadóan és teljesebb módon a családtagok – a szülők és gyermekek, a testvérek, rokonok és ismerősök – közötti szeretetet egy olyan belső és szüntelen dinamizmus eleveníti és serkenti, amely a családot napról napra szorosabb és elmélyültebb közösséggé teszi. Ez a dinamizmus ad alapot és erőt a házastársi és családi közösségnek.

2. A HÁZASTÁRSI KÖZÖSSÉG OSZTHATATLAN EGYSÉGE

Az első közösség a házastársak között valósul meg és fejlődik tovább: a házastársi szeretet szövetségének erejében a férfi és a nő „már nem kettő, hanem egy test”,⁴⁶ és arra indítatnak, hogy állandóan növekedjenek közösségükben a házassági ígéret iránti mindennapos hűség, valamint a teljes és kölcsönös önátadás által.

Ez a házastársi közösség a férfi és a nő egymást kiegészítő természetében gyökerezik és a házastársak elhatározásából táplálkozik, mely szerint közös életet élnek, azaz megosztják mindazt, amijük van és amik. Így tehát ez a közösség egy mélységesen emberi igény gyümölcse és jele. Isten pedig az Úr Krisztusban elfogadja ezt az emberi igényt, megerősíti, megtisztítja, fölemeli és szentségi házassággá tökéletesíti: a szentségi házasságkötésre kiírástott Szentlélek a keresztyén házastársaknak egy új közösség, a szeretet ajándékát adja, amely eleven és valóságos képe annak a nagyszerű egyesülésnek, amely az Egyházat az Úr Jézus oszthatatlan, misztikus Testévé teszi.

A Szentlélek ajándéka a keresztyén házastársak számára az élet parancsa, s egyúttal sürgető indítás arra, hogy napról napra minden módon mind tökéletesebben egyesüljenek egymással – testben, képességeikben, szívükben, értelmükben, akaratukban és lelkükben⁴⁷ – s ily módon jelezzék az Egyháznak és a világnak a szeretetnek azt az új közösségét, amely Krisztus kegyelmének ajándéka.

Az ilyenfajta közösséggel alapjában ellenkezik a többnejűség. Ez ugyanis közvetlenül elutasítja Isten tervét, amint az a kezdet kezdetén megnyilvánult, mert ellenkezik a férfi és a nő egyenlő személyi méltóságával, akik a házasságban fenntartás nélküli – azaz egyetlen és kizárólagos – szeretettel adják magukat egymásnak. A II. Vatikáni Zsinat szerint: „A házasság egysége, melyet az Úr megerősített, teljes bizonyossággal kitűnik abból is, hogy a férfi és a nő személyes méltósága egyenlő; ezt az egyenlőséget a kölcsönös és teljes szeretetben kell elismerniük.”⁴⁸

3. FELBONTHATATLAN KÖZÖSSÉG

A házastársi közösséget nem csupán az egység jellemzi, hanem a felbonthatatlanság is: „Ez a bensőséges egyesülés – hiszen itt két személy kölcsönös önátadásáról van szó –, nemkülönben a gyermekek érdeke is a házastársak teljes hűségét sürgeti, és megköveteli, hogy egységük felbonthatatlan legyen”.⁴⁹

Az Egyház feladata, hogy – miként a Szinodus atyái tették – a házasság felbonthatatlanságáról szóló tanítást újra komolyan megerősítse azok számára, akik nehéznek, vagy teljesen lehetetlennek tartják, hogy egész életükre egy személyhez kötődjenek; valamint azoknak, akiket elragadott az a felfogás, amely elveti a házasság felbonthatatlanságát és nevetségesnek tartja a házastársak hűsége való kötelezettségét. Újra hangoztatnunk kell az örömhírt, hogy ez a természetes házastársi szeretet az Úr Krisztusban alapot és megerősítést nyer.⁵⁰

A házasság felbonthatatlansága – a házastársak teljes és személyes odaadásán alapuló s a gyermekek java által megkövetelt felbonthatatlanság – a maga végső igazságát abban a tervben éri el, melyet Isten a Kinyilatkoztatásban tár fel: ő ugyanis a házasság felbonthatatlanságát úgy adja és úgy akarja, mint annak a teljesen hűséges szeretetnek gyümölcsét, jelét és követelményét, amellyel Isten szereti az embert, s amellyel az Úr Krisztus viseltetik Egyháza iránt.

Krisztus megújítja az ősi tervet, amelyet a Teremtő a férfi és a nő szívébe írt, és a házasság szentségének vételekor „új szívet” ad, hogy a házastársak ne csak a „szív keménységét”⁵¹ tudják legyőzni, hanem és elsősorban részesei lehessenek Krisztus teljes és végső szeretetének, aki nem más, mint a testté lett új és örök Szövetség. Miként az Úr Jézus „hűséges tanú”⁵² és Isten ígéreteinek „Ámen”-ja⁵³ (és ezért a feltétlen hűség végső megvalósulása, amely hűséggel Isten az ő népét szereti), ugyanúgy a keresztyén házastársak arra kapnak meghívást, hogy valóságosan részesei legyenek annak a visszavonhatatlan felbonthatatlanságnak, amely Krisztust köti az Egyházhoz, az ő menyasszonyához, akit mindvégig szeretett.⁵⁴

A szentségi ajándék egyidejűleg meghívás és parancs a házastársak felé, hogy szüntelenül őrizzék maguk között a hűséget, nehézségek és próbatétek idején is és nagylelkűen engedelmeskedjenek az Úr szent akaratának: „Amit tehát Isten összekötött, ember szét ne válassza”.⁵⁵

Korunk házaspárainak legnagyobb, legsürgetőbb feladatai közé tartozik az a felbecsülhetetlen súlyú tanúságtétel, melyet a házasság felbonthatatlanságával és egymás iránti hűségükkel tesznek. Ezért a Szinoduson résztvevő összes Testvérrel együtt dicsérjük és bátorítjuk azt a sok házaspárt, akik – jóllehet nehéz körülmények között élnek – őrzik és megvalósítják a fölbonthatatlanság értékét. Alázatosan és bátran teljesítik a rájuk bízott feladatot, hogy „jellé” váljanak a világban. Igaz, kicsi, de kiáltó jellé, mely időnként ugyan kísértésnek van kitéve, mégis mindig a maradéktalan hűség jele: azé a hűségé, amellyel Isten és az Úr Krisztus az összes embert és mindegyikünket szereti. De elismerést érdemel azoknak a házasembereknek tanúságtétele is, akiket a párjuk ugyan elhagyott, ők azonban a keresztény hit és remény erejére támaszkodva nem kötöttek új házasságot. Ezek a házasságok is hiteles tanúságot tesznek a hűségről, amelyre a mai világ annyira rászorul! Ezért őket is bátorítani kell, s az Egyház hívei és pásztorai részéről segítséget kell kapniuk.

4. A CSALÁD TAGABBKÖRŰ KÖZÖSSÉGE

A házastársak közössége az az alap, amelyre az egész nagyobb otthoni közösség épül: a szülőké és gyermekeké, a testvéreké, rokonoké és más családtagoké. Az ilyen közösség a test és a vér természetes kötelékeiben gyökerezik és úgy fejlődik ki, hogy sajátosan emberi tökéletesedését a lélek mélyebb és gazdagabb kötelékeinek megvalósításában és érlelésében találja meg; a szeretet az az erő, amely a családtagok – mint személyek – között kölcsönös kapcsolatokat ápol, s ezáltal az otthon közösségét létrehozza és életben tartja.

A keresztény család ezen túl arra hivatott, hogy megtapasztaljon egy új és eredeti közösséget, amely megerősíti és tökéletesíti a természetes emberi közösséget. Valójában ugyanis Jézus Krisztus kegyelme, aki „elsőszülött a sok testvér között”,⁵⁶ természetének és dinamikus erejének megfelelően a „testvériség-kegyelme”, miként Aquinói Szent Tamás mondja.⁵⁷ A Szentlélek, aki a szentségek kiszolgáltatásakor kiárad, eleven forrása és szüntelen tápláléka annak a természetfölötti közösségnek, mely a hívőket összegyűjti és Isten Egyházának egységében egymással, valamint Krisztussal összekapcsolja. A keresztény család mutatja és valósítja meg az egyházi közösséget, s ezért „családi egyháznak”⁵⁸ lehet és kell neveznünk.

A család minden tagja, mindegyik a maga feladatának megfelelően, megkapja a kegyelmet s vele a feladatot is, hogy napról napra úgy építse a személyek közösségét, hogy a család a „bőségesebb emberség iskolája”⁵⁹ legyen. Ez a kicsinyekkel, a betegekkel, az öregekkel szemben tanúsított gondoskodás, a mindennapos kölcsönös szolgálatok, valamint a javak, az örömek és bánatok megosztása révén valósul meg.

E közösség megvalósításában elsődleges szerepe van a szülők és a gyermekek közötti nevelői kapcsolatnak,⁶⁰ amelyben mindenki ad és kap valamit. A gyermekek a szülők iránti szeretettel, tisztelettel és engedelmességgel az őszin-

tén emberi és keresztény család építéséhez oly módon járulnak hozzá, hogy azt semmi nem pótolhatja.⁶¹ Ezt a gyermekek könnyebben meg tudják tenni, ha a szülők úgy gyakorolják tekintélyüket – melyről nem mondhatnak le – mint igazi és különleges „szolgálatot” – amely a gyermekek emberi és keresztény javát célozza, vagyis azt, hogy elnyerjék a kötelességükkel valóban együttjáró szabadságukat –, s ha nem feledkeznek meg arról a nagy „ajándékról”, melyet gyermekeikben szüntelenül birtokolnak.

A családi közösséget sem megőrizni, sem tökéletesíteni nem lehet más-ként, csak az önmegtagadásra és az önátadásra irányuló komoly törekvéssel. E közösség ugyanis minden tagjától a megbocsátásra, türelemre, elnézésre, egyetértésre és kiengesztelődésre nagylelkűen készséges és hajlandó akaratot követel. Minden család tudja, hogy a vak önszeretet, a széthúzás, a veszekedések és nézeteltérések mennyire kérdésessé teszik, s nem egyszer halálosan megsebzik a közösséget. Belőlük származik a családi együttélésben a sok és sokféle szakadás. Isten azonban, a béke szerzője, minden családot „kiengesztelődésre” szólít fel: arra, hogy örömmel tapasztalja és védje meg a helyreállított egységet és közösséget. Elsősorban a Bűnbánat és Krisztus Teste szentségének vétele ad ehhez a keresztény családnak kegyelmet, s kötelességként rója ki, hogy minden széthúzást győzzenek le és törekedjenek arra az igazi családi közösségre, amelyet Isten kíván tőlük. Ha ez megtörténik, a család eleget tesz az Úr sürgető szavának: „hogy mindnyájan egyek legyenek”.⁶²

5. A NŐ JOGAI ÉS KÖTELESSÉGEI

A családot – mivel emberi közösség és szüntelenül emberi közösséggé kell válnia – a szeretetnek kell szüntelenül arra készítenie, hogy minden tagját elfogadja, tisztelje és segítse, hiszen mindegyik személyi méltósággal rendelkezik, azaz Isten eleven képmásai. Miként a Szinodus atyái méltán megerősítették, a hiteles házastársi és családi kapcsolatok – mely kapcsolatokat csak az őszinte önátadásban lehet megélni – erkölcsi kritériuma az egyes személyek méltóságában és hivatásában áll.⁶³

A Szinodus, minthogy ebből a szempontból vizsgálta a kérdést, különleges figyelmet szentelt a nő családon és társadalmon belüli jogaira és kötelességeire. De ugyanebből a szempontból szemlélte a férfit (mint férjet és apát), továbbá a gyermekeket és öregeket is.

Ami a nőt illeti, elsősorban azt kell hangsúlyozni, hogy ugyanolyan méltósága van és ugyanolyan kötelességek terhelik, mint a férfit. Ez az egyenlőség különleges módon valósul meg az önátadásban, amellyel egymásnak, és abban az ajándékozásban, amellyel mindketten a gyermekeknek adják magukat. Mindkét ajándékozási forma a házasság és a család sajátja. Amit az emberi értelem is átlát és felismer, azt Isten Igéje nyilatkoztatja ki teljesen, az üdvösség története ugyanis állandó és világos tanúságot tesz a nő méltósága mellett.

Isten, aki az embert „férfinak és nőnek” teremtette,⁶⁴ egyenlő személyi méltósággal ajándékozta meg, s elidegeníthetetlen jogokkal, valamint az emberi személyt sajátosan jellemző felelősséggel ruházta fel a férfit és a nőt. Isten ezen felül leginkább azzal ragyogtatta fel a női méltóságot, hogy Szűz Máriától vett magára emberi testet, akit az Egyház Isten Anyjaként tisztel, s mint új Évát, a megváltott nő elé példaképként állít. Jézus tisztelettel van a nők iránt, akiket meghívott a követésére és engedte, hogy barátságát élvezzék. A feltámadás reggelén pedig, mielőtt még többi tanítványai előtt megmutatkozott volna, Jézus az asszonyoknak jelent meg és rájuk bízta, hogy a Feltámadás örömhírét a tanítványoknak elvigyék. Mindez annak a jele, hogy az Úr Jézus megbecsüléssel volt az asszonyok iránt. Pál apostol ezt mondja: „Mindnyájan Isten fiai vagytok a Jézus Krisztusba vetett hit által . . . ; nincs sem zsidó, sem görög, sem rabszolga, sem szabad, sem férfi és nő: ti ugyanis mind egy vagytok Krisztus Jézusban”.⁶⁵

6. A NŐ ÉS A TÁRSADALOM

Ámbár most nem taglaljuk a nő és a társadalom kapcsolatának bonyolult és összetett kérdését, s csupán a leginkább említésre méltó dolgokra szorítunk szavunk, figyelmünket mégsem kerülheti el, még a szorosan családi körülmények között sem, az a széles körű társadalmi és kulturális hagyomány, amely a nőt csupán mint feleséget és édesanyát tekint, és nem ad lehetőséget számára közhivatalok betöltésére, mert azokat általában a férfiaknak tartja fenn.

Kétségtelen, hogy a férfi és a nő egyenlő méltósága és feladata azt bizonyítja, hogy a nő is hozzájuthat közhivatalokhoz. A nő igazi fölemelése azonban azt is megköveteli, hogy az egyéb élethivatásokkal és közhivatalok viselésével szemben világos elismerést kapjon anyai és családi szerepe. Egyébként a családi szerepköröknek és a más természetű hivatásoknak – ha arra törekszenek, hogy a társadalmi és kulturális fejlődés valóban és teljességgel emberi legyen – ki kell egészíteniük egymást.

Ez könnyebben megtörténik, ha – a Szinodus kívánságának megfelelően – a „munka teológiája” megújul: ha világosan feltárja a munka fogalmát a keresztény életben; meghatározza azt az alapvető köteleket, amely a munka és a család között áll fenn; továbbá megmutatja az otthoni munkának és a gyermeknevelésnek alapvető, elengedhetetlen fontosságát.⁶⁶ Az Egyház tehát korunk társadalmának tud segíteni és kell is segítenie azzal, hogy sürgetve kéri: mindenki ismerje el a nő otthoni munkáját és adja meg a tiszteletet neki azért a sajátos tevékenységéért, amely semmi mással nem helyettesíthető. Ennek a nevelésben van a legnagyobb jelentősége, mert ezzel lehet elvágni minden – munkára és hivatásra vonatkozó – későbbi megkülönböztetés gyökerét, és nyilvánvalóvá tenni, hogy valamennyien és minden téren egyforma jogokkal és köteleességekkel rendelkeznek a munkára vonatkozóan. Így a férfiban is, a nőben is, jobban felragyog majd Isten képe és hasonlatossága.

Ha szükséges, el kell ismerni, hogy a férfiaknak és nőknek egyenlő joguk van a közhivatalok viseléséhez, a társadalmat azonban úgy kell megszervezni, hogy a feleségek és édesanyák *ne kényszerüljenek* a családon kívüli munkára, s hogy családjuk méltó módon élhessen és gyarapodhasson akkor is, ha minden idejüket a családdal kapcsolatos tevékenységben töltik.

Le kell győzni azt a felfogást, mely szerint nagyobb megbecsülés illeti a nőt a házon kívüli, mint az otthoni munka miatt. Ez azonban megköveteli, hogy a férfiak valóban tiszteljék és szeressék az asszonyt, hogy személyi méltóságát valóban tiszteletben tartsák; a társadalom pedig támogassa a házi munkát végtő nőt, és teremtsen meg munkájának feltételei.

Az Egyháznak természetesen – figyelembe véve a férfi és nő különböző hivatását – amennyire lehetséges, elő kell mozdítania mindkettőjük jogait és méltóságát, mégpedig mindenki közös javára: azaz a család, a társadalom és az Egyház érdekeinek megfelelően.

Nyilvánvaló azonban, hogy mindez nem azt jelenti, hogy az asszony elveszítse női természetét, vagy hogy utánozza a férfit, hanem hogy kinyilváníttassék a nő igazán emberi teljessége, amelynek mind az otthoni, mind a külső tevékenységében meg kell mutatkoznia, tiszteletben tartva természetesen az emberi kultúra változatos formáit.

7. A NŐ MÉLTÓSÁGÁNAK SÉRELMEI

A nő méltóságáról szóló keresztény tanítástól sajnos eltér az a megrögzött szemlélet, amely az embert nem személynek, hanem dolognak tekinti, mintegy adás-vétel tárgyának, amely csak mások kényelmét és gyönyörűségét szolgálja. Az ilyenfajta szemlélet elsősorban a nőket sújtja.

Nagyon keserű gyümölcsöket terem az ilyen lelkület: például a nő megvevését, a rabszolgaságot, a gyengék elnyomását, a pornográfiát, a prostitúciót – főleg annak szervezett formáit –, s mindazokat a különféle megkülönböztetéseket, amelyek a nevelés, a hivatásválasztás, a munkabér és egyéb területeken mutatkoznak meg.

Ezeket kívül a megkülönböztetésnek társadalmunk nagy részében még ma is sok gyötrő formája van, melyek a társadalom különböző női rétegeit sújtják, mint például a gyermektelen feleségeket, az özvegyeket vagy elhagyott feleségeket, az elvált asszonyokat és a leányanyákat.

Ezekkel és minden más megkülönböztetéssel a Szinodus atyái teljes erejükkel szembefordultak. Kérjük tehát, hogy mindenki széles körű és hatásosabb lelkipásztori munkát fejtsen ki annak érdekében, hogy az említett megkülönböztetések gyökeresen eltűnjenek, s így elérkezzünk Isten képmásának teljes értékelésére, amely képmás kivétel nélkül minden emberben felragyog.

8. A FÉRFI MINT FÉRJ ÉS APA

A férfi hivatása arra szól, hogy önmaga ajándékozását, férji és apai szerepét a családi közösségen belül, a házastársi kapcsolatban élje meg. Feleségében teljesedni látja Isten tervét: „Nem jó az embernek egyedül lennie; alkotok neki, hozzá hasonló segítőtársat”,⁶⁷ és magáénak vallja Ádámnak, az első férjnek szavait: „Ez most csont a csontjaimból és hús a húsból!”⁶⁸

Az igazi házastársi szeretet természetesnek veszi és megköveteli, hogy a férj nagyra becsülje az asszony egyenlő méltóságát: „Nem úr vagy – írja Szent Ambrus –, hanem férj: nem szolgálot kaptál, hanem feleséget... viszonzásul törődj vele és légy hálás szerelméért”.⁶⁹ A férjnek „különleges személyes barátságban”⁷⁰ kell élnie feleségével. Emellett a keresztény még arra is felszólítást kap, hogy egy új szeretet érzületét is ápolja, azaz felesége iránti szeretetében mutassa meg azt az egyszerre édes és erős szeretetet, amellyel Krisztus szereti az Egyházat.⁷¹

A már édesanyává lett feleség, valamint a gyermekek iránti szeretet természetes utat nyit a férj számára apaságának megértésére és gyakorlására. Főleg ott, ahol a szociális körülmények könnyen arra indítják az apát, hogy eltávolodjék családjától, vagy hogy kevésbé vegyen részt a nevelésben, törekedni kell rá, hogy a társadalomban újra tudatosodjék az apa családban betöltött helyének és szerepének fontossága.⁷²

Tapasztalatból tudjuk, hogy az apa távolléte pszichikai és erkölcsi zavarokat, valamint súlyos nehézségeket okoz a családi kapcsolatokban. Ugyanígy zavart okoz az apa elnyomó jelenléte, elsősorban ott, ahol még ma is túlságosan érvényesül a férfiuralom, azaz a férfiak nőket lebecsülő felfogása, amely megakadályozza, hogy egészséges kapcsolatok alakulhassanak ki a családban.

A férfi tehát, aki láthatóvá teszi és újra éli a földön Isten atyaságát,⁷³ arra van hivatva, hogy biztosítsa valamennyi családtagja harmonikus fejlődését. E feladatát azáltal hajtja végre, hogy nagylelkűen tudatában van az édesanya szíve alatt megfogant élet iránti felelősségének, megosztja feleségével a nevelés gondját:⁷⁴ teszi ezt a munkájával, amely nem szétszórja, hanem megerősíti és előbbre viszi a családot, valamint az érett keresztény élet tanúságtételével, amely a gyermekeket hatásosabban elvezeti Krisztus és az Egyház megtapasztalásához.

9. A GYERMEK JOGAI

A családban, mint személyek közösségében igen nagy gondot kell fordítani a gyermekre azáltal, hogy tiszteletben tartják személyi méltóságát, nagyra becsülik és nemes akarattal oltalmazzák jogait. Ezt minden gyermekről el kell mondanunk, de annál inkább hangsúlyoznunk kell, minél kisebb a gyermek, minél több segítségre szorul, illetve beteg vagy nyomorék.

Amikor az Egyház minden világra jött gyermek gondozásával törődik, illetve sürgeti ezt, egyik alapvető feladatát teljesíti; arra rendeltetett ugyanis,

hogy történelme folyamán bemutassa és megismételje az Őr Krisztus példáját és parancsát, aki a kicsinyeket Isten Országának középpontjába állította: „Engedjétek hozzám jönni a gyermekeket..., mert ilyeneké az Isten Országá”.⁷⁵

Újra megismételjük, amit az ENSZ általános ülésén 1979. október 2-án mondtunk el: „Szeretném meghirdetni... az örömet, amelyet mindannyiunknak hoznak a kisgyermekek, akik az élet tavaszát és a föld minden országának jövőjét jelentik. Ugyanis egyetlen nép és egyetlen politikai rendszer sem gondolhatja el másként a következő korszakát, csak úgy, hogy figyelembe veszi az új nemzedéket, akik szüleiktől kapják azoknak az értékeknek és kötelességeknek összetett hagyományát, amelyeket maga az állam is, de az emberiség egyetemes családja is óhajt. A gyermekekről való gondoskodás tehát – már születése előtt, fogantatása első pillanatától kezdve, s a gyermek- és ifjúkoron végig – az emberek közötti kapcsolat alapvető megmutatkozása. Éppen ezért a harmadik évezred küszöbén, mi jobbat lehetne kívánni az összes nemzeteknek, minden embernek és a világ valamennyi gyermekének, mint azt a szebb jövődőt, amikor majd teljesen megvalósul az ember jogainak tiszteletben tartása?”⁷⁶

Elsősorban a keresztények között, s főleg a keresztény családokban kell megmutatkoznia annak, hogy minden egyes világra jövő gyermeket elfogadjanak, szeretnek, megbecsülnek, egységes testi és lelki nevelésben részesítsenek és sokszorosan törődnek vele. Így miközben a kicsinyek növekedhetnek „bölcsségben, korban és kedvességben Isten és az emberek előtt”,⁷⁷ nagymértékben hozzájárulnak a családi közösség építéséhez és a szülők megszentelődéséhez.⁷⁸

10. AZ ÖREGEK A CSALÁDBAN

Vannak olyan kultúrák, amelyekben nagy és különleges tisztelet övezi az öregeket: ismeretlen számukra, hogy az öreget kiűzzék a családból, vagy hogy haszontalan teherként tűrjék meg. Ellenkezőleg: az öreg beletartozik a család életébe, tevékeny és tudatos részt vállal benne, s jóllehet tisztelnie kell az új család úgynevezett autonómiáját, elsősorban az a dolga, hogy tanúskodjék a múltról, és bölcsességre nevelje az ifjakat és a következő nemzedéket.

Ezzel szemben más kultúrák – elsősorban az ipar fejlődése és az urbanizáció miatt – régen is, most is elviselhetetlen formákkal kizárják magukból az öregeket: ezzel kegyetlen kínokat okoznak nekik, a családokat pedig lelkileg nagyon elszegényítik.

Az egyház lelkipásztori tevékenységének mindenkit arra kell indítania, hogy ismerjék fel és fogadják el az öregek szerepét a polgári és egyházi közösségben, de főleg magában a családban. Valójában ugyanis az „öregек élete támogat minket abban, hogy az emberi értékek rendjét megmutathassuk, hogy a nemzedékek folyamatát bemutassuk, s emellett életük csodálatosan

mutatja Isten Népeinek belső összetartozását. Az öregeknek ezen felül karizmája van arra, hogy áthidalják a nemzedékek közötti szakadékokat, még mielőtt azok kialakulnának. Hány gyermek talált kedvességet és szeretetet az öregek szemében, szavaiban és becézésében! Hány öreg ember ad igazat az ószövetségi bölcsnek, aki a Szentírásban isteni sugallatra ezt mondja: „A gyermekek gyermekei az öregek koronája!” (Péld 17, 6)⁷⁹

II. AZ ÉLET SZOLGÁLATA

A) AZ ÉLET TOVÁBBADÁSA

1. A TEREMTŐ ISTEN SZERETETÉNEK MUNKATÁRSAI

Isten a maga teremtető művét a saját képére és hasonlatosságára alkotott férfi és nő megteremtésével fejezi be és teszi tökéletessé: meghívja őket arra, hogy részesei legyenek az ő szeretetének és teremtető-atyai hatalmának azáltal, hogy szabadon és tudatosan részt vállalnak az emberi élet ajándékának továbbadásában. „Megáldotta őket Isten és szólt hozzájuk: Legyetek termékenyek és sokasodjatok, töltsétek be és hajtsátok uralmatok alá a földet.”⁸⁰

A család alapvető feladata tehát az élet szolgálata, s a századok folyamán beteljesedik a Teremtő ősi áldása, miközben nemzedékről nemzedékre ember adja tovább embernek az isteni képmást.⁸¹

A termékenység, a házastársi szeretet jele és gyümölcse, eleven bizonyossága annak, hogy a házastársak kölcsönösen és teljesen átadták egymásnak magukat: „A házastársi szerelem helyes gyakorlása és ennek megfelelően az egész családi élet – a házasság egyéb céljainak háttérbe szorítása nélkül – arra irányul, hogy a házastársak legyenek készek bátran együttműködni a Teremtő és Megváltó szeretetével, aki általuk gyarapítja és gazdagítja Családját.”⁸²

A házastársi szerelem termékenységét nemcsak a gyermekek világrahozása jelenti, jóllehet elsősorban ezt értjük rajta, hanem a termékenység jelentése kitágul és magába foglalja az erkölcsi, lelki és természetfölötti élet mindazon gyümölcseit, amelyeket az édesapa és édesanya hivatásának erejéből a gyermekeknek és általuk az Egyháznak, illetve a világnak adnak.

2. AZ EGYHÁZ MINDIG RÉGI ÉS MINDIG ÚJ TANÍTÁSA ÉS TÖRVÉNYE

Mivel pedig a házastársi szerelem az élet misztériumából és magának Istennek szeretetéből való különleges részesedést jelent, az Egyház feladatának tekinti, hogy oltalmazza a házasság méltóságát és az emberi élet továbbadásának súlyos feladatát. Így az Egyház eleven hagyományának folytatásaként a II. Vatikáni Zsinat és Elődünk, VI. Pál pápa – aki tanítását leginkább a

Humanae vitae kezdetű enciklikában fogalmazta meg – korunknak egy valóban profétai üzenetet adott át, amely újra hangsúlyozza és világosan előadja az Egyház mindig új és mindig ősi tanítását és törvényét a házasságról és az emberi élet továbbadásáról.

Emiatt nyilatkoztak a Szinodus atyái az utolsó gyűlésen a következőképpen: „Ez a szent Szinodus, amely a hitben Péter Utódával egységben gyűlt össze, szilárdan tartja azt, amit a II. Vatikáni Zsinat (vö. Gaudium et spes 50. p.), s utána a Humanae vitae enciklika tanít; s különösen azt, hogy a házastársi szeretetnek egészen emberinek, kizárólagosnak és az új élet felé nyitottnak kell lennie (Humanae vitae 11. p. vö. 9., 12. p.)”⁸³

3. AZ EGYHÁZ AZ ÉLET OLDALÁN ÁLL

Az Egyház tanítása ma egy olyan társadalmi és kulturális környezetbe ágyazódik be, amely egyrészt megnehezíti e tanítás megértését, másrészt viszont – hogy a férfi és a nő jogait igazán elő lehessen mozdítani – sürgeti és pótolhatatlanná teszi. A természettudományok és a technika fejlődése ugyanis – mely a mai kor emberének a természet feletti uralmában egyre nagyobb méreteket ölt – nem csupán az emberi nem jobb jövőjébe vetett reményt erősíti, hanem e jövő iránti aggodalmat is egyre inkább felkelti. Egyesek felteszik a kérdést: egyáltalán jó-e élni, vagy nem jobb-e meg sem születni? Emiatt kételkednek abban, hogy életre szabad szólítani másokat, akik talánátkozni fogják életüket egy kegyetlen világban, melynek szörnyűségeit ma még nem is lehet látni. Emellett vannak, akik úgy vélekednek, hogy a technika kényelme csak őket illeti meg, másokat pedig kizárnak belőle és fogamzásgátló eszközöket vagy még rosszabb módszereket kényszerítenek rájuk. Ismét másokat az egyoldalúan fogyasztásra beállított szemlélet tart fogva, és csak az anyagi javak szüntelen gyarapításával törődnek: már nem is fogják fel – és ezért elutasítják – egy új emberi élet lelki gazdagságát. Az ilyen lelkület végső oka az, hogy az emberi szívekből hiányzik Isten, akinek szeretete minden félelemnél hatalmasabb, s képes a világban felébredő minden rossz legyőzésére.

Így alakult ki az életellenes felfogás, amint ez sok mai kérdés felvetésében megmutatkozik. Legyen erre példa az a fennhangon hirdetett félelem, melyet az ökológusok és futurológusok demográfiai tanulmányai váltottak ki, akik eltúlozzák azt a veszedelmet, ami a születések növekvő száma miatt az életszínvonalat fenyegeti.

Az Egyház mindezek ellenére szilárdan hiszi, hogy az emberi élet, bármilyen törekeny és keserves, mindig az Isteni Jóság nagyszerű ajándéka. Az Egyház minden sötét jövődőlés és földet elhomályosító vak önszeretet ellenében az élet pártján áll, s minden egyes életben fölfedezi annak az „Ámen”-nak ragyogását, amely maga Krisztus.⁸⁴ Az Egyház a világban jelenlévő és a világot gyötrő tagadással szembeállítja ezt az eleven állítást, s így megvédi az embert és a világot az életre leselkedőktől és az élet pusztítóitól.

Az Egyház arra hivatott, hogy mindenki felé ismételten kifejezze – egyre világosabban és szilárdabb meggyőződéssel – azt az akaratát, hogy minden erejével és minden veszedelemmel szemben védi és oltalmazza az emberi életet: bármilyen fokon vagy körülmények között is legyen az az élet.

Ezért az Egyház az emberi személy és az igazságosság súlyos megsértéseként ítéli meg a kormányok vagy közhatalmak minden olyan cselekedetét, amely arra irányul, hogy bármi módon korlátozza a házastársak szabadságát a gyermekek kérdésének eldöntésében. Ebből következően a közhatalom minden erőszakos beavatkozása, amellyel megakadályozza a fogamzást – vagy miként mondják, sterilizációt hajt végre –, beleértve az abortuszt is, határozottan elutasítandó és teljesen elítélendő. Ehhez hasonlóan mint súlyos igazságtalanságot kell kárhoztatni, hogy a nemzetközi kapcsolatokban csökkentik az egyes népeknek adott gazdasági segítséget azért, hogy ezzel serkentsék őket a fogamzásellenes, illetve a sterilizációnak és az abortusznak kedvező programok megalkotására.⁸⁵

4. ISTEN TERVÉNEK EGYRE INKÁBB MEG KELL VALÓSULNIA

Az Egyház pontosan tud arról a sok és bonyolult problémáról, amelyeket ma sok nép házasságban élő gyermekei tapasztalnak épp az élet továbbadásának feladatában, ha ezt a feladatot kötelességtudatuk szerint akarják teljesíteni. Ugyanúgy ismeri a demográfiai növekedés súlyos kérdését, amint ez a földkerekség különböző részein felvetődik, beleértve a vele kapcsolatos erkölcsi kérdéseket is.

Az összes tényeket mélyebben áttekintve azonban az Egyház úgy ítéli, hogy új és határozottabb módon kell hangsúlyoznia tanításának jelentőségét, melyet a II. Vatikáni Zsinat és a *Humanae vitae* kezdetű enciklika ismét előadott.

Ezért a Szinodus atyáival együtt fontosnak tartjuk, hogy állandóan figyelemztessük a teológusokat: egyesítsék erejüket és nyújtsanak segítséget a hierarchikus Magisztériumnak; jobban tárják föl e tanítás szentírási alapjait, etikai indítékait és személyes vonásait. Így egy gondosan kielemezett és rendszerezett magyarázat összefüggésében majd lehetővé válik, hogy az Egyház – egy ilyen alapvető témáról szóló – tanítása valóban minden jóakaratú ember előtt kitáruljon, s tartalma napról napra elmélyültebb és világosabb legyen. Ily módon Isten tervét is egyre inkább teljesíteni lehet, és ez az embernek üdvösségére, a Teremtőnek pedig dicsőségére válik.

Ebben a tekintetben a teológusok összefogását – melyet az Isten Népet egyedül autentikusan vezető Magisztérium iránti hűség segít – különösen is sürgeti az a belső összefüggés, amely a katolikus tanítás e része, valamint az Egyháznak az emberre vonatkozó felfogása között van. A család és a házasság témakörében felmerülő kételyek és tévedések ugyanis magukkal hozzák az emberre vonatkozó teljes igazság elhomályosítását: épp egy olyan időszakban, amikor a mai kultúra amúgy is sok zavart és ellentmondást támasz-

tott már. Az a munka, amelyet feladatuk teljesítése közben a teológusoknak e témakör megvilágosítására és mélyebb megértésére kell fordítaniuk, felbecsülhetetlen értékű és egyedülálló szolgálat, s nagyon sok áldást hoz a család és az emberi nem számára.

5. AZ EMBER ÉS HIVATÁSÁNAK EGYSÉGES SZEMLÉLETE

A jelen körülmények között a kultúra súlyosan eltér az emberi nemiség igazi jelentésétől, sőt tévedésben van vele kapcsolatban, mivel kiszakítja azt a személlyel való lényeges összefüggéséből. Ezért az Egyház még égetőbbnek érzi feladatát és tudja, hogy helyettesíthetetlen szerepe van abban, hogy a nemiséget úgy mutassa be, mint a teljes személy javát, amely személy mint férfi és nő Isten képmására teremtetett.

Erre vonatkozóan a II. Vatikáni Zsinat világosan kimondta: „Amikor a házastársi szerelemnek és az élet felelősségteljes továbbadásának egybehangozólásáról van szó, az eljárásmód erkölcsi jósága vagy rosszasága nem csupán a tiszta szándékon és az indítékok értékelésén múlik, hanem olyan *tárgyi kritériumok alapján kell e kérdésekben dönten*i, amelyek a személynek és aktusainak természetén alapulnak, s amelyek mind a kölcsönös odaadásnak, mind pedig az emberi életfakasztásnak csorbítatlan értelmét megőrzik az igazi szerelem légkörében. Ez pedig csak akkor lehetséges, ha a házastársak őszinte lélekkel ápolják magukban a hitvesi tisztaság erényét.”⁸⁶

VI. Pál pápa figyelmeztetett, hogy e kérdésben „az egész embert és teljes hivatását figyelembe kell venni, amely hivatás nem csupán természetes és földi, hanem természetfölötti és örökkévaló is”.⁸⁷ És hangsúlyozta, hogy az Egyház tanítása „azon az Isten által alapított felbonthatatlan kapcsolaton nyugszik, melyet az ember saját kezdeményezése alapján nem szakíthat szét; s ez az egység a házaselet aktusában az egyesülés és a gyermeknemzés között áll fenn”.⁸⁸ Majd gondolatmenetét zárva újra megerősítette: természete szerint erkölcstelen „és elvetendő minden olyan tett, amely akár a házaselet aktusa előtt, akár közben, akár természetes következményei kibontakozásakor célként vagy eszközként meg akarja akadályozni a fogamzást”.⁸⁹

Valahányszor pedig a házastársak fogamzásgátló módszerrel élnek, szétválasztják azt a két tartalmat, melyeket a teremtő Isten a férfi és a nő természetébe és nemi egyesülésük aktusába oltott, s úgy viselkednek, mint akik „felülbírálják” az isteni tervet és „kifinomítják”, illetve lefokozzák az emberi nemiséget: s ezzel együtt a saját személyüket és a házastársukét is, hiszen a „totális” önátadás nem történik meg. Így a természet szavának, mely a házastársak kölcsönös és teljes odaadását mondja, a fogamzás meggátolása által szembehelyezik az ellentmondás ígét, tudniillik a teljes odaadás megtagadását. Ebből pedig nem csupán az élet felé nyitott lelkület elutasítása származik, hanem a házastársi szerelem belső igazságának – mely az egész személy ajándékozására irányulna – színlelése is.

Amikor pedig ezzel ellentétben a házastársak megőrzik, a terméketlen időszak figyelembevételével, az egyesülés és a nemzés szétválaszthatatlansá-

gát, amely az emberi nemiségben benne van, úgy viselkednek, mint az isteni terv szolgálói, a nemiséggel pedig ősi, dinamikus ereje szerint „élnek”, azaz színlelések és beavatkozások nélkül „totálisan” ajándékozzák magukat.⁹⁰

Sok házaspár nyilvánvaló tapasztalatából és az azt támogató különféle tudományos eredményekből a teológiai megfontolás felfoghatja és egyre mélyebben fel is kell fognia azt az *antropológiai és erkölcsi különbséget*, amely a fogamzásgátlás és a természetlen időszakok megtartása között van. Ez a különbség sokkal mélyebb és tágabb körű, mint azt általában gondolják, mivel benne végső soron az emberi személy és nemiség összeegyeztethetetlen felfogásai állnak egymással szemben. A természetes ciklusok figyelembevétele magával hozza a személy, azaz a nő idejének, s egyúttal a kölcsönös megbecsülés, a közös feladat és az önuralom dialógusának elfogadását is. Az időt és a dialógust elfogadni pedig azt jelenti, mint elismerni a házastársi egyesülés testi és lelki jellegét; s azt is jelenti, hogy a személyes szeretet megélésével megtartják annak követelményét, a hűséget is. Így tehát a házastársak megtapasztalják, hogy egyesülésük gazdagabbá válik a gyengédségnek és az érzelemnek azokkal a javaival, beleértve annak testi megnyilvánulásait is. Ily módon a nemiséget igazi és teljes emberi természete szerint élik: soha nem úgy használják, mint valami „tárgyat”, melyet ha elszakítanak a lélek és a test kapcsolatától, magát a teremtményt sebzik meg a természet és a személy legmélyebb összefüggésében.

6. AZ EGYHÁZ A NEHÉZ HELYZETBEN LÉVŐ HÁZASTÁRSÁK TANÍTÓJA ÉS ÉDESANYJA (MAGISTRA ET MATER)

Az Egyház a házassági erkölcs területén is úgy van jelen és úgy cselekszik, mint Tanító és Édesanya.

Mint Tanító szüntelenül hangoztatja azt az erkölcsi szabályt, amelynek irányítania kellene az élet felelős továbbadását; e törvénynek azonban az Egyház se nem szerzője, se nem bírāja. Krisztus igazsága iránti engedelmességgel – kinek képmását látja az emberi személy méltóságában – értelmezi azt az erkölcsi törvényt, amelyet minden jóakaratú emberrel közöl, amikor nem hallgatja el az ember kötelezettségét, mely arra szólítja őt, hogy meneküljön a középszerű megoldásoktól és törekedjék a tökéletességre.

Mint Édesanya ott áll az Egyház oly sok házaspár mellett, akik az erkölcsi élet e súlyos kérdésében nehézségekkel küszködnek. Ismeri helyzetüket, amely gyakran nagyon kemény és valóban meggyötri a házaspárokat nemcsak egyéni, hanem társadalmi nehézségekkel is; tudja, hogy nagyon sok házaspár nemcsak az erkölcsi törvény végrehajtásában, hanem azoknak az értékeknek megismerésében is akadályokba ütközik, melyeket ez a törvény tartalmaz.

A Tanító és Édesanya azonban egy és ugyanaz az Egyház. Ezért szüntelenül felszólít és sürget arra, hogy a házastársakat kínzó nehézségeket úgy oldják meg, hogy az igazság ép és hamisítatlan maradjon. Meggyőződése ugyanis, hogy nem lehet igazi ellentmondás az élet átadásának isteni törvénye és a

hiteles házastársi szeretetet védő törvény között.⁹¹ Éppen ezért az Egyház konkrét pedagógiájának mindig kapcsolódnia kell a tanításhoz, s tőle sohasem szakítható el. Tehát ugyanazzal a meggyőződéssel, amellyel Elődünk beszélt, ismételjük meg a következő szavakat: „A lelkek iránti szeretet kiemelkedő formája az, hogy semmit sem hallgatunk el Krisztus üdvöthozó tanításából.”⁹²

Másrészt a hiteles egyházi pedagógia a maga bölcsességét és realizmusát csak azoknak az emberi – pszichikai, erkölcsi és lelki – feltételeknek megteremtéséért és fenntartásáért folytatott bátor és kitartó erőfeszítésben tudja megmutatni, amely feltételek nélkülözhetetlenül szükségesek az erkölcsi érték és törvény megértéséhez és megvalósításához.

Kétségtelen, hogy e feltételek közé kell sorolni az állhatatosságot és a türelmet, az alázatosságot és lelki erősséget, a gyermeki bizalmat Isten iránt, a kegyelemben való reményt, a gyakori imádságot, s az Euchariszta és a Kiengesztelődés (Bűnbánat) szentségének vételét.⁹³ A keresztény házastársak ilyen megerősítéssel meg tudják majd őrizni annak a különleges hatásnak a tudatát, amely a szentségi házasság kegyelméből a házaselet minden részére, következésképpen a szexuális életükre is kiárad. A Szentlélek ajándéka, amelyet a házastársak megkaptak és amelyre válaszolnak, segíti őket abban, hogy az emberi nemiséggel Isten terve szerint éljenek: úgy, mint annak a termékeny és egyesítő szeretetnek a jelével, amellyel Krisztus szereti az Egyházat.

A szükséges feltételek közé azonban belép a test természetének és a termékenység ritmusának ismerete is. Ilyen értelemben kell azon lenni, hogy ez az ismeret – a megfelelően komoly, mértéktartó és világos nevelő és felvilágosító tevékenység révén, melyben házaspárok, orvosok és szakértők nyújtanak segítséget – minden házaspár, de mindenekelőtt a fiatalok számára megszerezhető legyen. Az ismeretnek aztán az önuralomra való nevelésben kell kiteljesednie. Ezért van égető szükség a tisztaság erényére és a reá való állandó nevelésre. A keresztény értékelés szerint a tisztaság egyáltalán nem jelenti az emberi nemiség megvetését vagy elutasítását: sokkal inkább lelkierőt jelent, amely képes arra, hogy megvédje a szerelmet a féktelen önzés és gyönyörkeresés veszedelmeitől, és előreldöntse a maga beteljesedése felé.

A mélylátású VI. Pál pápa semmi mást nem tett, mint bölcsességgel és szeretettel hangot adott oly sok házastársnak, amikor a *Humanae vitae* kezdetű enciklikájában ezeket írta: „Az értelem és a szabad akarat ösztön feletti uralmához kétségtelenül aszkézisre van szükség, hogy a házastársak egymás iránti szerelmének megnyilvánulásai a helyes rendnek megfeleljenek. Erre az aszkézisre különösen az időszakos megtartóztatásnál van szükség. Ez a fegyelem, amely a házastársak tisztaságának sajátja, nem hogy ártana, hanem mélyebb emberi értelmet ajándékoz szerelmüknek. Jóllehet ez a fegyelem állandó erőfeszítést kíván, üdvös ereje által azonban a házastársak tökéletesen kiművelik és lelki javakkal gazdagítják egymás személyiségét: miközben a család számára a nyugalom és a derű gyümölcsét termi és megkönnyíti más problémák megoldását, ez az aszkézis táplálja a házastársak egymás

iránti figyelmességét és törődését; segíti őket, hogy legyőzzék önzésüket, amely szemben áll az őszinte szeretettel; felébreszti bennük a kötelességeik iránti lelkiismeretet; végül a szülőknek bensőségebb és hatékonyabb tekintélyt ad a gyermekneveléshez.”⁹⁴

7. A HÁZASTÁRSOK ERKÖLCSI ÚTJA

Mindig fontos, hogy az erkölcsi rendről, annak értékeiről és normáiról helyes fogalom legyen a lélekben. S ez annál fontosabb, minél több és súlyosabb nehézséggel jár e rend megtartása.

Mivel az erkölcsi rend a teremtető Isten tervét zárja magába és adja elő, ezért nem jelenthet az ember számára olyan tényezőt, amely sértené és elvetné a személyt. Épp ellenkezőleg, az erkölcsi rend megfelel az Istentől teremtetett ember legbensőbb vágyainak, és azzal a szelíd és lebilincselő szeretettel szolgál az embernek, amellyel maga Isten indítja, támogatja és vezeti a maga boldogságához teremtményeit.

Az ember azonban, aki arra hivatott, hogy Isten bölcs és szerető terve szerint tudatosan éljen, történeti lény, s mint ilyen, napról napra szabad választásaival építi önmagát: adott fejlettségi fokán megismeri, szereti és megvalósítja az erkölcsi értékeket.

Erkölcsi életükben a házastársak is arra hivatottak, hogy szüntelenül úton legyenek, és őszinte, tevékeny akarattal egyre jobban megismerjék azokat a javakat, amelyeket az isteni törvény őriz és ápol; s hogy őszinte és nagylelkű akarattal testesítsék meg ezeket a javakat a konkrét döntéseikben. Mindazonáltal nem tekinthetik a törvényt csupán úgy, mint egy – valamikor a jövőben elérendő – eszményképet, hanem úgy kell látniuk, mint az Úr Krisztus parancsát arra vonatkozóan, hogy győzzék le a nehézségeket.

Az úgynevezett „fokozatosság törvénye”, azaz a fokozatos előrehaladás ugyanis nem lehet azonos a „törvény fokozatosságával”, mintha az isteni törvény parancsai különbözőek volnának a különféle emberekre vonatkozóan. A házasságban Isten terve szerint minden házastárs az életszentségre kapott meghívást; e meghívásnak akkor tesznek eleget, ha az emberi személy derűs lélekkel, az isteni kegyelemben és a saját akaratában bízva válaszol Isten parancsára.⁹⁵ Éppen ezért az Egyház pedagógiája számára fontos, hogy a házastársak pontosan ismerjék a *Humanae vitae* enciklika tanítását, hogy nemi életükben követni tudják a törvényt és igaz lélekkel törekedjenek azon feltételek megvalósítására, melyek e törvény megtartásához szükségesek.

Miként a Szinodus kiemelte, ez a pedagógia az egész házaseletet átfogja. Ezért az élet továbbadása feladatának bele kell tartoznia a keresztyén élet egészének feladatába, amely élet a kereszttel nem juthat el a feltámasztásra. Ebben az összefüggésben érthető, hogy a családi életből nem lehet kiiktatni az önmehtagadásra és az önátadásra való törekvést, sőt egész lélekkel ragaszkodni kell hozzá, hogy a házastársi szerelem elmélyüljön és a bensőséges öröm forrása legyen.

Ez a közös út sürgeti a megfontolást, a véleménycserét, valamint azoknak a papoknak, szerzeteseknek és laikusoknak megfelelő nevelését, akik a család pásztorációjával foglalkoznak. Ők ugyanis valamennyien a házastársak támaszai lehetnek emberi és lelki útjukon, amely útnak tartozéka a bűntudat, az erkölcsi törvény megtartásának kötelezettsége és a kiengesztelődés szolgálata. Azonban azt is el kell ismerni, hogy a házastársak bensőséges életközösségében két ember akarata fonódik össze, akik arra hivatottak, hogy erkölcsi és gondolkodásbeli harmóniában legyenek egymással. Ez azonban igen sok türelmet, szelídséget és időt igényel. E kérdésben különleges súlya van annak, hogy a papok körében egységes erkölcsi és lelkipásztori felfogás uralkodjék. Ezt az egységet gondosan keresni és biztosítani kell, hogy a hívőket el ne fogja a lelkiismereti félelem.⁹⁶

A házastársak útja tehát akkor fog célba vezetni, ha nagyra becsülik az Egyház tanítását és nagylelkűen bíznak Krisztus kegyelmében, valamint mindabban a segítségben, amit a lelkipásztoroktól és az egész egyházi közösségtől kaphatnak. Így majd felfedezik és megtapasztalják annak az igazi szeretetnek felszabadító és gyarapító erejét, amelyet az Evangélium nyújt és az Úr parancsol.

8. A HÁZASTÁRSÁKNAK MEGGYŐZŐDÉSRE ÉS KONKRÉT SEGÍTSÉGRE VAN SZÜKSÉGÜK

Ami az erkölcsileg helyes születésszabályozás problémáját illeti, korunkban az egyházi közösségnek kell magára vállalnia a feladatot, hogy szilárd meggyőződést ébresszen mindazokban, akik valóban felelős módon akarják megélni az apaságot és az anyaságot, s akiknek ehhez konkrét segítséget kell kapniuk.

Miközben az Egyház örül azoknak a tudományos eredményeknek, amelyek a nő termékenysége ritmusának pontosabb megismerésére vonatkozóan már megszülettek és harcol azért, hogy e kutatást minél szélesebb körben folytassák, sürgető buzdítással serkenti mindazokat (orvosokat, szakértőket, házassági tanácsadókat, nevelőket és magukat a házastársakat), akik valóban segítséget nyújthatnak a házastársaknak abban, hogy a szerelmüket ápolják, s ugyanakkor őrizzék meg a házaselet céljait és természetes módját. Ez azonban egy szélesebb körű, határozottabb és rendszeresebb tevékenységet igényel annak érdekében, hogy a fogamzás szabályozásának természetes módját megismerjék, elfogadják és alkalmazzák.⁹⁷

Nagyon értékes tanúságot tehetnek maguk a házastársak, akik a közös megegyezésen alapuló időszakos önmegtartóztatás által a szerelem és az élet érettebb megismerésére jutottak el; és e tanúságot tenniük is kell. Miként VI. Pál pápa írta: „Az Úr azt a feladatot bízta rájuk, hogy megmutassák az embereknek annak a törvénynek szentségét és édességét, amely egymás iránti szeretetüket szorosan egybefűzi az emberi életet ajándékozó Isten szeretetével.”⁹⁸

B) A NEVELÉS

1. A SZÜLŐK NEVELŐI JOGA ÉS KÖTELESSÉGE

A nevelői feladat gyökerei a házastársak alapvető feladatába nyúlnak, nevezetesen abba, hogy együtt kell működniük Isten teremtményében: szeretetben és szeretetből hoznak világra egy embert, aki magában hordozza a növekedésre és fejlődésre szóló meghívást. Így a szülők magukra vállalják a feladatot, hogy hatékonyan segítsék egy minden tekintetben emberi élet kibontakozását. Miként a II. Vatikáni Zsinat figyelmeztet: „A szülők adták az életet gyermekeiknek, ezért az ő súlyos kötelezettségük azok felnevelése; őket kell tehát tekinteni az első és legfontosabb nevelőknek. Annyira jelentős a szülői nevelés, hogy hiányát alig lehet pótolni. A szülők feladata, hogy Isten és az emberek tiszteletével olyan családi légkört teremtsenek, amely elősegíti a gyermekek minden irányú nevelését az egyéni és közösségi élet számára. A család az első iskolája azoknak a szociális erényeknek, amelyekre minden közösségnek szüksége van.”⁹⁹

A szülők nevelői joga és kötelessége *lényeges*, mert szorosan összetartozik az emberi élet továbbadásával; *eredeti és elsődleges*, mert minden egyéb nevelői tevékenységgel szemben a szülők és a gyermekek közötti szeretetkapcsolatra épül; *elcserélhetetlen és elidegeníthetetlen*, azaz másokra teljesen át nem ruházható és mások nem bitorolhatják.

E minőségeken kívül nem szabad megfeledkezni arról a legfontosabb tényezőről, amely meghatározza a szülők nevelői feladatát: az *apai és anyai szeretetről*, amely a nevelői tevékenységben teljeseedik be, hiszen így valósítja meg és hajtja végre teljesen az élet szolgálatát. A szülői szeretet előbb *forrása*, majd *lelke*, s ezért *törvénye* is lesz minden konkrét nevelői cselekedetnek, melyet a szeretet drága gyümölcseként a szelídség, az állhatatosság, a jóság, a szolgálatkészség, valamint a lemondásra, az önmegtagadásra és az önatadásra való törekvés tesz gazdaggá.

2. AZ EMBERI ÉLET LÉNYEGES ÉRTÉKEIRE IRÁNYULÓ NEVELÉS

Ámbár korunkban több nehézség akadályozza a nevelői tevékenységet, a szülőknek mégis bizalommal és lelki erővel kell nevelniük gyermekeiket az emberi élet értékeire. A gyermekeknek az anyagi javaktól való függetlenség légkörében kell nevelkedniük, úgy, hogy az egyszerű és szűkös életkörülményeket is elfogadják abban a meggyőződésben, hogy az embert a személye és nem a javai teszik értékessé.¹⁰⁰

Egy olyan társadalomban, amelyet az emberek túlzott önszeretete és az egymástól független, önző szándékok közötti éles harc összetűzései és vitái zavarnek és bontanak meg, a gyermekeknek nemcsak az igazságosság helyes érzékével kell felnőniük – amely egyúttal minden ember személyi méltóságának megbecsülését is jelenti –, hanem a szeretet iránti nagyobb érzékkel is; amely szeretet a saját kényelem megtagadását, valamint őszinte törődést és

szolgálatot jelent mások, elsősorban a szegények és rászorulóknak felé. Mivel a család a szociális erények első és alapvető iskolája, mint a szeretet közössége, magában hordozza az önátadás törvényét, mely a családot vezérli és gyarapítja. Ez az önátadás a házastársak egymás iránti szerelmét is élteti, s úgy jelenik meg, mint annak az önátadásnak mintája és törvénye, amelynek a testvérek kapcsolatában – de a családban élő különböző nemzedékek kapcsolatában is – meg kell valósulnia. A család közösségi életében való részvétel az öröm és a nehézségek idején olyan hatásos és hiteles pedagógiát jelent, amely a gyermekeket tevékeny, tudatos és gyümölcsöző módon bevonja a társadalom szélesebb köreibe.

A szeretetre mint önátadásra való nevelés, elengedhetetlen feltétel a szülők számára ahhoz is, hogy gyermekeiknek világos és okos *nemi nevelést* tudjanak adni. Egy olyan kultúrával szemben, amely legnagyobbreszt „vulgariálja” az emberi nemiséget – mert elszegényítve csak a testhez köti és nem lát benne mást, mint az önző gyönyörvágy kielégülését –, a szülők nevelői szolgálatának egészen és igazán a személyes nemi kultúrára kell támaszkodnia. A nemiség ugyanis az egész személy kincse – a személyé, aki érzékelő test és lélek – és úgy mutatja meg a maga benső tartalmát, hogy előreviszi az embert a szeretetben való önátadás felé.

A nemi nevelést, amely a szülők elsődleges joga és kötelessége, mind ott, mind az általuk kiválasztott és ellenőrzött iskolában az ő gondos irányításuk alatt kell végezni. Erre vonatkozóan az Egyház ismételten hangsúlyozza a kölcsönös felelősség törvényét, melyet az iskolának – valahányszor segítséget nyújt a nemi nevelésben – tiszteletben kell tartania azáltal, hogy ugyanolyan szellemben nevel, mint a szülő.

E kérdésben nem szabad mellőzni a *tisztaságra* mint erényre *való nevelést*, amely előmozdítja a személy hiteles érettségét és méltóvá teszi arra, hogy tisztelje és támogassa a test „jegyesi tartalmát”. Sőt a keresztény szülők, akik felismerik Isten hívásának jeleit, különleges figyelmet és gondot szenteljenek a szüzességre való nevelésnek, amely az önátadás legfelsőbb foka; azé az önátadásé, amely az ember nemiségének is értelme.

A szoros összefüggések miatt, melyek a személy nemi jellege és etikai értékei között állnak fenn, a nevelésnek rá kell vezetnie a gyermekeket arra, hogy az erkölcsi törvényeket úgy fogják fel és úgy is értékeljék, mint szükséges és drága oltalmat a felelős személyiség kifejlődéséhez mindabban, ami az ember nemiségéhez tartozik.

Ezért az Egyház állandóan szembefordul a nemi nevelésnek a széles körben elterjedt formájával, amely elszakadt az erkölcsi parancsoktól. Az ilyen nemi nevelés nem egyéb, mint a gyönyör megtapasztalására való előkészítés és olyan ösztökélés, amely már az ártatlanság éveiben elpusztítja az élet derűjét és utat nyit a bűnös szokások (viciumok) számára.

3. A SZÜLŐK NEVELŐI KÜLDETÉSE ÉS A HÁZASSÁG SZENTSÉGE

A keresztény szülők nevelői feladata, amely – mint fentebb mondtuk – abban gyökerezik, hogy a szülők a teremtető Isten munkatársai, új és sajátos forrást nyer a házasság szentségében, amely gyermekek keresztény nevelésére szenteli őket. Arra kapnak tudniillik meghívást, hogy részük legyen az Isten atyai és Krisztus pásztori szeretetében és tekintélyében, továbbá az Egyház anyai szeretetében. A szentség felruházza őket a bölcsességgel, a jótanáccsal, az erősséggel és a Szentlélek összes többi ajándékával, amelyekkel segíthetik gyermekeik emberi és keresztény érlelődését.

A házasság szentségében olyan méltóságot és hivatást kap a szülők nevelői kötelessége, hogy valóban és sajátosan az Egyház „szolgálatá” lesz, azé az Egyházé, amely tagjai tökéletesedését szolgálja. A keresztény szülő nevelői szolgálatának oly nagy méltósága és fénye van, hogy Szent Tamás a papi szolgálattal hasonlítja össze: „Vannak ugyanis, akik a lelki élet továbbadói és őrei, de csupán lelki szolgálattal, és ez az *ordo* (egyházi rend) szentségéhez tartozik; mások testileg is, lelkileg is teszik ezt, és ez a házasság szentsége által történik, amelyben a férfi és a nő egyesül, hogy gyermeket hozzanak a világra és Isten dicsőségére neveljék.”¹⁰¹

A házasság szentségében megkapott küldetés eleven és éber tudata segíteni fogja a keresztény szülőket abban, hogy derűvel és bizalommal szenteljék magukat a gyermekek nevelésének, s ugyanakkor érezzék feladatuk felelősségét Isten színe előtt, aki hívja és küldi őket, hogy gyermekeikben az Egyházat építsék. Így a megkereszteltek családja, mint az ige és a szentség által összegyűjtött családi Egyház, a nagy Egyház módjára anya lesz és tanító.

4. AZ EGYHÁZ ELSŐ MEGTAPASZTALÁSA

A nevelői küldetés megkívánja, hogy a keresztény szülők gyermekeik számára mindazokról az elemekről gondoskodjanak, amelyek a személyiség mind keresztény, mind egyházi módon való fokozatos megéréséhez szükségesek. Biztosítsák tehát a nevelés fentebb említett elemeit és gondoskodjanak arról, hogy gyermekeiknek megmutassák: a hit és Jézus Krisztus szeretete milyen magasságokba tudja őket vezérelni. Az a tudat, hogy a gyermekeket az Úr bízta rájuk, hogy úgy neveljék őket mint Isten gyermekeit, Krisztus testvérét, a Szentlélek templomát s az Egyház tagját, segíteni fogja a keresztény szülőket abban, hogy gyermekeik lelkében megerősítsék az isteni kegyelem ajándékát.

A II. Vatikáni Zsinat a következő szavakkal írja le a keresztény nevelést: „A keresztény nevelés nem áll meg... az emberi érettség eszményénél, hanem még magasabb célkitűzése az, hogy a megkereszteltek fokozatosan megismerjék az üdvösség misztériumát, s így napról napra jobban tudatára ébredjenek a hit ajándékának; hogy megtanulják lélekben és igazságban imádni Istent (vö. Jn 4, 23.) főleg a liturgikus cselekmények által és alakuljanak át valóban új emberré igazságosságban és igaz szentségben (Ef 4, 22–24). Így mó-

don eljutnak majd az érett férfikorra, a krisztusi nagykorúságra (vö. Ef 4, 13) és hozzájárulnak a misztikus test növekedéséhez. Ezen kívül hivatásuk tudatában tegyenek mindig tanúságot a bennük élő reménységről (vö. 1 Pét 3, 15) és fáradozzanak állandóan a világ keresztennyé tételén.”¹⁰²

A Szinodus is, magáévá téve és kibővítve a zsinati tanítást, igazi szolgálatnak tekintette a szülők nevelői küldetését, amellyel az Evangélium úgy terjed és adatik át, hogy maga a családi élet válik a hit útjává, a keresztyén beavatássá és Krisztus követésének iskolájává. Miképpen VI. Pál pápa írta: „Egy olyan családban, amely e feladat tudatában van, a család minden tagja hirdeti és hallgatja az Evangéliumot.”¹⁰³

Nevelői feladatuknál fogva gyermekeik számára a szülők az élet tanúságtételével az Evangélium első hirdetői. Ha ezen túlmenően együtt imádkoznak a gyermekekkel, velük együtt olvassák Isten ígétjét és arra indítják őket, hogy a hitoktatás révén közelebbi kapcsolatba kerüljenek az Egyházzal és az Eucharisziával, még inkább szülővé válnak, azaz nem csupán testi életük nemzői lesznek, hanem annak az életnek forrásai is, amely Krisztus Keresztjéből és Feltámadásából a Szentlélek megújító szeretete révén árasztja el őket.

Annak érdekében, hogy a keresztyén szülők nevelői feladatukat méltón láthassák el, a Szinodus atyái kifejezték kívánságukat, hogy össze kell állítani egy olyan *családi katekizmust*, amely rövid, világos és mindenki számára könnyen felfogható. Sürgetően kérjük a Püspöki Karokat, hogy szorgalmazzák e katekizmus elkészítését.

5. KAPCSOLAT MÁS NEVELŐ TÉNYEZŐKKEL

A család az első, de nem az egyetlen vagy kizárólagos nevelő közösség. Az ember – polgári és egyházi – közösségi természete igényli az átfogóbb és rendszeresebb nevelést, melyet különböző nevelők szervezett munkája valósít meg. Erre szükség van, azonban minden résztvevőnek a maga sajátos hatáskörében kell segítenie a családot.¹⁰⁴

A keresztyén család nevelői feladata ezért nagyon fontos szerepet játszik a rendszeres lelkipásztori munkában. E lelkipásztori környezet az együttműködés új formáit hozza magával, mind a szülők és a keresztyén közösségek, mind a különféle nevelők és a lelkipásztorok között. A katolikus iskolák megújításában különös gondot kell fordítani a növendékek szüleire és arra, hogy minél jobb nevelő közösség alakuljon ki.

Minden körülmények között biztosítandó a szülők joga ahhoz, hogy vallásos hitüknek megfelelő nevelési formát választhassanak.

Az Államnak és az Egyháznak minden módon támogatniuk kell a családokat; meg kell adniuk minden segítséget, amit csak adhatnak, hogy a családok megfelelő módon teljesíthessék nevelői feladatukat. Ezért az Egyháznak és az Államnak közösen kell létrehoznia és támogatnia azokat az intézményeket és nevelési formákat, melyeket a családok törvényesen igényelnek, és a nyújtott segítségnek meg kell felelnie a családok igényeinek. Mindazok tehát, akik iskolákat vezetnek, soha ne feledkezzenek meg arról, hogy Isten a

szülőket állította első és fő nevelővé a gyermekek fölé, s hogy ezt a jogot nem lehet elidegeníteni tőlük.

A jog kiegészítéseként jelentkezik a súlyos kötelezettség, hogy erők szerint törekedjenek aktív és szívélyes kapcsolatot fenntartani a tanítókkal és nevelőkkel.

Ha pedig az iskolában a keresztény hittel ellenkező módon tanítanak, a családok egymással karöltve – ha lehetséges családi szövetséget alkotva – minden erejüket vessék latba és bölcsen segítsék a fiatalokat a hit megőrzésében. Ilyen esetben a család különösen is rászorul a lelkipásztorok segítségére, akik nem feledkezhetnek meg arról, hogy a szülők sérthetetlen joga, hogy gyermekeiket az egyházi közösségre bízzák.

6. SOKSZOROS SZOLGÁLAT AZ ÉLET JAVÁRA

A termékeny házastársi szeretet sokféleképpen mutatkozik az élet szolgálatának, s benne a nemzés és a nevelés a leginkább jellemző és olyan tény, amit semmivel nem lehet helyettesíteni. Az igaz szeretetnek azonban minden tette tanúság az ember felé, és tökéletesíti a család lelki termékenységet, hiszen a szeretet belső törvényének engedelmeskedve a másik felé történő önátadás nyilatkozik meg benne.

E távlatból, amely mindenki számára gazdag az értékekben és feladatokban, indítást meríthetnek azok a házastársak is, akik testi terméketlenséget tapasztalnak.

A keresztény családok ugyanis – minthogy a hitben tudják, hogy minden ember a közös Mennyei Atya gyermeke – szívesen sietnek más családok gyermekeinek segítségére: támogatják és szeretik őket, mint Isten egyetlen családjának tagjait, nem pedig mint idegeneket. Ily módon a keresztény szülők kiterjeszthetik szeretetüket a test és vér kötelékeivel összefogott család körein kívül is olyan kapcsolatok ápolása által, melyek a lelki egybetartozáson alapulnak, s amelyek más családok gyermekeinek nyújtott konkrét szolgálatban valósulnak meg; olyan gyermekek felé, akik gyakran a legszükségesebb dolgokat is nélkülözik.

Ha a keresztény családok eszerint élnek, készségesebbek lesznek az árva vagy elhagyott gyermekek örökbefogadására. Ezek a gyermekek, miközben újra megtapasztalják a család melegét, a keresztény szülők képében a gondviselő Isten atyaságát is megláthatják, s így derűvel és az élet iránti bizalommal növekedhetnek fel. Ezáltal pedig az egész család a testvériség bőséges javaival gazdagodik.

A családok termékenységének szüntelenül meg kell őriznie „teremtő erejét”, tudniillik Isten Lelkének gyümölcsét, aki mintegy felnyitja a szívek szemét, hogy meglássák társadalmunk új szükségleteit és nyomorúságait, és megerősíti a lelkeket, hogy a meglátottakban észrevegység a felszólítást és válaszoljanak rá. E téren nagyon széles távlatok nyílnak a családok előtt, ha valóban segíteni akarnak. Az elhagyott gyermekek problémájánál ugyanis még sokkal inkább cselekvésre indít az a társadalmi és kulturális elkülöní-

tés, amely az öregeket, betegeket, nyomorékokat, kábítószereseket, börtönviselteteket és a hozzájuk hasonlókat sújtja.

Ily módon a keresztény családok apasága és anyasága szinte korlátlan méreteket ölt: korunk említett és egyéb nyomorúságai cselekvésre szólítják lelkileg termékeny szeretetüket. A családokkal együtt és a családok által maga az Úr Jézus könyörül meg a tömegen.

III. RÉSZESEDÉS A TÁRSADALOM FEJLŐDÉSÉBEN

1. A CSALÁD A TÁRSADALOM ELSŐ ÉS ELEVEN SEJTJE

„Mivel a mindenség Teremtője a házastársi közösséget tette meg az emberi társadalom kezdetévé és alapjává... a család... a társadalom első és eleven sejtje” lett.¹⁰⁵

A család eleven és rendezett szálakkal kapcsolódik a társadalomhoz, amelynek alapját képezi, hiszen szüntelenül táplálja az élet szolgálata által: a társadalom tagjai a családban születnek és a családban kapják meg a szociális erények első iskoláját; ezek az erények pedig a társadalom életének és fejlődésének lelkét jelentik.

Így a család természetétől és hivatásától távol áll, hogy magába zárkózzék; épp ellenkezőleg sajátos társadalmi szerepét vállalva meg kell nyílnia más családok, valamint a társadalom felé.

2. A CSALÁDI ÉLET MINT A KÖZÖSSÉG ÉS A RÉSZESEDÉS MEGTAPASZTALÁSA

A közösség és a részesedés megtapasztalása, melynek a család mindennapos életét jellemeznie kell, a család első és alapvető hozzájárulása a társadalom javához.

A családi közösség tagjai közötti kapcsolatokat – a minden egyes tagban a személyi méltóságra támaszkodó és azt becsülő – „ingyenesség” irányítja és hatja át; ezért lesz szeretettől áthatott az együttlétük, a beszélgetéseik; ezért lesznek önzéstől mentesek az érzelmi kapcsolataik, s így lesz nagylelkű a szolgálat és szoros a lelki kapcsolat.

A személyek igazi életközösségének kibontakozása a családban így válik – az igazságosság, a megbecsülés, a párbeszéd és a szeretet jegyében – a társadalmi közösség első és lényeges iskolájává, példaképévé és serkentőjévé.

Ezért, miként a Szinodus atyái hangsúlyozták, a család lesz forrása és leghatásosabb eszköze a társadalom emberibbé tételének, és általa kapja meg az egész társadalom a személy pecsétjét. Egyedülálló és átható módon járul hozzá a világ építéséhez, miközben biztosítja, hogy az ember valóban emberi életet élhessen: nevezetesen pedig, hogy az erényeket „kiemelkedő értékek”

gyanánt őrizték és hagyományozták tovább. A családban, miként a II. Vatikáni Zsinat írta: „különböző nemzedékek élnek együtt, és segítik egymást a nagyobb bölcsesség megszerzésében és abban, hogy hogyan lehet az egyén jogait összehangolni a társadalmi élet egyéb követelményeivel.”¹⁰⁶

Következésképpen egy olyan társadalommal szemben, amely egyre inkább az elszemélytelenedés veszélyében forog, s egyre inkább formátlan tömeggé válik – emiatt elveszíti emberi jellegét és ártó hatásaival oly sok embert „menekülésbe” kerget, mint például alkoholizmusba, kábítószerhez és terrorizmusba –, a családnak ma is nagy ereje van ahhoz, hogy kiragadjon az embereket a névtelenség homályából, tudatosítsa bennük személyi méltóságukat, gazdagítsa emberségüket, rádöbbenesse őket egyszeri és megismételhetetlen voltukra, és így szője bele őket a társadalomba.

3. A CSALÁD TÁRSADALMI FELADATA

Jóllehet a család szükségszerű és elsődleges feladata a gyermekek világra hozása és nevelése, ezzel még nem merítettük ki a család társadalmi feladatát.

Mind az egyes, mind a társulásba lépett családok sokfajta szociális szolgálatot végezhetnek és kell is végezniük, elsősorban a szegények javára, de minden más esetben is, amikor a hivatalos hatóságok képtelenek elérni az embereket.

A család társadalmi szolgálatának sajátos karaktere van, melyet egyre jobban ismerni és ápolni kell, elsősorban azért, hogy a fölnövekvő gyermekeket, illetve az összes családtagokat bevonják a szolgálat végzésébe.¹⁰⁷

Névszerint említendő a korunkban egyre inkább előtérbe kerülő vendégszeretet minden formája: az otthon ajtajának kitérésétől – s még inkább a lelkek ajtaján zörgetők előtti kitérüléstől – kezdve annak a feladatnak elvállalásáig, hogy minden család otthonhoz jusson, ahol mint természetes helyén megmaradhat és gyarapodhat. Elsősorban a keresztény család van arra hivatva, hogy megszívlelje az Apostol figyelmeztető szavát: „legyetek vendégszeretők”,¹⁰⁸ hogy Krisztus példáját követve és az ő szeretetének részeseiként befogadjon a rászoruló testvért: „bárki ad majd csak egy pohár vizet is egynek a legkisebbek közül, mert az én tanítványom, bizony mondom nektek, nem veszti el jutalmát”.¹⁰⁹

A család társadalmi feladata révén arra is hivatott, hogy *beavatkozzék a társadalmi életbe*, azaz elsősorban a családoknak kell gondoskodniuk arról, hogy az Állam törvényei és intézményei nem csupán ne sértsék a családot, hanem nagyon határozottan támogassák és oltalmazzák jogait és feladatait. Így tehát a családokban egyre inkább tudatosulnia kell annak, hogy „főszerepet” játszanak a „családpolitikában”, s hogy az ő feladatuk a társadalom átalakítása: máskülönben épp a család lesz az első áldozata azoknak a bajoknak, melyeket nem elhárítani, hanem csak közömbösen szemlélni akart. A II. Vatikáni Zsinat figyelmeztetett arra, hogy a családnak is feladata az önző etikai szemlélet legyőzése.¹¹⁰

4. A TÁRSADALOM A CSALÁD SZOLGÁLATÁBAN

Miként a társadalom és a család közötti szoros kapcsolat megköveteli, hogy a család nyitott legyen a társadalom felé, azaz részese legyen életének és fejlődésének, ugyanúgy e kapcsolat sürgeti, hogy a társadalom el ne mulassza egyik fontos teendőjét: a család oltalmazását és tiszteletben tartását.

A család és a társadalom feladatai kölcsönösen kiegészítik egymást az összes és minden egyes ember javának védelmében és előmozdításában, azonban a társadalomnak és még inkább az Államnak el kell ismernie, hogy a család „sajátos és alapvető jogok birtokában levő közösség”;¹¹¹ éppen ezért – a családdal való szoros összefüggések miatt – az Államot és a társadalmat súlyosan terheli a kötelesség, hogy a szubszidiaritás elvét tartsák meg.

Ezen elv alapján az Állam nem ragadhatja el és nem is szabad elragadnia a családtól azokat a feladatokat, amelyeket vele azonos szinten meg tud oldani – akár egyes családokról, akár családok társulásáról van szó –, hanem a legmesszebbmenőig támogatnia és igényelnie kell a család felelősségét. A közhatalom legyen meggyőződve arról, hogy a családban van a polgári közjó nélkülözhetetlen kincse, ezért amennyire csak képes rá, adja meg a családoknak mindazt a gazdasági, társadalmi, oktatási, politikai és kulturális segítséget, amelyre az rászorul, annak érdekében, hogy minden feladatát teljesíteni tudja.

5. A CSALÁD JOGAI

A kölcsönös támogatás és fejlesztés eszményével szemben áll az a tény, hogy sokszor szétválasztják a családot és a társadalmat, sőt szembe is helyezik őket egymással.

Valójában ugyanis, miként a Szinodus komolyan nehezményezte, a családok helyzete sok nép körében nagyon nehéz, sőt teljesen elítélendő: a törvények és intézmények igazságtalanul nem vesznek tudomást a családok és az emberi személy elidegeníthetetlen jogairól, s a társadalom nem csupán nem szolgálja a családot, hanem erőszakosan ellene van a család javainak és elsődleges igényeinek. Ezért a család, amely Isten terve szerint a társadalom alapvető sejtje, s olyan jogoknak és kötelességeknek alanya, melyek magának az Államnak és más közösségnek is sajátjai, végül is a társadalom áldozatává lesz, mivel a társadalom – igazságtalan megnyilatkozásai révén – késlekedik és mulasztásokat követ el a segítségnyújtásban.

Emiatt az Egyház nyilvánosan és határozottan védelmébe veszi a család jogait a társadalom és az Állam túrhetetlen visszaéléseivel szemben. Részleteiben a Szinodus atyái a család következő jogait említették: a családnak joga van

- ahhoz, hogy családként létezzen és fejlődjék: azaz minden embernek (még a szegényeknek is) joga van a családalapításhoz, valamint a családfenntartáshoz szükséges javakhoz;

- az élet továbbadásához és a gyermekek neveléséhez;
- a házastársi és családi élet bensőségéhez;
- a házassági kötelék és a házasság intézményének stabilitásához;
- vallásos hitük megvallásához és továbbadásához;
- ahhoz, hogy a gyermekeket saját kultúrájuk és vallási hagyományaik és értékeik szerint neveljék az ehhez szükséges eszközökkel és intézményekben;
- a fizikai, társadalmi, politikai és gazdasági biztonsághoz, főleg a szegények és betegek esetében;
- a rendezett családi élethez szükséges lakáshoz;
- ahhoz, hogy a család önmaga, vagy társulati formában képviselőt és megnyilatkozási fórumot kapjon a kulturális, társadalmi és gazdasági hivataloknál;
- ahhoz, hogy más családokkal és intézményekkel egyesületet alkosson feladatai jobb megoldása érdekében;
- a kiskorúak gondozásához és védelméhez (alkoholizmussal, kábítószerrel, pornográfiával és más ártó hatásokkal szemben) intézmények és törvények segítségével;
- ahhoz, hogy az öregek méltó módon éljenek és halhassanak meg;
- ahhoz, hogy jobb életfeltételek biztosítása végett családként kívándorolhasson.¹¹²

Az Apostoli Szentszék elfogadva a Szinodus kifejezett kérését, gondoskodni fog arról, hogy e javaslatokat tüzetesen megvizsgálja és összeállítsa a „Családi jogok jegyzékét”, amelyet aztán eljuttat a megfelelő hivatalos szervekhez.

6. KERESZTÉNY CSALÁD FELELŐSSÉGE ÉS KEGYELME

Az a társadalmi feladat, amely minden emberi család sajátja, új és eredeti módon lesz a szentségi házasságra épülő keresztény család feladatává. Miközben ugyanis a szentség a házastársi szerelem emberi igazságát a maga teljes terjedelmében magában foglalja, a keresztény házastársakat alkalmassá teszi és serkenti arra, hogy hivatásuknak élve képesek legyenek a „földi dolgokat Isten terve szerint rendezvén keresni az Isten Országát”.¹¹³

A társadalmi és politikai feladat ahhoz a királyi, azaz szolgálati küldetéshez tartozik, amelynek a keresztény házások a házasság szentsége révén lesznek részesei. A szentségben ugyanis egyszerre kapják a parancsot, amely alól nem bújhatnak ki és a kegyelmet, amely segíti és ösztönzi őket.

Ily módon a keresztény család arra hivatott, hogy mindenki előtt tanúskodjék az önzetlenségről és a nagylelkűségről azáltal, hogy a szociális kérdésekkel foglalkozva „előnyben részesíti” a szegényeket és a társadalom kivetettjeit. Így a szegények különleges szeretete által haladván előre az Úr követésében, a családnak különleges módon kell törődnie a nyomorultakkal, az öregekkel, a betegekkel, a kábítószeresekkel és az árvákkal.

7. EGY ÚJ NEMZETKÖZI REND ÉRDEKÉBEN

Látván a szociális kérdések világméretű nagyságát, a család megérti, hogy a társadalom fejlődésével kapcsolatos feladatát egészen új módon kell megoldania: egy új nemzetközi rend felépítéséhez kell segítséget nyújtania, ugyanis csak az egész világ szoros együttműködésével lehet vállalni és megoldani világméretekből az igazságosságnak, a népek szabadságának és az emberiség békéjének súlyos és nagy kérdéseit.

A családok közös hiten és reményen épülő, s a szeretettől éltetett lelki közössége olyan belső erőket hoz létre, amelyek megvalósítják, elterjesztik és tökéletesítik az emberek között az igazságosságot és kiengesztelődést, a testvériséget és a békét. Mint „kicsi egyház”, a „nagy Egyházhoz” hasonlóan, a keresztény család arra hivatott, hogy a világ számára az egység jele legyen és ily módon részt vegyen prófétai feladatában, a tanúságtételben annak a Krisztusnak országa és békéje mellett, aki felé az egész világ halad.

Ezt teszik a keresztény családok mind nevelői tevékenységük – a szeretet, az igazságosság, a szabadság és igazság elveire épülő élet példáját adván gyermekiknek –, mind azon feladatok aktív és tudatos vállalása révén, melyekkel a társadalom és intézményei igazán emberi fejlődését szolgálják; mind pedig az olyan intézményeknek nyújtott segítségük révén, melyek kifejezetten a nemzetközi rend kérdéseivel foglalkoznak.

IV. RÉSZESEDÉS AZ EGYHÁZ ÉLETÉBEN ÉS KÜLDETÉSÉBEN

1. A CSALÁD AZ EGYHÁZ MISZTÉRIUMÁBAN

A keresztény család fontos feladatai közé tartozik egyházi feladata is: arra rendeltetett ugyanis, hogy a történelem folyamán épülő Istenország szolgája legyen azáltal, hogy részesedik az Egyház életében és küldetésében.

Minél jobban megértjük e részesedés alapjait, mibenlétét és tulajdonságait, annál világosabbá válnak az Egyházat és a keresztény családot egymáshoz fűző kötélekek, amelyek a családot „miniatűr egyházzá” (*családi egyházzá*) teszik,¹¹⁴ s ennek következtében a család az Egyház misztériumának eleven képe és történeti megjelenítése lesz.

Az Anyaszentegyház az Úrtól kapott üdvözítő feladat teljesítésével mindekelőtt a keresztény családot szüli, neveli és építi. Amikor az Egyház Isten Igéjét hirdeti, a keresztény család előtt feltárja igazi mivoltát: mi a család és mivé kell lennie az Úr terve szerint. A szentségeket kiszolgáltatta gazdagítja és erősíti Krisztus kegyelmével a keresztény családot, hogy az Atya dicsőségére megszentelődjék. Amikor pedig a szeretet új parancsát hirdeti, a családot a szeretet szolgálatára serkentve arra irányítja, hogy újítsa meg ugyanazt

az önátadó és áldozatos szeretetet, amellyel Jézus Krisztus az egész emberi nemet szereti.

Így a keresztyén család beavatást nyer az Egyház misztériumába, hogy a maga módján részese legyen az Egyház sajátos küldetésének, az üdvözítés művének: a szentség erejével a keresztyén házastársak és szülők „sajátos állapotuknak megfelelően birtokolják Isten Népeinek ajándékát”.¹¹⁵ Emiatt nem csupán „befogadják” Krisztus szeretetét, amikor „üdvözített” közösséggé válnak, hanem arra is meghívást kapnak, hogy „továbbadják” testvéreiknek Krisztus szeretetét és így „üdvözítő” közösséggé alakulnak. Ily módon tehát a keresztyén család – az Egyház természetfölötti termékenységének gyümölcse és bizonyága – szimbólummá válik, amely tanúsítja az Egyház anyaságát és részesedik benne.¹¹⁶

2. EGY SAJÁTOSAN ÉS EREDETI MÓDON EGYHÁZI FELADAT

A keresztyén család arra hivatott, hogy a maga sajátos és eredeti módján tevékenyen és felelősséggel vegyen részt az Egyház küldetésében azáltal, hogy létével és tetteivel mint az *élet és a szeretet bensőséges közössége* az Egyház és a társadalom szolgálatában áll.

Ha tehát a keresztyén család olyan közösség, melynek kötelékeit a hit és a szentségek által Krisztus újította meg, az Egyház feladatában való részesezésének is *közösségi módon* kell történnie: a házastársaknak *mint házaspárnak*, a szülőknek és gyermekeknek pedig *mint családnak* kell az Egyház és a világ felé szolgálniuk. A hitben „egy szív és egy lélek”-nek¹¹⁷ kell lenniük a közös apostoli lelkület által, amely felgyújtotta őket és a közös törekvés révén, amely az egyházi és a polgári közösség szolgálatában egymáshoz kapcsolja őket.

Ezenkívül a keresztyén család Isten országát építi a történelemben azokkal a mindennapos dolgokkal, amelyek *életének föltételei* vagy annak meghatározói. Így tehát a *házastársi és családi szeretetben* – amely gazdag értékekben s a termékenység, a hűség, a kizárólagosság és egyetemesség igényeivel teljesül be¹¹⁸ – valósul meg és válik egyre tökéletesebbé a keresztyén család részvétele Jézus Krisztus és Egyháza papi, prófétai és királyi feladatában. Éppen ezért a szeretet és az élet alkotja a keresztyén család üdvözítő küldetésének velejét az Egyházban és az Egyház javára.

Erre figyelmeztet a II. Vatikáni Zsinat, amikor ezt írja: „A család jó szívvel juttasson a maga lelki gazdagságából más családoknak is. A keresztyén család – épp mert alapja a szentségi házasság: Krisztus és az Egyház szeretet-szövetségének képmása és részese – tegye mindenki számára szinte kézzelfoghatóvá az Üdvözítő éltető jelenlétét a világban és egymás iránt való szeretete, a gyermekáldás nagylelkű vállalása, az egység és a hűség ápolása, továbbá valamennyi családtagnak szeretettel teljes együttműködése által.”¹¹⁹

Miután megalapoztuk a családnak az Egyház küldetésében való részesedését, itt az ideje, hogy megvilágítsuk e *részesedés elemeit Jézus Krisztussal, a Prófétaival, Főpappal és Királlyal való hármas kapcsolatában*. Tehát be kell

mutatnunk a keresztény családot először mint hívő és evangelizáló, másodszor mint Istennel párbeszédben levő, harmadszor mint az embereknek szolgáló közösséget.

A) A KERESZTÉNY CSALÁD: HÍVŐ ÉS EVANGELIZÁLÓ KÖZÖSSÉG

1. A HIT: ISTEN CSALÁDRA VONATKOZÓ TERVÉNEK FELFEDEZÉSE ÉS CSODÁLATA

A keresztény család, amely részesedik az Egyház életében és küldetésében, s vallásos hittel hallgatja Isten igéjét és azt szilárd bátorsággal hirdeti,¹²⁰ azáltal végzi *prófétai feladatát, hogy befogadja és hirdeti Isten igéjét*: így napról napra egyre inkább hívő és evangelizáló közösséggé válik.

A keresztény szülők és házastársak is tartoznak a hit engedelmességével:¹²¹ arra vannak hivatva, hogy befogadják az Úr igéjét, amely mint jó hír feltárja előttük házassági és családi életük csodálatos újdonságát, amelyet Krisztus szentté és megszentelővé tett. Csak a hitben fedezhetik fel ugyanis és csodálhatják hálás lélekkel azt a méltóságot, amelyre Isten a családot és a házasságot emelte, amikor Jézus Krisztus és az ő Egyháza, illetve az Isten és az emberek közötti szeretetszövetség jelévé és helyévé tette.

Már a keresztény házasság előkészítése bizonyos út a hithez. Kiváló alkalmat kínál arra, hogy a jegyesek újra felfedezzék és mélyebben megértsék a keresztségben kapott és a keresztény neveléssel táplált hitet. Ily módon elismerik és szabadon elfogadják hivatásukat, amely arra szólítja őket, hogy Krisztus követését és Isten országának szolgálatát házasságban élve valósítsák meg.

A hitvallás különleges pillanata a szentségi házasság megkötése, amely belső természete szerint hirdeti az Egyházban a házastársi szeretet Evangéliumát. Ez az Evangélium Isten igéje, amely „kinyilatkoztatja” és „végrehajtja” Isten bölcs és szeretettel teljes tervét a házasságról, mely szerint titokzatosan, de igazán részesévé válnak Isten emberszeretetének. Ha a házasság szentségének megkötése önmagában Isten igéjének hirdetése, akkor mindazokban, akik különféle módokon főszereplői és részesei, fel kell hangoznia az Egyházban és az Egyház közösségével elmondott „hitvallásnak”.

E hitvallásnak azonban a házastársak és a család élete folyamán folytatódnia kell. Isten ugyanis, aki a jegyeseket meghívta a házasságra, a házasságban továbbra is hívja őket.¹²² A mindennapi élet eseményeiben, tetteiben, kérdéseiben és nehézségeiben Isten eljön hozzájuk, megmutatja és feltárja azokat a konkrét követelményeket, amelyek Krisztus Egyház iránti szeretetében való részesedésük alapján sajátos – családi, társadalmi, egyházi – állapotuknak megfelelően állnak előttük.

A házastársi és családi közösségnek „együttesen” kell megtalálnia Isten tervét és így kell engedelmeskedniük az emberi szeretet megtapasztalása által, amelyet a házastársak, a szülők és gyermekek egymás között Krisztus lelke küldetésével valósítanak meg.

Éppen ezért miként a nagy Egyháznak, úgy a kis családi egyháznak is szünet nélkül és komolyan hallania kell az Evangéliumot. Innen származik a családnak az a kötelezettsége, hogy gondoskodnia kell az állandó hitoktatásról.

2. A KERESZTÉNY CSALÁD EVANGELIZÁCIÓS SZOLGÁLATA

Amennyire befogadja az Evangéliumot és érlelődik a hitben, annyira válik a keresztény család evangelizáló közösséggé. Hallgassuk csak ismét VI. Pál pápát: „A család is, miként az Egyház, az evangelizálás területe, ahol az Evangéliumot továbbadják, s ahonnan az Evangélium szétsugárzik. Ahol egy család tisztában van ezzel a küldetésével, minden tagja befogadja az Evangéliumot és tovább is adja. A szülők az Evangéliumot nemcsak átadják gyermekeiknek, hanem vissza is kapják tőlük, amikor látják, hogyan él meg. Az ilyen család sok más családra és egész környezetére is kisugározza az Evangéliumot.”¹²³

A Szinodus arra a buzdításra való hivatkozással, amelyet Puebla városában mondtunk el, ismét kimondta, hogy az evangelizáció jövője legnagyobb-részt a családi egyháztól függ.¹²⁴ A család apostoli küldetése, amely a keresztiségből fakad, új erőt nyer a házasság szentségi kegyelméből a hit továbbadására és arra, hogy a maga közösségét Isten terve szerint megszentelje és átalakítsa.

A mai keresztény család különleges feladata, hogy Krisztus húsvéti szövetségének legyen tanúja azáltal, hogy állandóan sugározza az örömet, szeretetet és a biztos reményt, amelyről számot kell adnia: „A keresztény család fennszóval hirdeti mind az Istenország jelenlévő erejét, mind az örök élet reményét”.¹²⁵

Vannak olyan körülmények – s ilyeneket az Egyház sajnos tapasztal –, amelyek között a családi katekézisre feltűnően szükség van: „Ahol vallásellenes törvények akadályozzák a hitoktatást; ahol a szekularizáció vagy a hitetlenség eláradása miatt nincs rá mód, hogy egyéb formákban történjék a hitre való nevelés, ott a család mint „családi egyház” marad az egyetlen hely, ahol a gyermekek és a fiatalok a hiteles katekézishez hozzájuthatnak”.¹²⁶

3. EGYHÁZI SZOLGÁLAT

Az evangelizáció szolgálata a keresztény szülők sajátos és semmivel nem pótolható feladata. Magára ölti ugyanis a családi élet jellemző vonásait, mert – miként történnie kell – átszővi a szeretet és egyszerűség, a konkrétság és a mindennapos tanúságtétel.¹²⁷

A családnak úgy kell az életre nevelnie a gyermekeket, hogy mindenki maradéktalanul teljesítse az Istentől kapott hivatása szerinti feladatát. A család ugyanis, amely nyitott a transzcendens értékek felé, örömmel szolgál a testvéreknek, nagylelkűen és hűségesen teljesíti feladatait és naponként

tapasztalja, hogy részesedik Krisztus dicsőséges Keresztjének misztériumában: az Isten országának szentelt életre szóló hivatás első és legjobb szemínáriuma lesz.

A szülők evangelizációs és katekéta szolgálatának serdülő- és ifjúkorukban is kísérnie kell a gyermekek életét, amikor – miként ez gyakran megtörténik – szembehelyezkednek a keresztény hittel, amelyet gyermekkorukban kaptak, vagy el is utasítják azt. Amint az Egyházban az Evangélium hirdetése soha el nem választható az Apostol kínjaitól, ugyanúgy a családban a szülőknek bátor és derős lélekkel kell vállalniuk a nehézségeket, melyek Evangéliumot hirdető apostolkodásukat olykor még gyermekeik körében is akadályozzák.

Nem szabad megfélekedoznunk arról, hogy a keresztény házastársak és szülők evangelizációs szolgálata természete szerint egyházi szolgálat, azaz beépül az egész Egyház egyetemes testébe, amely evangelizált és evangelizáló közösség. A családi egyház evangelizációjának és katekézisének – mint olyan szolgálatnak, amely az Egyház küldetéséből ered, ahhoz tartozik, és Krisztus testének építésére van rendelve¹²⁸ – bensőséges kötelékekkel és a feladat tudatos vállalásával kell kapcsolódnia minden egyéb evangelizációs és katekéta tevékenységhez, melyet akár egyházmegyei, akár plébániai közösségekben végeznek.

4. AZ EVANGÉLIUMOT HIRDETNI KELL MINDEN TEREMTMÉNYNEK

Az evangelizáció sajátos tulajdonsága az egyetemesség, azaz nem ismer határokat. E tevékenységet belülről a missziós törekvés és buzgóság lelkesíti, amely válasz Krisztus kifejezett és egyedülálló parancsára: „Elmenvén az egész világra hirdessétek az Evangéliumot minden teremtménynek.”¹²⁹

A keresztény család hite és evangelizációs feladata rendelkezik ezzel a missziós küldetéssel. A házasság szentsége – amely föleleveníti a hitvédelemnek és a hitterjesztésnek azt a feladatát, amelyet az ember a keresztségben kap, s amelyet a bérmlás megerősít¹³⁰ – a keresztény házastársakat és szülőket Krisztus tanúivá teszi „a föld végső határáig”,¹³¹ s a szeretet és az élet igazi és hiteles „misszionáriusaivá” avatja.

Már a családon belül megvalósulhat bizonyos misszionálás. Ez olyan esetben fordul elő, amikor valamelyik családtag hitetlen, vagy megfelelő módon nem gyakorolja a hitét. Ilyenkor a többieknek életükkel kell tanúságot tenniük a hitről, s ez elindíthatja és megerősítheti őt azon az úton, amely majd elvezeti oda, hogy maradéktalanul csatlakozzék az üdvözítő Krisztushoz.¹³²

Amikor a családon belül már fölébredt a missziós lelkület, ez a családi egyházat arra serkenti, hogy Krisztus jelenlétének és szeretetének ragyogó jele legyen a „távolállóknak”, a még nem hívő családoknak, illetve azoknak a családoknak, amelyek ugyan keresztények, de nem élik a hitüket. Ez a misszionáló család arra hivatott, hogy „példájával és tanúságával” megvilágosítsa „azokat, akik keresik az igazságot”.¹³³

Miként az ősegyházban Aquila és Priscilla misszionáló házaspár volt,¹³⁴ ugyanúgy manapság az Egyház számára fogyatkozást nem ismerő megújulást és virágzást jelent azoknak a keresztény családoknak és házaspároknak léte, akik legalább bizonyos időre elmennek misszióba, hogy hirdessék az Evangéliumot és Jézus Krisztus szeretetével szolgáljanak az embereknek.

A keresztény családok különleges módon támogatják az Egyház missziós ügyét, amikor fiaikban és leányaikban ápolják a missziós hivatást.¹³⁵ és még általánosabban, amikor úgy nevelik gyermekeiket, hogy „már kicsi koruktól kezdve fölkészítik őket Isten minden ember felé irányuló szeretetének felismerésére”.¹³⁶

B) A KERESZTÉNY CSALÁD: ISTENNEL DIALÓGUSBAN LEVŐ KÖZÖSSÉG

1. AZ EGYHÁZ CSALÁDI SZENTÉLYE

Az Evangélium hirdetése és annak hívő elfogadása a szentségek kiszolgáltatásában és vételésében válik teljessé. Az Egyház ugyanis, ez a hívő és evangelizáló közösség, egyúttal papi nép is: az új és örök Szövetség Főpapjának, Krisztusnak méltósága ékesíti és az Ő hatalmának részese.¹³⁷

E papi népbe, az Egyházba a keresztény család is beépül, mégpedig a házasság szentsége által, amely életét megalapozza és táplálja: az Úr Jézus élteti szüntelenül és indítja-kötelezi arra, hogy párbeszédben álljon Istennel a szentségi életben, élete feláldozásában és az imádságban.

Ez az a *papi feladat*, amelyet a keresztény család gyakorolhat és kell is gyakorolnia a családi és házastársi élet mindennapos dolgaiban, szoros összeköttetésben az egyetemes Egyházal. Így a keresztény család *arra hivatott, hogy megszentelődjék és megszentelje az egyházi közösséget és a világot is.*

2. A HÁZASSÁG: A KÖLCSÖNÖS MEGSZENTELÉS SZENTSÉGE ÉS KULTIKUS CSELEKMÉNY

A keresztény házaspár és család megszentelődésének sajátos forrása és különleges eszköze a házasság szentsége, amely föleleveníti és tökéletessé teszi a keresztség megszentelő kegyelmét. Krisztus halála és föltámadása misztériumának erejéből, amelybe a keresztény házasság újra beavatja az embereket, a házastársi szerelem megtisztul és megszentelődik: „Ezt a szeretelmet az Úr arra méltatta, hogy a kegyelem és a Szeretet különleges ajándékával meggyógyítsa, tökéletessé tegye és fölemelje”.¹³⁸

Jézus Krisztus kegyelmi ajándéka nem korlátozódik a házasság szentségének kiszolgáltatására, hanem elkíséri a házastársakat egész életük folyamán. Erről beszél a II. Vatikáni Zsinat, amikor így tanít: Jézus Krisztus „velük marad, hogy miként Ő szerette az Egyházat és önmagát adta érte, ugyanúgy

kölcsönös odaadással és örök hűséggel szeressék egymást a házastársak is... ezért a keresztény házastársakat külön szentség erősíti meg állapotbeli feladataikban és méltóságukban, sőt erre mintegy fel is szenteli őket. Ennek erejével teljesítik házastársi és családi kötelességeiket; ez tölti el őket Krisztus lelkületével, amely egész életüket hittel, reménnyel és szeretettel hatja át. Így halad előre egyéni tökéletesedésük és egymás kölcsönös megszentelése, s ezáltal együttesen dicsőítik Istent”.¹³⁹

Az életszentségre szóló egyetemes meghívás a keresztény házastársaknak és szülőknek is szól. Sajátos értelmet nyer számukra a házasság szentségében, s a házastársi és családi életben válik konkrét valósággá.¹⁴⁰ Belőle kegyelem születik és az az igazi és mély *családi és házastársi lelkület*, amelyet a teremtettség, a szövetség, a Kereszt, a feltámadás és a házasság jel-természete táplál, amelyekre a Szinodus ismételten hivatkozott.

A keresztény házasság – éppen úgy, mint a többi szentségek, melyek „arra rendeltetnek, hogy megszenteljék az embereket, építsék Krisztus testét és megdicsőítsék Istent”¹⁴¹ – az Egyházban és Jézus Krisztusban Istent dicsőítő (kultikus) cselekmény: kiszolgáltatásával a keresztény házastársak kifejezik hálájukat Isten iránt a nekik juttatott nagyszerű ajándékért. Hálát adnak azért, hogy házastársi és családi életükben újra megélhetik azt a szeretetet, amellyel Isten minden embert, az Úr Jézus pedig Menyasszonyát, az Egyházat szereti.

És miként a szentségből a házastársakra ajándék és kötelezettség árad, hogy a kapott megszentelést életükben naponként tapasztalják, ugyanúgy e szentségből kegyelem és erkölcsi kötelezettség fakad, hogy életük egészét szünet nélküli „lelki áldozattá” alakítsák.¹⁴² A keresztény házastársakra és szülőkre is vonatkoznak – főleg a földi dolgokban – azok a szavak, amelyeket a Zsinat mond: „Így a laikusok is mint imádó emberek, s mint akik mindeütt szentül cselekszenek, magát a világot szentelik Istennek”.¹⁴³

3. A HÁZASSÁG ÉS AZ EUCHARISZTIA

A keresztény család megszentelődésének feladata elsődlegesen a keresztiségben gyökerezik, de végső jelentését az Eucharisziában találja meg, amelyet a keresztény házassággal nagyon bensőséges szálak kötnek össze. A II. Vatikáni Zsinat kiemelte a házasság és az Eucharisztia közötti különleges kapcsolatot, amikor elrendelte, hogy „a házasságot általában Szentmisében kössék”.¹⁴⁴ Ezt az összefüggést újra fel kell fedeznie és mélyebben át kell látnia annak, aki meg akarja érteni és életre akarja váltani a keresztény család és házasság kegyelmeit és kötelezettségeit.

A keresztény házasság forrása az Eucharisztia. Az eucharisztikus áldozat ugyanis Krisztus és az Egyház közötti szeretetszövetséget idézi fel, amelyet Ő a kereszten kiontott vérével pecsételt meg.¹⁴⁵ Az új és örök Szövetség ezen áldozatában találják meg a keresztény házastársak a forrást, amelyből házassági szövetségük fakad, benne találják meg a mintaképet és belőle merítik az életet. Krisztusnak az Egyházért felajánlott szeretet áldozatát megje-

lenítő Eucharisztia a szeretet forrása. Az eucharisztikus ajándékban találja meg a keresztény család életének alapját és „közösségének” valamint küldetésének „lelkét”: az eucharisztikus kenyér ugyanis a családi közösség különböző tagjaiból egy testet alkot, amely az Egyház egységének megnyilatkozása és belőle való részesedés. Így a Krisztus „átadott” Testében és „kiontott” Vérében való közösség a keresztény család apostoli és missziós tevékenységének kimeríthetetlen forrása lesz.

4. A MEGTÉRÉS ÉS KIENGESZTELŐDÉS SZENTSÉGE: A GYÓNÁS

A megszentelődés feladatának elengedhetetlen és állandó része a keresztény családban az, hogy elfogadják a megtérésre szólító evangéliumi felhívást. E felhívás minden kereszténynek szól, aki hűtlen lesz a keresztségben kapott „újjászületéshez”, mely által „szent” lett. Maga a keresztény család sem tartja meg mindig a kegyelem törvényét és azt a keresztségi megszentelődést, amely megújult a házasság szentségében.

A keresztény családon belüli bűnbánatnak és kölcsönös megbocsátásnak, amelyet a családtagok a mindennapi életben annyiszor gyakorolnak, különleges szentségi ideje van a bűnbánat szentségében. A házastársakra vonatkozóan VI. Pál pápa így írt a *Humanae vitae* kezdetű enciklikában: „ha pedig még bűnük fogva tartaná őket, ne csüggedjenek, hanem alázatosan és állhatatosan meneküljenek Isten irgalmához, amelyet a bűnbánat szentsége bőségesen áraszt”.¹⁴⁶

E szentségeknek különleges hatása van a családi életre: miközben a házastársak és az összes családtagok a hit által megértik, hogy a bűn nem csupán az Istennel kötött szövetséggel ellenkezik, hanem a házastársak szövetségével és a család közösségével is, találkoznak Istennel, „aki gazdag az irgalomban”,¹⁴⁷ s aki – mivel a bűnnél erősebb szeretettel szeret¹⁴⁸ – megújítja és tökéletesíti a házastársi szövetséget és a családi közösséget.

5. A CSALÁDI IMÁDSÁG

Az Egyház imádkozik a keresztény családjáért, de arra is tanítja, hogy nagylelkűen engedelmeskedve teljesítse Krisztustól, a Főpaptól kapott papi feladatát és becsülje meg az ajándékot, amelynek birtokában van. Valójában ugyanis a hívők keresztségi papsága, melyet szentségi házasságban élve jelemlenek meg, a házastársaknak és a családnak alapot szolgáltat ahhoz a hivatáshoz és küldetéshez, melynek következtében mindennapos életük átalakul „Jézus Krisztus által Istennek kedves lelki áldozatokká”.¹⁴⁹ Ez nem csupán az Eucharisztia és a többi szentségek vétele, valamint önmaguknak Isten dicsőségére való följajánlása által valósul meg, hanem a szokásos imádságok és a hozzájuk csatlakozó beszélgetésekben is, melyeket Jézus Krisztus által folytatnak az Atyával a Szentlélekben.

A családi imádságnak sajátos tulajdonságai vannak: olyan *közösségi* imádság, amelyet a férj és a feleség, a szülők és a gyermekek közösen mondanak. Ugyanakkor ez az imádságos közösség gyümölcse és követelménye annak a közösségnek, amelyet a keresztség és a házasság szentsége táplál. A keresztyén család tagjaira egész különlegesen érvényesek azok a szavak, amelyekkel az Úr Jézus a jelenlétét igéri: „ismét mondom nektek: Ha ketten közületek egyetértenek a földön minden dologban, amit csak kérnek, meglesz nekik az én Atyámtól, aki a mennyekben van. Ahol ugyanis ketten vagy hárman összegyűltek az én nevemben, ott vagyok közöttük”.¹⁵⁰

Az ilyen családi imádság különleges témája *maga a családi élet*, amely minden vonatkozásában úgy bontakozik ki, mint Isten gyermekeinek az Ő hívó szavára adott válasza: az örömök és bánatok, a remények és szomorúságok, a születések és születésnapok, a szülők házasságkötési évfordulóí, a búcsúzások, távollétek és megérkezések, súlyos és döntő elhatározások, halálesetek és egyéb hasonló események mind Isten szeretetéről tanúskodva hatnak a család életére. Ezeknek az eseményeknek alkalmat kell adniuk a hálaadásra, a könyörgésre, a bizalommal teljes ráhagyatkozásra, amellyel a család közös menyeei Atyjára bízza magát. A keresztyén család mint családi egyház csak úgy tudja megvalósítani méltóságát és feladatát, ha szüntelenül élvezi Isten segítségét, melyet kétségtelenül el is nyer, ha alázatos és hívó imádságban kéri.

6. AZ IMÁDSÁG NEVELŐI

Az összes keresztyének keresztségből fakadó papi méltósága és küldetése alapján a keresztyén szülők sajátos feladata, hogy a gyermekeket megtanítsák imádkozni és fokozatosan elvezessék őket Isten misztériumának felfedezésére és a Vele való párbeszédre: „Igen fontos, hogy a házasság szentségének kegyelmével és hivatásával gazdagított keresztyén családban a gyermekek a keresztségben elnyert hit szerint már kiskorukban megtanulják Isten ismeretét és tiszteletét, valamint embertársaik szeretetét.”¹⁵¹

Az imádságra való nevelés elsődleges és szükségszerű összetevője a szülők konkrét példája és életének tanúságtétele: az olyan édesapa és édesanya, aki együtt imádkozik gyermekeivel, miközben királyi papságát gyakorolja, le száll gyermekei szívének mélyébe és ott olyan nyomokat hagy, melyeket az élet későbbi eseményei nem tudnak kitörölni. Hallgassuk csak újra VI. Pál pápát, aki így buzdítja a szülőket: „Édesanyák, megtanítjátok-e gyermekeiteket a keresztyén imádságokra? A papokkal együtt előkészítitek-e őket a szentségek vételére: a gyónásra, az áldozásra és a bérmlálásra? Hozzászoktatjátok-e őket ahhoz, hogy ha betegek, gondoljanak a szenvedő Krisztusra, s hogy Szűz Máriát és a szenteket segítségül hívják? Imádkozzatok-e a családban a Rózsafüzért?

És ti, édesapák, tudtok-e legalább néha közösen imádkozni gyermekeitekkel és az egész családdal? Gondolkodásmódotokban és cselekedeteitekben megnyilvánuló példátok, melyet legalább egy kevés közös imádság kísér,

életre szóló lecke és felbecsülhetetlen értékű kultikus tett. Így vigyetek békét otthonotokba: »Békesség e háznak« El ne feledjétek: így építetek az Egyházat!”¹⁵²

7. LITURGIKUS ÉS MAGÁNIMÁDSÁG

Az egész Egyház és az egyes hívők imádságai között mély és eleven összefüggés van, amint ezt világosan kifejezte a II. Vatikáni Zsinat.¹⁵³ A családi egyházban folyó imádságnak egyik alapvető célja, hogy a gyermekek természetes módon eljussanak az egész Egyház liturgikus imádságához, részben az arra történő felkészítés által, részben úgy, hogy a liturgikus imádságot alkalmazzák a személyes, családi és társadalmi élet helyzeteire. Ezért elengedhetetlen, hogy idővel a keresztény család minden tagja részt vegyen – főleg vasár- és ünnepnapokon – az Eucharishtiában, de a többi szentségekben is, illetve jelen legyen a gyermekek szentségekbe történő beavatásánál (azaz keresztelésénél, áldozásánál és bérmlásánál). A Zsinat irányelvei új lehetőségeket nyújtanak a keresztény családnak azzal is, hogy az olyan közösségek közé számlálja, amelyekben ajánlatos a Liturgia Horarum (a Zsolozsma) végzése.¹⁵⁴ A családnak arról is gondoskodnia kell, hogy otthon a családtagoknak megfelelő módon megünnepeljék a liturgikus esztendő ünnepeit és időszakait.

Annak érdekében, hogy a templomban folyó liturgiára felkészüljenek, illetve azt otthon folytassák, a családnak megvan a maga nagyon változatos magánimádság-készlete. E változatosság – miközben tanúskodik arról a mérhetetlen gazdagságról, amellyel a Szentlélek élteti a keresztény imádságot – megfelel a lelkét Isten felé irányító ember életkörülményeinek és igényeinek. A Szinodus atyái a reggeli és az esti imádságon kívül kifejezetten ajánlják Isten igéjének olvasását és a felette való elmélkedést, a szentségekre való előkészületet; Jézus szentséges Szívének tiszteletét és a neki szóló felajánlást, a Boldogságos Szűz Mária tiszteletének különféle formáit, az asztali áldást és a népi vallásosság ápolását.

Az Egyház, tiszteletben tartva Isten fiainak szabadságát, különös gonddal ajánlotta és ajánlja híveinek a jámborság néhány formáját. Ezek közé tartozik a Rózsafüzér imádkozása: „Elődeink nyomdokaiban járva a család imádságai között nagyon ajánljuk a Rózsafüzért ... A Boldogságot Szűz Mária Rózsafüzérét azon »közös imádságok« között, melyeket a keresztény családnak imádkoznia kell, kétségtelenül a leghatásosabbak közé kell sorolnunk. Szeretnénk és nagyon óhajtjuk, hogy a családtagok jöjjenek össze imádkozni, s gyakran és szívesen imádkozzák a Rózsafüzért”.¹⁵⁵ Az ilyen hiteles, máriás jámborság, amely a Szent Szűz erényeinek buzgó követésében és a vele való szoros kapcsolatban mutatkozik meg, nagyon megfelelő eszköz arra, hogy táplálja a család szeretetközösségét és előmozdítsa a házastársi és családi lelkiületet. Mária ugyanis, aki Krisztus és az Egyház Anyja, különleges módon Édesanyja a keresztény családoknak és a családi egyházaknak is.

8. IMÁDSÁG ÉS ÉLET

Arról sem szabad soha megfeledkeznünk, hogy az imádság a keresztény élet lényeges alkotórésze, benső természete szerint szükségszerű eleme; sőt „emberségünk” természetéhez tartozik; „az ember belső igazságának elsődleges megnyilatkozása, a lélek szabadságának alapvető feltétele”.¹⁵⁶

Ezért az imádság nem menekülés, amely elvon a mindennapi feladatoktól, hanem épp ellenkezőleg lendületet ad, hogy a keresztény család elfogadja és végrehajtsa minden feladatát, amelyeket az emberi társadalom elsődleges és alapvető sejtjeként végre kell hajtania. Éppen ezért az Egyház életében és feladatában való tevékeny részvétel összhangban áll azzal a hűséggel és imádságra való törekvéssel, amely a keresztény családot a termékeny szőlőtőhöz, az Úr Krisztushoz köti.”¹⁵⁷

A Krisztussal való eleven közösségből – amelyet a Szent Liturgia, az önátadás és az imádság táplál – ered a keresztény családnak az a termékenység, amely az emberiségnek nyújtott szolgálat révén az egész világnak javára van.¹⁵⁸

C) A KERESZTÉNY CSALÁD: AZ EMBER SZOLGÁLATÁBAN ÁLLÓ KÖZÖSSÉG

1. A SZERETET ÚJ PARANCSA

Az Egyháznak – e prófétai, papi, királyi népnek – az a küldetése, hogy minden embert elvezessen Isten ígéjének hívó elfogadására, megünneplésére és a róla való tanúságtételre a szentségekben és az imádságban, s végül az élet konkrét dolgaival történő bizonyítására a szeretet új parancsának ajándéka szerint.

A keresztény család a maga törvényét nem valamilyen írott törvénykönyvben, hanem a Szentlélek személyes cselekvésében találja meg, aki a keresztény embert élteni és kormányozza. Ez a „lélek életének törvénye Jézus Krisztusban”¹⁵⁹: „Isten szeretete kiáradt a szívünkbe a Szentlélek által, aki nekünk adatott”.¹⁶⁰ Ugyanezt kell elmondanunk a keresztény családról és házastársakról: irányítójuk és törvényük Jézus Szent Lelke, aki a házasság szentségéből áradt a szívükbe. A vízben és Szentlélekben történő keresztséget követően a házasság szentsége megismétli a szeretet evangéliumi törvényét és a Szentlélek ajándékával mélyebben belevési a keresztény házastársak lelkébe: megtisztított és megváltott szerelmük a szívükben munkálkodó Lélek gyümölcse, és annak az erkölcsi életnek alapvető törvénye, amelyet felelősségteljes szabadságuk igényel.

Így tehát a keresztény családot a Lélek új törvénye és a királyi néppel, az Egyházzal való közösség élteni és irányítja, s arra rendeli, hogy „szolgálatát” Isten és a felebarát iránti szeretetben gyakorolja. Amint Krisztus királyi hatalmával él, amikor az emberek szolgálatára szenteli magát,¹⁶¹ ugyanúgy a keresztény ember is akkor nyeri el Urának királyi méltóságában való része-

sedését, amikor az Ő embereknek szolgáló lelkületét és cselekedeteit sajátítja el. Krisztus „e hatalmát közölte tanítványaival, hogy ők is a királyi szabadság állapotába kerüljenek, s önmegtagadásukkal és szent életükkel legyőzzék magukban a bűn országát (vö. Róm 6, 12), sőt hogy másokban is Krisztusnak szolgálva alázatosan és türelmesen elvezessék testvéreiket ahhoz a Királyhoz, akinek szolgálni uralkodást jelent. Az Úr ugyanis azt kívánja, hogy a világi hívők is terjesszék az ő országát, »az igazság és élet, az ételszentség és kegyelem, az igazságosság, a szeretet és a béke országát«. Ebben az országban maga a természet is felszabadul a mulandóság szolgai állapotából Isten gyermekeinek dicsőséges szabadságára (vö. Róm 8, 21)”.¹⁶²

2. MINDEN TESTVÉR BEN FEL KELL FEDEZNI ISTEN KÉPMÁSÁT

A keresztyén családot a szeretet új törvénye ösztönzi és támogatja, hogy életében gyakorolja a vendégszeretetet, a tiszteletet és a szolgálatot minden ember iránt, akiket személyes méltóságuknak és istengyermekségüknek megfelelően kell fogadnia.

Ennek azonban elősorban a házastársak egymás közti és a családdal való kapcsolatában kell megnyilvánulnia, tudniillik abban, hogy a mindennapos teendőkkel ápolják a személyek közösségét, amely a bensőséges szeretetközösségre támaszkodik és belőle növekszik. E testvéries lelkületnek a tágabb körű egyházi közösség összefüggésében kell fejlődnie, amelybe a keresztyén család beépült: az Egyház a családokban élő szeretet révén válhat egyre ott-honosabbá, s ilyenné is kell válnia. Ez azt jelenti, hogy egyre családiasabbnak kell lennie az emberségesebb és testvériesebb kapcsolatok jóvoltából.

A Szeretet átlépi a hittestvérek körét, mert „minden ember testvérem”. A Szeretet minden emberben, de elsősorban a szegényekben, a betegekben, a szenvedőkben és az igazságtalanság áldozataiban Krisztus arcát és a testvért fedezi fel, akit szeretnie és szolgálnia kell.

Annak érdekében, hogy a család emberszolgálat az evangéliumi erkölcs szerint valósuljon meg, nagyon ügyelni kell arra, amit a II. Vatikáni Zsinat a következő szavakkal sürget: „Hogy a Szeretet ilyen gyakorlása a szeretet minden formáját felülmúlja, (ahhoz) a felebarátban azt az istenképiséget kell látni, amelyre Isten megteremtette, valamint az Úr Krisztust, akinek minden olyan szolgálat szól, amivel a rászorulókat segítik”.¹⁶³

Miközben a keresztyén család a Szeretetben építi az Egyházat, az emberek és a világ szolgálatára szenteli magát, és megvalósítja azt az „emberi haladást”, melynek természetéről a Szinodus családokhoz intézett üzenetében ezt olvashatjuk: „A család másik feladata az, hogy az embereket szeretetre nevelje és megtanítsa arra, hogy úgy tudjanak szeretni minden körülmények között és minden kapcsolatukban, hogy a család ne zárkózzék magába, hanem nyíljon meg a közösség felé, mégpedig az igazságérzet és a mások iránti tisztelet révén, továbbá annak a feladatnak a tudatával, amely arra készíti, hogy az egész emberi társadalom javát szolgálja”.¹⁶⁴

NEGYEDIK RÉSZ

A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ IDŐSZAKAI, FORMÁI, MUNKÁSAI ÉS NEHÉZ ESETEI

I. A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ IDŐSZAKAI

1. AZ EGYHÁZ VÉGIG KÍSÉRI ÚTJÁN A KERESZTÉNY CSALÁDOT

Mint minden embernek, a családnak is fejlődnie és növekednie kell. A jegyesség időszaka és a szentségi házasság megkötése után a házastársak elindulnak a mindennapok útján, hogy lépésről lépésre birtokba vegyék a házasság javait és teljesítsék kötelességeiket.

A hit világosságánál, a remény erejével és az Egyházal való közösségben a keresztény család is megtapasztalja, hogy részese annak az emberi zarándoklatnak, amely Isten országának megvalósulása és kinyilvánulása felé tart.

Ezért újra, fokozottabban meg kell világítanunk, hogy mennyire sürgető feladat az Egyház lelkipásztori munkájában a család támogatása. Minden erőnkkel azon kell lennünk, hogy a család lelkipásztori gondozása erősödjön és fejlődjön, és valóban előnyt élvezzen, mert bizonyosak vagyunk abban, hogy a jövőendő evangelizációja a családi egyháztól függ.¹⁶⁵

Az Egyház lelkipásztori gondja nem korlátozódik csupán a hozzá közvetlen közel élő családokra, hanem Krisztus szívének mértéke szerint tágitja ki a határokat és egyetemesen törődik az összes családokkal, főleg azokkal, akik nehéz vagy rossz körülmények között élnek. Az Egyháznak az összes családok felé el kell mondania a teljes igazság, az emberiség, a jóság és a remény ígét még akkor is, ha a családok nagyon nehéz terheket viselnek. Mindenkinek felajánlja önzetlen segítségét annak érdekében, hogy megközelíthessék annak a családnak eszményét, amelyet a Teremtő „kezdettől fogva” akart, s amelyet Krisztus megváltó kegyelmével megújított.

Az Egyház lelkipásztori tevékenységének akkor is meg kell tartania a fokozatosság törvényét, amikor a családdal foglalkozik, és lépésről lépésre kell követnie a család alakulását és fejlődését.

2. A HÁZASSÁGI ELŐKÉSZÜLET

Napjainkban különösen szükséges, hogy a fiatalokat felkészítsük a házassági és családi életre. A világnak vannak még olyan részei, ahol ősi hagyományaik szerint maguk a családok adják át a fiataloknak – beavatással, vagy fokozatos neveléssel – a házastársi és családi élet tudnivalóit. De azok a változások, amelyek korunk szinte minden társadalmában lezajlottak, azt követelik, hogy ne csupán a család, hanem a társadalom és az Egyház is törekedjék arra, hogy a fiatalokat jól felkészítse eljövendő feladataikra. A mai családok

életében ezt sokszorosan gátolja az, hogy a fiatalok az új életkörülmények között részben nem ismerik meg az értékek helyes rendjét, részben – mivel már nem rendelkeznek pontos cselekvési szabályokkal – azt sem tudják, hogyan nézhetnének szembe az új nehézségekkel és hogyan tudnának fölérni kerekedni. A tapasztalat azonban azt mutatja, hogy azok a fiatalok, akiket a családi életre felkészítettek, általában jobban boldogulnak, mint a többiek.

Ez még inkább érvényes a keresztény házasságra, melynek ereje oly sok férfi és nő szent életét áthatja.

Ezért az Egyháznak jobb és bőségesebb házassági előkészítésről kell gondoskodnia, hogy amennyire lehetséges, elhárítsa azokat a nehézségeket, amelyek sok házaspárt terhelnek, s hogy egyre nagyobb számban jöhessenek létre boldog házasságok.

A házassági előkészítésnek folyamatosnak és fokozatosnak kell lennie. Három alapvető szakaszban kell történnie: távoli, közelebbi és közvetlen.

A *távoli előkészület* a gyermekkorban kezdődik, abban a bölcs családi pedagógiában, amely törekszik arra, hogy a gyermekeket önismeretre vezesse, mint olyan embereket, akik összetett lelki adottságokkal, egyedi személyiséggel, sajátos erényekkel és gyengeségekkel rendelkeznek. Ebben az időben kell megalapozni mindazon igazi emberi értékek tiszteletét, amelyek a személyes és társadalmi kapcsolatokban valósulnak meg.

Ez az értéktisztelet kihat a jellem alakulására, az egyéni hajlamok feletti uralkodásra és azok helyes megvalósítására, a másik nemről alkotott véleményre, a vele való találkozásra és minden egyéb hasonlóra. Ezen felül – főleg a keresztények számára – szükséges, hogy a gyermekek hiteles lelki és kateketikai oktatásban részesüljenek, amely úgy magyarázza a házasságot, mint hivatást és küldetést és nem feledkezik meg arról a lehetőségről sem, hogy az élet a papságban vagy a szerzetességben teljesen Istennek ajándékozható.

Erre az alapra épülhet rá később a részletes *közelebbi előkészület*, amely az életkornak megfelelő katekézissel együtt úgy is felfogható, mint egy katechumenátus, amely magában foglalja a különleges szentségi előkészítést, és újra felfedeztetni a szentségeket. A keresztény házasságra készülők katekézisének feltétlenül meg kell újítani, ha azt akarjuk, hogy a szentséget megfelelő erkölcsi és lelki felkészültséggel fogadják és belőle éljenek. A fiatalok vallási oktatását az alkalmas időben és az igényeknek megfelelően nyújtott, házastársi életre szóló felkészítésnek kell kiegészítenie. Ebben az előkészítésben a házasságot úgy kell bemutatni, mint a férfi és a nő állandó törődést igénylő, személyes kapcsolatát és arra kell serkenteni a lelkeket, hogy a házasság és a szülői felelősség kérdéseit mélyebben lássák, elsősorban a témával kapcsolatos orvosi és biológiai ismeretek segítségével. Emellett meg kell ismerkednünk a gyermeknevelés módszereivel, valamint azokkal az életfeltételekkel, melyekre a családnak állandóan szüksége van. Ilyen feltételek a munkahely, a megfelelő kereset, az okos gazdálkodás, a család gazdasági életének szabályai stb.

Végül nem szabad megfeledkezni arról sem, hogy a fiatalokat felkészítsék a családi apostolkodásra, a testvéri és segítőkész együttműködésre más csa-

ládokkal; valamint arra, hogyan vehetnek részt olyan csoportokban, egyesületekben, mozgalmakban és kezdeményezésekben, amelyek a család emberi és keresztény értékeit támogatják.

Hasznos, ha a *közvetlen előkészület* a házasságkötés előtti hónapokban és hetekben történik; s ha új tartalmat, témát és formát kap az a vizsgálat, amelyet a házasságkötés előtt a kánonjog megkíván. Erre a minden esetben fontos előkészítésre különösen azok a jegyesek szorulnak rá, akiknek a keresztény tanítás és élet kérdéseiben hiányosságai vagy nehézségeik vannak.

A katechumenátushoz hasonló házassági előkészítésben – amely úgy is felfogható, mint hitre vezető út – az átadásra kerülő anyagban helyet kell kapnia Krisztus és az Egyház misztériumának, a kegyelemnek, és a keresztény házasság feladatainak, de szerepelnie kell benne a házasságkötés liturgiájában való tevékeny és tudatos részvétel előkészítésének is.

A házassági előkészítés körvonalazott fokozataiban részt kell vállalnia a keresztény családnak és az egész egyházi közösségnek. Nagyon kíváncsi, hogy a Püspöki Konferenciák – hogy segítségükkel a leendő házaspárok életre szóló döntésük jelentőségét egyre jobban felfogják –, továbbá a lelkipásztorok – annak érdekében, hogy meggyőződhesse a házasságra készülők alkalmas voltáról – törekedjenek arra, hogy kiadják a „*Családi pasztoráció direktóriumát*”. E direktóriumban elsősorban az „Előkészítő kurzus” időtartamát, módszereit és témáit kell rögzíteni. Úgy kell összeállítani, hogy ismeretközlő, pedagógiai, jogi és orvosi részei között egyensúly uralkodjék és úgy fogalmazzák meg, hogy a házasságra készülők, amellet, hogy értelmileg felfogják a közölt anyagot, arra is indítást kapjanak, hogy szorosabban kapcsolódjanak az egyházi közösséghez.

Jóllehet e közvetlen házassági előkészület jelentőségét és kötelező voltát nem lehet lebecsülni – ami akkor történnék, ha könnyedén fölmentenének alóla –, mindazonáltal mindig úgy kell javasolni és lebonyolítani, hogy elmaradása ne legyen a házasságkötés akadály.

3. AZ ESKÜVŐ

A keresztény házasság a liturgia szabályai szerint olyan formát követel, amely közösségi természete szerint nyilvánítja ki a megkereszteltek közötti házastársi szövetség lényegileg egyházi és szentségi természetét.

A házasság kiszolgáltatásának, mint *megszentelő szentségi cselekménynek* – amely a liturgiához, az egyházi cselekmények csúcsához és a megszentelő erő forrásához (az Eucharisziához) kapcsolódik¹⁶⁶ – önmagában érvényesnek, méltónak és gyümölcsözőnek kell lennie. Tág tér nyílik itt a lelkipásztori gondoskodás előtt, hogy mindazok a követelmények maradéktalanul meglegyenek, amelyek a szentségi házasság feltételei; s ugyanakkor megtartsák az Egyház fegyelmi előírásait az akadályok, a szabad beleegyezés, a kánoni forma és az esküvő rítusa tekintetében. Magának az esküvő szertartásának az illetékes egyházi hatóságok előírásai szerint egyszerűnek és szépnek kell lennie. E hatóságokra tartozik, hogy – az Apostoli Szentszék szabá-

lyainak megfelelően, s figyelembe véve a helyi körülményeket¹⁶⁷ – esetenként a liturgikus cselekménybe beleszőjék kultúrájuk olyan elemeit, amelyek alkalmasak arra, hogy nyilvánvalóbbá tegyék a házastársi szövetség emberi és vallási tartalmát; feltéve természetesen, hogy nincs bennük olyan mozzanat, amely a keresztény hittel és erkölccsel nem egyeztethető össze.

Az esküvő szertartásának, mint *jelnek* külső formájában is igehirdetésnek és a közösség hitvallásának kell lennie. A lekipásztor feladata, hogy bölcsen állítsa össze az „Igeliturgiát”, s készítse fel a résztvevőket, elsősorban a házasulandókat.

Az esküvőnek mint az *egyház szentségi cselekményének* olyannak kell lennie, hogy a jelenlevők teljesen aktív és tudatos résztvevők lehessenek; természetesen mindenki a maga helyén és feladatának megfelelően: a jegyesek, a pap, a tanúk, a rokonok, a jóbarátok és más hívők, akik valamennyien részesei egy olyan közösségnek, amely Krisztus és az Egyház misztériumát jeleníti és tapasztalja meg.

Ami az ősi hagyományokkal rendelkező kultúrák területén történő keresztény házasságkötést illeti, a fent mondott elveket kell megtartani.

4. MEGKERESZTELT, DE NEM HIVÓ JEGYESEK EVANGELIZÁCIÓJA ÉS HÁZASSÁGKÖTÉSE

Mivel a szentségi házasságkötésnél különleges figyelmet kell fordítani a házasulandók erkölcsi és lelki felkészülésére és főképp a hitükre, itt most szembe kell néznünk azzal a nem ritka nehézséggel, amellyel az Egyház pásztorai gyakran találkozhatnak korunk szekularizált társadalmában.

Azok hite ugyanis, akik az Egyháztól kérik, hogy házasságot köthessenek, különböző fokon állhat, és a lekipásztor legfontosabb feladata, hogy e hitet fölébressze, táplálja és megérlelje. Ugyanakkor a pásztoroknak meg kell érteniük azokat az okokat, amelyek az Egyházat arra indítják, hogy azokat is házasságkötésre bocsássa, akik nincsenek tökéletesen felkészülve.

A többi szentséggel szemben a házasság szentségének sajátos jellemzője az, hogy már a teremtés rendjében is létezik, s a szentség maga a házastársi szövetség, amelyet a Teremtő „kezdetben” alapított. Tehát a férfi és a nő elhatározása, hogy Isten terve szerint kötnek házasságot – azaz eldöntötték, hogy életüket visszavonhatatlan megegyezésükkel, felbonthatatlan szerelmükkel és hűségükkel feltételek nélkül összekötik –, jóllehet nem teljes tudatossággal, de valóságosan magában foglalja az Isten akarata iránti szüntelen engedelmes lelkületet, amely kegyelem nélkül lehetetlen. Így tehát igazán és sajátosan az üdvösség útjára léptek, s ez az út, ha rajta valóban jó szándékkal indulnak el, az előkészület és a szentségi házasság jóvoltából végig járható és célba viszi őket.

Sajnos igaz azonban, hogy néhol inkább a társadalmi hagyományok, mint igazán vallási okok indítják a jegyeseket arra, hogy az Egyházban kérjék a házasság megkötését. Ez nem is csoda. A házasságkötés ugyanis olyan esemény, amely nemcsak a házasulandókat érinti, hanem természete szerint kö-

zösségi megnyilatkozás, amely a jegyesekre a többiekkel szemben bizonyos kötelességeket ró. A házasságkötés napja ősidőktől fogva ünnepnap, amelyen a családtagok és a barátok összejönnek. Nyilvánvaló tehát, hogy a társadalmi okok együtt hatnak a személyes okokkal, amikor a jegyesek azt kérik, hogy templomban esküdhessenek.

Arról sem szabad elfeledkeznünk, hogy akik így kötnek házasságot, keresztségüknel fogva valóban kapcsolatban állnak Krisztusnak az Egyházzal való jegyesi szövetségével és jószándékukkal elfogadták Isten házasságra vonatkozó tervét. Így tehát legalább burkoltan beleegyezésüket adják ahhoz, amit az Egyház akar tenni, amikor a házasságot kiszolgáltatja. Emiatt nem lehet helyeselni, ha a pásztorok megtagadják az esküvőt csupán azért, mert egy ilyen kérdésben társadalmi okok is hatnak. Egyébként, miként a II. Vatikáni Zsinat tanítja, a szentségek a szertartás tetteivel és szavaival táplálják és erősítik a hitet:¹⁶⁸ azt a hitet, amelyre helyes szándékuk erejéből a házasulandók már törekszenek. E hitet Krisztus kegyelme minden bizonnyal ápolja és erősíti.

Ha valaki ezen túlmenően – a házasulandók hite alapján – újabb kritériumokat akarna szabni az egyházi házasságkötéshez, igen nagy veszedelmeket támasztana. Elsőként vetődik fel az alaptalan és megkülönböztető ítéletalkotás veszedelme. Ezt követi a már megkötött házasságok érvényessége felletti kételkedés, amely a keresztény közösségekben igen nagy károkat okozna azzal, hogy lelkiismereti kételyeket támaszt. Végül fölmerül a veszedelem, hogy megtámadják és kétségbevonják sok olyan testvér házasságának szentségi jellegét, akik elszakadtak az Egyház teljes közösségétől, ez pedig nem áll összhangban az egyházi hagyománnyal.

Ezzel ellentétben, amikor minden törekvés zátonyra fut és a házasulandók kifejezetten és nyíltan megvallják, hogy elutasítják, amit az Egyház akar a házasság szentségének kiszolgáltatásával, a lekipásztoroknak nem szabad esküvőre bocsátani őket. Bármennyire nehezükre esik, az ilyen jegyeseknek el kell ismerniük és minden illetékesnek tudomásul kell vennie, hogy ilyen körülmények között nem az Egyház akadályozza meg az esküvőt, hanem ők maguk, akik így kérik. Ebből is világosan látható, hogy mind a házasságkötés előtt, mind utána mennyire szükséges az evangelizáció és a katekézis, amelyet az egész keresztény közösségnek azzal a célkitűzéssel kell végeznie, hogy a jegyesek ne csak érvényesen kössék meg a szentségi házasságot, hanem az gyümölcsöt is teremjen.

5. A HÁZASSÁG MEGKÖTÉSE UTÁNI PASZTORÁCIÓ

A törvényesen létrejött család lelkipásztori gondozása a helyi egyházi közösség minden egyes tagjának feladata. Segítséget kell nyújtaniuk a házastársaknak új hivatásuk és küldetésük megértéséhez és megéléséhez. S hogy a család egyre inkább szeretetközösséggé válhasson, minden tagjának segítséget kell kapnia azokkal az új nehézségekkel szemben, amelyek – részt vállalván a családi életben – egymás kölcsönös szolgálatában jelentkeznek.

Mindez elsősorban az új családokat érinti: tagjai eddig ismeretlen értékek és feladatok közé kerültek, s leginkább házasságuk első éveiben nehézségekkel küszködnek, pl. a közös élethez való alkalmazkodás vagy a gyermekek születésével jelentkező problémákkal. Fel tanulékonyan más házaspárok. Az új házások fogadják szívesen és használják okos, emberséges és támogató segítségét, akik már hosszú ideje tapasztalatból ismerik a család és a házasság problémáit. Így az egyházközségben – a keresztény családokból álló nagy családban – az összes családok kölcsönösen támogatják és segítik egymást, amikor mindegyik család ott áll a másik mellett a maga emberi tapasztalatával, nemkülönben hitével és kegyelmi ajándékaival is. Ez a családok közötti, apostoli lelkülettől áthatott segítségnyújtás egyike lesz a könnyen megvalósítható, nagyon hatásos és mindenki számára elérhető módoknak, melyekkel széles körben tovább lehet hagyományozni azokat a nagyszerű keresztény értékeket, amelyek minden lelkipásztori munka alapját és célját jelentik. Ilyen módon az új családok nem csupán kapnak a korábban létrejött családoktól, hanem segítségüket elfogadva – mintegy viszonzásképpen – forrásai lesznek azok lelki gyarapodásának is.

Az Egyház lelkipásztori szolgálatának különösen arra kell ránevelnie az új családokat, hogy a házastársi szeretetet felelősségtudattal éljék, továbbá, hogy figyeljenek a közösséggel való kapcsolatukra és az élet szolgálatára. De a bensőséges családi élet megélésére is tanítani kell őket, hogy közös és nagylelkű tevékenységgel építsék az Egyházat és az emberi társadalmat. Minthogy a két házastárs sajátosan a gyermekek születésével válik családdá, az Egyház ott áll a szülők mellett is, azért, hogy az élet Urának ajándékaént fogadják a gyermekeket, s örömmel vállalják a fáradságot, amellyel emberi és keresztény fejlődésüket segítik elő.

II. A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ FORMÁI

A lelkipásztori tevékenység mindig megmutatja annak az Egyháznak igazi természetét, amelyet üdvözítő küldetése kötelez cselekvésre. A család lelkipásztori gondozásának is – amely nem más, mint a lelkipásztori szolgálat különleges és legfontosabb módja – fő kezdeményezője és végrehajtója, szervezeti formái és munkái révén maga az Egyház.

1. AZ EGYHÁZI KÖZÖSSÉG ÉS KONKRÉTAN A PLÉBÁNIA

Az Egyházat, amely egyszerre üdvözítő és üdvözített közösség, most a maga kettős természete szerint egyetemesen és konkrétan kell látnunk. Az Egyház az egyházmegyei közösségben nyilvánul meg, amely lelkipásztorilag kisebb egységekre oszlik, s ezek között elsőrangú a plébánia.

Az egyetemes Egyházzal való közösség nem elnyomja, hanem biztosítja és támogatja a különböző részegyházak stabilitását és sajátosságait, amelyek a családi pasztorációban a közvetlen és hatásos munkát végzik. Így minden

helyi egyháznak, s különösen a plébániai közösségnek jobban tudatában kell lennie annak a kegyelemnek és feladatnak, amelyet az Úrtól a családi pasztorációhoz kap. Az egész lelkipásztori munka egyetlen résztvevője se mulassza el, hogy törődjék a család pasztorációjával.

Ha figyelembe vesszük ezt a feladatot, megérthetjük annak jelentőségét, hogy megfelelő kiképzést kell kapniuk azoknak, akik az apostolkodás e formájával foglalkoznak. A papokat, a szerzeteseket és szerzetesnőket tanulmányi idejük alatt fokozatosan és alkalmas módon kell tanítani és nevelni későbbi feladataikra. Az egyéb kezdeményezések mellett nem lesz haszontalan megemlítenünk azt a Felsőfokú Intézetet, amelyet a család kérdéseinek tanulmányozására Rómában, a Lateráni Pápai Egyetem mellett a minap hívtak életre. Néhány egyházmegyében is alapítottak hasonló intézeteket. A Püspököknek legyen rá gondjuk, hogy minél több pap, még mielőtt a plébániai munkát elkezdi, vegyen részt ilyen speciális kurzusokon. Másutt az oktatási intézményekben időnként adnak kurzusokat a felsőfokú teológiai és lelkipásztori oktatás mellett. Az ilyen kezdeményezéseket támogatni és szaporítani kell, s a kapukat ki kell tární olyan laikusok előtt is, akik – mint orvosok, jogászok, pszichológusok, szociológusok és pedagógusok – saját hivatásukkal hasznos segítséget nyújtanak a családnak.

2. A CSALÁD

A legfontosabbnak azonban magát a családot kell tartanunk: azt a „helyet”, amely e kérdésben a keresztény házastársak és családok küldetéséhez tartozik, mégpedig a felvett szentség erejéből. E küldetést végre kell hajtani azért, hogy az Egyház és Isten országa az emberi történelem folyamán épüljön. Erre úgy van szükség, mint az Úr Krisztus iránti készséges engedelmeség tetteire. Az Úr ugyanis a megkeresztelt emberek szentségi rangra emelt házasságának erejéből a keresztény házastársaknak különleges apostoli küldetést ad, amellyel mint szölejébe, a családi élet területére küldi őket munkásként.

Miközben a házastársak ebben a tevékenységben élnek, közösségben vannak és együttműködnek az Egyház többi tagjával, akik viszonzásként sajátos ajándékaikkal és szolgálataikkal fáradoznak a család javára. Az ilyen apostolkodás elsősorban egy család keretein belül bontakozik ki, amikor az Isten törvényei szerinti élet tanúságát teszi a család minden tagja felé: keresztény módon neveli a gyermekeket és támogatja őket abban, hogy a hitük éretté válhasson; tisztaságra neveli és felkészíti őket az életre; virrasztva őrködik felettük, hogy a fenyegető ideológiai és erkölcsi veszedelmeket elhárítsa; kötelességtudatuk révén fokozatosan beépíti őket a polgári és egyházi közösségbe; elirányít és segít a hivatás megválasztásában; támogatja az emberi és keresztény gyarapodásukat. A család apostolkodása aztán az irgalmasság testi és lelki cselekedetei által sugárzik tovább más családok felé, különösen a szegények, a betegek, az öregek, a nyomorékok, az árvák, az özvegyek, az elhagyott házastársak, a leányanyák, és azok felé, akiket nehéz helyzetüknél fogva az abortusz kísért.

3. EGYESÜLETEK A CSALÁDOK ÉRDEKÉBEN

Az Egyházban, amely a családi pasztoráció felelős alanya, meg kell emlékeznünk sok olyan társulásról is, melyekben Krisztus és Egyházának misztériuma él és nyilatkozik meg. Elismerést és megbecsülést érdemel az a sok egyházi egyesület, csoport, mozgalom vagy bármilyen nevet viselő közösség, amely – mindegyik a maga jellegzetességei, céljai, szolgálatai szerint – a család lelkipásztori gondjával törődik.

Ezért a Szinodus nyilvánosan elismerte az ilyen apostolkodó, nevelő és lelkiséget ápoló egyesületek hasznos voltát. Feladatuk az, hogy felébresszék a másokkal való összetartozás érzékét, támogassák az Evangélium és az Egyház hite szerinti életformát; a keresztyén erények és ne a közvélemény szerint formálják a lelkiismeretet, buzdítsanak a felebaráti szeretet gyakorlására, valamint a mások felé nyitott lelkületre, amely a keresztyén családokat a többiek számára valóban erjesztő kovásszá és fényforrássá teszi.

Hasonlóképpen kívánatos, hogy a közjó tudatában élő családok más, nem egyházi egyesületekben is tevékenykedjenek. Az ilyen egyesületek feladatköréhez tartozik többek között, hogy népük kulturális és etikai értékeit őrizték, ápolják és adják tovább az egyes embereknek; biztosítsák az emberi személy kibontakozását, az orvosi, jogi és szociális gondoskodást az anyákról és a gyermekekről; harcoljanak a nők igazságos fölemelkedéséért és minden ellen, ami e méltóságot lealacsonyítja. Az ilyen egyesületek elősegítik a kapcsolatok elmélyítését. Hozzájárulnak azoknak a kérdéseknek megismeréséhez, amelyek az emberi méltóságnak és az Egyház tanításának megfelelő, természetes módszereket követő születésszabályozással kapcsolatosak. Olyan egyesületek is vannak, amelyek az igazságosabb és emberibb világ építésére és olyan igazságos törvények megalkotására törekszenek, amelyek a helyes társadalmi rendet támogatják, tiszteletben tartják mind nemzetközi, mind nemzeti szinten az egyes családok törvényes szabadságát és méltóságát, s gondoskodnak az iskolákkal és a nevelő intézményekkel való egészséges együttműködés kialakításáról és ehhez hasonlókról.

III. A CSALÁDI PASZTORÁCIÓ MUNKÁSAI

A család után – amely a családi lelkipásztorkodásnak tárgya, de inkább alanya – másokról is meg kell emlékeznünk, főleg azokról, akik kifejezetten e területen munkálkodnak.

1. A PÜSPÖKÖK ÉS A PAPOK

A családi pasztoráció legfőbb gondozója és irányítója az egyházmegyében a püspök. Mint Atyának és Pásztornak különleges módon kell törődnie a lelkipásztori szolgálattal e területével, amely kétségtelenül minden egyebet megelőz. Törődést, időt, munkatársakat, anyagiakat kell rááldoznia; elsősorban

azonban neki magának kell a családok és mindazok mellett állnia, akik az egyházmegyében a családi pasztorációval foglalkoznak. Viselje szívén, hogy egyházmegyéje egyre inkább igazi „egyházmegyei családdá” alakuljon, a példakép és a remény forrása legyen az egyházmegyében élő családok számára. A Családdal foglalkozó Pápai Tanács megalakítása azt a célt tartotta szem előtt, hogy jelezze, milyen nagy fontosságot tulajdonítunk a családi pasztorációnak, s hogy hatékony eszköz legyen, amely minden szinten támogatja e tevékenységet.

A Püspökök elsőrangú munkatársai a papok, akiknek feladata – miként a Szinodus megvilágította – az Egyház házasságot és családot támogató szolgálatának elsődleges része. Ugyanezt kell mondanunk azokról a diakonusokról is, akikre a pasztorációnak ezt a részét bízák.

Feladatuk nem korlátozódik csupán az erkölcsi és liturgikus kérdésekre, hanem a személyes és társadalmi problémákat is magában foglalja. A család mellett kell állniuk a nehézségek és félelmek idején azért, hogy közösséget vállalnak tagjaival és támogatják őket, hogy életüket az Evangélium világosságában lássák. Nem lesz haszontalan, ha fölhívjuk a figyelmet arra, hogy e küldetéstől – amennyiben a szükséges józansággal és igazi apostoli lelkülettel végzik – az Egyház szolgálja új indításokat és lelkerőt nyer saját hivatásához és tevékenységéhez.

A papoknak és diakonusoknak, akik a maga idejében megfelelő képzést kaptak feladatukhoz, a családokkal mindig úgy kell viselkedniük, mint atyáknak, testvéreknek, pásztoroknak és tanítóknak. A kegyelem eszközeivel segítsék és az igazsággal világosítsák meg a családokat. Elengedhetetlen tehát, hogy tanításuk és tanácsaik összhangban legyenek a hiteles egyházi Magiszteriummal, hogy ezáltal valóban segítséget nyújtsanak Isten Népeinek a helyes hitérzék megszerzéséhez, amelynek később az életet irányítania kell. Ez a Magiszterium iránti hűség biztosítja majd, hogy a papság körében egyöntetű ítéletek és gyakorlati eljárások szülessenek, s így meg tudják szabályozni híveiket a lelkiismereti kételyektől.

A pásztorok és a laikusok az Egyházban Krisztus prófétai küldetésének részesei. A laikusok szavukkal és keresztyén életükkel tanúskodnak a hitről. A pásztorok e tanúságtételben megkülönböztetik az igazi hitből eredő dolgokat azoktól, melyek kevésbé állnak összhangban a hit világosságával. A család pedig azért részesedik Krisztus prófétai küldetésében, hogy mint keresztyén közösség hisz és tanúskodik. Így tehát a pásztorok és a családok között is dialógus kezdődik.

A teológusok és a családi élet kérdéseinek szakértői nagy mértékben hozzájárulhatnak e dialógushoz azért, hogy pontosan kifejtik mind az egyházi Magiszterium tanítását, mind a családi élet tapasztalatait. Ily módon az emberek jobban megérthetik a Magiszterium tanítását és megnyílik előttük az út a fejlődés felé. Mindazonáltal figyelmeztetnünk kell arra, hogy a hit tanításának kérdéseiben – beleértve a család problémáit is – a kötelező és közvetlen szabály meghatározása a hierarchikus Magiszteriumra tartozik. A

Magisztérium és a családi problémák szakértői, illetve a teológusok közötti félreértésektől mentes kapcsolat nagymértékben hozzájárul a hit helyes megértéséhez és az úgynevezett törvényes pluralizmus ápolásához.

2. A SZERZETESÉK ÉS SZERZETESNŐK

A szerzetesek és szerzetesnők, s általában az Istennek szentelt hívők a családi apostolkodáshoz alapvetően és elsősorban Istennek szenteltségükkel járulhatnak hozzá. Ez ugyanis jellé teszi őket, s „így minden krisztushívő számára felidézük azt a hitvesi viszonyt – az Egyház kapcsolatát egyetlen jegyével, Krisztussal –, amelyet Isten létesített, s amely a jövő világban fog teljesen megnyilvánulni”.¹⁶⁹ De tanúi lesznek annak a mindenkit átfogó Szeretetnek is, amely a mennyek országáért vállalt tisztaság által készebbé teszi őket arra, hogy nagylelkűbben adják át magukat az isteni szolgálatnak és az apostolkodásnak.

Így válik lehetségessé, hogy a szerzetek, a laikus intézmények és más tökéletességre törekvő közösségek tagjai egyenként vagy közösen a család javára szolgáljanak: gondozzák a gyermekeket, elsősorban a betegeket, az árvákat, a nemkívántakat, a szegényeket és nyomorékokat; látogatják a családokat és ápolják a betegeket; kapcsolatba lépnek a csonka, nehézségekkel küzdő vagy szétzúllott családokkal. Tanításukkal és tanácsaikkal segítik a fiatalokat a házasságra való felkészülésben és támogatják a házastársakat, hogy valóban felelős szülővé válhassanak. Házaikat megnyitják egyszerű vendégszeretettel, hogy a családok megérezhessék Istent és az imádság ízét, megtapasztalhassák az Istenben való összeszedettséget és példát láthassanak az Isten nagyobb családjában, testvéri szeretetben és örömben folyó életre.

Hozzáteesszük ehhez sürgető buzdításunkat, amely szerzetesek vezetőinek szól: hűségesen őrizvén a rájuk jellemző karizma lényegét, úgy tekintsék a család felé irányuló apostolkodást, mint a mai körülmények között az egyik legégetőbb feladatot.

3. A LAIKUS SZAKÉRTŐK

A családoknak nagyon sok jót adhatnak azok a különlegesen képzett laikusok (orvosok, jogászok, pszichológusok, szociális gondozók, tanácsadók és más ezekhez hasonló), akik akár egyenként akár különféle egyesületekben végzik felvilágosító, tanácsadó, irányító, illetve segítségnyújtó munkájukat. Rájuk is vonatkoztathatók azok a buzdító szavak, melyekkel a Keresztény Családi Tanácsadók Szövetségéhez fordultunk: „Feladatotok olyan, amely méltán megérdemli a misszió nevet. Célkitűzéseitek ugyanis nagyszerűek, s a belőle fakadó gyümölcsök jelentősek a társadalom és a keresztény kö-

zösség számára ... és mindaz, amit a család támogatása érdekében tehettek, hatásában túlmutat a család határain és elér más emberekhez és a társadalomhoz is. Mert a világ és az Egyház jövője a családok által alakul”.¹⁷⁰

4. A TÖMEGTÁJÉKOZTATÁS

Külön is kell mondanunk néhány szót a tömegtájékoztatásról, amelynek oly nagy súlya van a mai világ életében. Közismert ugyanis, hogy a tömegtájékoztatás eszközei „azok lelkében, akikre hatnak, mind érzelmileg, mind értelmileg, mind a vallás és az erkölcs tanítása szempontjából gyakran igen nagy veszedelmet jelentenek”, főleg ha fiatalokról van szó.¹⁷¹ Jóllehet a család élete és erkölcsi, valamint a gyermeknevelés szempontjából üdvös hatásuk is van, „figyelmen kívül nem hagyható veszedelmeket és csapdákat”¹⁷² is rejtnek magukban: megnyerő, művészi módon, de tudatos irányítás alatt (manipuláltan), miként a világ sok országában sajnos megtörténik, olyan ideológiák eszközei lehetnek, amelyek az embereket elválasztják egymástól, s hamis ítéleteket alakítanak ki bennük az életről és a családról, a vallásról és az erkölcsről, mivel nem tisztelik az ember igazi méltóságát és rendeltetését.

E veszedelem nagyon közről fenyeget, mert „a mai életmód – különösen az iparilag fejlett országokban – igen gyakran ráveszi a családokat, hogy nevelői feladatukat elmulasszák, illetve könnyen kibúvót találjanak alóla (elsősorban a televízió és bizonyos népszerű olvasmányok által) úgy, hogy mással kötik le a gyermekek idejét és aktivitását”.¹⁷² Ebből ered a „kötelezettség ... hogy leginkább a kisgyermekeket védjük meg az olyan »befolyásoktól«, amelyek e tömegtájékoztató eszközökből áradnak felénk”, továbbá, hogy gondoskodjanak ezen eszközök bölcs használatáról a családon belül. Így a család feladata az is, hogy a gyermekek teste-lelke számára egészségesebb, hasznosabb és tartalmasabb szórakozásokat találjanak, „hogy a gyermekek szabad idejét hatékonyabban felhasználják és többre értékeljék, s hogy a gyermekek képességeit helyes irányba tereljék”.¹⁷⁴

Mivel pedig a tömegtájékoztató eszközök – éppen úgy, mint az iskola és a környezet – igen nagy hatással vannak a gyermekek nevelésére, a szülőknek tevékeny részt kell vállalniuk ezen eszközök használatában és ellenőrzésében, és éberrel kell ügyelnünk arra, milyen hatást váltanak ki a gyermekekben. De olyan döntések meghozatalánál is szerepet kell vállalniuk, amelyeken fordul, „hogy a gyermekek lelkiismeretét a valóságnak megfelelő és kiegyensúlyozott ítélet irányába tereljék és kialakítsák bennük a józan válogatási készséget”.¹⁷⁵

Ehhez hasonlóan a szülők – kapcsolatot találva a programok alkotásának és közvetítésének felelős vezetőivel – keressék a módját, hogy a sugárzott műsorok és a közzétett anyagok ne homályosítsák el és ne tiporják sárba azokat az alapvető emberi értékeket, amelyek a társadalom közjához tartoznak, hanem ellenkezőleg reálisan mutassák be a család problémáit és azok helyes megoldásait. Boldogemlékű Elődünk, VI. Pál pápa erről a követ-

kezőket írta: „a gyártóknak ismerniük és tisztelniük kell a család igényeit, melyek olykor valóban lelki erősséget és mindig pontos kötelességtudatot követelnek tőlünk. Kerülniük kell ugyanis mindent, ami a család életét, stabilitását, kiegyensúlyozottságát és boldogságát sértheti. A család alapvető javainak megsértése – akár a szerelemtől, akár a válás védelméről, akár erőszaktól vagy a fiatalok társadalomellenes magatartásáról van szó – az emberek igazi javainak megsértése is”.¹⁷⁶

Hasonló alkalommal mi magunk is kijelentettük a következőket: „A családnak módot kell adni arra, hogy jelentős mértékben megbízhatson mind azok jóakarátában, becsületességében és lelkiismeretességében, akik a tömegtájékoztatással foglalkoznak. Ilyenek a kiadók, az írók, a gyártók, a rendezők, a dramaturgok, a kommentátorok, a hírmondók és a színészek”.¹⁷⁷ Ezért kötelező az Egyház számára is, hogy minden módon törődjék azokkal, akik ilyen területeken dolgoznak; bátorítsa és támogassa azokat a katolikusokat, akik arra érznek adottságot és hivatást, hogy e kényes és nagy megfontoltságot igénylő munkát magukra vállalják.

IV. A CSALÁD PASZTORÁCIÓJA NEHÉZ ESETEKBEN

1. RENDKÍVÜLI KÖRÜLMÉNYEK

A Jó Pásztor példája készségesebb, okosabb és bölcsőbb lelkipásztori gondoskodást sürget az olyan családok iránt, amelyek – többnyire akarattal ellenére vagy különféle nyomasztó körülmények hatására – nehéz körülmények között élnek.

Elsősorban azokra a társadalmi rétegekre kell felfigyelnünk, amelyek nem csupán segítségre szorulnak, hanem érdekükben olyan széleskörű tevékenységre van szükség, amely a közvéleményt, s elsősorban azokat a kulturális, gazdasági és jogi struktúrákat változtatja meg, melyek nyomorúságuknak okai.

Ilyenek, hogy példákat mondjunk, a vendégmunkások családjai; azok családjai, akik hosszasan távol vannak otthonuktól (katonák, tengerészek, utazók); a börtönben lévők, a menekültek és száműzöttek családjai; a nagyvárosokban elszigetelten élő családok; a lakás nélküli családok; a csonka, vagy másként egyszülős családok; a nyomorék vagy kábítószeres gyermekek családjai; az alkoholista szülők családjai; a saját kulturális és szociális hagyományaitól elszakadt családok, melyek e hagyomány elvesztésének veszélyében forognak; a politikai és más okok miatt megkülönböztetést szenvedő családok; az ideológiai okok miatt széthúzó családok; a plébániával kapcsolatot nem talált családok; a hitük miatt méltatlan bánásmódban részesülő családok; a kiskorú férj és feleség családja; valamint az öregek, akik a szükséges támogatástól megfosztottan élnek.

Az *idegenben dolgozók családjainak*, különösen ha munkásokról és parasztokról van szó, mindenütt az Egyházban kell hazát találniuk. Ez az Egyház

egyik ősi feladata, hogy a széthúzás közepette az egység jele legyen. Amennyire lehetséges, álljanak e családok mellett azonos anyanyelvű, kultúrájú és rítusú papok. Ezen kívül az Egyház feladata az is, hogy ébresztgesse a közösség és mindazok lelkiismeretét, akik a társadalmi, gazdasági és politikai életben hatalommal rendelkeznek, hogy a munkások saját hazájukban találjanak munkát; kapják meg jogos bérüket; minél előbb újra találkozhassanak családjukkal, törődjenek kulturális identitásukkal; a többi családokkal egyforma bánásmódban részesüljenek; s végül, hogy gyermekeiknek módjuk legyen valamilyen szakma elsajátítására és hivatás gyakorlására, továbbá, hogy a tulajdonukban lehessen az élethez és munkához szükséges föld.

Igen nehéz probléma az *ideológiailag megosztott* családok kérdése. Az ilyen esetek különleges lelkipásztori gondozást igényelnek. Mindenekelőtt a megkülönböztetés erényével irányított kapcsolatot kell fenntartani az ilyen családokkal. A hívő családtagokat meg kell erősíteni a keresztény életben. Ám bár a katolikus félnek engednie nem szabad, mégis mindig késztetni kell őt a másik féllel való párbeszédre. Szaporítani kell a szeretet és a tisztelet megnyilvánulásait, szilárdan őrizve a reményt, hogy a család egysége megőrizhető. Sok függ a szülők és a gyermekek egymás közti kapcsolatától is. Egyébként a hittől idegen ideológiák a család hívő tagjait arra serkenthetik, hogy erősödjenek a szeretetben és a szeretetről való tanúságtételben.

Egyéb nehézségek, melyek miatt a család az egyházi közösség és a pásztor segítségét igényli, a következők lehetnek: a gyermekek nyugtalan ifjúkora, melyben tiltakozások, s olykor zavargások is helyet kapnak; a fiatalok olyan házasságkötése, amely elszakítja őket családjuktól; a leginkább szeretett családtagok részéről megmutatkozó értetlenség vagy szeretethiány; az egyik házaspár hűtlensége vagy halála, mely utat nyit az özvegyiség keserves meg tapasztalására; vagy egy családtag halála, amely megcsonkítja a család eredeti épségét.

Ugyancsak nem kerülheti el az Egyház figyelmét az öregkor, minden értékével és bajával együtt. Ilyenek: a mind mélyebb házastársi szeretet, amely az idő múlásával a hosszú és töretlen hűség által tisztul és nemesedik; a maradék erővel, de az évek alatt összegyűjtött jószággal és bölcsességgel új formát öltő szolgálni akarás; a nyomasztó magány, amely meggyötri a lelket; testi bajok, melyek talán a szükséges ápolást sem kapják meg a gyermekektől és a családtagoktól; az öregkorral járó fájdalmak és gyengeségek; a megvetés és a másoktól való függés fájdalmas érzése, s a tudat, hogy akiket korábban annyira szeretett, most elviselhetetlen tehernek érzik őt. Olyan esetek ezek, melyekben – miként a Szinodus atyái kifejezték – könnyebben felragyoghatnak és megjelenhetnek a család és a házasság lelkületének azok a vonásai, amelyek Krisztus Keresztjéből és Feltámadásából, a mindennapi élet örömeinek és megszentelésének forrásából származnak az örök élet nagy, eszkatologikus igazságainak távlatában.

Mindezen körülmények között soha el ne maradjon a vigasztalás és erő forrása, valamint a keresztény remény táplálója: az imádság.

2. A VEGYESHÁZASSÁGOK

A vegyesházasságok – katolikus és nemkatolikus keresztények, illetve katolikus és nemkeresztények között – növekvő száma szintén különleges lelkipásztori törődést igényel azon irányelvek és szabályok szerint, amelyek az Apostoli Szentszék és a Püspöki Konferenciák legutóbbi dokumentumaiban találhatók.

A vegyesházasságokban élő házastársak problémáit három pontban lehet összefoglalni:

Először is szem előtt kell tartani a katolikus fél hitéből adódó kötelességet; szabad vallásgyakorlatát, és erői szerint mindennek megtételét annak érdekében, hogy a gyermekeket a katolikus hitben kereszteljék és neveljék.¹⁷⁸

Meg kell emlékezni a férj és feleség kapcsolatában mutatkozó különleges nehézségekről, melyek mindkettőjük vallásszabadságát érintik. E szabadság megsérthető jogtalan sürgetésekkel, melyek arra irányulnak, hogy a házastárs változtassa meg eredeti vallását; de úgy is, ha olyan akadályokat támasztanak, amelyek gátolják a másik fél szabad vallásgyakorlatát.

A házasságkötés kánoni és liturgikus formáját tekintve az Ordináriusok a körülmények igényei szerint bőségesen élhetnek felhatalmazásaikkal. Mikor azonban e rendkívüli körülményeket vizsgálják, a következőkre tekintettel kell lenniük:

- az ilyen házasságra való előkészítés folyamán mindent el kell követni annak érdekében, hogy világosan érthető legyen a házasság tulajdonságairól és követelményeiről szóló katolikus tanítás, illetve, hogy a házassalandók biztosítsák, hogy a jövőben ne jelentkezzenek azok az akadályok és ráhatások, melyekről az imént szóltunk;
- igen fontos, hogy a katolikus fél a közösség támogatásával megerősödjön hitében és tényleges segítséget kapjon a hit érett megértésére és gyakorlására, hogy élete majd a családon belül a házastárs és a gyermekek iránti szeretet által hiteles tanúságtétel legyen.

A katolikusok és más keresztények vegyesházassága sajátos nehézségekkel jár ugyan, mégis több olyan tulajdonsággal rendelkezik, melyeknek ápolása és támogatása mind belső jelentőségük, mind az ökumenikus mozgalomra való hatásuk miatt hasznos. Ez leginkább akkor válik nyilvánvalóvá, amikor mindkét fél hűségesen teljesíti vallásos kötelezettségeit. A közös kereszttség és a kegyelem dinamikus ereje az ilyen házasságokban alapot és okot ad a házastársaknak arra, hogy megéljék a lelki és erkölcsi értékekben való közösséget.

Amiatt, s hogy az ilyen – mindkét fél részéről keresztény hittel megkötött – vegyesházasság ökumenikus jelentősége egészen világos legyen, törekedni kell arra, ámbár ez gyakorlatilag nem mindig könnyű, hogy a katolikus pap és a nemkatolikus lelkész között már a házasságra való felkészítés alkalmával jóakarató együttműködés alakuljon ki. Ami a nemkatolikus fél áldozását illeti, a Keresztény Egységtitkárság szabályait kell betartani.¹⁷⁹

A földkerekség különböző részein egyre több az olyan házasságkötések száma, amelyek katolikus és nemkeresztény felek között jönnek létre. Sok esetben a nemkeresztény félnek más vallása van. Vallásos meggyőződését tiszteletben kell tartani a II. Vatikáni Zsinat *Nostra aetate* kezdetű nyilatkozata szerint, amely a nemkeresztény vallásokkal való kapcsolatokról szól.

E házasságok között azonban sok az olyan, amelyben a másik fél teljesen vallástalan. Ilyen esetekben a Püspöki Konferenciáknak és az egyes püspököknek kell megfelelő lelkipásztori eligazítást adniuk, hogy a katolikus fél hite és szabad vallásgyakorlata biztosítva legyen, s főleg, hogy a gyermekek a katolikus vallásban kapják a keresztséget és a nevelést. Emellett a katolikus felet minden módon támogatni kell abban, hogy a családon belül hiteles tanúságot tehessen katolikus hitéről.

3. LELKIPÁSZTORI ELJÁRÁS NÉHÁNY RENDELLENES ESETBEN

A Püspöki Szinodus, amely gondosan tanulmányozta a családot és nemcsak vallási, hanem minden más szempontból is védelmezni akarta, nem mulasztotta el, hogy figyelmesen megvizsgáljon néhány vallásilag, s gyakran polgárilag is abnormális esetet, amelyek – a mai gyors kulturális változások következtében – sajnos a katolikusok között is elszaporodtak és nem kis kárt okoznak a családnak és a társadalomnak. A társadalom azért károsul, mert e rendellenességek a társadalom elsődleges és alapvető sejtjeit rombolják.

a) A próbaházasság

Az első rendellenesség az úgynevezett „próbaházasságból” (kísérleti házasságokból) adódik. Manapság ezt többen védelmükbe veszik, mert bizonyos értéket tulajdonítanak neki, jöllehet maga az emberi értelem elfogadhatatlannak mondja – kimutatván, mennyire helytelen az emberi személlyel való bármiféle „kísérletezés” –, a személyi méltóság ugyanis azt követeli, hogy mindig és csak az ember legyen az a cél, amelyre a házastársak önátadó szeretete minden időbeli vagy más megkötés nélkül irányul.

Az Egyház a maga részéről szintén nem tűrheti az ilyen kapcsolatot, de nemcsak az ész, hanem a hitből fakadó érvek alapján sem. Egyrészt ugyanis a test átadása a nemi egyesülésben az egész személy odaadásának reális jele. Ez az odaadás pedig a jelen üdvrendben a maga teljes igazsága szerint csak akkor valósítható meg, ha együttjár azzal a Szeretettel, amelyet Krisztus ajándékozik (a latinban: *effici nequit, nisi caritatis amor, a Christo praebitus, concurrat*). Másrészt azonban két megkeresztelt ember házassága annak az egyesülésnek is reális szimbóluma, amely Krisztus és az Egyház között van, s amely sem nem időleges, sem nem „kísérleti”, hanem mindörökké hűséges. Ezért két megkeresztelt ember között a házasság csak felbonthatatlan lehet.

Az ilyen rendellenes eseteket többnyire csak akkor lehet elkerülni, ha az embert már kicsi korától kezdve Krisztus kegyelmének segítségével és megfélemlítés nélkül arra nevelték, hogy uralkodjon az ébredő vágyakon, és

másokkal a hiteles szeretet kapcsolatát alakítsa ki. Ezt azonban csak úgy lehet elérni, ha őszinte és tartós szeretetben nevelik és rávezetik a nemiség helyes megélésére. Az ilyen nevelés elvezeti az embert – a teljes embert testi-lelki adottságaival együtt – Krisztus misztériumának teljességére.

Nagyon hasznos lesz, ha e jelenség pszichológiai és szociológiai okait is feltárják annak érdekében, hogy megfelelő orvosságot találjanak rá.

b) A szabad szerelem

A szabad szerelem olyan kapcsolatot jelent, amely minden vallási vagy polgári hatóság által jóváhagyott kötelék nélkül áll fenn. Lehetetlen, hogy ez a jelenség magára ne vonja a lelkipásztorok figyelmét – hiszen száma napról-napra nő –, már csak azért is, mert nagyon eltérő formákban mutatkozhat meg, s ha a különbségeket figyelembe vesszük, talán csökkenteni lehet a káros következményeket.

Vannak ugyanis olyanok, akik úgy gondolják, hogy a nehéz gazdasági, kulturális és vallási feltételek kényszerítik őket ilyen szabad kapcsolatba, mert házasságkötés estén gazdasági károsodásnak, jogtalan megkülönböztetésnek és ehhez hasonlóknak tennék ki magukat. Másoknál ezzel szemben olyan érzület fedezhető fel, amellyel megvetik és elvetik a társadalmat, a család intézményét, a társadalmi-politikai rendet; vagy csupán a gyönyört hajhásszák. Ismét másokat az alapjában igazságtalan életkörülményekből vagy pszichológiai éretlenségből adódó határtalan tudatlanság, valamint a szegénység kényszerít ilyen szabad kapcsolatba, mert bizonytalanok és félnek attól, hogy egy végleges köteléket magukra vállaljanak. Olyan országok is vannak, ahol a hagyományos szokások szerint az igazi házasságkötés csak bizonyos ideig tartó együttélés és az első gyermek születése után történik meg.

Ezek az esetek a helyi egyházaknak adnak fel égető lelkipásztori kérdéseket, mert súlyos következményekkel járnak mind vallásilag, mind erkölcsileg (pl. a házasság iránti vallásos érzék elvesztése, amennyiben a házasságot Isten és az ő Népe közötti Szövetség képének tekintjük; a szentségi kegyelemtől való megfosztottság; súlyos botrány), de társadalmilag is (pl. a család fogalmának eltörlése, a hűség általános megfogyatkozása, a gyermekek lelki sérülései, az önszeretet túlzásai).

Az egyházi közösség és a pásztorok törődjenek azzal, hogy minden egyes esetben megismerjék az együttélés okait. Okosan és tisztelettel közeledjenek az így együttélőkhöz, hogy türelmes és szeretetteljes felvilágosításuk a keresztény családok tanúságtételével együtt utat nyithasson kapcsolatuk rendezéséhez. Mindenekelőtt azonban meg kell előzni az ilyen kapcsolatok kialakulását azért, hogy a fiatalokat vallásilag is, erkölcsileg is a hűségre nevelik: megismertetik velük annak a hűségnek természetét, feltételeit és külső formáit, amely nélkül az igazi szabadság lehetetlen; segítik őket a lelki érlelődésben és feltárják előttük a szentségi házasság emberi és természetfölötti kincseit.

Isten Népeének a hivatalos hatóságoknál is szót kell emelnie, hogy e hatóságok is szálljanak szembe azokkal az irányzatokkal, melyek szétzilálják a társadalmat és ártanak az egyes polgárok méltóságának, boldogulásának és

üdvösségének; s hogy törekedjenek arra, hogy a közvéleményben ne csökkenjen a házasság és a család intézményének megbecsülése. Mivel pedig sok helyen az igazságtalanul berendezett vagy fejletlen társadalmi-gazdasági struktúrából adódó nyomorúság miatt a fiatalok nem tudnak úgy megházasodni, ahogyan kellene, a társadalom és a hatóságok gondoskodjanak a törvényes házasságról azáltal, hogy családi bért adnak, biztosítják a családi élet-hez szükséges lakást, s megteremtik a megfelelő élet- és munkakörülményeket.

c) Katolikus hívők csak polgári házasságban

Az is egyre gyakrabban előfordul, hogy katolikusok – ideológiai vagy gyakorlati megfontolások alapján – csupán polgári házasságot akarnak kötni és elutasítják vagy legalábbis elodázzák a szentségi házasságot. Az ilyenek nem azonosíthatók minden további nélkül azokkal, akik a kötelék nélküli szabad szerelemben élnek, mert legalább bizonyos mértékben vállalnak egy adott és valamennyire stabil életformát, ámbár gyakran fenntartják maguknak a válás lehetőségét. Amikor a házastársak azt akarják, hogy az Állam nyilvánosan ismerje el e köteléket, késznek mutatkoznak arra, hogy az előnyökkel együtt a kötelezettségeket is vállalják. Mindezek ellenére egy ilyen megoldást az Egyház nem fogadhat el.

Ilyenkor a lelkipásztoroknak arra kell törekedniük, hogy megértessék: az életforma megválasztása szükségszerűen összetartozik a vallott hittel, s amennyire lehetséges, törekedniük kell arra, hogy ezeket az embereket rávezessék házasságuk keresztény elvek szerinti rendezésére és folytatására. S bármilyen nagy szeretettel kezelik őket, bármennyire sürgetik a vallásos közösséggel való egységet, a szentségekhez, sajnos, az Egyház pásztorai nem bocsáthatják őket.

d) Elvált, de újra nem házasodott házastársak

Különböző okok – pl. a kölcsönös megnemértés vagy a személyes kapcsolatra való megnyílás képtelensége, s ehhez hasonló – az érvényes házasságot sajnos gyakran orvosolhatatlan szakadáshoz vezetik. Nyilvánvaló, hogy a válást végső orvosságnak kell tekinteni, miután minden más jóakaratú törekvés meghiúsult.

Az elvált házastársnak, főleg az ártatlannak sorsa a magány és egyéb nehézségek lesznek. Ilyenkor az egyházi közösségnek nagyobb támaszt kell nyújtania, mint máskor: ki kell fejeznie megbecsülését és együttérzését, hogy a lelki közösség megbízható támogatása által az ilyen házastárs a különböző nehézségek ellenére is meg tudja őrizni a hűségét. Abban is segíteni kell őt, hogy ápolja a megbocsátás kötelező erényét, amely a keresztény szeretet sajátja, s azt a jóakaratot, hogy a maga részéről kész legyen a korábbi házasság folytatására.

Hasonló annak a házastársnak az esete, aki elvált, de mivel tudja, hogy a házassági kötelék felbonthatatlan, nem keres újabb kapcsolatot, hanem arra törekszik, hogy eleget tegyen családi kötelezettségeinek és a keresztény élet elvárásainak. Hűségének és keresztény állhatatosságának példája különleges

erejű tanúságtétel lesz a világ és az Egyház előtt, ezért az Egyháztól fokozottan igényli a szeretetet és a szükséges támogatást, s ilyenkor a szentségek vételének nincs akadálya.

e) Elvált és újra megházasodott emberek

A mindennapos tapasztalat sajnos azt mutatja, hogy az elváltak többnyire újabb kapcsolatot keresnek, természetesen katolikus házasságkötés nélkül. Mivel rosszról van szó, amely mint minden más rossz egyre szélesebb körben fertőz a katolikusok között is, e problémával gondosan és késlekedés nélkül szembe kell néznünk. A Szinodus atyái e kérdést is tanulmányozták. Az Egyház ugyanis, amely arra alapított, hogy minden embert, de elsősorban a megkeresztelteket elvezesse az üdvösségre, azokat sem hagyhatja magukra, akik egy szentségi házasság megkötése után újabb házasságra akarnak lépni. Ezért fáradozik az Egyház, s anélkül, hogy belefáradna, a jövőben is törődik azzal, hogy ezeknek az embereknek is rendelkezésére álljanak az üdvösség eszközei.

A pásztorok tudják, hogy az igazság iránti szeretet arra kötelezi őket, hogy helyesen különböztessék meg egymástól a konkrét helyzeteket. Másképp kell tekinteni ugyanis azokat, akik őszinte lélekkel próbálták megőrizni első házasságukat, de teljesen igazságtalanul elhagyták őket, és másképp azokat, akik saját, súlyos bűnükkel feldúlták a kánonjogilag érvényes házasságukat. Végül olyanok is vannak, akik új életközösséget kezdenek a gyermekek nevelése kedvéért, s olykor lelkiismeretükben biztosak afelől, hogy az előző, helyrehozhatatlanul tönkrement házasság soha nem volt érvényes.

A Szinodussal együtt sürgetve buzdítjuk a pásztorokat és az egész hívő közösséget, hogy támogassák az elváltakat: gondoskodásukkal és szeretetükkel óvják meg őket az Egyháztól való elszakadás érzésétől, hiszen megkeresztelt emberek, részesei lehetnek az Egyház életének és részt is kell benne venniük. Ezért buzdítsák őket arra, hogy hallgassák Isten igéjét, vegyenek részt a Szentmisén, imádkozzanak állhatatosan, gyakorolják a szeretet cselekedeteit, működjenek együtt az igazságosság megvalósításáért, a gyermekeket a keresztény hitben neveljék, éljen bennük a bűnbánat lelkiülete és rendszeresen tartsanak bűnbánatot, hogy így napról napra kisdjék Isten kegyelmét. Az Egyház imádkozik értük, megerősíti őket, s mint irgalmas Anyjuk támogatja őket a hitben és a reményben.

Mindazonáltal az Egyház megerősíti a Szentírásra támaszkodó hagyományát, mely szerint a válás után újra megházasodott híveket nem engedni áldozni. Ugyanis ők maguk akadályozzák meg, hogy áldozni mehessenek, mert állapotuk és életkörülményeik objektíven ellentmondanak annak a Krisztus és Egyháza közötti szeretetnek, amelyet az Eucharisztia jelez és megvalósít. De van e fegyelemnek egy különleges lelkipásztori indoka is: ha az ilyen embereket az Eucharisziához bocsátaná, az Egyháznak a házasság felbonthatatlanságáról szóló tanítására vonatkozóan tévedés és zavar támadna a hívőkben. A bűnbánat szentségében való kiengesztelődés – amely utat nyit az Eucharisziához – csak azoknak engedhető meg, akik bánkódván amiatt, hogy megsértették Krisztus hűségének és Szövetségének jelét (a fel-

bonthatatlan házasságot) őszintén késznek mutatkoznak arra, hogy a továbbiakban olyan életet élnek, amely már nem ellenkezik a házasság felbonthatatlanságával. Ez azonban valójában azt követeli, hogy valahányszor a férfi és a nő súlyos okok – pl. a gyermekek nevelése – miatt nem tehet eleget a szétválás követelményének, „vállalják magukra azt a kötelezettséget, hogy teljes megtartóztatásban élnek, azaz tartózkodnak az olyan cselekedetektől, amelyek csak a házastársakat illetik meg”.¹⁸⁰

A szentségi házasság iránti tisztelet, valamint a házastársak és családtagjaik, illetve az egész hívő közösség megbecsülése tiltja, hogy a lekipásztor bármilyen oknál fogva, vagy bármilyen lekipásztori megfontolásból valamilyen szertartással hozzájáruljon az elváltak második házasságához. Egy ilyen szertartás ugyanis azt fejezné ki, hogy az új házasság érvényes szentségi házasság, és ezzel tévedést okozna a korábbi, érvényes házasság felbonthatatlanságára vonatkozóan.

Amikor az Egyház így jár el, a hűségről tesz tanúságot Krisztus és az Ő igazsága iránt, s egyúttal anyai érzülettel viseltetik e gyermekei, s leginkább azok iránt, akiket korábbi házastársuk ártatlanságuk ellenére elhagyott.

Emellett az Egyház szilárd bizalommal hiszi, hogy mindazok, akik elhagyták az Úr parancsát és most is ilyen állapotban élnek, elnyerhetik Istentől a megtérés és az üdvösség kegyelmét, ha kitartanak az imádságban, a bűnbánatban és a szeretetben.

4. AKIK CSALÁD NÉLKÜL ÉLNEK

Végül szeretnénk szólni néhány szót azokról az emberekről, akiket konkrét életkörülményeik miatt – gyakran megfontolt akaratukon kívül – különleges módon is Krisztus Szívéhez közelállónak gondolunk, s méltónak tartjuk őket arra, hogy az Egyház és pásztorai szeretettel és gondoskodással törődjenek velük.

A földön sok olyan ember él, akik sajnos semmi módon nem tartoznak családhoz, amelyről fentebb oly sokat mondtunk. Sokan igen sanyarú körülmények között élnek; vannak helyek, ahol férfiak és nők válogatás nélkül együtt élnek, nyomorúságos lakáskörülmények között, rendezetlen és átmeneti kapcsolatokban, s a kultúra javainak hiánya lehetetlenné teszi, hogy esetükben igazán családról lehessen beszélni. Ismét mások különböző okok miatt egyedül maradtak az emberek között. Mindazonáltal nekik is szól a „családról szóló Evangélium”.

Ami a legszegényebbeket illeti, róluk már beszéltünk, amikor hangsúlyoztuk, hogy helyzetük megoldása érdekében olyan politikai szintű cselekvésre van szükség, amely segíthet az embertelen körülmények felszámolásában. Ez a feladat az egész társadalmat terheli, de sajátos feladata és a belőle fakadó felelősség miatt különleges terhe a hivatalos szervezeteknek és a családoknak is, melyeknek vállalniuk kell az emberiességet és a segíteni akarást.

Azok számára, akik a természetes-család nélkül élnek, szélesebbre kell tárni az Egyház, e nagyobb család kapuit, amely szinte megtestesül az egyházmegyei és plébániai családban, a „bázisoknak” nevezett egyházi közösségekben és az apostolkodó mozgalmakban. E földön senki sem él család nélkül, az Egyház ugyanis mindenkinek – elsősorban azoknak, akik „fáradoznak és meg vannak terhelve”¹⁸¹ – otthona és családja.

5. BEFEJEZÉS

Apostoli Buzdításunk végén a lelkünk aggodással fordul hozzátok házastársak, édesapák és Édesanyák;

hozzátok fiúk és leányok, akikben az Egyház és a világ jövője és reménye rejlik, s akik a már közeledő harmadik évezredben a család dinamikus erővel rendelkező oszlopai lesztek;

hozzátok tisztelendő és szeretett Testvérek a püspökségben és papságban; a nekünk oly drága szerzetesekhez és szerzetesnőkhöz, akik az Úrnak szenteltétek magatokat és a házastársaknak az Isten iránti szeretet legértékesebb tanúságát tesztetik;

hozzátok egészséges gondolkodású emberek, akik bármilyen nevet viseltek és aggódtok a család sorsa miatt.

Az emberi nem jövője a családtól függ!

Elengedhetetlen és fontos feladat tehát, hogy minden jóakarátú ember vállalja a kötelezettséget, hogy őrizze és ápolja a család javait.

Erre vonatkozóan az Egyház gyermekeit különösen is tevékenységre buzdítjuk. Nekik ugyanis, mert a hitben látják Isten csodálatos tervét, több okuk van arra, hogy a családot támogassák, különösen most a kegyelem és szorongatás idejében.

Elsősorban az Egyház gyermekeinek kell szeretniük a családot. Ezt a komoly és határozott parancsot kapták.

Szeretni a családot azt jelenti: becsülni és állandóan támogatni értékeit és képességeit. Szeretni a családot ugyanaz, mint felismerni a reá leselkedő veszélyeket és bajokat, azért, hogy le lehessen azokat győzni. Szeretni a családot azt jelenti, hogy törekszenek azon feltételek és körülmények megteremtésére, melyek elősegítik a család fejlődését. A szeretet kiemelkedő módja az is, ha korunk keresztény családjainak – melyeket gyakran megkísért a kislelkűség és a félelem a növekvő nehézségek miatt – újra visszaadjuk az önbizalmat, amely a természet és a kegyelem segítségére és arra a küldetésre támaszkodik, amelyet Isten bízott a családra. „Korunk családjainak vissza kell térniük az eszményhez! Krisztust kell követniük!”¹⁸²

A keresztényeknek az a feladata, hogy *örömteli étellel és meggyőződéssel hirdessék a családról szóló „jó hírt”*. A családnak feltétlenül szüksége van arra, hogy újra meg újra hallja ezt az örömhírt és mélységesen megértse azokat a hiteles szavakat, amelyek mibenlétét, belső erőit és küldetésének fontosságát megmutatják Isten és az emberek Városában.

Az Egyház ismeri az utat, melyen a család behatolhat a maga igazsága mélységeibe. Ezt az utat azonban, amelyet az Egyház Krisztus iskolájában és a történelemben ismert meg, miközben a Szentlélek ragyogó világossága megvilágosította, nem kényszer hatása alatt, hanem szüntelenül a Lélek indítását tapasztalva, félelem nélkül mutatja meg mindenkinek. Sőt ezt az utat

nagy reménységgel tanítja, mert tudja, hogy bár a „jó hír” magában foglalja a keresztség szavát is, a család épp a keresztség által juthat el létének és szeretete tökéletességének beteljesülésére.

Kérjük tehát az összes keresztyéneket, hogy *szívesen és bátran működjenek együtt minden jóakarátú emberrel*, akik felelősséget éreznek a család szolgálata iránt. Mindazok, akik az Egyházban a család szolgálatára szentelik magukat – akár egyes emberek, akár csoportok, egyesületek vagy mozgalmak – az Egyház nevében és vezetésével sok ember és intézmény együttműködését valósítják meg egyazon cél érdekében. Ez az együttműködés – miközben megőrzi az Evangélium és az ember kiváló értékei iránti hűséget – elősegítheti a család gyorsabb és teljesebb fejlődését, s ugyanakkor megvalósíthatja a törvényes pluralizmust is.

Most pedig, amikor befejezzük ezt a lelkipásztori üzenetet, amely arra irányul, hogy mindenki lelkét fölbresszük a keresztyén család problémáinak – melyek nehezek ugyan, de vonzóak – figyelmes vizsgálatára, a Szentcsalád oltalmát kérjük.

Isten titokzatos terve szerint ugyanis Isten fia sok esztendőn át a Családban élte rejtett életét. Ezért ez a Család az összes keresztyén családok példája és ősmintája. Ez a Család – amely a földkerekségen egyetlen – miután megtapasztalta az üldözöttséget és a száműzetést, szegény, névtelen és hallgatag életét Palesztina egy kicsinyke városában, Názáretben élte: Istent azonban utólérhetetlen módon tisztelte. Lehetetlen tehát, hogy az összes keresztyén családokat, sőt a földkerekség összes családjait ne segítse abban, hogy mindennapos kötelességeiket teljesítsék, elviseljék az élet nehézségeit, nagylelkűen segítsenek mások nyomorúságán, s hogy Isten rájuk vonatkozó tervét örömmel valósítsák meg.

Szent József, az „igaz férfi”, a fáradhatatlan munkás és a rábízott kincsek feddhetetlen őre segítse, oltalmazza és világosítsa meg mindig a családokat.

Szűz Mária, az Egyház Édesanyja legyen a „családi egyház” Anyja is, és az ő anyai oltalma alatt minden keresztyén család legyen valóban „kicsi Egyház”, amelyben fölragyog és megelevenedik Krisztus Egyházának misztériuma. Ő, az Úr szolgáló leánya, legyen az Isten akaratát alázatosan és készségesen teljesítő lélek példaképe. Ő, a keresztség alatt álló fájdalmas Anya legyen velünk, hogy csillapítsa a fájdalmakat és törölje le mindazok könnyeit, akiket családjuk nehézségei gyötörnek.

Az Úr Krisztus, a mindenség Királya és a családok Királya, mint Kánaánban, legyen jelen minden keresztyén otthonban és adjon örömet, nyugalmat és erőt. Tőle kérjük Királyságának ünnepén, hogy minden család ismerje föl: mit kell tennie azért, hogy eljöjjön az emberek közé az ő Országa, „az igazság és élet, a kegyelem és szentség, az igazságosság és szeretet Országa”,¹⁸³ amely felé az egész emberiség tart.

Végezetül az Úr Krisztusnak, Máriának és Józsefnek ajánlunk minden egyes családot. Az ő szívükre és gondjukra bizzuk ezt a buzdítást is: Ők adják meg nektek, Tisztelendő Testvérek és szeretett Gyermekeim, hogy lelketek megnyílják a világosság előtt, amelyet az Evangélium áraszt minden családra.

Miközben mindnyájukat imáinkba foglalunk, szívből adjuk rájuk az Apostoli áldást az Atya, a Fiú és a Szentlélek nevében.

Kelt Rómában, Szent Péternél, 1981-ben november 22-én, Krisztus Király ünnepén, pápaságunk negyedik évében.

II. JÁNOS PÁL PÁPA

JEGYZETEK

- ¹ Vö. *Gaudium et spes* 52. p.
- ² Vö. II. János Pál pápa homíliája a VI. Püspöki Szinodus megnyitása alkalmából (1980. szept. 26.): AAS 72 (1980), 1008. o. A homíliát kivonatossan ismerteti: Magyar Kurir 1980. okt. 2-i száma.
- ³ Vö. Ter 1–2. ff.
- ⁴ Vö. Ef 5. f.
- ⁵ Vö. *Gaudium et spes* 47. p.; II. János Pál pápa *Appropinquat iam* kezdetű levele (1980. aug. 15.): AAS 72 (1980), 791. o.
- ⁶ Vö. Mt 19, 4.
- ⁷ Vö. *Gaudium et spes* 47. p.
- ⁸ Vö. II. János Pál pápa beszéde a Püspöki Szinodus Titkárságához (1980. febr. 23.): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. III*, 1 (1980), 472–476.
- ⁹ Vö. *Gaudium et spes* 4. p.
- ¹⁰ Vö. *Lumen gentium* 12. p.
- ¹¹ Vö. 1. Jn 2. 20.
- ¹² Vö. *Lumen gentium* 35. p.
- ¹³ Vö. *Lumen gentium* 12. p. – Hittani Kongregáció *Mysterium Ecclesiae* kezdetű nyilatkozata 2. p.: AAS 65 (1973) 398–400. o.
- ¹⁴ Vö. *Lumen gentium* 12. p. – *Dei Verbum* 10. p.
- ¹⁵ Vö. II. János Pál pápa homíliája a VI. Püspöki Szinodus megnyitása alkalmából (1980. szept. 26.): AAS 72 (1980), 1008. o.
- ¹⁶ Vö. Szent Ágoston: *De Civitate Dei* XIV. 28. CSEL 40, II, 56 sk. o.
- ¹⁷ *Gaudium et spes* 15. p. SZIT. 454. o.
- ¹⁸ Vö. Ef 3, 8. *Gaudium et spes* 44. p. – *Ad gentes* 15. és 22. p.
- ¹⁹ Vö. Mt 19, 4 skk.
- ²⁰ Vö. Ter. 1, 26 sk.
- ²¹ 1 Ján 4, 8.
- ²² *Gaudium et spes* 12. p.
- ²³ *Gaudium et spes* 48. p.
- ²⁴ Vö. pl. Oz 2. 21. Jer 3, 6–12. Iz 54. f.
- ²⁵ Vö. Ez 16, 25.
- ²⁶ Vö. Oz 3. f.
- ²⁷ Vö. Ter 2, 24. Mt 19, 5.
- ²⁸ Vö. Ef 5, 32 sk.
- ²⁹ Tertullianus: *Ad uxorem* II. VIII. 6–8.: CCL. I. 393.
- ³⁰ Vö. Trienti Egyetemes Zsinat, Sessio XXIV. can 1: I. D. Mansi: *Sacrorum Conciliorum Nova et Amplissima Collectio* 33, 149 sk.
- ³¹ Vö. *Gaudium et spes* 48. p.
- ³² II. János Pál pápa beszéde a „Centre de Liaison des Equipes de Recherche” intézet küldötteihez 3 (1979. nov. 3.): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. II*, 2 (1979), 1032. o.
- ³³ Uo.
- ³⁴ Vö. *Gaudium et spes* 50. p.
- ³⁵ Vö. Ter 2, 24.
- ³⁶ Ef 3, 15.
- ³⁷ Vö. *Gaudium et spes* 78. p.
- ³⁸ Aranyszájú Szent János: *De virginitate* X.: PG 48, 540. o.
- ³⁹ Vö. Mt 22, 30.
- ⁴⁰ Vö. 1 Kor 7, 32–35.
- ⁴¹ Vö. *Perfectae caritatis* 12. p.
- ⁴² Vö. XII. Pius pápa *Sacra virginitas* kezdetű enciklikája II.: AAS 46 (1954), 174 skk.
- ⁴³ Vö. II. János Pál pápa: *Novo incipiente* kezdetű levele 9 (1979. ápr. 8.): AAS 71 (1979), 410. o.
- ⁴⁴ *Gaudium et spes* 48. p.
- ⁴⁵ 10. pont: AAS 71 (1979), 274. o.; SZIT 30. o.
- ⁴⁶ Mt 19, 6; vö. Ter 22, 24.
- ⁴⁷ II. János Pál pápa beszéde a jegyesekhez (Kinshasa, 1980. máj. 3.): AAS 72 (1980), 462. o.

- ⁴⁸ Gaudium et spes 49. p. Vö. az előző jegyzetben idézett beszéd.
- ⁴⁹ Gaudium et spes 48. p.
- ⁵⁰ Vö. Ef 5, 25.
- ⁵¹ Mt 19, 8.
- ⁵² Jel 3, 14.
- ⁵³ Vö. 2 Kor 1, 20.
- ⁵⁴ Vö. Jn 13, 1.
- ⁵⁵ Mt 19, 6.
- ⁵⁶ Róm 8, 29.
- ⁵⁷ Aquinói Szent Tamás: Summa Theologiae II-II. 14, 2. ad 4.
- ⁵⁸ Lumen gentium 11. p.; vö. Apostolicam actuositatem, 11. p.
- ⁵⁹ Gaudium et spes 52. p.
- ⁶⁰ Vö. Ef 6, 1–4. Kol 3, 20 sk.
- ⁶¹ Vö. Gaudium et spes 48. p.
- ⁶² Jn 17, 21.
- ⁶³ Vö. Gaudium et spes 24. p.
- ⁶⁴ Ter 1, 27.
- ⁶⁵ Gal 3, 26.28.
- ⁶⁶ II. János Pál pápa: Laborem exercens kezdetű enciklikája 87–92. pp. Szent István Társulat 1981. 69–72. o.
- ⁶⁷ Ter 2, 18.
- ⁶⁸ Ter 2, 23.
- ⁶⁹ Szent Ambrus: Exameron V, 7, 19. CSEL: 32, I. 154.
- ⁷⁰ VI. Pál pápa: Humanae vitae kezdetű enciklikája 9. p. AAS 60 (1968), 468. o. Magyarul: Vigilia 1968. november, 721–734. o., és e kötet 80–95. oldalán.
- ⁷¹ Vö. Ef 5, 25.
- ⁷² II. János Pál pápa beszéde a Terniből érkezett zárandokokhoz 3–5 (1981. márc. 19.): AAS 73 (1981), 268–271. o.
- ⁷³ Vö. Ef 3, 15.
- ⁷⁴ Gaudium et spes 52. p.
- ⁷⁵ Lk 18, 16; vö. Mt 19, 14 és Mk 10, 14.
- ⁷⁶ II. János Pál pápa beszéde az ENSZ-ben 21 (1979. okt. 2.): AAS 71 (1979), 1159. o.
- ⁷⁷ Lk 2, 52.
- ⁷⁸ Gaudium et spes 48. p.
- ⁷⁹ II. János Pál pápa beszéde az „International Forum on Active aging” résztvevőihez 5 (1980. szept. 5.): Insegnamenti di Giovanni Paolo II. III, 2 (1980), 539. o.
- ⁸⁰ Ter 1, 28.
- ⁸¹ Ter 5, 1 skk.
- ⁸² Gaudium et spes 50. p.
- ⁸³ A Szinodus 22. javaslat. A Humanae vitae-ben: „Mindamellett az Egyház – miközben az embereket arra inti, hogy tartsák meg a természettörvényt – azt tanítja, hogy a házaselet minden aktusának alkalmasnak kell lennie az emberi élet továbbadására.” I, 5. l. 85. o.
- ⁸⁴ Vö. 2 Kor 1, 19. Jel 3, 14.
- ⁸⁵ Vö. A VI. Püspöki Szinodus üzenete korunk keresztény családjaihoz 5 (1980. okt. 24). Magyarul teljes terjedelmében: Magyar Kurir 1980. október 30–31.
- ⁸⁶ Gaudium et spes 51. p.
- ⁸⁷ Humanae vitae II. 1. l. 83. o.
- ⁸⁸ Ua. II. 6. l. 85. o.
- ⁸⁹ Ua. II. 8. l. 96. o.
- ⁹⁰ Ua. II. 7. l. 85. o.
- ⁹¹ Gaudium et spes 51. p.
- ⁹² Humanae vitae III. 10. l. 94. o.
- ⁹³ Ua. III. 7. l. 93. o.
- ⁹⁴ Ua. III. 3. l. 90. o.

⁹⁵ II. János Pál pápa beszéde a VI. Püspöki Szinodus zárása alkalmából 8 (1980. okt. 25.): AAS 72 (1980), 1083. o. Kivonatossan közli: Magyar Kurir 1980. október 27.

⁹⁶ Humanae vitae 28. p.

⁹⁷ II. János Pál pápa beszéde a „Centre de Liaison des Equipes de Recherche” küldöttjeihez 9 (1979. nov. 3.): Insegnamenti di Giovanni Paolo II. II, 2 (1979), 1053. o. Vö. Az Afrikai és Európai családok Első Kongresszusához intézett beszéd (1981. jan. 15.): L'Osservatore Romano 1981. jan 16.

⁹⁸ Humanae vitae III. 7. l. 93. o.

⁹⁹ Gravissimum educationis 3. p.

¹⁰⁰ Gaudium et spes 35. p.

¹⁰¹ Aquinói Szent Tamás: Summa contra Gentiles. IV. 58.

¹⁰² Gravissimum educationis 2. p.

¹⁰³ VI. Pál pápa: Evangelii nuntiandi kezdetű apostoli buzdítása 71. p.

¹⁰⁴ Gravissimum educationis 3. p.

¹⁰⁵ Apostolicam actuositatem 11. p.

¹⁰⁶ Gaudium et spes 52. p.

¹⁰⁷ Apostolicam actuositatem 11. p.

¹⁰⁸ Róm 12, 13.

¹⁰⁹ Mt 10, 42.

¹¹⁰ Gaudium et spes 30. p.

¹¹¹ Dignitatis humanae 5. p.

¹¹² A Szinodus 42. javaslata.

¹¹³ Lumen gentium 31. p.

¹¹⁴ Lumen gentium 11. Apostolicam actuositatem 11. Vö. II. János Pál pápa beszéde a Szinodus megnyitása alkalmából 3 (1980. szept. 26.) AAS 72 (1980), 1008. o.

¹¹⁵ Lumen gentium 11. p.

¹¹⁶ Vö. Lumen gentium 41. p.

¹¹⁷ Vö. ApCsel 4, 32

¹¹⁸ Humanae vitae I. 6. l. 85. o.

¹¹⁹ Gaudium et spes 48. p.

¹²⁰ Dei Verbum I. p.

¹²¹ Vö. Róm 16, 26.

¹²² Humanae vitae 25. p.

¹²³ Evangelii nuntiandi 71. p.

¹²⁴ Vö. A Latin-Amerikai Püspökök III. Általános Konferenciájához intézett beszéd IV. a. (1979. jan. 28.): AAS 71 (1979), 204. o.

¹²⁵ Lumen gentium 35. p.

¹²⁶ II. János Pál pápa: Catechesi tradendae kezdetű apostoli buzdítása 68. p.: Korunk hitoktatásáról. Szent István Társulat 1980, 246. o.

¹²⁷ Ua., 36. p.

¹²⁸ Vö. 1. Kor 12, 4 skk; Ef 4, 12 sk.

¹²⁹ Lumen gentium 11. p.

¹³⁰ ApCsel I, 8.

¹³¹ Vö. 1Pét 3, 1 sk.

¹³² Lumen gentium 35. Apostolicam actuositatem 11. p.

¹³³ Vö. ApCsel 18. fej. Róm 16. 3. sk.

¹³⁴ Ad gentes 39. p.

¹³⁵ Apostolicam actuositatem 30. p.

¹³⁶ Lumen gentium 10. p.

¹³⁷ Gaudium et spes 49. p.

¹³⁸ Gaudium et spes 48. p.

¹³⁹ Lumen gentium 41. p.

¹⁴⁰ Sacrosanctum Concilium 59. p.

¹⁴¹ Vö. 1Pét 2, 5. Lumen gentium 34. p.

¹⁴² Lumen gentium 34. p.

¹⁴³ Sacrosanctum Concilium 78. p.

- ¹⁴⁵ Vö. Jn 19, 34.
- ¹⁴⁶ 25.: AAS 160 (1968), 499. o.
- ¹⁴⁷ Ef 2, 4.
- ¹⁴⁸ II. János Pál pápa *Dives in misericordia* kezdetű enciklikája 13. p.
- ¹⁴⁹ Vö. 1Pét 2, 5.
- ¹⁵⁰ Mt 18, 19. sk.
- ¹⁵¹ *Gravissimum educationis* 3. p.: SZIT 190. o.; vö. *Catechesi tradendae* 36. p.
- ¹⁵² Az 1976. aug. 11-én, az általános kihallgatáson elhangzott beszéd: *Insegnamenti di Paolo VI. XIV* (1976), 640. o.
- ¹⁵³ *Sacrosanctum Concilium* 12. p.
- ¹⁵⁴ Vö. *Institutio genralis de Liturgia Horarum* 27. p.
- ¹⁵⁵ VI. Pál pápa: *Marialis cultus* kezdetű apostoli buzdítása 52–54. p.: AAS 66 (1974), 160. o.
- ¹⁵⁶ II. János Pál pápa beszéde a „Mentorella” nevű búcsújáráhelyen (1978. okt. 28.): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. I* (1978), 78 sk. o.
- ¹⁵⁷ Vö. *Apostolicam actuositatem* 4. p.
- ¹⁵⁸ Vö. Az észak-amerikai püspökökhöz intézett beszéd (1978. szept. 21.): AAS 70 (1978), 767. o.
- ¹⁵⁹ Róm 8, 2.
- ¹⁶⁰ Róm 5, 5.
- ¹⁶¹ Vö. Mk 10, 45.
- ¹⁶² *Lumen gentium* 36. p.
- ¹⁶³ *Apostolicam actuositatem* 8. p.: SZIT 320. o.
- ¹⁶⁴ A VI. Püspöki Szinodus üzenete a keresztyén családokhoz 12. p.
- ¹⁶⁵ II. János Pál pápa beszéde a Latin-amerikai Püspökök III. Általános Konferenciájához IV. a. (1979. jan. 29.): AAS 71 (1979), 204. o.
- ¹⁶⁶ Vö. *Sacrosanctum Concilium* 10. p.
- ¹⁶⁷ Vö. A házasságkötés szertartása 17. p.
- ¹⁶⁸ *Sacrosanctum Concilium* 59. p.
- ¹⁶⁹ *Perfectae caritatis* 12. p.
- ¹⁷⁰ 3–4. sz. (1980. nov. 29.): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. III*, 2 (1980), 1453. o.
- ¹⁷¹ VI. Pál pápa beszéde a Tömegtájékoztatási Világnap alkalmából (1969. ápr. 7.): AAS 61 (1969), 455. o.
- ¹⁷² II. János Pál pápa beszéde a Tömegtájékoztatási Világnap alkalmából (1980. május 1.): *Insegnamenti di Giovanni Paolo II. III*, 1 (1980) 1042. o.
- ¹⁷³ II. János Pál pápa beszéde a Tömegtájékoztatási Világnap alkalmából (1981. máj. 10.): *L'Osservatore Romano* 1981. május 22.
- ¹⁷⁴ Uo.
- ¹⁷⁵ . Pál pápa beszéde a Tömegtájékoztatási Világnap alkalmából (1969. ápr. 7.): AAS 61 (1969), 456. o.
- ¹⁷⁶ Uo.
- ¹⁷⁷ Lásd a 172. jegyzetet.
- ¹⁷⁸ Vö. VI. Pál pápa: *Matrimonia mixta* kezdetű motu proprioja 4–5: AAS 62 (1970), 257 skk. – II. János Pál pápa beszéde a Keresztyén Egységtitkárság plenáris ülésén (1981. nov. 13.): *L'Osservatore Romano* 1981. nov. 14.
- ¹⁷⁹ *In quibus rerum circumstantiis* kezdetű instrukció (1972. jún. 15.): AAS 64 (1972), 518–525. o.; és az 1973. okt. 17-i Közlemény: AAS 65 (1973), 616–619. o.
- ¹⁸⁰ II. János Pál pápa homíliája a VI. Püspöki Szinodus zárása alkalmából 7 (1981. okt. 25.): AAS 72 (1981), 1082. o.
- ¹⁸¹ Vö. Mt. 11, 28.
- ¹⁸² II. János Pál pápa *Appropinquat iam* kezdetű levele 1 (1980. aug. 15.): AAS 72 (1980), 791. o.
- ¹⁸³ Krisztus Király ünnepének prefációja.

